

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN RİVÂYETLERİNİN TESPİT
VE TAHRİCİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur TURAN

İstanbul

Ocak-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN RİVÂYETLERİNİN TESPİT
VE TAHRİCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uğur TURAN

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

İstanbul

Ocak-2020

ÖNSÖZ

Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya hamd, Onun kutlu Peygamberine, âline ve ashâbına salât ve selâm olsun!

Son peygamber olarak görevlendirilen Rasûlullah (s.a.v.), Kur'ân-ı Kerîme ve Kur'an'ın pratiği olan sünnetine dayalı ortaya koyduğu hayat tarzı ile ümmeti için yegâne örnektir. Bu örneğin yakînen tanıkları ve en dikkatli takipçileri ise müslümanların ilk nesli sahabedir. Sahabe, Rasûlullah'ın (s.a.v.) örneklik arzeden hayatının kuşatıcı muhitinde yetişmiş ve o hayatın gerek pratiğini gerekse teorik metinlerinden olan hadislerini sonraki nesillere aktarmada öncülük etmeleri bakımından önemli bir konuma sahiptirler. Nitekim tarihi süreçte ve günümüzde sahabe hakkında söz söyleyen, eser yazan zevâtın bu neslin söz konusu önemini sürekli ifâde ettiklerini görmekteyiz. İşin tabiatı gereği sahabe arasında fazilet bakımından farklılık olduğu gibi ilmi bakımdan da farklılıklar vardır. Dolayısıyla hadis ve sahabeye dâir yapılan çalışmalarda genel olarak sahabenin konumunu ele alan araştırmalar olduğu gibi özel olarak belli başlı sahabîlere yönelik araştırmalar da yapılmaktadır. Bu itibarla biz de özel anlamda bir çalışmayı hak eden Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzide sahâbisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı tercih etmiş bulunmaktayız. İslâm tarihinde ilklerden olması, hayatının her döneminde mümkün olduğu kadarıyla Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek edinmeye çalışması, Rasûlullah'ın (s.a.v.) kendisi hakkında sitayiş dolu ifâdelerinin bulunması yanında, temel hadis kaynaklarında pek çok rivâyetinin mevcudiyeti onun sünneti aktarımdaki rolünü ortaya koyması bakımından manidardır.

Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmanın konusunun tespiti, yazımı ve değerlendirmesinde teklif ve önerileri ile desteğini sürekli üzerimde hissettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK Bey'e öncelikle şükranlarımı arz ederim. Yine tezimi muhtelif zamanlarda inceleyip kıymetli fikirlerini paylaşan Prof. Dr. Selahattin YILDIRIM Bey'e ve diğer hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim esnasında bana destek olan ve anlayış gösteren değerli eşim ve oğlum Muhammed Sertaç'a, bu günlere gelmemde üzerimde çok büyük maddi ve manevi emekleri bulunan kıymetli anne ve babama müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Gayret ve sabır bizden tevfiğ ise ancak Rabbimizdendir.

Uğur TURAN

ÖZET

SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN RİVÂYETLERİNİN TESPİT VE TAHRİCİ

Uğur TURAN

Yüksek Lisans, Temel İslâm Bilimleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Ocak-2020, 169 + X Sayfa

Bu çalışmada Rasûlullah'ın (s.a.v.) henüz hayatta iken cennetle müjdelediği on kişiden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayatı, şahsiyeti ve rivâyetleri konu edilmiştir. Çalışma giriş ve iki bölüm şeklinde hazırlanmıştır.

Girişte, ilk olarak konunun önemi ve amacından bahsedilmiştir. İkinci olarak araştırmanın sınırları belirlenerek metodu ortaya konulmuş ve istifâde edilen temel kaynaklar zikredilmiştir.

Birinci bölümde, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayatı ve hadis rivâyetindeki yeri ortaya konulmuştur. Hayatı, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve dört halife ile münasebeti göz önünde bulundurularak tetkik edilmiştir. Hadis rivâyetindeki yeri ise, onun rivâyetindeki titizliği ile birlikte hadis aldığı zevât ve kendisinden rivâyette bulunan kimseler bağlamında incelenmiştir.

İkinci bölüm, tamamen Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakledilen rivâyetlere ayrılmıştır. Öncelikle hadis ilminin temel kaynakları olan meşhur dokuz hadis kitabındaki rivâyetleri (mükerrerler dâhil) tahrir, tahkik, tasnif ve tercüme edilmiştir. Neticede Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın menâkıbıyla ilgili sekiz, diğer rivâyetleriyle ilgilide otuz sekiz konu başlığında 478 hadis ele alınmıştır.

Sonuç ve bibliyografyadan sonra ek kısmında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakledilen hadislerin kaynaklarını ve muhtevalarını görebilmek adına da bir tablo hazırlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Hz. Peygamber, Sa'd b. Ebî Vakkâs, hadis, cerh ve ta'dîl

ABSTRACT

CITATION, EXTRACTION (TAKHRIJ) AND CONFIRMING THE HADITH NARRATIONS BY SA'D IBN ABI WAQQAS

Uğur TURAN

Master's thesis, Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

January-2020,169 + X Pages

In this study, the life, the character and the narratives of Sa'd ibn Abî Waqqâs, one of the ten companions of Prophet Muhammad (pbuh) who was promised paradise, were discussed. The study comprises of an introduction and two other parts.

The importance and objectives of the subject were firstly mentioned in the introduction part. Secondly, after setting the framework of the research, the methodology was introduced and primary references benefited were mentioned.

In the first part, the life and the state of Sa'd ibn Abî Waqqâs in the hadith narrations were presented. His life was analysed by taking his relationship with Prophet Muhammad (pbuh) and the first four caliphs into consideration. His state in the hadith narrations was analysed within the context of his attention to narrations, along with the persons he narrated the hadiths from and the persons narrated hadiths from him.

The second part was completely separated for the narratives narrated from Sa'd ibn Abî Waqqâs. Firstly, his narrations (including mukarrar hadiths) in the Kutub-i Tis'a, which are the fundamental resources of hadith studies, were extracted, verified, classified and translated. Eventually, under eight titles related to Sa'd ibn Abî Waqqâs's anecdotes and under thirty-eight titles related to his other anecdotes, 478 hadiths were reviewed.

After the conclusion and bibliography parts, a table was added in the appendices in order to see the sources and contents of the hadiths narrated by Sa'd ibn Abî Waqqâs.

Keywords: Prophet Muhammad, Sa'd ibn Abî Waqqâs, hadith, refutation and ta'dil.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	i
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x

GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
2. Araştırmanın Sınırlandırılması ve Metodu	1
3. Araştırmanın Kaynakları	3
3.1. Müstakil Çalışmalar	3
3.2. Târih, Tabakât, Ricâl ve Hadis Kitapları	4

BİRİNCİ BÖLÜM

SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN HAYATI VE HADİS RIVÂYETİNDEKİ YERİ

1.1. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hayatı	6
1.1.1. Doğumu, İsmi ve Nesebi	6
1.1.2. Şemâili	9
1.1.3. Şahsiyeti	9
1.1.3.1. Ahlakî Şahsiyeti	9
1.1.3.2. Siyâsi İhtilaflara Karşı Tavrı	10
1.1.4. Ailesi	11
1.1.4.1. Annesi	11
1.1.4.2. Babası	11
1.1.4.3. Hanımları	12
1.1.4.4. Çocukları	13
1.1.5. Müslüman Oluşu	18
1.1.6. Hicreti	21
1.1.7. Katıldığı Savaşlar	22
1.1.7.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Katıldığı Savaşlar	24
1.1.7.2. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Sonra Katıldığı Savaşlar	25

1.1.8. İdâri Vazifeleri	28
1.1.9. Nüzûlüne Sebep Olduğu Ayetler.....	30
1.1.10. Vefâtı.....	32
1.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hadis Rivâyetindeki Yeri.....	34
1.2.1. Hadis Rivâyeti ve Hassasiyeti	34
1.2.2. Hadis Rivâyet Ettiği Kimseler.....	37
1.2.3. Kendisinden Hadis Rivâyet Edenler.....	38
1.2.3.1. Aîşe bnt. Ebûbekir (ö. 58/678)	38
1.2.3.2. Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687)	39
1.2.3.3. Abdullah b. Ömer (ö. 73/692)	40
1.2.3.4. Câbir b. Semure (ö. 66/685)	41
1.2.3.5. İbrâhîm b. Abdîrrahmân b. Avf (ö. 95/713)	42
1.2.3.6. Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713)	43
1.2.3.7. Amr b. Meymûn (ö. 74/693).....	43
1.2.3.8. Ebû Osmân en-Nehdî (ö. 100/718).....	44
1.2.3.9. Kays b. Ebî Hâzim (ö. 97/715)	45
1.2.3.10. Alkame b. Kays (ö. 62/682).....	46

İKİNCİ BÖLÜM

SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN RİVÂYETLERİNİN TESPİT VE TAHRİCİ

2.1. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Menâkıbına Dâir Rivâyetler.....	48
2.1.1. “Anam Babam Sana Feda Olsun Ey Sa'd” Hadisi.....	48
2.1.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Müslüman Olması.....	51
2.1.3. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın İslâm Uğruna İlk Ok Atan Kişi Olması	53
2.1.4. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Mezarının Keyfiyeti İle İlgili Vasiyeti.....	56
2.1.5. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a Dayı Diye Hitap Etmesi .	58
2.1.6. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Koruması.....	60
2.1.7. Şufa Hakkının Satıştan Önce Ortağa Sunulması.....	62
2.1.8. Zina İle Doğan Çocuğun Nesebinin Zina Eden Kimseye Ait Olmaması....	64
2.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Diğer Rivâyetleri.....	68
2.2.1. Miraçının Zengin Bırakılmasının Fazileti	68
2.2.2. Medine'nin Fazileti ve Haram Kılınması	72
2.2.3. Az Amelle Çok Sevap Kazanmak.....	75

2.2.4. Rukûda Ellerin Dizler Üzerine Konulması	77
2.2.5. Cennet Ehlinin Sıfatları.....	79
2.2.6. Fitneye Koşmanın Yasaklanması.....	82
2.2.7. İmânının Zayıflığından Korkulan Kimsenin Kalbini İslâm'a Isındırma.....	85
2.2.8. Mestler Üzerine Mesh Etme.....	88
2.2.9. Cimrilikten, Korkaklıktan ve Dünya Fitnelerinden Allah'a (c.c.) Sığınma	91
2.2.10. Ümmetten Bir Grubun Hakka Yardım Etmesi.....	94
2.2.11. Kertenkelenin Öldürülmesi	95
2.2.12. Salgın Hastalıklardan Kaçınma ve Çıktığı Bölgeden Geçmeme	97
2.2.13. Evlenmeyi Terk Etmenin Mekruh Kılınması.....	99
2.2.14. Zihinlerin İrin İle Dolmasının Şiir İle Dolmasına Tercihi	102
2.2.15. Zühdün ve İnceliğin Fazileti	104
2.2.16. İbtılâların (İmtihanların) Sevab Vesilesi Olması	106
2.2.17. Ezan Okunurken Okunacak Dua.....	109
2.2.18. Gariplerin Duasının Fazileti.....	111
2.2.19. Acve Hurmasının Fazileti ve Faydası	113
2.2.20. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah (c.c.) Tarafından Korunması	115
2.2.21. Alâkasız Soru Sorarak Külfet Çıkarmanın Yasaklanması	117
2.2.22. Bir Yerde Konaklayacak Kişinin Okuyacağı Dua	119
2.2.23. Kuru Hurmanın Yaş Hurma Karşılığında Satılması	122
2.2.24. Tahiyatta Dua Ederken İşaret Parmağını Kaldırma	125
2.2.25. Babasına Nisbeti İnkâr Eden Kimsenin Durumu	127
2.2.26. Müslüman İle Savaşanın ve Ona Sövenin Durumu	129
2.2.27. Ayın 29 Gün Olması	131
2.2.28. Lat ve Uzza Adına Yemin Eden Kimsenin Durumu.....	133
2.2.29. Kur'ân-ı Kerîmi Okurken Teğannî Yapmak.....	135
2.2.30. Namaz Esnasında Selam Vermenin Keyfiyeti	138
2.2.31. Ömer b. el-Hattâb'ın Menâkıbı.....	140
2.2.32. Hz. Ali'nin Fazileti.....	143
2.2.33. Abdullah b. Selâm'ın Fazileti	146
2.2.34. Temettü Haccının Caiz Olması	148
2.2.35. Emzikli Kadınla Cinsi Münâsebette Bulunmanın Hükümü.....	150
2.2.36. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ümmeti İçin Duası	152

2.2.37. Duanın Fazileti	154
2.2.38. Uğursuzluk Telakkisi ve Hastalığın Sebepsiz Yere Sirayet Etmeyişi	156
SONUÇ	158
KAYNAKÇA	161
EK 1: Rivâyetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	168

KISALTMALAR

a.s.	:	Aleyhisselâm
b.	:	İbn, Bin
bkz.	:	Bakınız
bs.	:	Baskı
bnt.	:	Bint
c.	:	Cilt
c.c.	:	Celle Celâluh
çev.	:	Çeviren
DİA.	:	Diyânet İslâm Ansiklopedisi
H.z.	:	Hazreti
İFAV	:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
krş.	:	Karşılaştırım
md.	:	Maddesi
nşr.	:	Neşreden
ö.	:	Ölümü
r.a.	:	Radiyallâhu anhu, Radiyallâhu anha
s.a.v.	:	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDV.	:	Türkiye Diyânet Vakfı
thk.	:	Tahkik eden
thr.	:	Tahric
ts.	:	Tarihsiz
vb.	:	Ve benzeri
vdğ.	:	Ve diğerleri
vs.	:	Vesaire

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Kur'an'dan sonra İslam'ın anlaşılmasına kaynaklık etmesi bakımından hadisin/sünnetin, başlangıçtan-günümüze ümmet tarafından büyük bir ilgi ve alakaya mazhar olduğu malumdur. Yine söz konusu ilgiyi gösterenlerin ilk muhataplarının da öncelikle sahabe neslinden olduğu bilinmektedir. Sahabenin ferdi farklılıkları dikkate alındığında onlardan bir kısmının rivâyet, bir kısmının da dirâyet (anlamaya yönelik) ağırlıklı gayretleri görülür. Nitekim akademik muhitlerde bu tür ayrımlar yapılarak araştırmalar kaleme alınmıştır. Hatta meselenin önemine binaen bir tek sahâbînin hadisle ilgisine odaklı detaylıca araştırmalar yapılmıştır.

Biz de aynı maksatla sahabeden Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı ve rivâyetlerini incelemeyi düşündük. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinin doğrudan şahidi olması, rivâyet ettiği hadislerin ekserisini ondan aktarması, nakillerinde çok temkinli ve dikkatli davranmasından dolayı dönemindeki kimselerin bu hususta güvenini kazanmıştır. Diğer taraftan Sa'd, bazı hususlarda ashâbın ilklerinden olmakla da temayüz etmiştir. Şöyle ki o, İslâm'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından duyurulmaya başladığı ilk anlarda bu davete icabet etmiştir. Ayrıca kendisi davası uğruna İslâm tarihinde bir grup müşrik ile giriştiği mücadele sonucu ilk kan döken ve ilk oku atan kişi olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) risâletinin ilk yıllarından vefatına kadar geçen süre zarfında mümkün olduğunca onunla beraber olmaya çalışmıştır. Bu birliktelik esnasında Hz. Peygamber'den (s.a.v.) oldukça istifâde etmiş, neticede onun gibi bir yaşantı sergilemenin gayretinde olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra da bu örnekliği sürdürmüş, riyâseti altında bulunan kimselere Rasûlullah'ın (s.a.v.) örnekliğini aktarmıştır. Zikrettiğimiz sebepler neticesinde Sa'd'ın örnek hayatı yanında rivâyet ettiği hadislerin incelenmesi tarafımızdan dikkate değer bulunmuştur.

2. Araştırmanın Sınırlandırılması ve Metodu

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayatını ve rivâyetlerini konu edindiğimiz bu araştırma iki bölüm de hazırlanmıştır.

Birinci bölümde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayatı, şemali, şahsiyeti, nüzûlüne sebep olduğu ayetler ve hadis rivâyetindeki yerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bunu yaparken hadis kaynakları, tabakat, siyer ve İslâm tarihi kitaplarında dağınık halde

bulunan bilgiler toparlanmış ve bağlamına uygun olarak ana başlıklar halinde fazlaca detaya girilmeden sunulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın menâkıbı ve diğer rivâyetleri Kütüb-i Tis'a çerçevesinde ortaya konularak hadislerin tahrici, tahkiki, tasnifi ve tercümesi yapılmıştır. Her başlık altında rivâyetler tercümesiyle birlikte verilerek öncelikle konularına göre tasnif edilmiştir. Konu başlıkları, câmi' ve sünen türü kaynaklardaki bablar ve hadisin muhtevâsı dikkate alınarak yapılmıştır. Hadislerin tercümelerinde yalnız Sad b. Ebî Vakkâs veya kendisinden menâkıbıyla ilgili rivâyette bulunan zevât zikredilmiş, diğerlerinin isimleri ise senet tahkiki esnasında dipnotlarda kaydedilerek haklarında bilgi verilmiştir. Neticede Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) menâkıbıyla ilgili sekiz diğer rivâyetleriyle ilgili otuz sekiz konu başlığı belirlenmiştir. Her konu başlığı altında bir tek hadis kaydedilmiştir. Kaydedilen bu hadis kaynağı cihetiyle, Kütüb-i Tis'a'nın *Concordance* veya arapça ismi ile bilinen *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzi'l-hadîsi'n-Nebevî*'de dikkat çeken itibar sırasıyla. Bilindiği üzere bu sıralama Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmîzî, Nesâî, İbn Mâce, Dârimî, Malik b. Enes ve Ahmed b. Hanbel şeklindedir. Buna göre öncelikle kaydettiğimiz hadisin senesinde geçen ravilerin cerh ve ta'dîl bakımından değerlendirilmesine yönelik bilgiler dipnotlarda zikredilmiştir. Bunu yaparken ismi ilk kez zikredilen ravi ile ilgili gerekli bilgi verilmiş, ikinci defa geçmesi durumunda ise ilk geçtiği yere atıfta bulunulmuştur. Ayrıca her ravinin ismi, nesebi, nisbesi, künyesi, hicri ve miladi olarak vefat tarihi kaydedilmiştir. Vefat tarihi bilinmeyen veya takribi bir vefat tarihi bulunan ravilerin bu durumu da belirtilmiştir. Hadisimizin Kütüb-i Tis'a muhtevalı diğer kaynakları ise yine mezkûr sıraya göre gösterilmiş, bunların özellikle Şuayb el-Arnaût, Elbânî ve Hüseyin Selim ed-Dârânî gibi muasır hadis bilginlerinin değerlendirmelerinden de istifâdeyle sıhhat durumları belirtilerek bir sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Öte yandan bütün bu rivâyetler arasında mana ile rivâyetin getirdiği lafız farklılığı bir tarafa bağlam ve anlam farkı var ise özellikle belirtilmiş, aksi halde herhangi bir açıklamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Tezin sonunda ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın menâkıbı ve diğer rivâyetleri ile ilgili hazırlanan tabloda hadislerin kaynakları gösterilmiştir. Araştırmada kullanılan kaynaklar ise imkân nisbetinde kısaltılarak kaydedilmiş, ancak bibliyografya kısmında detaylı bir şekilde verilmiştir.

3. Araştırmanın Kaynakları

3.1. Müstakil Çalışmalar

Araştırmamız neticesinde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayat hikâyesiyle ilgili Türkçe, Arapça, Osmanlıca ve İngilizce olarak bazı çalışmaların var olduğunu gördük. Ancak hadisle ilgili bizim ele aldığımız gibi müstakil bir çalışma tespit edemedik. Tespit edebildiğimiz çalışmalar şöyledir:

a.) Arapça ve Osmanlıca Eserler

1. İbn Mibred (ö. 909/1504) “*Mahzu'l-halâs fî menâkıbı Sa'd b. Ebî Vakkâs*”
2. Mahmûd Şelebî “*Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs: Batalu'l-Kâdisiyye*”
3. Bessâm el-Aselî “*Kâdetü fethu bilâdi 'ş-Şâm ve 'l-Irâk*”
4. Muhammed Abdülcevâd es-Sükkerî “*Batalu'l-fidâ ve 'l-ihlâs Sa'd b. Ebî Vakkâs*”
5. Mahmûd Abdulfettâh Şerefeddîn “*Kâdisiyyetu Sa'd b. Ebî Vakkâs şuver min butûlâtihâ ve ebtâlihâ*”,
6. Nasr Muhammed İbrâhîm “*Sa'd b. Ebî Vakkâs kâidu'l-müslimîne fî ma'reketi'l-kâdisiyye*”
7. Abdulkâdir Ahmed Tuleymât “*Sa'd b. Ebî Vakkâs*”
8. Hilmi-zâde İbrahim Rifat “*Târîh-i İslâmiyeden parlayan bir sahîfe Sa'd b. Ebî Vakkâs*”

Yukarıda zikrettiğimiz eserler biyografi türünde hazırlanmakla beraber tarafımızdan incelenmiş olup bazıları tezde kaynak olarak kullanılmıştır.

b.) Türkçe Tezler

1. Mehmet Baloğlu “*Sa'd b. Ebî Vakkâs*”
2. Cengiz Özkader “*Sa'd b. Ebî Vakkas -hayatı ve şahsiyeti-*”
3. Durmuş Ali Avcı “*Sa'd bin Ebî Vakkas hayatı ve şahsiyeti*”
4. Ramazan Özkal “*Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Siyasî Faaliyetleri*”

İslâm Tarihi Bilim dallarında yapılan bu araştırmalar biyografi türünde kaleme alınmıştır. Tarafımızdan incelenen bu çalışmalar Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı incelerken ortaya koyduğumuz metodu yansıtmadığı için kaynak olarak kullanılmamıştır.

c.) Hadis Derlemeleri

1. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Derakî (ö. 246/860) “*Müsned-ü Sa'd b. Ebî Vakkâs*”

2. Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhâlik el-Bezzâr (ö. 292/905) “ *el-Bahru’l-Zuhâr el-Ma’rûf bi Müsnedü’l-Bezzâr*”

Bu iki eser mahiyetleri itibariyle Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan nakledilen bir takım rivâyetleri toplamayı amaçlamaktadır.

d.) Türkçe Makale ve Kitaplar

1. İbrahim Hatiboğlu TDV İslâm ansiklopedisi Sa’d b. Ebî Vakkâs maddesi
2. A. Hamdi Kasaboğlu Diyanet İşlerinin 1963 yılında çıkardığı dergideki “*Cennetle Müjdelenen On Zattan: Sa’d b. Ebî Vakkas*” isimli makalesi
3. Muhammed Emin Yıldırım “*Aslan Pençesi/Hamaset Kahramanı Sa’d b. Ebî Vakkas*” isimli siyer çalışması

Bu eserlerden İbrahim Hatipoğlu’nun hazırladığı madde, çalışmamızda kaynak olarak kullanılmıştır.

e.) İngilizce Hazırlanmış Tez ve Makaleler

1. David Powers’ın “*The will of Sa’d b. Abî Wakkas: Reassessment*”
2. Marston Speight’ın “*The will of Sa’d b. A. Wakkas: The growth of a tradition*” isimli makaleleri
3. İftihar Zaman’ın “*The evolution of a hadith: transmission growth and science of rijal in a hadith of Sa’d b. Abi Waqqas*” adındaki doktora tezi

İftihar Zaman’ın hazırladığı doktora tezi, inceleme imkânı bulduğumuz kadarıyla Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın hayatı yanında tezimizde de tetkikini yaptığımız mirasçının zengin bırakılmasının fazileti ile ilgili nakledilen hadisın tüm tariklerini toplayarak incelemektedir.

3.2. Târih, Tabakât, Ricâl ve Hadis Kitapları

Araştırmamızı şekillendirip takdim ederken gerekli bilgi ve dökümanların kaynağını târih, tabakât, ricâl ve hadis kitapları oluşturmuştur. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın hayatını kaleme alırken şu eserlerin ilgili kısımları incelenmiştir: Belâzurî’nin (ö. 279/892) *Kitâbü’l-cümel min ensâbü’l-eşraf*’ı ve *Futûhu’l-buldân*’ı, İbn Abdilber’in (ö. 463/1071) *el-İstîâb fi ma’rifeti’l-ashâb*’ı, İbn Hacer’in (ö. 852/1449) *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*’si ve *Tehzîbü’t-tehzîb*’i, İsfehânî’nin (ö. 430/1040) *Hilyetü’l-evliyâ ve tabakâtü’l-esfiyâ*’sı, İbn Sa’d’ın (ö. 230/845) *Kitabu’t-tabakâti’l-kebîr*’i, İbn Kuteybe’nin (ö. 276/884) *Meârif*’i, Taberânî’nin (ö. 360/971) *Mu’cemu’l-kebîr*’i,

Bağdâdî'nin (ö. 351/962) *Mu'cemu's-sahâbe*'si, İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) *Üsdü'l-ğâbe*'si, Taberî'nin (ö. 310/923) *Târîhu'r-rusulî ve'l-muluk'u*, Safadî'nin (ö. 764/1363) *Kitabu'l-vâfi bi'l-vefeyât*'ı, Bağdâdî'nin (ö. 463/1071) *Târîhu medîneti'l-İslâm*'ı, Beğavî'nin (ö. 217/832) *Mu'cemu's-sahâbe*'si, Zehebî'nin (ö. 747/1374) *Târîhu'l-İslâm*'ı ve *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*'sı.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadislerini tesbit ederken Kütüb-i Tis'a olarak bilinen Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-Sahîh*'leri, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Darimî'nin *Sünen*'leri, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'ı ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i kaynak olarak kullanılmıştır.

Tesbit edilen rivâyetlerin sened tahkikini yaparken Mizzî'nin (ö. 742/1341) *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*'i, İbn Ebî Hâtim'in (ö. 327/939) *Kitabü'l-cerh ve't-ta'dîl*'i, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *es-Sikât*'ı, İclî'nin (ö. 261/874) *es-sikât*'ı, Kelâbâzî'nin (ö. 380/990) *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*'si, İbn Şâhîn'in (ö. 385/996) *Târîh-u esmâi's-sikât*'ı, İbn Adî'nin (ö. 365/976) *el-Kâmil fi'd-duafâi'r-ricâl*'ı, Ziriklî'nin *A'lâm*'ı, Zehebî'nin (ö. 747/1374) *Tezhîbü tezhîbi'l-kemâl*'i, *El-Kâşif*'i, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*'sı ve *Mizânü'l-itidâl*'i referans olarak kullanılmıştır. Ayrıca hadislerin sıhhat ve isnâd değerlendirmelerini yaparken Şuayb el-Arnaûd'un Ebû Dâvud, Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel'in eserlerindeki hadislere yönelik yaptığı değerlendirmelerinden, Elbânî'nin Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'deki hadisler hakkında ortaya koyduğu tesbitlerinden ve Hüseyin Selim ed-Dârânî'nin Dârimî hadisleri hakkındaki görüşlerinden de istifâde edilmiştir. Ayrıca son olarak şunu da belirtelim ki, kaynaklara detaylıca ve hızlıca ulaşmada "*el-Mektebetü's-şâmile*" isimli bilgisayar programı işimizi oldukça kolaylaştırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SA'D B. EBİ VAKKÂS'IN

HAYATI VE HADİS RİVÂYETİNDEKİ YERİ

1.1. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hayatı

Bu başlık altında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın doğumu, ismi, nesebi, şemâili, şahsiyeti, ailesi, müslüman oluşu, hicreti, katıldığı savaşlar, idari vazifeleri, nüzûlüne sebep olduğu ayetler ve vefâtı konuları ele alınacaktır.

1.1.1. Doğumu, İsmi ve Nesebi

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) doğum tarihiyle ilgili muhtelif bilgilerle karşılaşmaktayız. Kaynaklarda, doğum tarihi hakkında onun İslâm'a girdiğinde 17¹ veya 19 yaşında² olduğunu belirten ifâdeleri bulunmaktadır. Ayrıca Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakille “19 yaşında İslâm'a girdim, ben müslüman olduğum zaman namaz farz kılınmamıştı”³

¹ İzzeddin İbnü'l-Esîr Ebû Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, nşr. Ali Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdulmevcût, (Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, ts.) II, 453; Ebû Hüseyin Abdulbâkî b. Kan'i el-Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, 1. bs. thk. Halil İbrâhîm Kutlay, (Suudi Arabistan: Mekteb-i Nizâr Mustafa Baz, 1998), V, 171.

² Cemâleddîn Ebû'l-Haccâc Yusuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, 2. bs. thk. Beşşar Avvad Ma'rûf, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983), X, 311; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *el-Meârif*, 2. bs. thk. Servet Ukkâşe, (Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1969), 241; Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber, *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, 1. bs. thk. Ali Muhammed Bucâvî, (Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992), II, 607; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, 1. bs. *Kitâbü'l-cümel min ensâbü'l-eşraf*, thk. Riyad Zirikli ve Süheyl Zekkâr, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1996), X, 11; 412; Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, 1. bs. thk. Beşşâr Avvad Maruf, (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2003), II, 490; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el- Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 2. bs. thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988), III, 567.

³ Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Tehzîbü tehzîbü'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, 1. bs. thk. Güneym Abbâs Güneym ve Mecdi Seyit Emîn, (Kahire: Fârûku'l-Hadîsiyye, 2004), III, 412; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 490; Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu medîneti'l-İslâm*, 1. bs. thk. Beşşar Avad Marûf, (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2001), I, 477; İbrahim Hatipoğlu, “Sa'd b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), XXXV, 372; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâmu'l-huffâzi ve'l-muhaddisîn abre erbaa aşere karnen*, 1. bs. (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1997), II, 117.

şeklinde bir bilgi de kaydedilmektedir. Dolayısıyla bu nakiller dikkate alındığında onun miladi 592 yılı civarında Mekke’de doğduğu söylenebilir.⁴

Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın nesebini gösteren kimliği kaynaklarda Sa’d b. Ebî Vakkâs (Mâlik) b. Vuhayb (Üheyb/Vehb) b. Abdimenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Ka’b b. Lüey⁵ el-Kureşî ez-Zührî el-Mekkî⁶ el-Bedrî el-Aşrî⁷ olarak geçmektedir. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın künyesi İshâk el-Ekber adındaki en büyük oğluna nispet ile Ebû İshâk’tır.⁸ Lâkabı ise İslâm’a hizmet ve himayede göstermiş olduğu cesaret ve gayretinden dolayı Fârisü’l-İslâmdır.⁹

Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın nesebi incelendiğinde hem baba tarafından hem de anne tarafından Hz. Peygamber (s.a.v.) ile akrabalığının olduğu görülmektedir.¹⁰ Babası benî Zühre oğullarından olması hasebiyle Kilâb b. Mürre’de, benî Ümeyye’den olan annesi ile de Abdümenâf b. Kusay’da Hz. Peygamber’in (s.a.v.) nesebi ile birleşir.¹¹ Hz. Peygamber’den (s.a.v.) Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın nesebiyle ilgili vârid olan bir hadis de bize bu konuda ışık tutmaktadır. Şöyle ki, Sa’d Hz. Peygamber’e (s.a.v.): “-Ya

⁴ Krş. Hatipoğlu, “Sa’d b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, XXXV, 372.

⁵ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, X, 309; Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 115; Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehbî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 2. bs. thk. Şuayb el-Arnaûd vdğ., (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1982), I, 92; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa’d, *Kitabu’t-tabakâti’l-kebîr*, 2. bs. thk. Ali Muhammed Ömer, (Kâhire: Mektebetü’l-Hancı, 2001), III, 137; Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi’s-sahâbe*, 1. bs. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1995), III, 62; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 452.

⁶ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 115; Zehebî, *Siyer*, I, 92; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 137; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 452; Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi’l-Buhârî*, 1. bs. thk. Abdullah el-Leys, (Beyrut: Dâru’l-Mâriفة, 1987), I, 301.

⁷ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 115.

⁸ İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 137; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Hâkim, *Müstedrek*, III, 566; Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshâk b. Mihran el-İsbehânî, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, 1. bs. thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî, (Riyâd: Dâru’l-Vatan, 1985), I, 129-132; Ebû Kâsım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *Mu’cemu’l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecit Selefi, (Kahire: Mektebet-ü İbn Teymiye, 1983), I, 136.

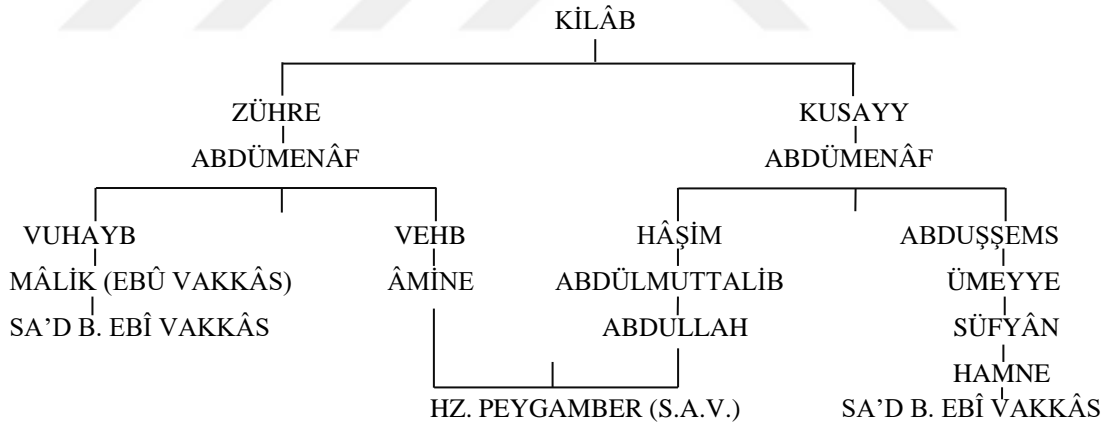
⁹ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 115; Bağdâdî, *Mu’cemu’s-sahâbe*, V, 171; Hayrettîn Ziriklî, *el-A’lâm kâmûsu terâcimi li-eşheri’r-ricâl ve’n-nisâ*, 15. bs. (Beyrut: Dâru’l-İlm li’l-Melâyin, 2002), III, 87; Zehebî, *Târîhul-İslâm*, II, 490; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, X, 310.

¹⁰ Hatipoğlu, “Sa’d b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, XXXV, 372.

¹¹ Hatipoğlu, “Sa’d b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, XXXV, 372.

Rasûlallah ben kimim? ” diye sorar Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: “-*Sen Sa’d b. Mâlik b. Vuhayb b. Abdîmenâf b. Zühre’sin, sana bunun haricinde kim başka bir şey söylerse Allah’ın laneti üzerine olsun.*”¹²

Anne tarafından soy ağacı ise Hamne bnt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşşems’dir.¹³ Vuhayb b. Abdîmenâf b. Zühre, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) annesinin amcası olduğu için Rasûlullah (s.a.v.) Sa’d’a “dayı” diye hitap ederdi.¹⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Sa’d b. Ebî Vakkâs arasındaki en yakın akrabalık bağı bu cihettir. İslâm’ı ilk yıllarında kabul eden ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.) daima yanında olup, her türlü sıkıntıya ve zorluğa göğüs geren Sa’d b. Ebî Vakkâs, Rasûlullah’ın (s.a.v.) övgüsüne mazhar olmuş bir sahabîdir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sa’d b. Ebî Vakkâs’a dayı diye hitap etmesi ve onunla övünmesi noktasında vârid olan hadiste bize onun dayısıyla nasıl övündüğüne örnek teşkil etmiştir.¹⁵ Nitekim Câbir b. Abdillâh (r.a.) bu hususu bize şöyle aktarmaktadır: Sa’d b. Ebî Vakkâs Hz. Peygamber’e (s.a.v.) doğru yürürken Rasûlullah (s.a.v.) onun için “*Bu gelen dayımdır. Kimin böyle dayısı varsa göstereyim*” diye buyurdu.¹⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Sa’d b. Ebî Vakkâs arasındaki akrabalık bağına daha iyi anlayabilmek için, onun hem anne hem de baba tarafından akrabalıklarının nerede başladığını aşağıdaki soy ağacı tablosunda göstermekteyiz.

¹² İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 128; Hâkim, *Müstedrek*, III, 565; İsbahânî, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, I, 129; Ebû Kâsım Abdullah b. Muhammed b. Abdilazîz el-Beğavî, 1. bs. *Mu’cemu’s-sahâbe*, thk. Muhammed Emîn b. Muhammed Mahmûd Ahmed, (Kuveyt: Dâru’l-Beyân, 2000), III, 3-4; Zehebî, *Siyer*, I, 96.

¹³ İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 137; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 453.

¹⁴ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 116; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 453; Salahaddîn Halîl b. Eybek es-Safadî, *Kitabu’l-vâfî bi’l-vefeyât*, (Beyrut: Dâru’n-neşr, 1991), XV, 144; Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, II, 492.

¹⁵ İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608.

¹⁶ Tirmizî, *Menâkıb*, 26; İbn Kuteybe, *el-Meârif*, s. 241; İsbahânî, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, I, 134-135.

1.1.2. Şemâili

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın şemâili hakkında kızı Aişe'den gelen bir rivâyet bize bu hususda ışık tutmuştur. Aişe babası Sa'd'ın şemâilini bize şöyle tarif etmiştir: “*Babam kısa boylu, göbekli, sert mizaçlı, sözüne itibar edilen ve dinlenen, elleri nasırlı ve sert, vücudu kıllı bir kişi idi*”.¹⁷ Ayrıca Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın basık burunlu olduğu¹⁸ ve saçlarını siyaha boyadığı¹⁹ nakledilir. Yine oğlu Âmir'in bildirdiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkâs insanların en iyi göreni idi. Bir gün bir şeyin görünüp kaybolduğunu gördü. Etrafındakilere ne gördüklerini sordu da kuş cevabını aldı. Kendisi ise deve üzerine binmiş birini gördüğünü söyledi. Biraz sonra ise oğlu Ömer iki hörgüçlü bir deve ile çıkageldi...²⁰

1.1.3. Şahsiyeti

1.1.3.1. Ahlakî Şahsiyeti

Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) İslâm'ı ilk kabul edenlerdendir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nübüvvetini yaymaya başladığı ilk anlarda bu davete icabet etmiştir. Davete icabet ettiği günden itibaren Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanından bir an olsun ayrılmamış, elden geldiğince birlikteliğini korumuş ve onun örnek şahsiyetinden hakkıyla faydalanmayı bilmiştir. Bu yönüyle Sa'd gerek ferdî hayatındaki yaşantısıyla gerekse idari vazifelerini icrâ ederken müslümanlara örnek olmuştur. Cerîrden gelen bir rivâyete göre o bir gün Hz. Ömer'e uğradı. Hz. Ömer'de ona Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı sordu da şunları söyledi: “Onu vilayetinde insanların en cömerdi ve kudretlisi, en az kızanı olarak bıraktım. O insanlara şefkatli bir anne gibiydi ve onlar için hayrı toplama noktasında elinden gelen her şeyi yapardı. Sıkıntı anlarında insanların en sabırlısı idi. Kureyş'ten olup insanlar arasında en çok sevilendi.”²¹ Yine İbn Minhal'in kaydettiğine

¹⁷ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 116; İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 132; Ziriklî, *A'lâm*, III, 87; İbn Kuteybe, *Meârif*, 243; Cemâluddîn Yusuf b. Hasan b. Abdilhâdi el-Makdisî, *Mahdu'l-halâs fi menâkıbı Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 1. bs. thk. Muhammed b. Nâsır el-Acmî (Beyrut: Dâr-u Beşşâru'l-İslâmiyye, 2006), 139; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs batalu'l-Kâdisiyye*, 1. bs. (Beyrut: Dâr-u'l-Cil, 1990), 366; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 137-138.

¹⁸ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 5; Zehebî, *Siyer*, I, 97; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 139; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 363.

¹⁹ Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 138; Hâkim, *Müstedrek*, III, 567; İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 132.

²⁰ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 117; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63.

²¹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 64; İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 135.

göre Hz. Ömer, Amr b. Ma'dikerb'e Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı sorduğunda Amr onu şöyle tanıtmıştır: “Otağında çok mütevâzidir. Onu gören sıradan biri zanneder. Bölgesinin aslanıdır. Hükümde adâletli davranır. Ganimeti eşit pay eder. Gazvelerde ve fetihlerde bulunur. Bize karşı şefkatli bir annenin gösterdiği şefkati gösterir ve bize hakkımızı son zerresine kadar verir.”²²

Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisinden razı olduğu altı kişiden biriydi. Bundan dolayı Hz. Ömer döneminde onu şûra üyesi yapmış ve yine ölümü yaklaştığında kendisinden sonraki halifenin o olması gerektiğini ya da halifeyi seçme konusunda Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın şûra üyelerinin içinde olmasını tavsiye etmiştir.²³ Bunun dışında Sa'd b. Ebî Vakkâs ailesine karşı özellikle de annesine ve babasına karşı çok iyilikseverdi.²⁴

1.1.3.2. Siyâsi İhtilaflara Karşı Tavrı

Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra İslâm âleminde baş gösteren tefrika sonucu müslümanlar arasında bir ayrılık rüzgârı esmiş ve bunun neticesinde gruplar oluşmaya başlamıştı. O vakit yeni İslâm halifesinin kim olacağı hususuna karar verilemiyordu. Sa'd b. Ebî Vakkâs ise bu fitneden uzak durmuş ve köşesine çekilerek tarafsız kalmıştır.²⁵ O süreçteki sıffin, cemel ve tahkîm gibi müslümanların birbirine düştüğü tefrikalara katılmamış ve Medine yakınlarında ki Akik'de ikamet etmiştir.²⁶ Hatta o, “Halifemiz ol tekliflerine” de kulak asmamıştır.²⁷

²² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirüne bi'l-cenneh*, 1. bs. (Kâhire: Müessesetü'l-Muhtar, 1999), 121; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 363.

²³ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 64; Bağdâdî, *Târîh*, I, 476; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 607; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; Zehebî, *Siyer*, I, 93; İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 135; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 311; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 144; Ziriklî, *A'lâm*, III, 87.

²⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 361.

²⁵ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 413; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirün*, 121; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 609; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 313.

²⁶ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 142; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 609; Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, *et-Tenbîh fî ensâbi'l-kureşiyîn*, 1. bs. thk. Muhammed Nâyif ed-Dülemî, (Irak: Münşeratü'l-Mücemmat'ilmî, 1982), 254; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdilhâdî es-Sâlihî, *Tabakâtü ulemâi'l-hadîs*, 2. bs. thk. Ekrem el-Bûşî ve İbrâhîm ez-Zeybek, (Beyrut: Risâle, 1996), I, 84.

²⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 141; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 494; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 609; Makdisî, *Ensâb*, 254; Muhammed

1.1.4. Ailesi

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın ailesini tanıtacağımız bu başlıkta onun annesini, babasını, hanımlarını ve çocuklarını bahis konusu yapacağız. Çocuklarını tanıtırken daha çok kendisinden hadis rivâyet edenleri ön plana çıkaracağız.

1.1.4.1. Annesi

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın annesi benî Ümeyye kabilesinden Hamne bnt. Süfyan b. Ümeyye b. Abdüşşemstir.²⁸ Hamne aynı zamanda Ebû Süfyân b. Harb'in yeğenidir. Yani Ebû Süfyân b. Harb onun amcasıdır.²⁹ Kendisi İslâm'ı kabul etmeden ölmüştür.³⁰ Hamne İslâm'ın ilk yıllarında daha 19 yaşında müslüman olup İslâmiyet'i kabul eden oğlu Sa'd'a ve diğer çocuklarına onların dedelerinin ve babalarının dinine dönmeleri için yaptığı baskılarla tanınır.³¹

1.1.4.2. Babası

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın babası benî Zühre kabilesinden Mâlik b. Vuhayb b. Abdîmenâf b. Zühre'dir.³² Ebû Vakkâs ismi ile künyelenmiştir.³³ İslâm'ı kabul edip müslüman olmuştur.

Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirîn*, 121; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 219-220; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 354. Hz. Ali ve Muaviye onun desteğini almaya çalışmış ise de o bu hengâmede tefrikadan uzak olmanın daha iyi olacağını belirterek tarafsız kalmıştır. Bkz. Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 494; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 140; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 609; Makdisî, *Ensâb*, 254; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirîn*, 127.

²⁸ İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 129; Belâzurî, *Ensâb*, VI, 39; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; Ebu'l-Mümir Hisâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbî, *Cemheratü'n-neseb*, 1. bs. thk. Nâci Hasan, (Beyrut: Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, 1986), 77; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 490; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 204; Bağdâdî, *Târîh*, I, 476. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın annesinin ismi farklı kaynaklarda Hamne bnt. Ebi Süfyân diye geçmektedir. Hamne'nin babasının adı Süfyan b. Ümeyyedir. Ebû Süfyân şeklinde geçen isim yanlıştır. Hamne Süfyan b. Ümeyye'nin kızıdır.

²⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Abdulazîz eş-Şenâvî, *Ümmühatüs-sahâbe*, (İskenderiye: Mektebü'l-Îmân, 2002), 7; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 54; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm 'Gâdetü fethu bilâdi's-Şâm ve'l-Irak*, 1. bs. (Beyrut: Dâr-ı Nefâis, 2012), 272.

³⁰ Hatipoğlu, "Sa'd b. Ebî Vakkâs" md., *DİA*, XXXV, 372; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 148.

³¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 29; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 119; Zehebî, *Siyer*, I, 109; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 271.

³² İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 254; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, V, 51.

³³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, V, 51; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 254; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 204.

Mekke’de İslâm Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından duyurulmaya başlamış ve insanlar artık İslâm’ı din olarak seçip onun müntesibi olmaya başlamıştı. O yıllarda Mekke müşrikleri kendileri ve dinleri için bu son ilahi dini yok edilmesi gereken bir tehlike olarak görmüş, hem bu dine hem de müntesiplerine müsamaha göstermeyerek onlara türlü işkenceleri reva görmeye başlamışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu baskı ve zulme engel olamadığını görünce müslümanlara ilk etapta Habeşistan’a orada adil bir Kral’ın var olduğunu bildikleri için hicret etme izni vermişti. İşte bu ilk hicret eden muhâcirler içinde Mâlik b. Vuhayb’de vardı.³⁴ Ebû Vakkâs Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında vefat etmiş bu yüzden ondan hadis rivâyetinde bulunamamıştır.³⁵

1.1.4.3. Hanımları

Arap kabilelerinde İslâm öncesi ve sonrasında insanlar çok evliliğe yatkındı. İslâm öncesinde Arap kabilelerinde her hangi bir şart gütmeden çokça evlenilmekteydi. Hatta bu evlilikler bazen insan tabiatına aykırı evlilikler olabiliyordu. Bir evladın babası öldükten sonra üvey annesinin nikâhı boş kalmasın diye onu kendi nikâhına alması hatta ondan çocuk sahibi olabilmesi söz konusuydu. İslâm Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından tebliğ edilmeye başladığında, ilerleyen zamanlarda cahiliyeden kalma insan tabiatına aykırılık içeren bu uygulamaları kaldırmış ve birden fazla hanımla evlenme hususuna Allah’ın (c.c.) emriyle bir sınır ve şart getirmiştir. Bu miktar en fazla dört hanımla aynı anda nikâhlı bulunabilmek, şartı ise bu hanımlar arasında eşitliği sağlamaktı. Arap kabilelerinin yaptıkları bu evliliklerin temelinde gücü elinde bulundurma, güvenliklerini sağlama, kavminin veya bulunduğu bölgenin riyâsetini alma vb. nedenler yatıyordu. Çocukların çok olması özellikle erkek çocukların çok olması demek onlar için güç, güvenlik ve riyâset demektir. Hayatlarında savaşın önemli bir yer tuttuğunu bildiğimiz Arap kabileler bu sebeplerden ötürü çokça evlilik yapar ve bu evliliklerden çocuk sahibi olurlardı.³⁶ Bu bağlamda da Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın on üç hanımla evlendiğini tespit ettik. Tespit ettiğimiz bu hanımlar ise şöyledir:

1. İsmi tespit edemediğimiz Şihâb b. Abdillâh b. Hâris b. Zühre’nin kızı

³⁴ Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 3. bs. (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1990), I, 353; İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 254-255; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, V, 51.

³⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, VI, 254-255; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, V, 51.

³⁶ Bkz. Abdusselâm et-Tirmânî, *ez-Zevâcu inde’l-Arap*, (Kuveyt: İlmü’l-Mârife, 1998), 177-185.

2. Mâriye bnt. Kays b. Ma'dikerib b. Ebî Keysem
3. Ümmü Âmir bnt. Amr
4. Zebed
5. Benî Tağlib b. Vâil kabilesinden Selma
6. Havle bnt. Amr b. Evs b. Selâme b. Ğâziyye
7. Ümmü Hilâl bnt. Rebî b. Mureyye b. Evs
8. Benî Kinâne kabilesinden Ümmü Hâkim b. Gârize
9. Benî Teymullât b. Sâlebe b. Ukabe kabilesinden Selma bnt. Hafsâ b. Sakf
10. Tayyibe bnt. Âmir b. Nemr b. Kâsit
11. Ümmü Huceyr
12. Arap esirlerden bir hanım
13. Zeyn bnt. Hâris³⁷

1.1.4.4. Çocukları

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın on üç hanımından otuz sekiz çocuğu olduğunu tesbit ettik. Bu çocukları tanıtırken onların tamamını zikredecek, hadis rivâyet etmeleriyle öne çıkan sekiz çocuğunun üzerinde özellikle duracağız.

1. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Şihâb b. Abdillâh'ın kızından olan çocukları:
 - a. İshâk el-Ekber
 - b. Ümmü Hakem el-Kübrâ
 - c. Zeynep³⁸

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın künyesi bu hanımından doğan oğlu İshâk'a nispet ile Ebû İshâk'tır.³⁹ İshâk'ın herhangi bir çocuğu olmamıştır. Dolayısıyla Sa'd'ın bu oğlundan bir torunu bulunmamaktadır.⁴⁰

³⁷ Bütün bu hanımlar hakkında bilgi için Bkz. Belâzurî, *Ensâb*, X, 24-25; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128-129; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 148; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 193-197.

³⁸ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 195; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24.

³⁹ Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-rusulî ve'l-muluk*, 2. bs. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, (Mısır: Dâru'l-Meârif, 1962), XI, 556.

⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24.

2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Mâriye bnt. Kays'dan olan çocukları:

a. Ömer

b. Muhammed

c. Hafsâ

d. Ümmü Kâsım

e. Ümmü Gülsüm⁴¹

Bu çocuklar arasında hadis rivâyetiyle ön plana çıkanlar Ömer ve Muhammed'dir. Künyesi Ebû Hafs olan Ömer İclî tarafından sika bir muhaddis olarak değerlendirilmiştir.⁴² Ancak kendisinin Hz. Hüseyini şehit etmesi dolayısıyla sika olma hususu İbn Maîn tarafından reddedilmiştir.⁴³ Babası Sa'd⁴⁴ ve Ebî Saîd'den hadis nakletmiştir.⁴⁵ Kendisinden de Zührî, Ebû İshâk es-Sebî, Katâde ve oğlu İbrâhîm hadis rivâyet etmiştir.⁴⁶ Ömer'in Hz. Hüseyin'i şehit ettiği ve bu yüzden Muhtar b. Ebî Ubeyde tarafından oğlu Hafs ile beraber h. 65 veya 66 yılında öldürüldüğü bilinmektedir.⁴⁷

Muhammed ise Ebû Kâsım olarak künyelenmiştir.⁴⁸ Kendisi sika bir râvî olup⁴⁹ babası Sa'd,⁵⁰ Hz. Osman ve Ebu'd-Derdâ'dan hadis rivâyetinde bulunmuştur.⁵¹ Ondandır ise

⁴¹ Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128; İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 136.

⁴² Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 82; Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-tehzîb*, 2. bs. (Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1993), IV, 283; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 356-357.

⁴³ Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl fî nakdi'r-ricâl*, 1. bs. thk. Ali Muhammed el-Bucâvî, (Beyrut: Dâru'l-Mâriye, 1963), III, 198-199; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 283; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 357.

⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 145; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 490; Zehebî, *Siyer*, I, 93; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310.

⁴⁵ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 82; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 283; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 356.

⁴⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 283; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 356; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 82.

⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 360; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 166-167; Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtim, *Kitâbüs-sikât*, 1. bs. thk. Muhammed Abdulmuîd Han, (Haydarabat: Dâiratu'l-Meârifî'l-Osmaniye, 1973), V, 354; Taberî, *Târîh*, V, 586.

⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 259; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 166.

⁴⁹ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 110; Zehebî, *Siyer*, IV, 348.

⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 354.

⁵¹ Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *El-Kâşif fî ma'rifeti men lehü rivâyetün fî'l-kütübü's-Sitte*, 1. bs. thr. Ahmed Muhammed Neru'l-Hatîf ve Muhammed Avvâme,

oğlu İbrâhîm ve İsmâil, Yunus b. Cübeyr, Abdülhumejd b. Abdurrahmân ve Ebû İshâk es-Sebûî hadis rivâyet etmiştir.⁵² Abdurrahmân b. Muhammed b. Eş'as ile beraber Emevî halifesine karşı katılmış olduğu isyan sebebiyle Deyrû'l-Cemâcim'de Haccâc b. Yusuf tarafından öldürülmüştür.⁵³

3. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Ümmü Âmir bnt. Amr'dan olan çocukları:

a. Âmir

a. İshâk el-Eşğar

c. İsmâil

d. Ümmü İmrân⁵⁴

Bu çocuklar arasında hadis rivâyetiyle dikkati çeken Âmir'dir. Âmir, sika bir râvî olup⁵⁵ babası Sa'd,⁵⁶ Hz. Osman ve Hz. Aişe'den rivâyette bulunmuştur.⁵⁷ Âmir'den ise oğlu Dâvud ve İbn Şihâb hadis nakletmiştir.⁵⁸ Âmir'in h. 104 yılında Medine'de vefat ettiği kaydedilmiştir.⁵⁹

4. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Zebed'den (Zebra'dan) olan çocukları:

a. İbrâhîm

b. Mûsa

c. Ümmü Hakem es-Suğra

(Cidde: Müesseset-ü Ulûmi'l-Kurân, 1992), II, 174; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdris el-Munzir, *Kitabü'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1. bs. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1953), VII, 261.

⁵² Zehebî, *Kâşif*, II, 174; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 261; Zehebî, *Siyer*, IV, 349.

⁵³ İbn Kuteybe, *Meârif*, 244; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 354; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 110.

⁵⁴ Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 195.

⁵⁵ Zehebî, *Kâşif*, I, 522; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 25; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 166; Zehebî, *Siyer*, IV, 349.

⁵⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbn Kuteybe, *Meârif*, 244; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Abdusettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 145; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 321.

⁵⁷ Zehebî, *Kâşif*, I, 522; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIV, 21; Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Mencûye el-İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, 1. bs. thk. Abdullah el-Leys, (Beyrut: Dâru'l-Mârif, 1987), II, 83; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 24; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 186; Zehebî, *Siyer*, IV, 349.

⁵⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIV, 21-22; İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 24; Zehebî, *Siyer*, IV, 349.

⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 166; İbn Kuteybe, *Meârif*, 244; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 186; Zehebî, *Kâşif*, I, 522; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIV, 23; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 83.

d. Ümmü Amr

e. Hind

f. Ümmü Zübeyr

g. Ümmü Mûsa⁶⁰

Bu çocuklar arasında hadis rivâyetiyle dikkati çeken İbrâhîm'dir. İbrâhîm sika bir râvî olup⁶¹ babası Sa'd b. Ebî Vakkâs⁶² ve Üsame b. Zeyd b. Hâris'den⁶³ hadis rivâyet etmiştir. İbrâhîm'den ise Habîb b. Ebî Sâbit ve Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf hadis rivâyetinde bulunmuştur.⁶⁴ Vefat tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulabilmiş değiliz.

5. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın benî Tağlib b. Vâil kabilesinden Selma'dan olan bir tek çocuğu vardır o da Abdullah el-Ekber'dir.⁶⁵

6. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Havle bnt. Amr b. Evs b. Selâme'den olan bir çocuğu vardır ki o da Musab'tır.⁶⁶ Musab, sika bir râvî olup⁶⁷ babası Sa'd,⁶⁸ Hz. Ali ve Abdullah b. Ömer'den rivâyetleri bulunmaktadır.⁶⁹ Ondan ise Ebû İshâk es-Sebî, Âsım b. Semâk ve İsmâil b. Ebî Hâlid hadis nakletmiştir.⁷⁰ Musab'ın h.103 yılında Kûfe'de vefat ettiği rivâyet edilmektedir.⁷¹

7. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Ümmü Hilâl bnt. Rebî b. Mureyye b. Evs'den olan çocukları:

a. Abdullah el-Asğar

⁶⁰ Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 195.

⁶¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 95; Zehebî, *Kâşif*, I, 212; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 168.

⁶² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 4-5; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 145; Zehebî, *Siyer*, I, 93.

⁶³ Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 51; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 101; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 5; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 94; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 39; Zehebî, *Kâşif*, I, 212.

⁶⁴ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 101; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 94; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 51; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 5; Zehebî, *Kâşif*, I, 212; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 39.

⁶⁵ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 196; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 128.

⁶⁶ İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 136; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129.

⁶⁷ Zehebî, *Kâşif*, II, 267; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 257; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 168.

⁶⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 303; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 258.

⁷⁰ İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 258; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 303.

⁷¹ Zehebî, *Kâşif*, II, 267; İbn Sa'd, *Tabakât*, VII, 168; İbn Kuteybe, *Meârif*, 244.

b. Buceyr (bu kişinin asıl adı Abdurrahmân'dır.)

c. Hamide⁷²

Bu çocuklar arasında hadis rivâyetiyle kendisinden söz ettiren Abdurrahmân'dır. Belâzurî *Ensâb* isimli eserinde Abdurrahmân'ın muhaddis olduğundan bahsetmiştir.⁷³ Ancak kendisinin babasından hadis rivâyeti hususunda bir bilgiye ulaşamadık. Abdurrahmân'ın vefat tarihi ve kendisinden hadis rivâyet eden râvîler ile ilgili de bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.

8. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Benî Kinâne kabilesinden Ümmü Hakîm b. Gârize'den olan çocukları:

a. Umeyr el-Ekber (babasından önce ölmüştür.)

b. Hamne⁷⁴

9. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın benî Teymullât b. Sâlebe b. Ukabe kabilesinden Selma bnt. Hafsâ'dan olan çocukları:

a. Umeyr el-esğar

b. Amr

c. İmrân

d. Yahyâ

e. Ümmü Amr

f. Ümmü Eyyüp

g. Ümmü İshâk⁷⁵

Bu çocuklar arasında hadis rivâyetiyle ön plana çıkan Yahyâ'dır. Yahyâ, babası Sa'd'dan hadis rivâyet etmiştir.⁷⁶ Yahyâ'dan da İkrime b. Hâlid hadis nakletmiştir.⁷⁷ Yahyâ'nın babasından rivâyetleri Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir.⁷⁸ Yahyâ b. Sa'd'ın ölüm tarihi hakkında herhangi bir bilgiye erişebilmiş değiliz.

⁷² Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 195; Belâzurî, *Ensâb*, X, 24; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129.

⁷³ Belâzurî, *Ensâb*, X, 25.

⁷⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129; Belâzurî, *Ensâb*, X, 25; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 196.

⁷⁵ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 193; Belâzurî, *Ensâb*, X, 25; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129.

⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 153; Zehebî, *Kâşif*, II, 513.

⁷⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 153.

⁷⁸ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 201.

10. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Tayyibe bnt. Âmir b. Nemr b. Kâsıt'dan olan bir tek çocuğu vardır o da Salih'tir.⁷⁹ Salih'in hadis rivâyeti hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

11. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Ümmü Huceyr'den olan çocukları:

a. Osman

b. Ramle⁸⁰

12. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Arap esirden olan çocuğu Amre'dir. Sa'd'ın bu kızının âmâ olduğu bilinmektedir. Amre, Süheyl b. Abdurrahmân b. Avf ile evlenmiştir.⁸¹

13. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Zeyn bnt. Hâris'den olan bir tek çocuğu vardır o da Aişe'dir.⁸² Aişe sika bir râvî olup⁸³ babası Sa'd'dan hadis aktarmıştır.⁸⁴ Kendisinden ise Eyüb, Mâlik ve Yusuf b. el-Macişûn hadis nakletmiştir.⁸⁵ Aişe bnt. Sa'd h. 117 yılında Medine'de vefat etmiştir.⁸⁶

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocuklarını tetkik ettiğimiz bu başlık altında 38 çocuğundan yalnızca Ömer, Muhammed, Musab, İbrâhîm, Âmir, Yahyâ, Abdurrahmân ve Aişe'nin hadis rivâyetiyle meşgul olduklarını tesbit edebildik. Ayrıca Abdurrahmân dışında bunların babaları Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan da hadis aldıkları görülmüştür. Diğer çocuklarıyla ilgili hadis rivâyeti açısından bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.

1.1.5. Müslüman Oluşu

Hiz. Peygamber (s.a.v.) “Önce en yakın hısımlarını uyar”⁸⁷ ayetinin nâzil olmasıyla İslâm'a dolayısıyla tevhit inancına insanları çağırmaya başladığında, bu çağrıya Sa'd b. Ebî Vakkâs Hiz. Ebûbekir'in davetiyle icabet etmiştir.⁸⁸ İslâm'ı kabul ettiğinde

⁷⁹ Belâzurî, *Ensâb*, X, 25; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 196.

⁸⁰ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 196; Belâzurî, *Ensâb*, X, 25; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129.

⁸¹ Belâzurî, *Ensâb*, X, 25; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 129; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 196.

⁸² İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 433.

⁸³ Ömer Rıza Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ fî âlemi'l-Arabî ve'l-İslâm*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1959), III, 135; Zehebî, *Kâşif*, II, 513; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 203.

⁸⁴ Zehebî, *Kâşif*, II, 513; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 145; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; Zehebî, *Siyer*, I, 93; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 135.

⁸⁵ Zehebî, *Kâşif*, II, 513.

⁸⁶ Zehebî, *Kâşif*, II, 513.

⁸⁷ Şuara, 26/214.

⁸⁸ Belâzurî, *Ensâb*, X, 11; Yusuf Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bi'l-cenneh fi'l-mâzî ve'l-hâzır*, 1. bs. (Dımeşk: Dâru'ş-Şecera, 1997), 312; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 52.

henüz 19 yaşında genç bir delikanlı olduğunu kendisi belirtmiştir.⁸⁹ Bunun yanında yine kendisinin bu dini kabul eden ve cennetle daha hayattayken müjdelenen aşere-i mübeşşereden olduğu da bilinmektedir.⁹⁰

Sa'd b. Ebî Vakkâs, İslâm'ı kabul edenlerin bir rivâyete göre üçüncüsü⁹¹ bir rivâyete göre dördüncüsü⁹² bir diğer rivâyete göre yedincisidir.⁹³ Ancak kendisinin İslâm'ı kabul eden yedinci sahabî olduğu yönündeki rivâyet daha isabetli ve doğrudur. Çünkü Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan önce Hz. Hatice, Hz. Ebûbekir, Hz. Ali ve Zeyd b. Hârise'nin İslâm'ı kabul ettikleri bilinmektedir.⁹⁴

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın İslâm'la müşerref olma hususu ise şöyledir; müslüman olmadan önce Mekke'de bulunan putlara tapan ve onlarla olan bağımlı tutmaya çalışan bir insandı. Bir gece rüyasında kendisini bir karanlığın kapladığını ve bundan dolayı bir şey göremediğini, ancak bir ayın kendisine ışık tuttuğunu ve bu ayı Hz. Ebûbekir, Hz. Ali ve Zeyd b. Hârise'nin takip ettiğini gördü. Onlara bunu ne zamandan beri takip ettiklerini sorunca bir saat kadar cevabını aldı.⁹⁵ Sabah uyandığında gördüğü rüyaya anlam vermeye çalıştıysa da rüyayı tam manasıyla idrak edemedi.⁹⁶ Oğlunu böyle düşünceli gören annesi ne olduğunu sorunca gördüğü rüyanın etkisinde olan Sa'd bu soruyu bir şeyim yok diyerek geçiştirdi. Annesi ona o zaman Mekke'de bulunan ve insanların kendilerine tapındığı rızık ve bağışlanma diledikleri putları ziyaret edip etmediğini sordu. Hayır, cevabını alınca oğlunun onlarla olan bağımlı tutmasını tavsiye etti. Ancak gördüğü rüyanın etkisiyle düşüncelere dalan Sa'd rüyasına bir türlü

⁸⁹ İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 607; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 117; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 490.

⁹⁰ Zehebî, *Siyer*, I, 93; Sâlihî, *Tabakât*, I, 84; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; Abdullah Aydınlı ve İsmail Lütfî Çakan, "Aşere-i Mübeşşere" md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), III, 547; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 53-54; Belâzurî, *Ensâb*, X, 11; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 412; Makdisî, *Ensâb*, 253; Hilmizâde İbrâhîm Rıfat, *Târîh-i İslâmiyeden parlayan bir sahîfe Sa'd b. Ebî Vakkâs*, (İstanbul: Tercümân-ü Hakikât Matbaası, h. 1311/m. 1894), 13.

⁹¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453.

⁹² Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 145; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453.

⁹³ İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 607; İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 133; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 412; Makdisî, *Ensâb*, 253; Zehebî, *Siyer*, I, 97; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 239-240.

⁹⁴ Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 41-42.

⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144.

⁹⁶ Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 312-313.

anlam veremiyor, Hz. Ebûbekir'in, Hz. Ali'nin ve Zeyd b. Hârise'nin kendisini bu aya teslim olma hususunda nasıl geçtiklerini kavrayamıyordu. Rızık ve afiyet için tapındıkları putlardan yardım dilerken onların kendilerine yarar ve zarar konusunda nötr olduğunu ve insanların bu putları kendi elleriyle yaptığını düşünüyordu. Bu hal üzere iken Hz. Ebûbekir onun yanına geldi ve Sa'd ona gördüğü rüyayı anlattı. Bunun üzerine Hz. Ebûbekir kendisinin yanına önemli bir durumu paylaşmak için geldiğini söyledi. Ona önce Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dayısı olduğunu, emaneti ehline verdiğini, akrabalık bağlarını sıkı tuttuğunu, ihtiyaç sahibine yardım ettiğini ve asla yalan söylemediğini hatırlattı. Bu hatırlatmadan sonra onun bir Peygamber olduğunu, insanları son ilahi dine, tevhit inancını kabul etmeye ve insan eliyle yapılmış putlara tapmamaya çağırdığını belirtti. Bunun üzerine Sa'd, Hz. Ebûbekir'e lat, menat ve uzza gibi evvelden beri tapındıkları putlara tapmamaya mı çağırıyorsun? Peki, Muhammed'e tâbi olan var mı? diye sordu. Bunun üzerine Hz. Ebûbekir kendisinin Hz. Ali'nin ve Zeyd b. Hârise'nin onun Peygamber olduğuna inandıklarını söyledi. Sa'd b. Ebî Vakkâs bunun üzerine daha önce gördüğü rüyayı hatırladı ve böylece Hz. Ebûbekir'le Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına İslâm'ı son din ve kendisini bu dinin Peygamberi olarak kabul ettiğini bildirmek için gitti.⁹⁷

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın ilk müslümanlardan olmasından dolayı annesinden gördüğü baskı ve bu baskıya verdiği tepki ise takdire şayandır. O artık son ilahi din olan İslâm'ı seçmiş ona inanmış ve İslâm'ın kendisinden yapmasını beklediği ibadetleri yapmaya başlamıştı. Bir gün evde Rabbine ibadet ederken annesi onu secde eder bir halde buldu ve ona seslendi, cevap alamayınca kızan annesi secdesi bittikten sonra ona:

“- Kime secde ediyorsun?” diye sordu. O da:

“- Âlemlerin rabbi olan Allah'a (c.c.) ibadet ettiğini” söyledi. Annesi:

“- Âlemlerin rabbi kimdir?” diye sorunca, Sa'd b. Ebî Vakkâs:

“- O rahmân ve rahîmdir, yeryüzünü ve gökyüzünü yaratandır” diye cevap verdi. Bu cevabı duyan annesi oğlundan eski heyetine dönmesini ve eskiden olduğu gibi putlara tapmaya başlamasını istedi.⁹⁸ Sa'd b. Ebî Vakkâs ise hakkı ve hakikati bulmuş geçmişte taptığı aslı ve astarı olmayan ilahlara tapmamaya karar vermiş bir halde

⁹⁷ Belâzurî, *Ensâb*, X, 11.

⁹⁸ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 119; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirün*, 119; Zehebî, *Siyer*, I, 109; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 271.

annesini de İslâm'ı kabul etmeye ve onunla şereflenmeye çağırdı. Bunun üzerine annesi Sa'd'a eğer Lat, Menat ve Uzza'ya Arapların yaptığı gibi kulluk etmeye dönmezse yemeden ve içmeden kendini soyutlayacağını ve o eski haline dönene kadar bu şekilde yaşayacağını gerekirse öleceğini söyledi.⁹⁹ Bu karar ile iki gün boyunca kendini yemeden ve içmeden soyutladı. Neticede oğlu Sa'd'ın merhamete gelerek eski haline döneceğini düşündü. Annesinin sağlık durumu kötüleşmeye başlayınca akrabaları onu Sa'd b. Ebî Vakkâs'a götürdüler ki onun bu halini görüp düştüğü yanlıştan geri dönsün. Ancak Sa'd kararlıydı ve annesine yönelerek kendisinden sonrakilere ibret olacak şu sözleri söyledi “*Anne senin bin canın olsa ve bu canlar senden bir bir çıksa ben üzerinde olduğum yoldan asla dönmem, şimdi sen ister ye ister iç.*”¹⁰⁰ Oğlunun bu kararlı tavrını görünce annesi yemeye içmeye başladı.¹⁰¹ Bunun üzerine Lokman sûresinin 15. ayeti¹⁰² ve Ankebût sûresinin 8. ayeti¹⁰³ Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın annesine karşı tutumunun doğruluğunu tasdik eder şekilde nâzil oldu.

1.1.6. Hicreti

Mekke'de müşriklerin baskı ve zulümleri orada bulunan ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davetine uyup İslâm'ı kabul eden sahabe-i kirama ağır gelmeye, burada İslâm'ın emrettiği bir şekilde rahat ibadet edilememeye ve yaşanmaz hale gelmişti. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicret emriyle Sa'd b. Ebî Vakkâs Medine'ye Rasûlullah'dan (s.a.v.) önce¹⁰⁴ kardeşi Umeyr b. Ebî Vakkâs ile beraber hicret etmiştir.¹⁰⁵ Medine'de daha önceden kan davasından dolayı Mekke'den kaçıp burada Amr b. Avf'ın yanına

⁹⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 29; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 119; Zehebî, *Siyer*, I, 109; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 271.

¹⁰⁰ Bkn. Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 313; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 53; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 119; Zehebî, *Siyer*, I, 109; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirün*, 119; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 204.

¹⁰¹ Bkz. Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 24; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 452-457; eş-Şenâvî, *Ümmühâtü's-sahâbe*, 7-15.

¹⁰² Ebû Hasan Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâb-u nuzûli'l-Kurân*, 1. bs. thk. Kemal Zağlûl, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1991), 357; Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 313; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 271-272; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 455.

¹⁰³ Vâhidî, *Esbâb-u Nuzûl*, 351; Zehebî, *Siyer*, I, 109.

¹⁰⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 490; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 44-46; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 119; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 273; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310.

¹⁰⁵ Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 273; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 130.

yerleşen kardeşi Utbe b. Ebî Vakkâs'ın evine yerleşmişlerdi.¹⁰⁶ Zührî'nin kaydettiği bir rivâyette Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evinin duvarları yan yana idi.¹⁰⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde orada mukim bulunan Ensâr ile Muhâciri birbirleriyle kardeş ilan etmeye başladı. Bunun maksadı Mekke'de sırf İslâm'ı kabul eden müslümanların yerleşmiş oldukları yerlerden müşriklerin baskısından dolayı göçe zorlanması ve Medine'ye göç ederken arkalarında mallarını bırakıp gelen Muhâcirin'in bir nebze olsun rahatlamasını ve Ensâr ile birbirlerini benimsemelerini sağlamaktı. Bu maksada binaen Hz. Peygamber (s.a.v.) bir rivâyete göre Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı Sa'd b. Muaz ile diğer bir rivâyete göre de Musab b. Umeyr ile kardeş ilan etti.¹⁰⁸

1.1.7. Katıldığı Savaşlar

İslâm'ı ilk yıllarında kabul edip müslüman olan Sa'd b. Ebî Vakkâs daima Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber olmuş gerektiğinde onu canı pahasına korumuş ve kollamıştır. Sa'd b. Ebî Vakkâs, cesur kişiliğinin yanında çok iyi ok atması ile maruf bir sahâbîdir. İslâm'ı kabul etmeden önce mesleği ok yapıp satmaktı.¹⁰⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.) ile daha sonra da Hulefâ-i Râşidin önderliğinde birçok gazve ve seriyyeye katıldı. Bu seriyye ve gazveleri incelemeye başlamadan önce Sa'd b. Ebî Vakkâs ile alakalı onun cesaretini ve kahramanlığı ortaya koyan bazı olayları zikretmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Aişe'nin rivâyetine göre çok az uyuyor veya hiç uyuyamıyordu.¹¹⁰ Bununla beraber Rasûlullah (s.a.v.) bir gece yanı üzere uzanmış bir halde iken “*Ashâbımdan biri keşke gelse de bu gece beni korusa*” diye içinden geçirir. Bu arada Sa'd b. Ebî Vakkâs silahını kuşanmış bir halde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) evinin bulunduğu yere doğru ilerlerken silahının sesini duyan Hz. Peygamber (s.a.v.) “*kimdir o*” diye sorar Sa'd “*benim ya Rasûlallah Sa'd b. Ebî Vakkâs seni korumak için geldim*” diye cevap verir. Bunun üzerine sabaha

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 130; Kelbî, *Cemheratü'n-neseb*, 77.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 130.

¹⁰⁸ Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 273; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 130; Hatipoğlu, “Sa'd b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, XXXV, 372.

¹⁰⁹ İbn Kuteybe, *Meârif*, 575; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 271.

¹¹⁰ Buhârî, *Cihâd*, 70; Müslim, *Fedâilü's-sahâbe*, 40; Tirmîzî, *Menâkıb*, 26; Bkn. Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 276; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 47.

kadar orada oturup nöbet tutan Sa'd, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uyuduğunu hatta horladığını rivâyet eder.¹¹¹ Bu olay “Allah (c.c.), seni insanlardan korur”¹¹² ayetinden önce vuku bulmuş¹¹³ ve bunun üzerine ayet nâzil olmuştur.¹¹⁴

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın müslüman olduğu yıllar İslâm'ın Mekke'de yeni yeni yayılmaya başladığı ve daha müslümanların güçsüz olduğu, bir devletlerinin olmadığı dönemdi. İslâm'ın emrettiği hususları kabullenmek istemeyen Mekke ahali bu dine ve Peygamberine Mekke'de hayat hakkı tanımak istemiyordu. Güç olarak müslümanlardan üstün olan Mekke ahali her fırsatta İslâm'ı ve onun kutlu Nebisini küçümsüyor ve alay ediyorlardı. Yine bir gün İkrime b. Ebî Cehl, Abdullah b. Hatal, Dırar b. Hattâb, Ebû Süfyân b. Hâris ve yine birkaç Mekkeli müşrik Sa'd b. Ebî Vakkâs ve beraberindeki müslümanların ibadetleriyle alay etmeye başladılar. Bunun üzerine onlarla mücadele etmeye başlayan Sa'd b. Ebî Vakkâs sonunda yerden aldığı deve kemiğiyle Abdullah b. Hatal'e vurarak onun kanını akıtmış ve buda İslâm uğruna akıtılan ilk kan olmuştur.¹¹⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.) komutasındaki Ensâr ve Muhâcir Medine'de İslâm devletini kurduktan sonra bu dini ve müntesiblerini korumak adına Mekke müşrikleriyle bir mücadeleye girmiş ve onlarla Allah (c.c.) yolunda savaşmıştır. İslâm tarihinde maruf olan üç savunma savaşı Bedir, Uhud ve Hendek müslümanların Mekke müşriklerine karşı ayakta kalma ve onların hayâsızca akınlarını önleme noktasında İslâm tarihinde önemli bir yere hâizdir. Bedir'de ağır bir yenilgiye uğrayan Mekkeli müşrikler bunun öcünü Uhud'da almak için hazırlık yapmış ve müslümanlarla Uhud dağı eteklerinde karşı karşıya gelmişlerdi. Okçular tepesinde hazır bulunan Sa'd b. Ebî Vakkâs buradan attığı her oku müşriklerin böğrüne gönderiyordu. Bunu gören Hz. Peygamber (s.a.v.) orada hazır bulunan diğer okçulardan oklarını toplayıp Sa'd b. Ebî Vakkâs'a veriyordu. Attığı isabetli oklar neticesinde Hz. Peygamber (s.a.v.) Sa'd b. Ebî

¹¹¹ Buhârî, Cihâd, 70; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 40; Tirmîzî, Menâkıb, 26; İsbahânî, *Ma'rîfetü's-sahâbe*, I, 134; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 311; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 22; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63; Zehebî, *Siyer*, I, 102.

¹¹² Maide, 5/67.

¹¹³ Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 24.

¹¹⁴ Vâhidî, *Esbab-u Nuzûl*, 204-205.

¹¹⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; Belâzurî, *Ensâb*, X, 11; eş-Şenâvî, *Ümmühâtü's-sahâbe*, 11-12; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; Taberî, *Târih*, II, 318; Hatipoğlu, “Sa'd b. Ebî Vakkâs” md., *DİA*, XXXV, 372; Makdisî, *Ensâb*, 253.

Vakkâs'a bir başkasına yapmadığı şu iltifatlı sözler ile karşılık vermiştir: “*At ey Sa'd! Anam babam sana feda olsun*”¹¹⁶

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın katıldığı savaşları konu edinmeden önce hem Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönlünde Sa'd'ın ne büyük bir yer tuttuğunu hem de onun zor zamanlarda göstermiş olduğu cesaret ve kahramanlıklarına örnekler vermiş olduk.

1.1.7.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Katıldığı Savaşlar

Sa'd b. Ebî Vakkâs hem cesareti hem de İslâm'ın daha ilk yıllarında müslüman olmasıyla tanınırdı. Hz. Peygamber (s.a.v.) hayattayken onunla beraber döneminde gerçekleşen bütün savaşlara iştirak etmiş, cesaretini, kahramanlığını ve savaş kabiliyeti hususundaki becerisini ortaya koymuştur. Müslümanlar ilahi emir gereği Mekke'den Medine'ye hicret edince Medine'de bir İslâm devleti kurulmuş ve müslümanlar artık Mekkeli müşriklerin baskı ve zulümlerinden kurtulmuşlardı. Bunun yanında babalarının ve dedelerinin tapındığı putları ilah olarak görmeyen, tek ilah olan ve kudretin sahibi olan Allah'a (c.c.) insanları davet eden bir Peygamberin var olmasını kabullenemeyen Mekkeliler onları Medine'de de rahat bırakmamış ve saldırılarına devam etmişlerdi. Bu hususda Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında onun komutasında vuku bulan Bedir, Uhut, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi ve diğer bütün savaşlara katılmıştır.¹¹⁷

Sa'd b. Ebî Vakkâs, İslâm uğruna bir grup müşrik ile giriştiği mücadele sonucu ilk kanı akıtan kişi olmasıyla beraber yine İslâm uğruna ilk oku atan kişidir.¹¹⁸ İslâm tarihinde bilinen ilk seriyye Rabiğ seriyyesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) aralarında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ında olduğu bir grup sahabeyi Rabiğ'e göndermiştir. Burada müşriklerin saldırısına uğrayan sahâbiler, Sa'd'ın oklarıyla oradan kurtulmuştur. İslâm uğruna ilk oku atan kişi bu yönüyle Sa'd b. Ebî Vakkâs olmuş, kahramanlığı ve ashâbı

¹¹⁶ Buhârî, *Meğazi*, 18; Müslim, *Fedail üs-Sahabe*, 41; Tirmizî, *Edeb*, 61; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 134; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 146; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 122; Zehebî, *Siyer*, I, 100; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 143; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310.

¹¹⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfehânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-esfiyâ*, 1. bs. (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988), I, 93; Makdisî, *Ensâb*, 253; Bağdâdî, *Târîh*, I, 480.

¹¹⁸ Hâkim, *Müstedrek*, III, 566; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 130; Ziriklî, *A'lâm*, III, 87; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Taberî, *Târîh*, II, 318; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310.

korumasıyla ilgilide bir şiir kaleme almıştır. Bununla ilgili gelen rivâyet ise şöyledir: İbn Asâkir'in Zührî'den kaydettiğine göre; Rasûlullah (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın da içlerinde bulunduğu sahabeden bir grubu Hicaz bölgesinde Rabiğ diye isimlendirilen yere seriyye'ye gönderdi. Bunun üzerine müşrikler müslümanların bu bölgede etrafını kuşattı. Sa'd b. Ebî Vakkâs oklarıyla çıkageldi de Allah (c.c.) yolunda ok atanların ilki oldu. İslâm'da ilk savaş işte budur. Sa'd b. Ebî Vakkâs, burada ki olay neticesinde şu şiiri yazmıştır:

Rasûlullah'a (s.a.v.) oklarımla onun sahabesini koruduğumun haberi ulaştı mı?

Onun sahabesini her türlü arazide (dağlık ve düzlük arazi) çok iyi korudum.

Yâ Rasûlallah benden önce düşmana ok atmasıyla övünen kimse yoktur.¹¹⁹

Sa'd b. Ebî Vakkâs, yukarıdaki rivâyetten de anlaşılacağı üzere çok iyi bir okçuydu ve oku çok uzun mesafelere atabiliyordu.¹²⁰ Meslek olarak kendine ok yapmayı seçtiğini daha önceden zikretmiştik. Gerek Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gerekse ashâbı koruması ve diğer özellikleri sebebiyle Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâb tarafından sevilen bir sahabîydi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gözündeki Sa'd b. Ebî Vakkâs ayrı bir yer teşkil ediyordu. Bu bağlamda onun (s.a.v.) duasına mazhar olmuştu ki o dua şöyledir: "*Allah'ım Sa'd'ın okunu uzaklara ulaştır ve duasını kabul et.*"¹²¹

Yukarıdaki rivâyetlerden de anlaşılacağı üzere Sa'd b. Ebî Vakkâs, cesareti ve kahramanlıklarıyla örnek teşkil eden bir sahabî olmasının yanında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) üzerinde olduğu yol için birçok ezâyâ katlanmış ve onun zamanında vuku bulan bütün savaşlara katılarak kahramanlığını ortaya koymuş ve onun duasına mazhar olmuştur.

1.1.7.2. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Sonra Katıldığı Savaşlar

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında cesaretini ve kahramanlığını herkese kanıtlayan Sa'd b. Ebî Vakkâs, onun vefâtından sonrada İslâm halifeleriyle beraber üzerine düşen vazifeyi îfa etmeye devam etmiş, ilây-ı kelimetullah için fetih hareketlerine katılmış ve bu fetih hareketlerinde müslümanlara komutanlık etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)

¹¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 132; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 64 – 65; Belâzurî, *Ensâb*, X, 13; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 120-121; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 607; Zehebî, *Siyer*, I, 101.

¹²⁰ Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 315.

¹²¹ Hâkim, *Müstedrek*, III, 572; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312; Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 137; Belâzurî, *Ensâb*, X, 14; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; İsbehânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 134.

zamanında büyüme başlayan ve artık çevre devletlerle iletişime geçen bir İslâm devleti vardı ve bu devletin bekasını tehlikeye düşürmeye çalışanlarla savaşıması ve bu tehlikeyi ortadan kaldırması gerekiyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında başlayan büyüme hareketi ondan sonra İslâm devletinin ve müslümanların emiri olan Hz. Ebûbekir ile devam etti. Hz. Ebûbekir'den sonra hilafet makâmına geçen Hz. Ömer Irak bölgesinde Fârisîlerin saldırılarını önlemek ve bu bölgeyi İslâm kılmak için büyük bir ordu hazırlattı. Öncelikle bu orduyla beraber Fârisîlerin üzerine kendi gitmek istediye de yapılan istişareler neticesinde bu orduyla beraber farklı bir kişinin gitmesi ve orduyu onun komuta etmesinin daha isabetli bir karar olacağı istişare neticesinde ortaya çıktı.¹²² O sıralarda Necid bölgesinde Hevâzin kabilesinin zekâtlarını toplamakla görevlendirilen Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdurrahmân b. Avf'ın tavsiyesiyle ordu komutanı olarak seçildi.¹²³

Fârisîlerle Kâdisiye'de karşı karşıya gelen Sa'd b. Ebî Vakkâs, burada ki çetin şartlara, Sâsâni ordusunun sayısına ve savaş esnasında kullanılan fillere rağmen İslâm ordusunun muzaffer bir şekilde bu savaştan çıkması için elinden geleni yapmıştır.¹²⁴ Sa'd b. Ebî Vakkâs, bu savaşta vücudunda çıkan çıbanlar sebebiyle savaşa bizâtihi katılamamış ve savaşı yüksek bir tepeye kurulan çadırdan yönetmiştir.¹²⁵ Bu savaş esnasında Sâsâni ordusunun sayısı müslümanların sayısının neredeyse on katı idi.¹²⁶ Ancak Kurân-ı Kerîm'de buyrulduğu üzere “*Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir*”¹²⁷ âyetinin muktezası gereği Sa'd b. Ebî Vakkâs ve beraberindeki İslâm ordusu kendilerinden sayı bakımından kat ve kat güçlü olan Sâsâni ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Kâdisiye'de

¹²² Hayrettin Yücesoy, “Kâdisiye savaşı” md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), XXIV, 136; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzurî, *Futûhu'l-buldân*, thk. Abdullah Enis Tabb'a ve Ömer Enis Tabb'a, (Beyrut: Müessetü'l-Meârif, 1987), 356; Ziriklî, *A'lâm*, III, 87.

¹²³ İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Kelbî, *Cemheratü'n-neseb*, 77; Yücesoy, “Kâdisiye savaşı” md., *DİA*, XXIV, 136; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 134; Zehebî, *Siyer*, I, 115; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608; Bağdâdî, *Târîh*, I, 476.

¹²⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 412; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608; Makdisî, *Ensâb*, 253; Belâzurî, *Futûh*, 357; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312.

¹²⁵ Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 135; Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 295.

¹²⁶ Yücesoy, “Kâdisiye savaşı” md., *DİA*, XXIV, 136; Belâzurî, *Futûh*, 357.

¹²⁷ Bakara, 2/249.

yenilgiyi tadan ve komutanları Rüstemi kaybeden Sâsâni ordusu Medâine çekilmiş ve burada toplanmaya başlamışlardı.¹²⁸ Sa'd b. Ebî Vakkâs ve beraberindeki İslâm ordusu Hz. Ömer'in emriyle Medâine doğru Sâsâni birliklerinin üzerine yürüme emri aldı ve Medâine doğru ilerlediler. Medâini Dicle nehrini atlarını karşıya yüzdürerek geçiren İslâm ordusu bir ay muhasara etti. Kisra Yezdicerd Medâin'in fethedileceğini anlayınca bir miktar hazine ve ailesiyle Medâini terk etti. Bunun üzerine müslümanların Kâdisiyeden beri bıkmadan ve usanmadan kendileriyle savaştığını gören Sâsâni ordusu silahlarını bırakarak teslim oldular. Sâsâni ordusunun teslim olmasıyla İslâm ordusu Medâini ele geçirip orada bulunan hazineye el koydu.¹²⁹

Kisra Yezdicerd Medâinin fethedileceğini anlayınca ailesi ve bir miktar hazine ile beraber Hulvan bölgesindeki Celûla denilen yere kaçmıştı. Sâsâni komutanları ve geride kalan askerler burada Kisranın etrafında toplanarak İslâm ordusuna topyekûn bir mücadele başlatma kararı aldılar. Bununla beraber şehrin etrafına savunmayı kolaylaştırmak için hendek ve siperler kazdılar. Çevre bölgelerden de takviye askeri destek toplayan Kisra bu birliklerin başına Kâdisiye'de ölen komutanı Rüstem'in kardeşi Hurrezad'ı geçirdi.¹³⁰ Sa'd b. Ebî Vakkâs, Sâsânilerin yeniden toparlanma ve İslâm ordusuna saldırma girişimlerinden haberdar olunca Hz. Ömer'in emriyle onların üzerine yeğeni Hâşim b. Utbe ve beraberindeki 12.000 kişilik İslâm ordusunu gönderdi. Burada zorlu çarpışmaların ardından Sâsâni ordusu tekrar yenilgiye uğratıldı. Bu yenilginin üzerine Kisra Hulvanı terk etti ve Hulvan'da müslümanların eline geçmiş oldu.¹³¹ Irak bölgesinde İslâm ordusuna genel komutanlık yapan ve Irak bölgesinin fatihi olan Sa'd b. Ebî Vakkâs, buradaki fetih görevini Allah'ın (c.c.) izni ve yardımıyla tamamlamıştır.

İslâm'ın ilk yıllarından beri bu dinin yücelmesi ve âleme hâkim olması hususunda elinden gelen gayret ve azmi gösteren Sa'd b. Ebî Vakkâs, bu uğurda her türlü sıkıntıyı göze almış, gerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hiraseti gerekse ondan sonra İslâm'ın

¹²⁸ Bessâm Aselî, *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm*, 302-303; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 136; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; Belâzurî, *Futûh*, 366.

¹²⁹ Makdisî, *Ensâb*, 253; Zehebî, *Siyer*, I, 115; Bağdâdî, *Târîh*, I, 476; Belâzurî, *Futûh*, 366.

¹³⁰ Bkz. Mustafa Fayda, "Celûla Savaşı" md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), VII, 272; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 232-233; Belâzurî, *Futûh*, 366-367.

¹³¹ Belâzurî, *Futûh*, 367; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63; Bkz. Fayda, "Celûla Savaşı" md., *DİA*, VII, 273; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 137; Bağdâdî, *Târîh*, I, 556.

intişarı için çalışmıştır. Bu uğurda nice düşmana Allah'ın (c.c.) yardımıyla diz çöktüren Sa'd b. Ebî Vakkâs, hem Hz. Peygamberin (s.a.v.) örneğindeki yaşantısıyla hem de cesareti, kahramanlığı, fedakârlığı ve samimiyeti sayesinde diğer insanlara örnek olmuştur.

1.1.8. İdâri Vazifeleri

Sa'd b. Ebî Vakkâs, İslâm ordusuyla Irak bölgesini Fârisîlerin elinden aldıktan sonra müslümanlar bu bölgede yurt tutmaya ve burayı ihya etmeye başladı. Ancak bölgenin iklimine alışamayan müslümanlar burada sıkıntılar yaşamaya başladı. Bunun üzerine Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ömer'den orada bulunan müslüman tebâanın alışmış oldukları iklim şartlarına uygun bir yerleşim yeri tayin etme ve burada bir yerleşim yeri kurma emri almış ve böylece Kûfe şehrini kurmuştur.¹³² İlerleyen yıllarda da ilim merkezi olacak bu şehir artık müslümanların konakladığı ve üzerine bir medeniyet inşa ettiği bir bölge olmaya başladı. Önceleri askeri bir üs olan, askerlerin ve ailelerinin barındığı bu bölge kısa zamanda gelişmeye başladı. Hz. Ömer'den alınan izin neticesinde Kûfe'de Ebû Hayyâc b. Mâlik'in mimarisi ile kerpiçten evler, konaklar ve camiler inşa edildi.¹³³ Bağdat ve Basra kuruluncaya kadar Mezopotamya bölgesinin siyasi ve kültürel bir merkezi görevini üstlendi.¹³⁴

Irak bölgesinin fatihi ve komutanı olan Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ömer'in emriyle Kûfe'yi kurduktan sonra Irak bölgesini ve buradaki fetih hareketini komuta edebilmek için bu bölgeye komuta merkezi kurdu ve bu bölgeyi askeri bir üs haline getirdi. İlerleyen zaman zarfında Kûfe valiliğine getirilen Sa'd b. Ebî Vakkâs¹³⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tedrisinden geçmiş bir sahabî olarak Kûfe ahalisine bir annenin çocuğuna gösterdiği merhamet ve şefkati yine bir babanın evladına gösterdiği nizam ve intizamı gösteriyor, bölgenin ve orada mukîm olan insanların iyiliği için gayret sarf

¹³² İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Casim Avcı, "Kûfe" md., *DİA*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), XXVI, 339; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 134-145; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608; Bağdâdî, *Târîh*, I, 476; Belâzurî, *Futûh*, 387-388; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312.

¹³³ Avcı, "Kûfe" md., *DİA*, XXVI, 339-340; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebi Vakkâs*, 243-244.

¹³⁴ Muhammed Accâc el-Hatîb, *es-Sünnet-u kable't-tedvîn*, 2. bs.(Kahire: Mektebetu Vehbe,1988), 167.

¹³⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Bağdâdî, *Târîh*, I, 480; Zirikî, *A'lâm*, III, 87.

ediyordu. Ancak bölgenin nüfus yapısı çeşitli grupları içinde barındırması ve Hz. Ömer'in burayı kurmasındaki amacından sapması sebebiyle ilerleyen zamanlarda siyasi çalkantılar yaşanmaya başladı.¹³⁶

İşte bu sıralarda Kûfe ahalisi özellikle Esedoğulları Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı namazı düzgün kıldırmadığı, seriyyelere çıkmadığı, hükümlerinde adaletli olmadığı ve ganimeti eşit pay etmediği gibi iftiralarla Hz. Ömer'e şikâyet etti.¹³⁷ Bunun üzerine Hz. Ömer durumu tetkik ettirmek için bir görevli tayin etti ve ona Kûfenin mescitlerinde dolaşarak insanlara Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı sormasını emretti. Bu işle görevlendirilen memur Kûfe mescitlerinde dolaşarak durumu tetkik etmeye başladı. Hangi mescide gitse insanlar Sa'd'ı övüyor ve ona hayır duasında bulunuyordu. Ancak memur benî Abes mescidine geldiğinde orada bulunan Ebû Sa'de isimli bir şahsın Sa'd b. Ebî Vakkâs'a bu iftiraları attığını öğrendi. Bunun üzerine Sa'd o iftiracıya şu bedduada bulunmuştur: *“Allah'ım eğer bu adam yalan söylüyorsa onun görme duyusunu elinden al, ona uzun ömür ver ve onu fitnelere duçar et.”* Abdülmelik ilerleyen yıllarda kendisinin bu adamı gördüğünü, adamın yaşının çok ilerlediğini, gözlerinin ama olduğunu, çok fakir olduğundan dolayı insanlardan bir şeyler istediğini ve bu yaşına rağmen genç kızlara sarktığını söylemiştir. Ebû Sa'de isimli bu kişi ise düştüğü bu durumun Sa'd b. Ebî Vakkâs'a attığı iftira sebebiyle kendisine onun beddua etmesinden dolayı olduğunu söylemiştir.¹³⁸ Bu iftiralar neticesinde Hz. Ömer Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı Kûfe valiliğinden azletmiştir.¹³⁹ Ancak Hz. Ömer Irak'da hem genel komutan hem de vali olarak görevlendirdiği Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili *“Ben onu ne aczinden ne de hıyanetinden ötürü azlettim”* demiştir.¹⁴⁰ Hz. Ömer onu fitnenin önünü almak için görevinden azletmiştir.

¹³⁶ Bkz. Avcı, “Kûfe” md., *DİA*, XXVI, 339-342.

¹³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 492; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608; Belâzurî, *Futûh*, 391; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312.

¹³⁸ Bkz. Bağdâdî, *Târîh*, I, 145; Abdusettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 139-140; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 493; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 608; Zehebî, *Siyer*, I, 113; Muhammed Salih, *el-Aşeretü'l-mübeşşirün*, 122; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 40; Belâzurî, *Futûh*, 391.

¹³⁹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Avcı, “Kûfe” md., *DİA*, XXVI, 340; Abdusettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 139; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 493; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 140; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312.

¹⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 64; Makdisî, *Ensâb*, 254; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 313; Abdusettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 140; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 609.

Hız. Ömer şehit edildikten sonra yerine Hız. Osman hilafet makâmına gelmiştir. Hız. Ömer'in tavsiyesine uyan Hız. Osman, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı Kûfe' de vali olarak bulunan Muğire b. Şu'be'yi görevinden azlederek tekrar valiliğine getirmiştir. İlerleyen günlerde Abdullah b. Mesut ile aralarında bir alacak verecek meselesi yüzünden bir tartışma çıkması sonucu durum Hız. Osman'a kadar ulaşmış ve bunun üzerine Hız. Osman Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı bu görevden azletmiştir.¹⁴¹

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın idari vazifelerini ve idari kabileyetlerini anlatmaya çalıştığımız bu başlık altında, onun bu görevi îfa etmesindeki keyfiyetten ve bu görevi îfa ederken uğradığı iftirallardan bahsettik. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bu görevden Hız. Osman tarafından azledilmesi ve onun şehit edilmesi olayı da dâhil olmak üzere bu zaman zarfından sonra bir görev îfa etmemiş ve Akik'te bulunan evine yerleşmiştir.

1.1.9. Nüzûlüne Sebep Olduğu Ayetler

Kur'ân'da yer alan bir ayetin veya bir sûrenin nâzil olmasına sebep olan olay veya olaylar zincirine tefsir ilminde esbâb-ı nuzûl denmiştir.¹⁴² Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın nüzûlüne sebep olduğu ayetleri tesbit ederken oğlu Musab'ın ve Şurayh'ın, Sa'd'dan bu konuda ki rivâyetleri bize yol göstermiştir. Bu rivâyetler çerçevesinde Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili 4 ayetin nâzil olduğunu tespit ettik. O ayetlerden biri şudur:

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

*“Eğer, hakkında bilgin olmayan bir hususda bana şirk koşmak (ortak koşman) için seninle mücadele ederlerse, onlara itaat etme. Ancak dünyada onlarla olan ilişkini iyi tut. Bana yönelen kimselerin yoluna uy. En nihayetinde her biriniz bana döneceksiniz. Ben de size yapmış olduklarınızı bildireceğim.”*¹⁴³

Bu ayet Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın müslüman olduğu dönemde annesi tarafından dinden dönmesi için kendisine yaptığı baskı üzerine nâzil olmuştur. Annesi Sa'd'a kendisiyle asla konuşmayacağı, yemeyeceği ve içmeyeceği tehdidinde bulunmuştu. Yine Sa'd'a “Allah (c.c.) anne ve babaya iyiliği emrediyor ben de senin annenim sana bu dini

¹⁴¹ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144; Taberî, *Târîh*, IV, 244; Avcı, “Kûfe” md., *DİA*, XXVI, 340; İbn Abdilber, *İstiâb*, II, 609; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 140; Zehebî, *Siyer*, I, 118; Bağdâdî, *Târîh*, I, 480; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 144.

¹⁴² Bkz. Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü*, 6. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2008), 231-232.

¹⁴³ Lokman, 31/15.

bırakmanı emrediyorum” demiştir. Bu hal üzere yemeden ve içmeden 3 gün imtinâ eden annesi sonunda ısrarından vazgeçmiş ve ilgili ayet nâzil olmuştur.¹⁴⁴

Sa’d b. Ebî Vakkâs sebebiyle nâzil olan ayetlerden bir diğeri de şudur:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ﴿١﴾

“(Ey Rasûlüm!) Sana savaşların neticesinde elde edilen ganimetler ile ilgili soru soruyorlar. De ki: “Ganimetler ile ilgili tasarruf ancak Allah’a ve onun Rasûlüne aittir. O hâlde, eğer müminseniz Allah’a karşı gelmekten imtina edin, aranızki ilişkileri düzeltin, Allah’a ve onun Rasûlüne (şartsız) itaat edin.”¹⁴⁵

Rivâyete göre, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın kardeşi Umeyr bedir savaşında şehit düşmüştü. Bedir savaşının müslümanların lehine sonuçlanmasından sonra Sa’d, savaşta Saîd b. As’ı öldürüp kılıcını alarak Hz. Peygamber’e (s.a.v.) getirdi de o kılıcı kendisine vermesini istedi. Hz. Peygamber de (s.a.v.) Sa’d’a “onu aldığın yere bırak” diye buyurdu. Bunun üzerine ikinci defa Hz. Peygamber’e (s.a.v.) giden Sa’d, kılıcı ondan tekrar isteyince sesini yükselten Rasûlullah (s.a.v.) Sa’d’da kılıcı yerine koymasını söyledi. Bu durum karşısında ganimetlerle ilk defa bedir savaşında karşılaşan müslümanlara Allah (c.c.) ganimeti nasıl pay edeceklerini Sa’d vesilesiyle tarif edercesine bu ayeti nâzil etti de Hz. Peygamber (s.a.v.) o kılıcı Sa’d’a verdi.¹⁴⁶

Sa’d b. Ebî Vakkâs sebebiyle nâzil olan ayetlerden bir başkası ise şöyledir:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْحُمُرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿٩٠﴾

“Ey inanan kimseler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak ve ancak şeytanın işlerinden olan birer pisliktir. Onlardan sakının ki felâh bulasınız.”¹⁴⁷

Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan nakledildiğine göre o der ki: Günün birinde Ensâr ve Muhâcir’den oluşan bir topluluğa uğradım, beni sofralarına davet ettiler, sofrada şarap

¹⁴⁴ Müslim, *Fedâilu’s-sahabe*, 43; Vâhidî, *Esbab-u Nuzûl*, 357; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 455; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa’d b. Ebî Vakkâs*, 53; Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, II, 119; Muhammed Salih, *el-Aşeretü’l-mübeşşirün*, 119.

¹⁴⁵ Enfâl, 8/1.

¹⁴⁶ Müslim, *Fedâilu’s-sahabe*, 43; Ebû Dâvud, *Cihât*, 144; Tirmizî, *Tefsîrü’l-Kur’ân*, 8; Vâhidî, *Esbab-u Nuzûl*, 234-235; Celâleddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir es-Suyûtî, *Esbâbu’n-nuzûl* (el-Müsemma lübabü’n-nukûl fî esbâbi’n-nuzûl), 1. bs. (Beyrut: Müessesetü’l-Kütübü’s-Sekâfiyye, 2002) 121.

¹⁴⁷ Maide, 5/90.

ve kızartılmış deve kellesi vardı. Bu olay şarabın haram kılınmasından önceydi. Onlarla beraber yedim içtim. Daha sonra aramızda ensâr ve muhâcir’den konuşulmaya başlandı. Ben “muhâcirler ensârdan daha hayırlıdır” dedim de orada bulunan ensârdan bir kişi deve kemiğiyle başıma vurdu ve burnumu yaraladı. Ben de Hz. Peygamber’e (s.a.v.) giderek durumu arzettim. Bunun üzerine bu ayet nâzil oldu.¹⁴⁸

Sa’d b. Ebî Vakkâs sebebiyle nâzil olan ayetlerden biri daha vardır ki bir grup sahâbî de olayın içerisinde bulunmaktadır: İlgili ayet şöyledir:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

*“Yalnızca rablerinin rızasını umarak sabah ve akşam ona dua eden kimseleri yanından kovma. Onların hesabında senin için bir mesuliyet yok, senin de hesabında onlar için bir mesuliyet yok ki onları kovasın. Eğer o kimseleri yanından kovarsan muhakkak ki zulmeden kimselerden oluverirsin.”*¹⁴⁹

Nakledildiğine göre Hz. Peygamber’in (s.a.v.) müşriklerle bulunduğu bir mekânda Sa’d b. Ebî Vakkâs, Abdullah b. Mesud, Huzeyl kabilesinden bir kişi, Bilal ve yine isimleri zikredilmeyen iki kişi de vardı. Müşriklerin önde gelenleri Hz. Peygamber’e (s.a.v.) “Bu kimseler bizimle oturma cesaretini nereden buluyor, şunları kov!” diye serzenişte buldukları bir sırada Sa’d b. Ebî Vakkâs ve yanındaki kişileri korur bir tavır ile bu ayet nâzil olmuştur.¹⁵⁰

1.1.10. Vefâtı

Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın gazvelerle, seriyyelerle ve İslâm düşmanlarıyla mücadeleyle geçen hayatının son yıllarında toplumdaki sosyal çalkantı ve kargaşalardan uzak kalmak ve kalan ömrünü huzurlu geçirebilmek için Akik’e yerleştiği ve burada vefat ettiği bilinmektedir.¹⁵¹ Medine’de vefat ettiğine dâir gelen birkaç rivâyet ise isabetli değildir.¹⁵²

¹⁴⁸ Müslim, *Fedâilu’s-sahabe*, 43-44; Vâhidî, *Esbab-u Nuzûl*, 208-209.

¹⁴⁹ En’am, 6/52.

¹⁵⁰ Müslim, *Fedâilu’s-sahabe*, 45-46; Suyûtî, *Esbâbu’n-nuzûl*, 113; Vâhidî, *Esbab-u Nuzûl*, 219.

¹⁵¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 137; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 63; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, X, 313; Zehebî, *Tehzîbü’l-kemâl*, III, 413; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 610; Taberânî, *Mu’cemu’l-kebir*, I, 139.

¹⁵² Bkz. İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, II, 456; Belâzurî, *Ensâb*, X, 12; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın vefâtı konusunda hicrî 50, 51, 54, 55, 56, 57 ve 58¹⁵³ yılları gibi farklı kayıtlar bulunmaktadır. Ancak meşhur olan ve tarafımızca da kanaat getirilen vefat tarihi h. 55 (m. 675)'tir.¹⁵⁴ Onun “İslâm'ı kabul ettiğimde henüz 19 yaşındaydım” ifâdesi düşünüldüğünde 83 yaşında vefat ettiği anlaşılmaktadır.¹⁵⁵

Sa'd b. Ebî Vakkâs ahir ömründe görme yetisini kaybetmiştir.¹⁵⁶ Kendisinin cennetlik biri olduğunu ve duasının Allah (c.c.) indinde kabul edildiğini bilen bazı kimseler ondan dua isterlerdi.¹⁵⁷ Bir gün Sa'd'ın yanına bir genç geldi ve ona herkese sıkıntılarından dolayı dua ettiğini hatırlatarak âmâlıktan kurtulup şifa bulması için de dua etmesini söyledi. Sa'd b. Ebî Vakkâs tebessüm ederek şöyle mukabelede bulundu: “Ey Yavrucuğum Allah'ın (c.c.) kazası bana görme uzvumdan daha iyidir. Allah (c.c.) bana âmâlığı yazmıştır. Bende sabredenlerden olup Allah'ın (c.c.) izniyle cennete gireceğim. İşte bu benim için görme uzvumdan daha iyidir.” Yine oğlu Musab babasının son vakitlerinde yanına oturur ve başını kucağına alır, hastalığına üzüldüğünden gözlerinden yaşlar süzülür. Oğlunun ağladığını fark eden Sa'd b. Ebî Vakkâs onu şu sözlerle teselli eder: “Oğlum neden ağlıyorsun? Ben ki cennet ehlindenim. Allah (c.c.) bana azap etmeyecektir. Allah (c.c.) müminlerin yapmış olduğu sevapları kendilerine döndürecektir. Kâfirlerin yapmış olduğu iyilikleri de azaltacaktır. Bundan dolayı kâfirlerin sevapları bittiğinde yapmış oldukları işlerin sevabını kim için yaptılarsa ondan isteyeceklerdir.”¹⁵⁸

Sa'd b. Ebî Vakkâs vefat etmesine yakın, ailesine kendisini bedir savaşına katıldığında üzerinde bulunan yünden yapılmış cübbesiyle kefenlemelerini vasiyet etmiştir.¹⁵⁹ Sa'd

¹⁵³ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; İsbekânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 132; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,151; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 413; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 610; Zehebî, *Siyer*, I, 124; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 278.

¹⁵⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 137; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Sâlihî, *Tabakât*, I, 84; Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 610; Zehebî, *Siyer*, I, 123; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 313.

¹⁵⁵ İbn Kuteybe, *Meârif*, 242; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,151; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284.

¹⁵⁶ Ziriklî, *A'lâm*, III, 87; İbn Kuteybe, *Meârif*, 243; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,152.

¹⁵⁷ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62-63; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 454; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Kelbî, *Cemheratü'n-neseb*, 77; Sâlihî, *Tabakât*, I, 84; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 412.

¹⁵⁸ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,149-150; Belâzurî, *Ensâb*, X, 18-19; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 136; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 495; Zehebî, *Siyer*, I, 122.

¹⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; İsbekânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 130; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 495; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 610; Makdisî, *Ensâb*, 254; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 143.

b. Ebî Vakkâs'ın daha hayatta iken cennetle müjdelenen bir sahabî olduğunu müslüman oluşunu işlerken zikretmiştik. O aynı zamanda aşere-i mübeşşerenin en son vefat edenidir.¹⁶⁰ Yine Mekke'den Medine'ye hicret eden sahabenin de en son vefat edenidir.¹⁶¹

Akik'de ölümünden sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarının emriyle cenazesi müslümanların omuzlarında Medine'ye kadar taşınmıştır.¹⁶² Rasûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarının da cenaze namazına katılabilmeleri için Mescid-i Nebevî'ye cenazesi getirilmiş,¹⁶³ dönemin Medine valisi Mervân b. Hakem tarafından cenaze namazı kıldırılmış¹⁶⁴ ve bâkî mezarlığına defnedilmiştir.¹⁶⁵

1.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hadis Rivâyetindeki Yeri

Bu bölümde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadis rivâyeti ve bu konudaki hassasiyeti ele alınacaktır. Ayrıca kendisine hocalık ve râvîlik yapmış kişiler fazlaca detaya girilmeden tanıtılacaktır.

1.2.1. Hadis Rivâyeti ve Hassasiyeti

İslâm'ın temel kaynaklarından olan sünnet,¹⁶⁶ Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sâdır olan söz, fiil, takrîr, halkî ve hulkî vasıflar olup,¹⁶⁷ sahabe tarafından bizâtihi müşahede

¹⁶⁰ Bağdâdî, *Mu'cemu's-sahâbe*, V, 171; Hatipoğlu, "Sa'd b. Ebî Vakkâs" md., *DİA*, XXXV, 373; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 151; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 314.

¹⁶¹ İsbahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, I, 131; Hâkim, *Müstedrek*, III, 566; Bağdâdî, *Târîh*, I, 479; Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr*, I, 138.

¹⁶² Belâzurî, *Ensâb*, X, 12; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 136; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 413; İbn Abdilber, *İstîâb*, II, 610; Bağdâdî, *Târîh*, I, 479; Rıfat, *Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 12.

¹⁶³ Belâzurî, *Ensâb*, X, 22-23; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 150; Makdisî, *Mahdu'l-halâs*, 283; Mahmut Şelebi, *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 340; Rıfat, *Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 12.

¹⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 313; Rıfat, *Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 12.

¹⁶⁵ Belâzurî, *Ensâb*, X, 12; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; İbn Kuteybe, *Meârif*, 241; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 150; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 413; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 313.

¹⁶⁶ Bkz. Hatîb, *Sünnet*, 23; İzziyye Ali Taha, *Menheciyyetu cemi's-sünne ve cemu'l-enâcîl*, (Kuveyt: Dâru'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1987), 325-334.

¹⁶⁷ Bkz. İsmail Lütfî Çakan, *Hadis Usûlü*, 25. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2011), 25; Hatîb, *Sünnet*, 15; Yusuf el-Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, 3. bs. çev. Bünyamin Erul, (İstanbul: Nida Yayınevi, 2011), 29; Ahmet Yücel, *Hadis tarihi ve usûlü*, 2. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2010), 35; Mustafa Genç, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, (İstanbul: Kitabı Yayınevi, 2009), 20; Taha, *Menheciyyetu cemi's-sünne*, 313.

edilmiş, örnek alınıp yaşanmış ve kendilerinden sonra gelenlere bu örneklilik yaşanarak aktarılmıştır. Sa'd b. Ebî Vakkâs da İslâm'ı mebdinde ilk kabul edenlerden, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile akraba olan, onun esenlik ve hüzn zamanlarında yanında olup risâletin başından sonuna onun sünnetine bizâtihi şahit olan sahabilerdendir. Dolayısıyla Sa'd b. Ebî Vakkâs'da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu örnekliliğinden istifâde etmiş ve kendilerinden sonrakilere bu hususu aktarmıştır.¹⁶⁸

Birçok sahabî Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrendikleri bu hususları kendilerinden sonra gelenlere aktarırken tamamen ihtiyatla hareket etmiş ve gelişi güzel hadis rivâyet etmekten kaçınmışlardır.¹⁶⁹ Sa'd b. Ebî Vakkâs da hadis rivâyeti hususunda ihtiyatlı hareket etmiş, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra rastgele her yerde ondan hadis rivâyetinde bulunmaktan sakınmıştır. Bu konu da Sâib b. Yezîd şöyle demiştir: “*Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Medine'den Mekke'ye kadar yolculuk ettim de dönene kadar onun Rasûlullah'dan (s.a.v.) bir hadis bile rivâyet ettiğini işitmedim.*”¹⁷⁰ Yine Zührî'nin kaydettiğine göre Sa'd b. Ebî Vakkâs taşlar ile Allah'ı zikrederken etrafındakilere, “*Ben size Rasûlullah'tan (s.a.v.) bir şey dahi rivâyet etmeyi uygun görmüyorum zira siz o biri yüze çıkarırsınız*” demiştir.¹⁷¹ Zührî'nin kaydettiği rivâyet ve Sâib b. Yezîd'in sözü onun hadis rivâyeti hususunda ne kadar ihtiyatlı ve titiz davrandığını

¹⁶⁸ İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; Ebû Şenb, *el-Mübeşşirüne bil-cenneh*, 313; Taberî, *Târîh*, XI, 556; Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 8.

¹⁶⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) “*Kim bana bile bile yalan isnâd ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın*” şeklindeki uyarısı sahabeyi bu konuda ihtiyata itmştir. (Bkz. Buhârî, *İlim*, 38; Tirmîzî, *İlim*, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 44.) Abdurrahmân b. Ebî Leylâ sahabe'nin hadis rivâyeti hususunda şöyle demiştir: “*Kendilerine bir mesele hakkında soru sorulduğunda soruyu bir birlerine havale ederlerdi taki soru tekrar ilk sorulana dönerdi.*” Yine Abdullah b. Zübeyr, Zübeyr b. Avvam'a “*Sana ne oluyorda ben senden ibn Mesud, felan ve felanın Rasûlullah'dan (s.a.v.) hadis rivâyet ettikleri gibi hadis rivâyet ettiğini duymuyorum?*” Zübeyr b. Avvam'da şöyle cevap vermiştir: “*Ben Rasûlullah'dan (s.a.v.) müslüman olduktan sonra hiç ayrılmadım fakat ben ondan bir söz duydum*” o sözde şöyle buyuruyordu: “*Kim bana bile bile yalan isnâd ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın.*” Sahabenin ekserisi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu uyarısını kendine şiar edinmiş, hadis rivâyeti hususunda ihtiyatı ve dikkati elden bırakmamıştır. Bkz. Hatîb, *Sünnet*, 92-99; Ebû Âsım Nebîl b. Hâşim el-Ğamrî, *Fethu'l-Mennân*, 1. bs. (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1999), II, 104; Taha, *Menheciyyetu cemi's-sünne*, 355.

¹⁷⁰ Dârimî, *Mukaddime*, 28; Belâzurî, *Ensâb*, X, 15; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 144-145; Hatîb, *Sünnet*, 94; Hasan b. Abdurrahmân er-Râmehurmûzî, *el-Muhaddisu'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vât*, 3. bs. thk. Muhammed Accâc el-Hatîb, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1984), 557; Hâkim, *Müstedrek*, III, 569.

¹⁷¹ Belâzurî, *Ensâb*, X, 15; Hâkim, *Müstedrek*, III, 568.

göstermektedir. Sa'd b. Ebî Vakkâs Hz. Ömer'in de hadis rivâyetinde güvenini kazanmış bir sahabîdir. Bilindiği üzere Hz. Ömer dönemin müslümanlarının Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini gelişi güzel rivâyet etmelerini önlemek adına onlardan rivâyet ettikleri hadis için iki şâhit istemiştir.¹⁷² Abdullah b. Ömer mestler üzerine mesh konusunda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan işittiği bir rivâyetin doğruluğunu babasına sorunca Hz. Ömer'in oğluna verdiği cevap Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadis rivâyetindeki yetkinliğini ortaya koyması bakımından oldukça manidar gözükmektedir: “*Sa'd b. Ebî Vakkâs sana Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bir şeyler rivâyet ederse onu başkasına sorma.*”¹⁷³

Sa'd b. Ebî Vakkâs, doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Havle bnt. Hakîm'den hadis rivâyetinde bulunmuştur.¹⁷⁴ Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Sahabe'den Hz. Aişe, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Câbir b. Semure, Sâib b. Yezîd ve İbrâhîm b. Abdîrahmân b. Avf hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁷⁵ Tabîîn'den Ahnef b. Kays, Saîd b. el-Müseyyeb, Şurayh b. Hânî, Abdullah b. Sa'lebe b. Sua'yr, Urve b. Zübeyr, Alkame b. Kays, Amr b. Meymûn, Kays b. Ebî Hâzim, Kays b. Ubâd, Mûsa b. Talha b. Ubeydullah, Ebû Salih es-Semmân, Ebû Abdîrahmân es-Sülemî, Ebû Osmân en-Nehdî, Mücahit b. Cebir, Eymen el-Mekkî, Süleyman b. Ebî Abdillâh, Zeyd b. Ayyaş ve Muaz el-Mekkî hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁷⁶

Diğer taraftan onun çocukları Ömer, Muhammed, Âmir, İbrâhîm, Musab, Yahyâ ve Âişe de kendisinden hadis rivâyet edenlerdendir.¹⁷⁷

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Bâkî b. Mahled'in *Müsned*'inde 270 rivâyeti bulunmaktadır.¹⁷⁸ Ancak bunlardan sadece 38'inin sahih olduğu kaydedilmiştir.¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel'in

¹⁷² Ahmet Yücel, *Hadis Tarihi*, 23. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 27; Hatîb, *Sünnet*, 121; Taha, *Menhecîyyetu cemi's-sünne*, 355-356.

¹⁷³ Buhârî, *Vuzû*, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 14; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,146; Hatîb, *Sünnet*, 121.

¹⁷⁴ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,145; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 456; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Taberî, *Târîh*, XI, 556.

¹⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310-311; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XV, 144.

¹⁷⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 310-311; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; İbn Kuteybe, *Meârif*, 244; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,145; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Zehebî, *Siyer*, I, 93.

¹⁷⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 284; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,145; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62.

¹⁷⁸ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,145.

¹⁷⁹ Zehebî, *Siyer*, I, 124.

Müsned'inde ise "Müsnedü Ebî İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs" kısmında mükerrerleriyle beraber 186 rivâyet bulunmaktadır. Sahihayn'de ise Buhârî ve Müslim'in ittifâken 15 rivâyeti mevcuttur. Ayrıca Buhârî'nin yalnız başına 5, Müslim'in ise yalnız başına 18 rivâyeti daha bulunmaktadır.¹⁸⁰ Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrâhîm b. Kesîr ed-Devragî "Müsnedü Sa'd b. Ebî Vakkâs" isimli çalışmasında ondan merfû 134 hadis kaydetmiştir. Zirikli ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın 271 hadis rivâyeti olduğunu belirtmiştir.¹⁸¹

Sa'd b. Ebî Vakkâs hadisçi kişiliğinin yanında fetva verme yönüyle de sahabe içerisinde temâyüz etmiş bir sahabîdir. İbn Hazm onu fetva veren sahabe içerisinde orta seviye de bulunanlardan saymıştır.¹⁸²

1.2.2. Hadis Rivâyet Ettiği Kimseler

Sa'd b. Ebî Vakkâs yukarıda da zikrettiğimiz gibi rivâyet ettiği hadisleri ya doğrudan Rasûlullah'dan (s.a.v.) ya da Havle bnt. Hakîm'den aktarmıştır. Hocası konumundaki Havle'nin hayat hikâyesine gelince o, kaynaklarda Havle bnt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas b. Mürre kimliğiyle kayıtlıdır.¹⁸³ Künyesi Ümmü Şerîktir.¹⁸⁴ Annesi Daîfe bnt. Âs b. Ümeyye b. Abdüşşemstir.¹⁸⁵ Rasûlullah'ı (s.a.v.) görmüş ve onun sohbetinde bulunmuştur.¹⁸⁶ Havle bnt. Hakîm Osman b. Maz'ûn'nun hanımıdır. Kendisini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hizmetine adanmış rivâyet edilir. Kocası vefat ettikten sonra Rasûlullah'a (s.a.v.) mihirsiz evlenme teklif ettiği ve bundan dolayı Ahzâb sûresi'nin 50. ayetinin nâzil olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁷ Havle bnt. Hakîm Mekke'de doğmuştur.¹⁸⁸ Doğrudan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) hadis rivâyet etmiştir.¹⁸⁹ Kendisinden, başta Sa'd b. Ebî Vakkâs olmak üzere Saîd b. el-Müseyyeb, Büsr b. Saîd, Muhammed b. Yahyâ b. Hibbân ve Urve b. Zübeyr hadis rivâyetinde

¹⁸⁰ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,145.

¹⁸¹ Ziriklî, *A'lâm*, III, 87.

¹⁸² Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II,146.

¹⁸³ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 388; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 152.

¹⁸⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 152.

¹⁸⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 152.

¹⁸⁷ Selman Başaran, "Havle bint Hakîm" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), XVI, 538-539; İbnü'l Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 94; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164.

¹⁸⁸ Başaran, "Havle bint Hakîm" md., *DİA*, XVI, 538-539.

¹⁸⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164; Başaran, "Havle bint Hakîm" md., *DİA*, XVI, 538-539.

bulunmuştur.¹⁹⁰ Havle'nin doğum ve vefat tarihi hususunda herhangi bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.

1.2.3. Kendisinden Hadis Rivâyet Edenler

Bu kısımda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet eden Hz. Aişe, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Câbir b. Semure, İbrâhîm b. Abdîrahmân b. Avf gibi sahâbîler yanında Saîd b. el-Müseyyeb, Amr b. Meymûn, Ebû Osmân en-Nehdî, Kays b. Ebî Hâzim ve Alkame b. Kays gibi tabiînden öne çıkan zevâtın hayatı ve hadis rivâyetindeki konumları ana hatlarıyla ele alınacaktır. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyetinde bulunan bazı çocukları hakkında ise burada bilgi verilmeyecektir. Zira yukarıda Sa'd'ın "Çocukları" başlığı altında onlar hakkında malumat verilmişti.

1.2.3.1. Aişe bnt. Ebûbekir (ö. 58/678)

Aişe bnt. Ebû Bekir es-Sıddîk veya es-Sıddîka bnt. Sıddîk Ümmü'l-Müminin kimliğiyle tanınır.¹⁹¹ Hicretten 7 veya 8 yıl önce Mekke'de doğmuştur.¹⁹² Annesi Ümmü Rûman bnt. Âmir b. Uveymir b. Abdüşems b. Attab b. Ezine el-Kinânîdir.¹⁹³ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşlerinden olan Hz. Aişe (r.a.) onunla Hz. Hatice'nin ölümünden 4 yıl sonra evlenmiştir.¹⁹⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlenmeden önce Cibril (a.s.) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) rüyasında onun sûretini gösterdiği ve evlendikten sonra da onu Ümmü Abdillah diye isimlendirdiği rivâyet edilir.¹⁹⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bâkire olarak evlendiği tek hanımıdır.¹⁹⁶

Hz. Aişe hanımlar içinde fikhî ve sünneti en iyi bilendi.¹⁹⁷ Hz. Peygamber'le (s.a.v.) uzun yıllar beraber olan Hz. Aişe ondan vârid olan hadisleri kendisinden sonraki nesle aktarmış, nicelerine bu doğrultuda hocalık etmiş ve Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrendiği bu ilim ile hayatını sürdürerek örnek teşkil etmiştir. Hz. Aişe Hz.

¹⁹⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXV, 164.

¹⁹¹ Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 154; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 231; İsfehânî, *Hilye*, II, 43.

¹⁹² Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 9; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 211.

¹⁹³ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 231; İbnülEsîr, *Üsdül Ğabe*, VII, 186; Zehebî, *Siyer*, II, 135.

¹⁹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 186; Kuteybe, *Mearif*, 134; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 10-11.

¹⁹⁵ Kuteybe, *Mearif*, 134; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 154.

¹⁹⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 232; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 186; Kuteybe, *Mearif*, 134; Zehebî, *Siyer*, II, 140; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 10; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 212.

¹⁹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, II, 322; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 199; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189; Zehebî, *Siyer*, II, 135; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 233.

Peygamber'den (s.a.v.) 2210 hadis rivâyet ederek muksirûn râvîlerden sayılmıştır.¹⁹⁸ Hz. Aişe babası Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Fâtıma, Hamza b. Amr el-Eslemî, Cüdâme bnt. Vehb yanında Sa'd b. Ebî Vakkâs ve diğer bazı sahâbîlerden hadis rivâyet etmiştir.¹⁹⁹ Kendisinden de İbrâhîm b. Yezîd en-Nehî', İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî, İshâk b. Talha, İshâk b. Ömer, Esved b. Yezîd, Eymen el-Mekkî, Sümâme b. Hazn, Cübeyr b. Nüfeyr, Hâris b. Abdullah b. Ebî Rebâa, Hâris b. Nüfeyl, Hamza b. Abdullah b. Ömer ve diğer kişiler hadis rivâyetinde bulunmuşlardır.²⁰⁰ Hz. Aişe h. 57 veya 58 yılında Medine'de vefat etmiş ve bir gece vakti bâkî mezarlığına defnedilmiştir.²⁰¹ Cenaze namazını Ebû Hureyre kıldırmasıdır.²⁰²

1.2.3.2. Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687)

Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Abbâs b. Abdulmuttalib el-Kureşî kimliğiyle bilinir.²⁰³ Hicretten üç yıl önce Mekke'de müşriklerin müslümanları muhâsara ettiği bir vakitte doğmuştur.²⁰⁴ Annesi ilk müslümanlardan olan Ümmü'l Fazl Lübâbe'dir.²⁰⁵ Hz. Peygamber'le (s.a.v.) akrabalık bağı onun amcasının oğlu olması sebebiyledir.²⁰⁶ Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarından olan Meymûne (r.a.), teyzesi olduğu için arada bir geceleri Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sünnetleri öğrenmek için onlarda kaldığı rivâyet edilmektedir.²⁰⁷ Doğduğunda babası Abbâs b. Abdilmuttalib'in (r.a.) kendisini Rasûlullah'a (s.a.v.) götürdüğü ve ondan dua aldığı rivâyet edilir.²⁰⁸ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "*Allah'ım ona Kitabı öğret ve onu dinde fakih kıl*" duasına da mazhar olan

¹⁹⁸ Cemal Ağırman, "Muksirûn" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), XXXI, 534; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 202.

¹⁹⁹ Hatîb, *Sünnet*, 475; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189; Zehebî, *Siyer*, II, 135; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 234; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 202.

²⁰⁰ Zehebî, *Siyer*, II, 136; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 235; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189.

²⁰¹ Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 129; İbn Hacer, *İsâbe*, VIII, 235; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189; Zehebî, *Siyer*, II, 192; Kuteybe, *Mearif*, 134; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 213.

²⁰² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VII, 189; Zehebî, *Siyer*, II, 192; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, III, 129.

²⁰³ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 121; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 154; İsmail Lütfî Çakan ve Muhammed Eroğlu. "Abdullah b. Abbâs" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), I, 76.

²⁰⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 122; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 161.

²⁰⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 291; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 122.

²⁰⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 155; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 291; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 121.

²⁰⁷ Çakan-Eroğlu, "Abdullah b. Abbâs" md., *DİA*, I, 76.

²⁰⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 292; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 155.

Abdullah b. Abbâs büyük bir tefsir, fıkıh ve hadis âlimidir.²⁰⁹ Hadis rivâyetinde muksirûn râvîlerdendir.²¹⁰

Abdullah b. Abbâs Hz. Peygamber'den (s.a.v.) 1660 hadis rivâyet etmiştir. Rivâyet ettiği bu hadislerin belli bir kısmını Rasûlullah'tan (s.a.v.), ekseriyetini Hz. Ömer, Hz. Ali, babası Abbâs, Abdurrahmân b. Avf, Ebû Süfyân, Ebû Zer, Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit gibi sahâbîler yanında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan da öğrenmiş ve nakletmiştir.²¹¹ Kendisinden Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Şa'bî, Ata b. Ebî Rebâh ve Tâvus b. Keysân gibi tabîinin önde gelen âlimleri hadis rivâyetinde bulunmuştur.²¹² Abdullah b. Abbâs h. 68 yılında Tâif'te vefat etmiş, cenaze namazını da Hz. Ali'nin oğlu Muhammed kıldırmıştır.²¹³

1.2.3.3. Abdullah b. Ömer (ö. 73/692)

Ebû Abdurrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî kimliğiyle meşhurdur.²¹⁴ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) nübüvvetinin üçüncü yılında doğmuştur.²¹⁵ Annesi Zeynep bnt. Maz'ûndur.²¹⁶ Abdullah b. Ömer (r.a.) babası Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ile beraber müslüman olmuştur.²¹⁷ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zevcesi Hafsâ'nın (r.a.) kardeşi olması sebebiyle Rasûlullah'ın (s.a.v.) kayın biraderidir. Bundan dolayı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yakın olmuş ve diğer sahâbenin duymadığı ve görmediği sünnetlere vakıf olmuştur.²¹⁸ Hz. Peygamber'i (s.a.v.) çok sevmesi ve hayatının her safasında onu örnek alması ve ona ittiba etmesiyle tanınan bir sahâbîdir.²¹⁹ Bedir ve

²⁰⁹ Buhârî, İlim, 17; Tirmîzî, Menâkıb, 42; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 359; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 292; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 124; Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 487-488.

²¹⁰ Çakan-Eroğlu, "Abdullah b. Abbâs" md., *DİA*, I, 77.

²¹¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 293-294; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 155; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 122.

²¹² Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 155; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 293.

²¹³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 294; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 131; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 162.

²¹⁴ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 468; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 155; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 332; Mehmet Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), I, 126; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 336.

²¹⁵ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156; Kandemir, "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, I, 126.

²¹⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 333; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 337; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156.

²¹⁷ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 468; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 337; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156.

²¹⁸ Kandemir, "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, I, 126-127; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 333.

²¹⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 338; Kandemir, "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, I, 127.

Uhut savaşlarında cesaretini ortaya koymak ve İslâm'ı yok etmek isteyen müşriklere karşı durmak için bu savaşlara katılmak istediye de Rasûlullah (s.a.v.) yaşının küçük olması sebebiyle ona izin vermemiştir. Hendek savaşı yaklaşınca bu sefer Hz. Peygamber'den (s.a.v.) izin alan Abdullah b. Ömer bu savaşa iştirak etmiştir.²²⁰

Rivâyet ettiği 2630 hadis sebebiyle muksirûn sahâbenin ikincisi sayılan Abdullah b. Ömer, başta Hz. Peygamber (s.a.v.) olmak üzere babası Hz. Ömer, ablası Hz. Hafsâ, Hz. Aişe, Hz. Ebûbekir, Hz. Osman, Zeyd b. Sâbit, Bilal ve Abdullah b. Mesud gibi önde gelen sahâbiler yanında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet etmiştir.²²¹ Kendisinden de Abdullah b. Abbâs, Câbir b. Abdillâh, Enes b. Sîrîn, Hasan-ı Basrî, Saîd b. el-Müseyyeb, Nâfî, Mücâhit ve Tâvus gibi tabiîn âlimleri hadis rivâyetinde bulunmuştur.²²² Hadis rivâyetinde çok hassas olan Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) aktardığı hadisleri lafzen rivâyet etmeye çalışır, gelişi güzel hadis nakletmezdi. Yine kendisi çok fetva veren yedi sahabeden sayılmaktadır.²²³ Abdullah b. Ömer h. 73 yılında 85 yaşında Mekke'de vefat etmiştir.²²⁴

1.2.3.4. Câbir b. Semure (ö. 66/685)

Ebû Abdillâh Câbir b. Semure b. Cünâde b. Cündeb el-Âmirî kimliğiyle maruftur.²²⁵ Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Annesi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kız kardeşi Halide bnt. Ebî Vakkâstır. Bu yönüyle Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın yeğeni olmaktadır.²²⁶ Hz. Peygamber'i (s.a.v.) çok sevmesiyle ve onunla çokça beraber olmasıyla övünür.²²⁷

Câbir b. Semure Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleriyle çokça meşgul olmuş ve ondan pek çok hadis rivâyet etmiştir. Sa'd b. Ebî Vakkâs yanında Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd

²²⁰ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 470-471; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 333; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 337; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156.

²²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 333; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 340.

²²² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 340; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 156; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 334.

²²³ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, III, 476; Kandemir, "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, I, 127; İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 160; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 339.

²²⁴ İbn Hacer, *İsâbe*, IV, 161; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 341; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 340.

²²⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 437; Safadî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, XI, 31; İbn Kuteybe, *Meârif*, 305; Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, I, 464; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 488; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 542.

²²⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 437; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 488; Hacer, *İsâbe*, I, 543.

²²⁷ Beğavî, *Mu'cemu's-sahâbe*, I, 465-466; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 543.

el-Ensârî, babası Semure, Hz. Ali, Hz. Ömer, Nâfî b. Utbe b. Ebî Vakkâs ve diğer kişilerden de hadis rivâyet etmiştir.²²⁸ Kendisinden de Şa'bî, Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Temîm b. Tarefe, Ebû İshâk es-Sebî, Ebû Hâlid el-Vâlibî, Simâk b. Harb, Husayn b. Abdurrahmân, Ebûbekir b. Mûsa ve diğerleri hadis rivâyetinde bulunmuşlardır.²²⁹ Câbir b. Semure Kûfe'ye yerleşmiş ve burada h. 66 veya 74 yılında vefat etmiştir.²³⁰

1.2.3.5. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf (ö. 95/713)

Ebû İshâk İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf ez-Zührî el-Kureşî kimliğiyle bilinir.²³¹ Bazı kaynaklarda kendisinin tabînin birinci tabakasından olduğu kaydedilse de Ebû Nuaym ve Ebû İshâk b. Emîn'in, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gördüğüne dâir bazı rivâyetleri onun sahabî olduğuna işaret etmektedir.²³² İbrâhîm b. Abdurrahmân sahabenin önde gelenlerinden Abdurrahmân b. Avf'ın oğludur. Annesi Ümmü Gülsüm bnt. Ukbe b. Ebî Mu'iddir.²³³ Bazı rivâyetlerden İbrâhîm'in Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde doğduğu anlaşılmaktadır.²³⁴

İbrâhîm b. Abdurrahmân'ın sahabî olması konusunda şüphe olsa da "sika" bir râvî olarak tanıtılmaktadır.²³⁵ İbrâhîm, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini Babası Abdurrahmân, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Ammar b. Yâsir, Süheyb, Cübeyr b. Mut'im gibi sahabiler yanında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan da rivâyet etmiştir.²³⁶ Kendisinden hadis rivâyet edenler, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları yanında Salih, Zührî, Muhammed b. Amr b. Alkame ve diğer kişilerdir.²³⁷ Kendisi h. 95 veya 96 yıllarında 75 yaşında vefat etmiştir.²³⁸

²²⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 437-438.

²²⁹ Safadî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, XI, 31; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 488; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 438.

²³⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 439; Safadî, *el-Vâfî bi'l-vefeyât*, XI, 31.

²³¹ İbn Kuteybe, *Meârif*, 237; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 134.

²³² İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97.

²³³ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252; İbn Kuteybe, *Meârif*, 237; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97.

²³⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97.

²³⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252.

²³⁶ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97.

²³⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252.

²³⁸ İbn Kuteybe, *Meârif*, 237; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 252; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 97.

1.2.3.6. Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713)

Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb b. Hazn el-Mahzûmî el-Kureşî kimliğiyle meşhurdur.²³⁹ H. 15 yılında Medine’de doğmuştur.²⁴⁰ Saîd b. el-Müseyyeb’in babası, dedesi ve annesi Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında müslüman olmuşlar ve bu yönleriyle de sahabe tabakasından sayılmışlardır.²⁴¹ Annesi Ümmü Saîd bnt. Sahrdir.²⁴² Saîd b. el-Müseyyeb Medineli meşhur 7 fakihden biridir.²⁴³

Ömrünü ilme adayan ve döneminin en meşhur âlimlerinden olan Saîd b. el-Müseyyeb sika bir râvî olup Sa’d b. Ebî Vakkâs, Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hâkim b. Hizan, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Babası Müseyyeb, Ebû Zer, Ebu’d-Derdâ, Hassan b. Sâbit, Zeyd b. Sâbit, Ebû Katâde, Ebû Hureyre ve diğer bazı sahâbilerden hadis rivâyet etmiştir.²⁴⁴ Kendisinden de, oğlu Muhammed, Sâlim b. Abdillâh b. Ömer, Zührî, Katâde, Şerîk b. Ebî Nemr, Ebu’z-Zinâd, Sa’d b. İbrâhîm, Amr b. Mürre, Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ve diğer birçok kimse hadis rivâyet etmiştir.²⁴⁵ Saîd b. el-Müseyyeb’in h. 94 yılında Medine’de vefat ettiği ve bâkî mezarlığına defnedildiği bilinmektedir.²⁴⁶

1.2.3.7. Amr b. Meymûn (ö. 74/693)

Ebû Abdillâh Amr b. Meymûn el-Evdî el-Kûfî kimliğiyle bilinmektedir.²⁴⁷ Muaz b. Cebel’in Yemen’de Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından valî tayin edilmesiyle onun İslâm’a davetine uyarak müslüman olmuştur. Amr b. Meymûn Hz. Peygamber (s.a.v.)

²³⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 66; Mehmet Yaşar Kandemir, “Saîd b. Müseyyeb” md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), XXXV, 563; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 335.

²⁴⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, VII, 120; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 335; Safadî, *el-Vâfî bi’l-vefeyât*, XV, 262; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 67.

²⁴¹ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, IV, 87; Kandemir, “Saîd b. Müseyyeb” md., *DİA*, XXXV, 563.

²⁴² İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 336; Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, IV, 139.

²⁴³ Safadî, *el-Vâfî bi’l-vefeyât*, XV, 262; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 71; Kandemir, “Saîd b. Müseyyeb” md., *DİA*, XXXV, 563; Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, IV, 97.

²⁴⁴ Hatîb, *Sünnet*, 485; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 67.

²⁴⁵ Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 68-69; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 336; Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, IV, 118.

²⁴⁶ Abdussettâr eş-Şeyh, *A’lâm*, IV, 144; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XI, 75; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 337; Safadî, *el-Vâfî bi’l-vefeyât*, XV, 262.

²⁴⁷ Mehmet Yaşar Kandemir, “Amr b. Meymûn” md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), III, 89; Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXII, 261; İbn Sa’d, *Tabakât*, VIII, 238; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, IV, 263; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 119; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 166.

döneminde müslüman olmasına rağmen onu görmemiş ve bu yönüyle muhadramûndan sayılmıştır.²⁴⁸ Onun 100 defa Hac ve Umre yaptığı rivâyet edilir.²⁴⁹

H. Ebûbekir döneminde Medine'ye gelerek Abdullah b. Mesud gibi dönemin önde gelen isimlerinden ilim tahsil etmiştir. İclî kendisinin sika olduğunu söylemiştir.²⁵⁰

Amr b. Meymûn Sa'd b. Ebî Vakkâs, H. Ömer, H. Aişe, Abdullah b. Mesud, Muaz b. Cebel, Ebû Zer, Ebû Hureyre, Abdullah b. Abbâs gibi birçok kimseden hadis rivâyet etmiştir.²⁵¹ Kensinden de Sa'îd b. Cübeyr, Rebi' b. Haysem, Amr b. Mürre, Ata b. Sâib, Muhammed b. Sûka, Husayn b. Abdirrahmân gibi pek çok kimse hadis nakletmiştir.²⁵²

Amr b. Meymûn'un h. 74 veya 75 yılında vefat ettiği kaydedilmektedir.²⁵³

1.2.3.8. Ebû Osmân en-Nehdî (ö. 100/718)

Ebû Osmân Abdurrahmân b. Mül (Mil, Mel) b. Amr b. Adî en-Nehdî kimliği ile tanınır.²⁵⁴ Doğum tarihi tam bilinmemekle beraber kaynaklarda cahiliye döneminde doğduğu kaydedilmiştir. Ebû Osmân en-Nehdî H. Peygamber (s.a.v.) zamanında müslüman olmuş ancak kendisiyle hiç görüşmemiştir. Dolayısıyla muhadramûndan sayılan Ebû Osmân ancak H. Peygamber'den (s.a.v.) sonra gelen bazı sahabîlere mülâki olmuştur.²⁵⁵

Ebû Osmân en-Nehdî H. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleriyle çokça meşgul olmuş ve birçok muhaddis yetiştirmiştir. Kendisinin sika bir râvî olduğu kaydedilmiştir.²⁵⁶ Ebû Osmân Sa'd b. Ebî Vakkâs, H. Ömer, H. Ali, Abdullah b. Mesud, Übey b. Ka'b,

²⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 262; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 119-120; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 263; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 386.

²⁴⁹ İbn Hibbân, *Sikât*, V, 288; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 263-264.

²⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 263.

²⁵¹ İbn Hibbân, *Sikât*, V, 288; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 238; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 262; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 386.

²⁵² Kandemir, "Amr b. Meymûn" md., *DİA*, III, 89; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 386; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 120; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 288; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 262-263.

²⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 238; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 266; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 386; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 288.

²⁵⁴ Bağdâdî, *Târîh*, XI, 459; İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 96; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 492.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 97; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 57; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 423.

²⁵⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 423; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 493; İsmail Lütfi Çakan, "Ebû Osmân en-Nehdî" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), X, 210; İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 97; Bağdâdî, *Târîh*, XI, 462; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 58.

Saîd b. Zeyd, Abdullah b. Abbâs gibi birçok kimseden hadis rivâyet etmiştir.²⁵⁷ Kendisinden de Asım Ehvel, Süleyman et-Teymî, Dâvud b. Ebî Hind, Katâde, Humejd et-Tavîl ve diğer birçok muhaddis rivâyette bulunmuştur.²⁵⁸

Ebû Osmân en-Nehdî Kûfe'de mukîm iken Hz. Hüseyin'in şehit düşmesinden sonra burada kalamayıp Basra'ya gitmiştir. Burada h. 100 yılında 95 veya 105 yaşlarında vefat etmiştir.²⁵⁹

1.2.3.9. Kays b. Ebî Hâzim (ö. 97/715)

Ebû Abdillâh Kays b. Ebî Hâzim b. Avf b. Abdulvâris el-Kûfî kimliği ile bilinir.²⁶⁰ Hicretten kısa bir süre önce Kûfe'de doğmuştur.²⁶¹ Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde müslüman olan babası sahabîdir. Kendisi de Rasûlullah (s.a.v.) döneminde müslüman olmasına rağmen onu görmemiş dolayısıyla muhadramûndan sayılmıştır.²⁶² Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefâtından sonra Hz. Ebûbekir'e gelerek ona tâbi olduğunu ilan etmiştir. Bundan sonra da İslâm fetihlerine katılan Kays, Kâdisiye ve Medâin gibi büyük zaferlerde üzerine düşen vazifeyi ifa etmiştir.²⁶³

Tabînin gençlerinden olan Kays sika bir râvî olup Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Ebûbekir, Abdullah b. Mesud, Halid b. Velîd, Hz. Ömer, Huzeyfe b. Yemân, Ebû Hureyre, Hz. Osman, Ukbe b. Âmir, Cerîr b. Abdillâh, Udey b. Âmira, Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Habbab, Esmâ bnt. Ebûbekir ve diğer birçok zevâtan hadis rivâyet etmiştir.²⁶⁴ O, yine

²⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 97; Çakan, "Ebû Osmân en-Nehdî" md., *DİA*, X, 210; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 493; Bağdâdî, *Târîh*, XI, 460; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 58; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 423.

²⁵⁸ Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 58; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 493; Bağdâdî, *Târîh*, XI, 459; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 423.

²⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, III, 493; İbn Sa'd, *Tabakât*, IX, 97; Zehebî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 58-59; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 424.

²⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 397; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 10-11; Zekeriya Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), XXV, 92.

²⁶¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 11; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 386; Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, XXV, 92.

²⁶² Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 369; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 561; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 397; Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, XXV, 92.

²⁶³ Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, XXV, 92; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 561; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 397; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, II, 370; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 11.

²⁶⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 397; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 11; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 561; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 378.

aşere-i mübeşşereden (Abdurrahmân b. Avf hariç) hadis rivâyetinde bulunmuş, bu yönüyle ilklerden sayılmıştır.²⁶⁵ Kendisinden ise İsmail b. Ebî Hâtim, Beyân b. Bişir, Muğîre b. Şebîl, Mücâlid b. Saîd, Ömer b. Zâide, Hakem b. Uteybe, Ebû Hâriz Abdullah b. Hüseyin, A'meş ve başka birçok kimse hadis rivâyet etmiştir. Kendisinin her ne kadar Mürsel ve münker rivâyetleri olsa da sika ve mutkîn gibi ibârelerle tanıtılmıştır.²⁶⁶ Kays b. Ebî Hâzim h. 77 veya 78 yılında vefat etmiştir. Vefâtı hususunda ayrıca h. 84, 87, 97 ve 98 gibi tarihlerde verilmiştir.²⁶⁷

1.2.3.10. Alkame b. Kays (ö. 62/682)

Ebû Şibl Alkame b. Kays b. Abdillâh b. Mâlik en-Nehâî el-Kûfî kimliği ile meşhur olan²⁶⁸ Alkame, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında doğmuş ve onu görmemiş, bu yönüyle de muhadramûndan sayılmıştır. Alkame b. Kays ilmi karakterinin yanında İslâm fetihlerindeki çabalarıyla da tanınır.²⁶⁹ Kabilesiyle yerleştiği Kûfe bölgesinde, ileri gelen âlimlerle beraber olmuş ve onlardan ilim tahsil etmiştir. Yine Kûfe ekolünün kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Hadis rivâyetiyle de ön plana çıkmış ve sika bir râvî olarak değerlendirilmiştir.²⁷⁰

Alkame, Sa'd b. Ebî Vakkâs yanında Hz. Ömer, Huzeyfe el-Yemânî, Abdullah b. Mesud, Hz. Osman, Ebû Musa el-Eş'ari, Habbab b. Eret, Ebî Mesud el-Ensârî, Hz. Ali, Ebu'd-Derdâ, Selman el-Fârisî, Hz. Aişe gibi sahâbilerden hadis rivâyet etmiştir.²⁷¹ Kendisinden ise Ebû Vâil Şekîk b. Seleme, Âmir eş-Şa'bî, İbrâhîm b. Yezîd en-Neh'î, Muhammed b. Sîrîn, Abdurrahmân b. el-Esved, Müseyyeb b. Raf'î, İbrâhîm b. Süheyb en-Neh'î, Hasan el-Uranî, Ebû Zebyan el-Cenbî, Ebû Duhâ Müslim b.

²⁶⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 13; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 379.

²⁶⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 561; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 378; Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, XXV, 92; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 12.

²⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 16; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, IV, 397; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 562; Abdussettâr eş-Şeyh, *A'lâm*, IV, 387; Güler, "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, XXV, 92.

²⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 300; Bağdâdî, *Târîh*, XIV, 240; Ahmet Özel, "Alkame b. Kays" md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), II, 467; İbn Kuteybe, *Meârif*, 431; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 174; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 207.

²⁶⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 207; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 300; İbn Kuteybe, *Meârif*, 431; Bağdâdî, *Târîh*, XIV, 240; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 174.

²⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 303.

²⁷¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 175; Bağdâdî, *Târîh*, XIV, 240; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 301; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 207; Özel, "Alkame b. Kays" md., *DİA*, II, 467.

Süheyb gibi pek çok zevât rivâyette bulunmuştur.²⁷² Alkame b. Kays'ın ölümü hakkında ittifak edilen bir tarih bulunmamakla beraber h. 61, 62, 63, 72 veya 73 yılında vefat ettiği kaydedilmiştir.²⁷³

²⁷² Bağdâdî, *Târîh*, XIV, 240; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 175; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 302.

²⁷³ İbn Kuteybe, *Meârif*, 431; İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 213; Bağdâdî, *Târîh*, XIV, 244-245; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 175; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 307.

İKİNCİ BÖLÜM

SA'D B. EBÎ VAKKÂS'IN RİVÂYETLERİNİN TESPİT VE TAHRİCİ

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) rivâyetleriyle ilgili incelemede bulunduğumuz bu bölümde çerçeve olarak Kütüb-i Tis'a'yı esas aldık. Hadisleri incelerken bazı rivâyetlerin menâkıb türünde Sa'd b. Ebî Vakkâs tarafından aktarılması dikkatimizi çekti. Neticede hadisleri menâkıb ve diğer rivâyetleri diye iki başlık altında araştırmanın metodu bölümünde değindiğimiz üzere tetkik ettik.

2.1. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Menâkıbına Dâir Rivâyetler

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın menâkıbına dâir rivâyetlerin tetkik edildiği bu başlıkta hadislerin fazilet, muâmelat ve ukûbat gibi konuları yansıttığı görülmektedir.

2.1.1. “Anam Babam Sana Feda Olsun Ey Sa'd” Hadisi

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ²⁷⁴ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ²⁷⁵ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ هَاشِمٍ السَّعْدِيُّ²⁷⁶ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ²⁷⁷ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ نَتَلَّى لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِنَانَتَهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ «لَارِمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي»²⁷⁸

²⁷⁴ **Ebû Cafer Abdullah b. Muhammed b. Abdillâh el-Cu'fi, el-Buhârî** (ö. 229/844): Müsnedî olarak da bilinen Abdullah b. Muhammed “sâhib-i sünne” vasfıyla nitelenmiş “sika”, “mutkın” ve “sadûk” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 354; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 59-62; Zehebî, *Kâşif*, I, 594; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 162.

²⁷⁵ **Ebû Abdillâh Mervân b. Muaviye b. el-Hâris, el-Kûfî** (ö. 193/809): “Sika”, “me'mûn”, “sebt” ve “sadûk” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Bunun yanında onun meşhur kimselerden rivâyetlerinin sahih, meçhul kimselerden rivâyetlerinin ise zayıf olduğu söylenmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVII, 403-410; Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât min ricâli ehli'l-ilmi ve'l-hadîs ve mine'd-duafâi ve zikri mezâhîhim ve ahbârihim*, 1. bs. thk. Abdulalîm Abdulazîm el-Bestevî, (Medine: Mektebetü Dâru'l-Medîneti'l-Münevvere, 1985), II, 270.

²⁷⁶ **Hâşim b. Hâşim b. Utbe b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 144/762): Kendisinin Hâşim b. Hâşim b. Hâşim olduğu da söylenmiştir. “Sika” ve “leyse bihi b'es” gibi ibârelerle nitelenmiştir. İbn Maîn ve Nesâî onun “sika” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXX, 137-138; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 584; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 320; Zehebî, *Siyer*, VI, 206.

²⁷⁷ **Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb el-Mahzûmî, el-Medenî** (ö. 94/713): Saîd b. el-Müseyyeb hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

²⁷⁸ Buhârî, Meğâzî, 18.

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Uhud günü Rasûlullah (s.a.v.) ok çantasındaki okları atmam için bana verirken şöyle buyurdu: “*At (Ey Sa'd) Anam babam sana feda olsun!*”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Tirmîzî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir ve Saîd b. el-Müseyyeb tarafından nakledilmiştir. Ayrıca konu hakkında Hz. Ali'den gelen nakiller de bulunmaktadır.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili yukarıda metnini verdiğimiz hadisin dışında sekiz rivâyet daha bulunmaktadır.²⁷⁹ “el-Cihâd ve's-Siyer” bölümünde geçen hadisin senedinde tahvil (ح) olması onu iki rivâyet yapmaktadır.

Müslim'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs hakkında dokuz rivâyet nakledilmiştir.²⁸⁰ Rivâyetlerden üçü asıl hadis, geri kalan altı rivâyet ise Müslim'in mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirlerdir. Bu zincirlerin içerisinde tahviller (ح) bulunması onları ayrı ayrı tarikler yapmaktadır.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili yedi rivâyet vardır.²⁸¹ Hadisler hakkında Şuayb el-Arnaûd dört rivâyet için “isnâdı sahihtir” demiş, diğer üçünün de “sahih” olduklarını söylemiştir.²⁸² Elbânî “Edeb” bölümünde bulunan hadislerin ikisi için “sahih” derken birinin rivâyetinde ziyade olarak bulunan *الْغُلَامُ الْحَرَّوْرُ* ifâdesinin münker olduğunu söylemiştir. “Menâkıb” bölümünde geçen rivâyetler için “sahihtir” demiştir.²⁸³

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs hakkında üç rivâyet mevcuttur.²⁸⁴ Rivâyetlerden biri tahvil (ح) içermekte olup bir tek gibi gözükken hadis iki rivâyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Şuayb el-Arnaûd tahvil içeren rivâyet hakkında “sahih

²⁷⁹ Buhârî, Meğâzî, 18; Edeb, 103; Menâkıb, 15; Cihâd ve's-Siyer, 80.

²⁸⁰ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 41-42.

²⁸¹ Tirmîzî, Edeb, 61; Menâkıb, 26.

²⁸² Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), V, 108-109; VI, 314-315.

²⁸³ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 128-129-532.

²⁸⁴ İbn Mâce, Mukaddime, 11.

hadistir” diğeri için “isnâdı sahihtir” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.²⁸⁵ Elbânî rivâyetlerin “sahih” olduklarını söylemiştir.²⁸⁶

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise Sa’d b. Ebî Vakkâs ile ilgili yedi rivâyet kaydedilmiştir.²⁸⁷ Şuayb el-Arnaûd, hadislerle ilgili yaptığı değerlendirmede altı rivâyet için “isnâdı Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahihtir” bir rivâyet için de “sahih li ğayrihi ancak isnâdı İkrime sebebiyle munkatıdır” demiştir.²⁸⁸

“Anam babam sana feda olsun ey Sa’d” hadisi konusu ile ilgili yapılan tahrir de otuz dört rivâyet tesbit edilmiştir. Yukarıda tetkikini yaptığımız Saîd b. el-Müseyyeb’e uzanan Buhârî rivâyetinin Müslim’in *Sahih*’inde de geçiyor olması (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerdeki aynı hadisin rivâyetleri ise muasır değerlendirmelere göre ikisi hariç bir kısmı isnât itibariyle, bir kısmı da genel manada sahih olarak değerlendirilmiştir.

²⁸⁵ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 92-93.

²⁸⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 60-61.

²⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 92-124-136-158-174-180-186.

²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 117-296-357-459; III, 88-133-165.

2.1.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Müslüman Olması

حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ²⁸⁹ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ²⁹⁰ حَدَّثَنَا هَاشِمٌ²⁹¹ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمَسَيْبِ²⁹² قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ: «مَا أَسْلَمَ أَحَدٌ إِلَّا فِي الْيَوْمِ الَّذِي أَسْلَمْتُ فِيهِ وَلَقَدْ مَكَّنْتُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ وَإِنِّي لَتَلُتُ الْإِسْلَامَ»²⁹³

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: “Benim İslâm’ı kabul ettiğim gün başka hiç kimse müslüman olmadı. Ben müslümanların üçte biri (üçüncüsü) olduğum halde yedi gün beklemişimdir.”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî'nin *Sahih*'inde ve İbn Mâce'nin *Sünen*'inde vârid olmuştur. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir ve Saîd b. el-Müseyyeb tarikiyle nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde konuyla ilgili Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda metnini verdiğimiz hadisin dışında iki rivâyet daha bulunmaktadır.²⁹⁴

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet nakledilmiştir.²⁹⁵ Rivâyet hakkında Şuayb el-Arnaûd, “hadis sahih olmakla beraber senedinde bulunan

²⁸⁹ **Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled el-Hanzalî, el-Mervezî** (ö. 238/853): İbn Râhûye diye meşhur olan İshak b. İbrâhîm, hadis, fıkıh ve tefsir âlimi olmasıyla beraber müsned türünde bir kitap yazmıştır. “Emîru'l-müminin fi'l-hadîs” vasfıyla nitelenmiş, “sika” ve “me'mûn” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân onun için “fıkıh, ilim ve hıfz hususunda zamanının önde gelenlerindendi” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 373-388; Zehebî, *Kâşif*, I, 233; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 115-116; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 72.

²⁹⁰ **Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme b. Zeyd el-Kureşî, el-Kûfî** (ö. 201/817): Hammâd b. Üsâme “sika” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Kendisinin çokça tedlis yaptığı ancak bu işi daha sonra bıraktığı da kaydedilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 217-224; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, I, 588; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 222; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 200-201; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 158-159.

²⁹¹ **Hâşim b. Hâşim b. Utbe b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 144/762): Bkz. 276. dipnot.

²⁹² **Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb el-Mahzûmî, el-Medenî** (ö. 94/713): Saîd b. el-Müseyyeb hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

²⁹³ Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr*, 31.

²⁹⁴ Buhârî, *Ashâbu'n-Nebî*, 15.

²⁹⁵ İbn Mâce, *Mukaddime*, 11.

Mesrûk b. el-Merzebân'dan dolayı isnâdı hasendir” demiştir.²⁹⁶ Elbânî de hadisin “sahih” olduğunu söylemiştir.²⁹⁷

“Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın müslüman olması” konusu ile ilgili yapılan tahrir de kendisinden dört rivâyet kaydedilmiştir. Yukarıda tetkikini yaptığımız Saîd b. el-Müseyyeb'e uzanan ve Buhârî de geçen rivâyetin sahih olduğunu söyleyebiliriz. İbn Mâce'de bulunan hadise yönelik bir değerlendirme de isnâdının hasen kendisinin sahih olduğu, bir başka değerlendirme de ise yalın ifâdeyle “sahih” olduğu belirtilmiştir.

²⁹⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 94.

²⁹⁷ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 61.

2.1.3. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın İslâm Uğruna İlk Ok Atan Kişi Olması

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ²⁹⁸ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ²⁹⁹ عَنْ إِسْمَاعِيلَ³⁰⁰ عَنْ قَيْسٍ³⁰¹ قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدًا³⁰² رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: «إِنِّي لَأَوَّلُ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَكُنَّا نَعُزُّوهُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الشَّجَرِ حَتَّىٰ إِنَّا أَحَدُنَا لَيَضَعُ كَمَا يَضَعُ الْبَعِيرُ أَوْ الشَّاةُ، مَا لَهُ خَلْطٌ ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أُسَيْدٍ تُعَزِّرُنِي عَلَى الْإِسْلَامِ، لَقَدْ خَبْتُ إِذَا وَضَلَّ عَمَلِي وَكَانُوا وَشَوْا بِهِ إِلَى عَمْرٍ، قَالُوا: لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي»³⁰³

a.) Hadisin Tercümesi

... Kays b. Ebî Hâzim'in Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan (r.a.) işittiğine göre o şöyle demiştir: *“Muhakkak ki ben Allah (c.c.) yolunda ok atan arapların ilkiyim. Biz Hz. Peygamberle (s.a.v.) birlikte gaza ederken yanımızda azık olarak ağaç yapraklarından başka yiyecek bir şeyimiz yoktu. Hatta her birimiz hacetini yaparken devenin yahut koyunun haceti gibi kuru dışkı çıkarırdık. Bu dışkı katılığından dolayı birbirine karışmazdı. (İslâm'a bunca hizmetlerimden sonra) Esedoğulları İslâm (esâsları ve ibâdeti) hususunda beni ayıpladılar. (Esedoğulları bana İslâm hükümlerinin ve ibâdetlerinin*

²⁹⁸ **Ebû Osmân Amr b. Avn b. Evs b. el-Ca'd es-Sülemî, el-Vâsîfî** (ö. 225/840): “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika”, “sebt”, “hüccet” ve “sâlih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 177-180; İclî, *Sikât*, II, 182; Ebû Hafs Ömer b. Şâhîn, *Târîh-u esmâi's-sikât*, 1. bs. thk. Subhi es-Sâmîrâî, (Kuveyt: Dâru's-Selefiyye, 1984), 154; Zehebî, *Kâşîf*, II, 85; Zehebî, *Siyer*, X, 450-451.

²⁹⁹ **Ebû Huşeym Hâlid b. Abdillâh b. Abdîrrahmân b. Yezîd ed-Dahhân, el-Vâsîfî** (ö. 179/796): Künyesinin Ebû Muhammed olduğu da söylenmiştir. “İmam” ve “hâfız” gibi vasıflarla anılmış, “sika” ve “sahîhu'l-hadis” ifâdeleriyle değerlendirilmiştir. Tirmîzî, Nesâî ve Ebû Hâtîm onun “sika” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 99-104; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 267; Zehebî, *Siyer*, VIII, 277-279; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 340-341.

³⁰⁰ **Ebû Abdillâh İsmâîl b. Ebî Hâlid el-Kûfî** (ö. 146/764): Asıl isminin Hürmüz, Sa'd veya Kesîr olduğu da ifâde edilmiştir. Enes b. Mâlik ve Seleme b. el-Ekva'ı gördüğü söylenmiştir. “Hafız” vasfıyla tanıtılmış, “sika”, “hüccet”, “salih” ve “sebt” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve İbn Ebî Hâtîm onun “sika” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 69-76; Zehebî, *Kâşîf*, I, 245; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 68-69; Zehebî, *Siyer*, VI, 176-178; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 174-176.

³⁰¹ **Ebû Abdillâh Kays b. Ebî Hâzim el-Becelî, el-Kûfî** (ö. 97/715): Kays b. Ebî Hâzim hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet eden kimseler başlığı altında bilgi verilmiştir.

³⁰² **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

³⁰³ Buhârî, Ashâbu'n-Nebî, 15.

keyfiyetini öğretmeye çalıştılar.) Ben iddia ettikleri gibi namazı güzel kaldıramıyorsam, o takdirde ben onların talimine muhtaç olurum ki o zaman bunca amelim de boşa gider. Onlar ki beni Hz. Ömer'e (r.a.) namazı güzel kaldırmıyorum diyerek şikâyet etmişlerdi.”³⁰⁴

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Tirmîzî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisleri Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Kays b. Ebî Hâzim ve Câbir b. Semura nakletmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda kaydettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.³⁰⁵

Müslim'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet bulunmaktadır.³⁰⁶ Rivâyetlerden biri asıl hadis olup tahvil (ح) içermekte, dolayısıyla bir tek gibi gözükken zincir iki rivâyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğerisi ise Müslim'in mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirdir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet kaydedilmiştir.³⁰⁷ Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî hadislerin “sahih” olduklarını söylemişlerdir.³⁰⁸

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.³⁰⁹ Elbânî rivâyetin “sahih” olduğunu söylemiştir.³¹⁰ Şuayb el-Arnaûd ise “isnâdı sahihtir” demiştir.³¹¹

³⁰⁴ Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın rivâyette bahsettiği üzere Esed oğullarının kendisini Hz. Ömer'e şikâyet etmeleri Kûfe valiliği görevini ifa ederken vukû bulmuştur. Hz. Ömer bu şikâyetler üzerine durumu tetkik için bir kişi görevlendirmiş ve neticede Sa'd'ı haklı bulmuştur. Buna rağmen Hz. Ömer iftiranın yayılmasını önlemek için Sa'd'ı ifa ettiği valilik görevinden azletmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, II, 453; İbn Hacer, *İsâbe*, III, 62; Belâzurî, *Futûh*, 391; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 312.

³⁰⁵ Buhârî, *Rikâk*, 17.

³⁰⁶ Müslim, *Zühd ve'r-Rekâik*, 12-13.

³⁰⁷ Tirmîzî, *Zühd*, 39.

³⁰⁸ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 548-549; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 382-383.

³⁰⁹ İbn Mâce, *Mukaddime*, 11.

³¹⁰ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 61.

³¹¹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 93.

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bir tek rivâyeti vardır.³¹² Hüseyin Selîm ed-Dârânî öncelikle hadisin müttefekun aleyh olduğuna dikkat çekmiş, ayrıca rivâyet için "isnâdı sahihtir" demiştir.³¹³

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yedi rivâyet mevcuttur.³¹⁴ Şuayb el-Arnaûd hadisler ile ilgili yaptığı değerlendirme de tamamı için "isnâdı Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.³¹⁵ *Müsned*'deki bazı rivâyetler yalnızca Sa'd'ın Hz. Ömer'e şikâyet edilmesini ve neticede Hz. Ömer tarafından haklı bulunduğunu aktarmaktadır.

"Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın İslâm uğruna ilk ok atan kişi olması" konusu hakkında yapılan tahrir de kendisinden on altı rivâyetin nakledildiği görülmektedir. Öncelikle tetkikini yaptığımız Kays b. Ebî Hâzim'a uzanan ve Buhârî'de geçen rivâyetin Müslim'in *Sahih*'inde de geçmesinden (müttefekun aleyh olmasından) dolayı en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Diğer eserlerdeki hadislerle yönelik değerlendirmelerde, bazıları için "isnâdlarının sahih", bazılarının ise genel bir ifâdeyle "sahih" oldukları belirtilmiştir.

³¹² Dârimî, *Cihâd*, 23.

³¹³ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selîm ed-Dârânî]), III, 1565-1566.

³¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 174-175-176-179-180-181-186.

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 90-97-98-104-124-130-135-136-166.

2.1.4. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Mezarının Keyfiyeti İle İlgili Vasiyeti

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى 316 أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَسْرُورِيُّ 317 عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ 318 عَنْ غَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، 319 أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي هَلَكَ فِيهِ: «الْحُدُّوا لِي حُدًّا وَأَنْصِبُوا عَلَيَّ اللَّبْنَ نَصْبًا كَمَا صُنِعَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» 320

a.) Hadisin Tercümesi

... Âmir b. Sa'd, babasından naklen şöyle demiştir: Babamı ölüme götüren hastalığında bize şöyle vasiyette bulundu: “Benim için lahit açın ve Rasûlullah’a (s.a.v.) yapıldığı gibi güzelce üzerine kerpiçleri dizin.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim’in *Sahih*’inde, Nesâî ve İbn Mâce’nin *Sünen*’lerinde yine Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan çocukları Âmir ve Muhammed tariki ile nakledilmiştir.

Müslim’nin *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yukarıda kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır.

³¹⁶ **Ebû Zekeriya Yahyâ b. Yahyâ b. Bekr b. Abdirrahmân et-Temîmî, en-Nîsâbûrî** (ö. 226/841): Yahyâ b. Yahyâ’nın aslen Mervli olduğu söylenmiştir. “Sika”, “sebt” ve “me’mûn” gibi tâbirlerle ta’dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXXII, 31-37; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 353-354; Zehebî, *Kâşif*, II, 378.

³¹⁷ **Ebû Muhammed Abdullah b. Cafer b. Abdirrahmân b. el-Misver, el-Medenî** (ö. 170/787): “Leyse bi hadîsihi be’s”, “sika” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmesinin yanında “leyse bi sebt” ifâdesiyle kendisini cerh edenlerde olmuştur. Ebû Hâtim ve Nesâî onun hakkında “leyse bihi be’s” demişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XIV, 372-376; Zehebî, *Siyer*, VII, 328-330; İclî, *Sikât*, II, 24; Zehebî, *Mizânü’l-itidâl*, II, 403; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, V, 22; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 349.

³¹⁸ **Ebû Muhammed İsmâîl b. Muhammed b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Medenî** (ö. 134/752): “İmam” ünvanıyla anılmış, “hüccet”, “sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle ta’dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, III, 189-193; İclî, *Sikât*, I, 227; Zehebî, *Siyer*, VI, 128-129; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 28; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi’l-Buhârî*, I, 70.

³¹⁹ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

³²⁰ Müslim, Cenâiz, 90.

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyetin var olduğu görülmüştür.³²¹ Elbânî rivâyetler için genel bir ifâde ile “sahihtir” demiştir.³²²

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet bulunmaktadır.³²³ Şuayb el-Arnaûd rivâyet hakkında “isnâdı sahihtir” demiştir.³²⁴ Elbânî ise “sahih” olduğunu söylemiştir.³²⁵

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş rivâyet vardır.³²⁶ Şuayb el-Arnaûd hadisler ile ilgili yaptığı değerlendirmede “isnâdları Müslim'in şartlarına göre sahihtir” demiştir.³²⁷

“Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın mezarının keyfiyeti ile ilgili vasiyeti” konusu hakkında yapılan tahrir de dokuz rivâyetin nakledildiği görülmüştür. Öncelikle ele aldığımız Âmir b. Sa'd'da uzanan ve Müslim'de geçen rivâyetin sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan hadislerin muasır hadis âlimleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde bir grub hadis için “isnâdları sahih” diğerleri için genel ifâdeyle “sahih” oldukları belirtilmiştir.

³²¹ Nesâî, *Cenâiz*, 85.

³²² Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 59-60.

³²³ İbn Mâce, *Cenâiz*, 39.

³²⁴ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 502.

³²⁵ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 32.

³²⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 169-173-184.

³²⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 58-84-156.

2.1.5. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a Dayı Diye Hitap Etmesi

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ³²⁸ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ³²⁹ قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ³³⁰ عَنْ مُجَالِدٍ³³¹ عَنْ عَامِرِ الشَّعْبِيِّ³³² عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ³³³ قَالَ: أَقْبَلَ سَعْدُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا خَالِي فَلْيُرِنِي أَمْرُؤَ خَالِهِ» هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ مُجَالِدٍ. وَكَانَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ مِنْ بَنِي زُهْرَةَ، وَكَانَتْ أُمُّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَنِي زُهْرَةَ فَلِذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا خَالِي.³³⁴

- ³²⁸ **Ebû Küreyb Muhammed b. el-Alâ b. Küreyb el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 248/863): “İmam” ve “hâfız” ünvanlarıyla bilinmekle beraber “sika”, “saduk” ve “la be’se bih” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbrâhîm b. Ebî Tâlib onun için “İrak’da Ahmed b. Hanbel’den sonra hıfzı en sağlam olan kimsedir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXVI, 243-248; Zehebî, *Siyer*, XI, 394-398; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 105; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 197-198.
- ³²⁹ **Ebû Saîd Abdullah b. Saîd b. Husayn el-Kindî, el-Kûfî** (ö. 257/871): “İmam” ve “hâfız” vasıflarıyla anılmış, “sika”, “sebt”, “saduk” ve “la be’se bih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ancak Yahyâ b. Maîn onun için “la be’se bih” demesinin yanında hadis rivâyetinde zayıf kimselerden rivâyette bulunduğunu da söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XV, 27-30; Zehebî, *Siyer*, XII, 182-185; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 365; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, V, 73.
- ³³⁰ **Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme b. Zeyd el-Kureşî, el-Kûfî** (ö. 201/817): Bkz. 290. dipnot.
- ³³¹ **Ebû Amr Mücâlid b. Saîd b. Umeyr b. Bistâm el-Kûfî** (ö. 144/762): Künyesinin Ebû Umeyr veya Ebû Saîd olduğu da söylenmiştir. Bir takım ulemâ onu “sika” diye ta’dîl ederken, diğer bir takım ulemâ ise “leyse bi şey” diye cerh etmiştir. Ebû Hâtim de onun “hadisleriyle ihticac edilmeyeceğini” söyleyenlerdendir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXVII, 219-225; Zehebî, *Siyer*, VI, 284-287; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî, *el-Kâmil fi’d-duafâi’r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz ve Abdulfettah Ebû Sünne, (Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye, 1997), VIII, 168-171.
- ³³² **Ebû Amr Âmir b. Şerâhîl eş-Şa’bî, el-Kûfî** (ö. 104/723): İsmine İbn Abdullah b. Şerâhîl ya da İbn Şerâhîl b. Abd olduğu da söylenmiştir. Ashâb’dan kırk sekiz kişiye vâsıl olduğu, hadis tahammül ettiği belirtilmiştir. “İmam” ve “fakih” ünvanlarıyla anılan Âmir b. Şerâhîl, “sika” diye ta’dîl edilmiştir. Yahya b. Maîn onun için “Şa’bî birinden hadis rivâyet ediyorsa o kişi sikadır ve hadisiyle ihticac olunur” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XIV, 28-40; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 185-186; Zehebî, *Kâşif*, I, 522; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 84-85; İclî, *Sikât*, II, 12-13.
- ³³³ **Ebû Abdullah Câbir b. Abdullah b. Amr el-Hazrecî, el-Medenî** (ö. 78/697): Künyesinin Ebû Abdîrrahmân veya Ebû Muhammed olduğu da söylenmiştir. İkinci Akabe biatında babasıyla beraber müslüman olmuştur. Rasûlullah’ın (s.a.v.) hadislerini çokça rivâyet etmesinden dolayı muksirûndan sayılmıştır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, IV, 443-454; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, I, 492-494; Zehebî, *Tehzîbü’l-kemâl*, II, 106-107; İbn Hacer, *İsâbe*, I, 546-547.

³³⁴ Tirmîzî, Menâkıb, 26.

a.) Hadisin Tercümesi

... Câbir b. Abdillâh (r.a.) şöyle demiştir: Sa'd, Hz. Peygamber'e (s.a.v) doğru yürürken Rasûlullah (s.a.v) onun için "Bu gelen dayımdır. Kimin böyle dayısı varsa göstereyim" diye buyurdu.

Tirmîzî rivâyet için şöyle demiştir: Bu hadis hasen olmakla beraber aynı zamanda garibtir. Yalnızca Mücâlid tarihiyle biliyoruz. Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zühreoğullarına mensubtu. Hz. Peygamber'in (s.a.v) annesi de Zühreoğullarından olduğundan Rasûlullah (s.a.v.) "bu gelen dayımdır" diye buyurdu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, yalnızca Tirmîzî'nin *Sünen*'inde yer almaktadır. *Sünen*'de de sadece yukarıda kaydettiğimiz rivâyet nakledilmiştir. Tirmîzî bu rivâyeti gördüğü üzere hem Ebû Kureyd'den hem de Ebû Saîd'den nakletmiştir. Bundan dolayı *Sünen*'de konu ile ilgili iki tarikin olduğunu söyleyebiliriz. Şuayb el-Arnaûd hadis hakkında "isnâdı Mücâlid sebebiyle zayıftır" demiştir.³³⁵ Elbânî ise rivâyet için "sahih" demiştir.³³⁶ Elbânî hadisin sahih olduğunu *el-Mişkâtü'l-Mesâbih*'e yaptığı tahkikte söylemiştir. *Mişkât*'ta dipnot kısmında Mücâlid'in zayıf bir râvi olduğu ifade edilmesinin yanı sıra İsmâil b. Ebî Hâlid'in Hâkim aracılığıyla onu ta'dil ettiği ve bunu da Zehebî'nin onayladığı kaydı bulunmaktadır.³³⁷ Dolayısıyla Elbânî Mücâlid'in tadil edildiği görüşü benimseyerek hadise sahih demiştir.

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a dayı diye hitap etmesi" konusu ile ilgili yapılan tahrir ve değerlendirmede iki rivâyetin kaydedildiği tesbit edilmiştir. Hadis bu yönüyle sadece Tirmîzî'de geçmektedir. Gerek bizim yaptığımız değerlendirmede gerekse bazı muasır değerlendirmelerde Mücâlid sebebiyle hadisin isnâdının problemlili olduğu görülmektedir. Bunun yanında Elbânî hadisi tashih etmiştir. Sa'd b. Ebî Vakkâs ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) akrabalık bağına işlerken hem anne hem de baba tarafından Rasûlullah (s.a.v.) ile akraba olduğuna değinmiştik. Bu akrabalık bağına atıfla böyle bir hadisin vârid olabileceği ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd'da dayı diye hitap edebileceği muhtemeldir.

³³⁵ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 314.

³³⁶ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 532.

³³⁷ Veliyyü'd-Dîn Muhammed b. Abdillâh et-Tebrîzî, *Mişkâtü'l-mesâbih*, thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, (Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1979), III, 1728.

2.1.6. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Koruması

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ³³⁸ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ³³⁹ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ³⁴⁰ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ³⁴¹ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا³⁴² تَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَهَرَ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ: «لَيْتَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ» إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلَاحٍ فَقَالَ: «مَنْ هَذَا؟» فَقَالَ أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ جِئْتُ لِأَحْرُسَكَ، وَنَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³⁴³

a.) Hadisin Tercümesi

... Aişe (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde (düşmanın ani baskınından endişe ederek) uyuyamıyordu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “*Keşke bu gece sahâbîlerimden müsait bir kimse gelip de beni bekleyip korusa*” bu anlarda silâh sesi duyduk. Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Kimdir o ?*” diye

³³⁸ **Ebû Abdillâh İsmâîl b. el-Hafîl el-Harrâz, el-Kûfî** (ö. 225/840): Hadis rivâyetinde “sika” diye ta’dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, III, 83-85; Zehebî, *Kâşif*, I, 245; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 99; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 57.

³³⁹ **Ebû Hasan Ali b. Müshir el-Kureşî el-Kûfî** (ö. 189/805): “Sika” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İclî onun “bazı hadis metinlerini ve bununla alakalı fıkıh konularını topladığını” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXI, 135-138; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, *Kitâbu’t-târîhi’l-kebîr*, (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1986), VI, 297; İclî, *Sikât*, II, 158; Zehebî, *Kâşif*, II, 47.

³⁴⁰ **Ebû Saîd Yahyâ b. Saîd b. Kays b. Amr en-Neccâr, el-Medenî** (ö. 144/762): İsmi Yahyâ b. Saîd b. Kays b. Kahd el-Ensârî olarak da bilinmektedir. Döneminde Medine kadılığı yapmıştır. “Sika”, “sebt”, “me’mûn” ve “hüccet” gibi ifâdelerle ta’dil edilmiştir. Cerîr b. Abdilhamîd onu övmüş ve hakkında “tanıdığım muhaddisler arasında Yahyâ b. Saîd’den daha soylusunu görmedim” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXXI, 346-359; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 341-342; İclî, *Sikât*, II, 352-353; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 521.

³⁴¹ **Ebû Muhammed Abdullâh b. Âmir b. Rabîa’ el-Anberî el-Medenî** (ö. 85/705): Hudeybiye yılında doğduğu söylenmiştir. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde dört veya beş yaşlarında olduğundan dolayı ondan hadis rivâyet edemediği anlaşılmaktadır. Rivâyetlerinin ekseriyetini ashâb’dan nakletmektedir. Mürsel rivâyetlerinin varlığı bilinmekle beraber hadis rivâyetinde “sika” olarak nitelenmiştir. Ebû Zura’ ve İclî onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XV, 140-141; Zehebî, *Siyer*, III, 521; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, III, 287-289; İbn Hacer, *İsâbe*, V, 15-16; İclî, *Sikât*, II, 39.

³⁴² **Aişe bnt. Ebûbekir** (ö. 58/678): Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan hadis rivâyet eden kimseler başlığı altında kendisi hakkında bilgi verilmiştir.

³⁴³ Buhârî, Cihâd ve’s-Sîre, 70.

seslendi de o kimse: “Benim (Ya Rasûlallah) Sa’d b. Ebî Vakkâs, seni korumak için geldim” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) rahatlıkla uyudu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde, Tirmîzî’nin *Sünen*’inde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadislerin tamamı Hz. Aişe tarafından nakledilmiştir.

Buhârî’nin *Sahih*’inde konuyla ilgili kaydettiğimiz hadisin bir başka tariki daha bulunmaktadır.³⁴⁴

Müslim’in *Sahih*’inde ise dört rivâyet nakledilmiştir.³⁴⁵ Rivâyetlerden ikisi asıl hadis, diğeri ise Müslim’in mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirdir. Ayrıca asıl hadislerden birinin senedinde tahvil (ح) olması hadisin bu yönüyle iki tarihinin olduğunu göstermektedir.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde konu hakkında bir tek rivâyet mevcuttur.³⁴⁶ Bu rivâyetle alakalı Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî “sahih” ifâdesini kullanmaktadır.³⁴⁷

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise konu ile ilgili bir tek rivâyet vardır.³⁴⁸ Şuayb el-Arnaûd hadis ile ilgili yaptığı değerlendirmede “isnâdı Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahihtir” demiştir.³⁴⁹

“Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın Hz. Peygamber’i (s.a.v.) koruması” konusu ile ilgili yapılan tahric de sekiz rivâyetin vârid olduğu görülmüştür. Tetkikini yaptığımız ve Hz. Aişe’ye (r.a.) uzanan rivâyetin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Diğer eserlerdeki hadislere yönelik yapılan değerlendirmelerde hadislerin bazılarının “isnâdlarının sahih”, bazılarının ise genel anlamda “sahih” oldukları belirtilmiştir.

³⁴⁴ Buhârî, Temennî, 4.

³⁴⁵ Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe, 39-40.

³⁴⁶ Tirmîzî, Menâkıb, 26.

³⁴⁷ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 316; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 533.

³⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 140.

³⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), XLII, 18.

2.1.7. Şufa Hakkının Satıştan Önce Ortağa Sunulması

حَدَّثَنَا الْمُكَلَّبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ³⁵⁰ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ³⁵¹ أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَيْسَرَةَ³⁵² عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ³⁵³ قَالَ: وَقَفْتُ عَلَى سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فَجَاءَ الْمِسْوَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى إِحْدَى مَنَكِبَيْ إِذْ جَاءَ أَبُو رَافِعٍ مَوْلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا سَعْدُ ابْتِغِ مِنِّي بَيْتِي فِي دَارِكَ؟ فَقَالَ سَعْدٌ: وَاللَّهِ مَا أَبْتَاغُهُمَا فَقَالَ الْمِسْوَرُ: وَاللَّهِ لَتَبْتَاغَنَّهُمَا فَقَالَ سَعْدٌ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُكَ عَلَى أَرْبَعَةِ آلَافٍ مُنْجَمَةً أَوْ مُقَطَّعَةً قَالَ أَبُو رَافِعٍ: لَقَدْ أُعْطِيتُ بِهَا خَمْسَ مِائَةِ دِينَارٍ وَلَوْلَا أَنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْيِهِ» مَا أُعْطِيتُكَهَا بِأَرْبَعَةِ آلَافٍ وَأَنَا أُعْطِي بِهَا خَمْسَ مِائَةِ دِينَارٍ فَأَعْطَاهَا

إِيَّاهُ³⁵⁴

a.) Hadisin Tercümesi

... Amr b. Şerîd şöyle demiştir: Bir defasında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın yanı başında durmuştum. Ardından Misver b. Mahreme geldi de elini omuzuma koydu. Bu sırada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) âzâdlı kölesi Ebû Râfi' geldi de Sa'd b. Ebî Vakkâs'a şöyle teklifte bulundu:

— Ey Sa'd! hanendeki iki odamı satacağım, bu iki odayı satın al

³⁵⁰ **Ebû Seken Mekkî b. İbrâhîm b. Beşîr b. Ferkat et-Temîmî, el-Belhî** (ö. 215/831): İsminin Mekkî b. İbrâhîm b. Ferkat b. Beşîr olduğu da söylenmiştir. “Sika”, “sebt”, “me'mûn”, “sadûk” ve “la be'se bih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İclî ve Dârekutnî onun “sika” bir râvi olduğunu belirtmişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVIII, 476-482; İclî, *Sikât*, II, 296; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 526-527; Zehebî, *Siyer*, IX, 549-553.

³⁵¹ **Ebû Hâlid Abdülmelik b. Abdilazîz b. Cüreyc el-Kureşî, el-Mekkî** (ö. 149/767): Kendisi ilk kitap tasnif eden kimselerden olmakla beraber fakih olduğu da belirtilmiştir. “Sika” ve “sâlihu'l-hadîs” gibi ifâdelerle değerlendirilmesinin yanında tedlîs yaptığı da söylenmiştir. Yahyâ b. Maîn onun “kitab'dan yaptığı rivâyetlerinin sahih olduğunu” zikretmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVIII, 338-354; İclî, *Sikât*, II, 104; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 356-358; Buhârî, *Târîh*, III, 422-423.

³⁵² **İbrâhîm b. Meysera et-Taifî, el-Mekkî** (ö. 132/750): “Sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Hâmid b. Yahyâ onun hakkında “İnsanların en doğru sözlüsü ve sika olanıdır. Kendisi hadisleri lafzen rivâyet ederdi” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 221-223; Zehebî, *Siyer*, VI, 123-124; Zehebî, *Kâşif*, I, 226; İbn Şâhîn, *Sikât*, 33.

³⁵³ **Ebû Velîd Amr b. eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî, et-Tâifî** (ö. ?): Hadis rivâyetinde “sika” diye ta'dîl edilmiştir. İclî onun için “tabîinden olup sikadır” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 63-64; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 180; Zehebî, *Kâşif*, II, 78; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 72.

³⁵⁴ Buhârî, Şufa', 2.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'da şöyle dedi:

—Vallahi ben o iki odayı senden satın alamam

Misver b. Mahreme de akabinde şöyle dedi:

—Vallahi bu odaları sen satın almak zorundasın

Sa'd b. Ebî Vakkâs bunun üzerine Ebû Râfi'e şöyle dedi:

—Vallahi bunlara dört bin dirhemden fazla vermem, bu da taksitler halinde olacak

Ebû Râfi' de şöyle dedi:

—Bu iki oda için başka bir kimse tarafından bana beşyüz dînâr teklif edilmişti. Şâyet Hz. Peygamber'i (s.a.v.) "*Komşu şuf'a hakkına daha layıktır*" diye buyururken duymasaydım bu yerime beşyüz dînâr teklif edilmiş iken sana onları dört bin dirheme satmazdım. Ardından orayı Sa'd b. Ebî Vakkâs'a sattı.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, yalnızca Buhârî'nin *Sahih*'inde geçmektedir. Üstelik Buhârî'nin *Sahih*'inden kaydettiğimiz rivâyetin farklı bir tarikide bulunmamaktadır. Diğer taraftan hadis diğer kaynaklarda zikredilmese de, gerek râvilerine yönelik yaptığımız değerlendirme de gerekse Buhârî rivâyeti olması hasebiyle onun sıhhatine halel getirecek bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

2.1.8. Zina İle Doğan Çocuğun Nesebinin Zina Eden Kimseye Ait Olmaması

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ³⁵⁵ عَنْ مَالِكٍ³⁵⁶ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ³⁵⁷ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْرِ³⁵⁸ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا³⁵⁹
عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ اللَّيْثُ³⁶⁰: حَدَّثَنِي يُونُسُ³⁶¹ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ أَحْبَبَنِي عُرْوَةُ بْنُ الرُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ:

³⁵⁵ **Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî, el-Medenî** (ö.221/836): “Sika”, “sâlih” ve “hüccet” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İclî onun “Mâlik b. Enes’e *Muvatta*’nın yarısını okuduğunu geri kalan yarısını da Mâlik’in ona okuduğunu” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XVI, 136-143; İclî, *Sikât*, II, 61; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 353.

³⁵⁶ **Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî** (ö. 179/796): *Muvatta*’nın yazarı olan Mâlik b. Enes aynı zamanda Mâlikî mezhebinin de kurucusudur. Hadisde ki ilmi derecesinin yanında çok iyi bir fakihdir. “Hâfız” ve “emîrû’l-müminîn fi’l-hadis” gibi ünvanlarla nitelenmiş, “sika”, “memun”, “sebt” ve “hüccet” gibi ifâdelerle ta’dîl edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXVII, 91-120; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VIII, 204-206; Ahmet Özel. “Mâlik b. Enes” md., *DİA*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), XXVII, 506-513.

³⁵⁷ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): İbn Mencûye’nin dediğine göre Muhammed b. Müslim yaşadığı dönemde adâlet ve zabt yönünden en güvenilir kişi olmasının yanında ashâb’dan on kişiye de erişmiştir. Zührî iyi bir muhaddis olmasının yanında iyi bir fakihdir. Ebû Dâvud onun bin hadis rivâyet ettiğini söylemiştir. “Hâfız” vasfıyla anılmakla beraber “sika” ve “hüccet” gibi tâbirlerle ta’dîl edilmiştir. Bunun yanında Zehebî onun “nadirende olsa tedlis yaptığımı” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXVI, 419-442; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 349-350; Zehebî, *Mizânü’l-itidâl*, IV, 40.

³⁵⁸ **Ebû Abdillâh Urve b. Zübeyr b. Avvâm el-Kureşî, el-Medenî** (ö.94/713): Babası ashâb’dan Zübeyr b. Avvâmdır. Kendisinin muhaddis ve Medineli yedi fakihden biri olduğu ifâde edilmiştir. “Sika”, “sebt”, “me’mûn” ve “sâlih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İclî onun “güvenilir bir râvî” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XX, 11-25; Buhârî, *Târîh*, VII, 31-32; Zehebî, *Siyer*, IV, 421-437.

³⁵⁹ **Aişe bnt. Ebûbekir** (ö. 58/678): Hz. Aişe hakkında Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan hadis rivâyet eden kimseler başlığı altında bilgi verilmiştir.

³⁶⁰ **Ebû Hâris Leys b. Sa’d b. Abdirrahmân el-Fehmî, el-İsbehânî** (ö. 175/792): Leys b. Sa’d’ın Mısır’a yerleştiği ve burada fehmoğullarının azâtlısı olduğu bilinmektedir. “İmâm” vasfıyla bilinip “sika”, “sebt”, “sadûk” ve “hüccet” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında “Mısır’da ondan daha sahih hadis rivâyet eden kimse yoktur” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXIV, 255-279; İclî, *Sikât*, II, 230; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 360-361; Zehebî, *Mizânü’l-itidâl*, III, 423; İbn Şâhîn, *Sikât*, 196; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, VII, 179-180.

³⁶¹ **Ebû Yezîd Yûnus b. Yezîd b. Ebî Necâd el-Kureşî** (ö. 159/776): İsminin Yûnus b. Yezîd b. Muşşân b. Ebî Necâd olduğu da söylenmiştir. “Sika”, “sâlih”, “la be’se bih” ve “sadûk” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ya’kûb b. Şeybe onun hakkında “Zührî’nin hadislerini iyi bilmekle beraber

كَانَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدٍ: أَنَّ يَفْبُضَ ابْنَ وَليدَةَ زَمْعَةَ وَقَالَ عُتْبَةُ: إِنَّهُ ابْنِي فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ فِي الْفَتْحِ أَخَذَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ ابْنَ وَليدَةَ زَمْعَةَ فَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَقْبَلَ مَعَهُ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فَقَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ: هَذَا ابْنُ أَخِي عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ قَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَخِي هَذَا ابْنُ زَمْعَةَ وُلِدَ عَلَيَّ فِرَاشِهِ فَتَنَظَّرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى ابْنِ وَليدَةَ زَمْعَةَ فَإِذَا أَشْبَهُ النَّاسِ بِعُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هُوَ لَكَ هُوَ أَحْوَكُ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ» مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وُلِدَ عَلَيَّ فِرَاشِهِ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِخْتَجِي مِنْهُ يَا سَوْدَةَ» لِمَا رَأَى مِنْ شَبهِ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ» وَقَالَ ابْنُ شَهَابٍ: وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَصِيحُ بِذَلِكَ³⁶²

a.) Hadisin Tercümesi

... Aişe (r.a.) şöyle demiştir: Utbe b. Ebî Vakkâs, kardeşi Sa'd b. Ebî Vakkâs'a Zem'a'nın cariyesinin oğlunu almasını vasiyet etmişti. Utbe b. Ebî Vakkâs: “Çünkü o çocuk oğlum” demişti.

Rasûlullah (s.a.v.) fetih gününde Mekke'ye gelince Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zem'a'nın cariyesinin oğlunu alıp Rasûlullah'a (s.a.v.) götürdü. Onlarla birlikte Abd b. Zem'a da geldi. Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle dedi: “*Bu kardeşim Utbe'nin oğludur. Kardeşim Utbe bana bu çocuğun kendi oğlu olduğunu ve nesebinin kendisine katılmasını vasiyet etti.*”

Abd b. Zem'a da şöyle dedi: “*Yâ Rasûlallah, bu çocuk kardeşimdir; babam Zem'a'nın cariyesinin oğludur, Zem'a'nın yatağında doğmuştur.*”

Rasûlullah (s.a.v.) Zem'a'nın cariyesinin oğluna baktı da Utbe b. Ebî Vakkâs'a çok benzediğini gördü. Ardından Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Yâ Abd b. Zem'a! Bu çocuk senin kardeşindir. Çünkü bu çocuk, Zem'a'nın yatağında doğmuştur.*”

Rasûlullah (s.a.v.) ayrıca bu çocuğun simaca Utbe b. Ebî Vakkâs'a benzerliğini gördüğünden Sevde bnt. Zem'a'ya: “*Yâ Sevde! Sen de bu çocuğu gördüğünde örtün*” buyurdu.

sâlihu'l-hadisdir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXII, 551-558; İclî, *Sikât*, II, 379-380; Zehebi, *Kâşif*, II, 404.

³⁶² Buhârî, Meğâzî, 53.

İbn Şihâb şöyle demiştir: Âişe (r.a.) Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle dedi: “Çocuk döşeğin hakkıdır; Zinâ eden erkeğe ise mahrumiyet düşer.” Yine İbn Şihâb dedi ki: Ebû Hureyre “Çocuk yatağındır. Zinâ eden erkeğin hakkı ise mahrumiyettir.” sözünü yüksek bir tonda duyururdu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Ebû Dâvud, Nesâî ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde zikredilmiştir. Hadislerin tamamı Hz. Aişe tarafından rivâyet edilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde konuyla ilgili kaydettiğimiz hadisin dışında dokuz rivâyet daha bulunmaktadır.³⁶³

Müslim'nin *Sahih*'inde bu konu da altı rivâyet kaydedilmiştir.³⁶⁴ Rivâyetlerden biri asıl hadis, diğeri Müslim'in mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirdir. Asıl ve tarik olarak kaydedilen hadislerin senedlerinde tahviller (ح) bulunmaktadır. Mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirde Müslim, Saîd b. Mansûr, Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Amr en-Nâkîd'dan demiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde konuyla ilgili bir tek rivâyet mevcuttur.³⁶⁵ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd “isnâdı sahih olmakla beraber Müsedded rivâyetinde هو اخوك يا عبد kısmını ziyade etmiştir” demiştir.³⁶⁶ Elbânî ise hadisin “Müsedded ziyadesi haricinde sahih olduğunu” söylemiştir.³⁶⁷

Nesâî'nin *Sünen*'inde konu hakkında iki rivâyetin varolduğu görülmüştür.³⁶⁸ Elbânî rivâyetlerin yalın bir ifâdeyle “sahih” olduğunu belirtmiştir.³⁶⁹

Dârimî'nin *Sünen*'inde konu hakkında iki rivâyet vardır.³⁷⁰ Hüseyin Selîm ed-Dârânî hadisler için “isnâdlarının sahih olduğunu” söylemiştir.³⁷¹

³⁶³ Buhârî, *Buyu*, 3-100; *İtg.*, 8; *Vesâyâ*, 4; *Ferâiz*, 18-28; *Ahkâm*, 29; *Husûmât*, 6; *Hudûd*, 23.

³⁶⁴ Müslim, *Rıdâ*, 36.

³⁶⁵ Ebû Dâvud, *Talâk*, 34.

³⁶⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 585-586.

³⁶⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 31.

³⁶⁸ Nesâî, *Talâk*, 48-49.

³⁶⁹ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 498-499-500.

³⁷⁰ Dârimî, *Nikâh*, 41.

³⁷¹ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selîm ed-Dârânî]), III, 1436-1437.

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda konu ile ilgili bir tek hadis nakledilmiştir.³⁷²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise konuyla ilgili beş rivâyet vardır.³⁷³ Şuayb el-Arnaûd hadislerden birinin "sahih", diğerlerinin ise "isnâdlarının Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih" olarak değerlendirildiğini söylemiştir.³⁷⁴

"Zina ile doğan çocuğun nesebinin zina eden kimseye ait olmaması" konusu ile ilgili yapılan tahrir de yirmi yedi rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Öncelikle incelediğimiz hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslim'in *Sahih*'inde de kaydedilmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan hadislerin haklarında yapılan değerlendirmelerinde Ebû Dâvud rivâyetindeki ziyadeler haricinde bir kısmı için "isnâdlarının Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih", bir kısmının "sahih" geri kalanların ise "isnâdlarının sahih olduğunu" ifâde edilmiştir.

³⁷² Mâlik, *Egziye*, 20.

³⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 37-129-200-226-237.

³⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), XL, 103-104; XLI, 442; XLII, 431; XLIII, 71-721-138.

2.2. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Diğer Rivâyetleri

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın diğer rivâyetlerinin tetkik edildiği bu başlıkta hadislerin ibâdet, fazilet, duanın keyfiyeti, muâmelat, ticâret ve ukûbat gibi konuları yansıttığı görülmektedir.

2.2.1. Mirasçının Zengin Bırakılmasının Fazileti³⁷⁵

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ ³⁷⁶ أَحْبَبَنَا مَالِكُ ³⁷⁷ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ ³⁷⁸ عَنِ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ³⁷⁹ عَنِ أَبِيهِ ³⁸⁰ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ وَجَعِ اشْتَدَّ بِي فَقُلْتُ: إِنِّي قَدْ بَلَغَ بِي مِنَ الْوَجَعِ وَأَنَا ذُو مَالٍ وَلَا يَرْتِي إِلَّا ابْنَةُ أَفَاتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: «لَا» فَقُلْتُ: بِالشَّطْرِ؟ فَقَالَ: «لَا» ثُمَّ قَالَ: «الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَبِيرٌ - أَوْ كَثِيرٌ - إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ حَيْرٍ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّمُونَ النَّاسَ وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ بِهَا حَتَّى مَا يَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُخَلِّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: «إِنَّكَ لَنْ تُخَلِّفَ فَعَمَلِ عَمَلًا صَالِحًا إِلَّا أَرْدَدْتَ بِهِ دَرَجَةً وَرَفَعَةً ثُمَّ لَعَلَّكَ أَنْ تُخَلِّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ

³⁷⁵ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) görevlerinden biri de Kur'an ayetlerdeki mutlak ifâdeleri takyid etmektir. Bkz. Yücel, *Hadis tarihi ve usûlü*, 28; Subhi es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, çev. Mehmet Yaşar Kandemir, 10. bs. (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 240. Sa'd b. Ebî Vakkâs'da mirasçının zengin bırakılmasının fazileti ile ilgili hadisin vârid olmasına sebep olmuş dolayısıyla miras ayeti onun aracılığıyla takyid edilmiştir. Sa'd'ın nüzulüne sebep olduğu ayetleri incelerken oğlu Musab'dan gelen rivâyet onun vesilesi ile nâzil olan ayetleri tesbitte bize ışık tutmuştu. Bu rivâyette miras ayetinin Sa'd b. Ebî Vakkâs aracılığı ile takyid edildiği de ayrıca belirtilmiştir. Bkz. Müslim, Fedâilu's-sahabe, 43. Ayrıca İftihar Zaman *The Evolution of a Hadith: Transmission, Growth and Science of Rijal in a Hadith of Sa'd b. Abi Waqqas* isimli doktora tezinde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hayatı yanında bu konuda ondan varid olan hadisleri toplayarak bir çalışma hazırlamıştır.

³⁷⁶ **Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî, el-Kelâ'î** (ö. 218/834): Buhârî'nin hakkında Şam'ın en güvenilir kişisi dediği Abdullah b. Yûsuf, İbn Ebî Hâtim tarafından "mutkîn" ve "sika" gibi ifâdelerle ta'dîl edilmiştir. İclî onu "sika" olarak nitelemiş, Yahyâ b. Maîn ise hakkında "yeryüzünde *Muvatta*'da bulunan râvîlerin en sağlamı" ifâdesini kullanmıştır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 333-336; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 205; İclî, *Sikât*, II, 67.

³⁷⁷ **Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî** (ö. 179/796): Bkz. 356. dipnot.

³⁷⁸ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.

³⁷⁹ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

³⁸⁰ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Mekkî** (ö. 55/675).

آخِرُونَ اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ لَكِنَّ الْبَائِسُ سَعْدُ ابْنُ حَوْلَةَ» يَرْتَبِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ³⁸¹

a.) *Hadisin Tercümesi*

...Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Veda haccında Mekke'de tutulduğum şiddetli bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (s.a.v.) beni ziyâret etti. Ben; “-*Yâ Rasûlallah hastalığım şiddetli bir dereceye ulaştı. Ben malı olan bir kişiyim. Bir tek kız evladımdan başka da miras bırakacak kimsem yoktur. Bundan dolayı malımın üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi?*” diye sordum? Rasûlullah (s.a.v.);

“-Hayır, sadaka olarak verme” diye buyurdu.

“-Yarisını sadaka olarak vereyim mi?” diye sual ettim? Rasûlullah (s.a.v.) yine;

“-Hayır, sadaka olarak verme” diye buyurdu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“- Üçte bir kadar (sadaka olarak ver). Üçte bir de aslında fazladır veya çoktur. Senin için mirasçılarını zengin bırakman, halka el açan muhtaç kimseler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Ey Sa'd! Muhakkak ki sen Allah'ın (c.c.) rızasını dileyerek sarfettiğin herşeyden ecir kazanacaksın. Hatta yemek esnasında eşinin ağzına koyacağın bir lokmadan dahi sevab kazanacaksın.” Yine ben;

“-Yâ Rasûlallah (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben arkadaşlarımdan ardında mı kalacağım?” diye sual ettim de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu;

“-Sen arkadaşlarının ardında kalmayacaksın. (Eğer burada kalır da) sâlih amel işlersen, onunla merteben yükselecektir. Zannediyorum ki, sen daha uzun yıllar yaşayacaksın. Hatta senden bazıları fayda görecektir, bazıları da zarara uğrayacaktır. Ey Allah'ım, Ashâbımın hicretini tamamla, onları topuklarının üstüne ters çevirme”

Ancak en çaresiz kimse Sa'd b. Havle'dir. Rasûlullah (s.a.v.) ona, Mekke'de ölmüdüğünden acımakta ve üzülmemektedir.

b.) *Hadisin Tahriri*

İlgili rivâyet Kütüb-i Tis'a'nın tamamında nakledilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Muhammed, Âmir, Âişe, Musab ve Ömer'in yanında Abdurrahmân es-Sülemî, Urve b. Zübeyr ve Hz. Âişe (r.a.) tarikleriyle gelmiştir.

³⁸¹ Buhârî, Cenâiz, 37.

Buhârî'nin *Sahih*'de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan tetkik ettiğimiz hadisin dışında sekiz rivâyet daha bulunmaktadır.³⁸²

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on iki rivâyet vardır.³⁸³ *Sahih*'in "el-Vasiyye" bölümünde dört asıl rivâyet, yedi de mütâbaat ve şevâhit kabilinden tarik kaydedilmiştir. Ayrıca "Fedâil'us-sahâbe" bölümünde bir rivâyet daha bulunmaktadır. Bu rivâyet Sa'd sebebiyle nâzil olan ayetlerin yanında bu konuyu da ihtiva etmektedir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet tesbit edilmiştir.³⁸⁴ Rivâyet için Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd "sahih" kaydını düşmüşlerdir.³⁸⁵

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet mevcuttur.³⁸⁶ Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd hadislerin "sahih" olduklarını söylemişlerdir.³⁸⁷

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyet vardır.³⁸⁸ Elbânî hadislerden ikisi için "sahîhu'l-isnâd" diğer yedisi için de "sahihtir" demiştir.³⁸⁹

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.³⁹⁰ Şuayb el-Arnaûd rivâyet hakkında "isnâdının sahih" olduğunu söylemiştir.³⁹¹ Elbânî ise hadisin "sahih" olduğunu belirtmiştir.³⁹²

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın iki rivâyeti bulunmaktadır.³⁹³ Hüseyin Selîm ed-Dârânî öncelikle bu hadislerin müttefekun aleyh olduğunu söylemiştir. Ayrıca rivâyetlerden biri için "isnâdı sahihtir" diğeri için "isnâdı zayıftır" demiştir.³⁹⁴

³⁸² Buhârî, *Vesâyâ*, 2-3; Menâkıbu'l-Ensâr, 49; Nafakât, 1; Merzâ, 13-16; Deavât, 43; Ferâiz, 6.

³⁸³ Müslim, *Vasiyye*, 5; Fedâil'us-sahâbe, 43.

³⁸⁴ Ebû Dâvud, *Vesâyâ* 2.

³⁸⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 206; Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 487.

³⁸⁶ Tirmîzî, *Vesâyâ*, 1; Cenâiz, 6.

³⁸⁷ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 500 - II, 427; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 467- IV, 195.

³⁸⁸ Nesâî, *Vesâyâ*, 3.

³⁸⁹ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 548-551.

³⁹⁰ İbn Mâce, *Vesâyâ*, 5.

³⁹¹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 14.

³⁹² İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 365.

³⁹³ Dârimî, *Vesâyâ*, 7.

³⁹⁴ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selîm ed-Dârânî]), IV, 2037-2038.

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis nakledilmiştir.³⁹⁵

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on altı rivâyet bulunmaktadır.³⁹⁶ Şuayb el-Arnaûd hadisler ile ilgili yaptığı değerlendirme de beşi için "isnâdı hasendir" birisi için "sahih li ğayrihidir" yine bir diğeri için "isnâdı sahihdir" yedi rivâyet için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" bir hadis için "Buhârî'nin şartlarına göre sahihtir" bir diğeri rivâyet için de "sahih olmakla beraber isnâdı zayıftır" demiştir.³⁹⁷ *Müsned*'de kaydedilen dört hadis Buhârî'den verdiğimiz rivâyetle bağlam olarak farklılık arz etmektedir. Hadislerin tercümesi genel olarak şu şekildedir: "*Müslüman kişinin işine şaşırırm, kendisine hayır isabet ettiğinde Rabbine hamd ve şükreder. Kendisine bir musibet isabet ettiğinde sabreder ve ecrini Allah'dan (c.c.) bekler. Mümin yaptığı her işten dolayı sevab kazanır. Hatta yemek yerken eşinin ağzına koyacağı bir lokmadan dahi ecre nail olur.*" Tercümede de görüldüğü üzere nakledilen dört hadisin baş kısmı Buhârî rivâyetiyle bağlam olarak ayrışırken devamında ki kısım uyuşmaktadır.

"Miraşçının zengin bırakılmasının fazileti" konusu hakkında yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan elli üç rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Öncelikle tetkikini yaptığımız ve Âmir b. Sa'd tarafından nakledilen hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Diğer eserlerdeki hadisler için yapılan değerlendirmeler de rivâyetlerin hasen ve zayıf olanları haricinde bir takımı için "isnâdı sahih" diğerleri için genel bir ibâre ile "sahih" oldukları belirtilmiştir.

³⁹⁵ Mâlik, Vesâyâ, 4.

³⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168-171-172-173-174-176-177-179-182-184.

³⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 50-73-74-77-78-79-81-82- 83-86-91-92-109-113-123-124-142-155.

2.2.2. Medine'nin Fazileti ve Haram Kılınması

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ³⁹⁸ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ³⁹⁹ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ⁴⁰⁰ حَدَّثَنَا أَبِي⁴⁰¹ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ⁴⁰² حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ⁴⁰³ عَنْ أَبِيهِ⁴⁰⁴ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي أَحْرِمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْ الْمَدِينَةِ أَنْ يُقَطَّعَ عِضَاهُمَا، أَوْ يُفْتَلَّ صَيْدُهَا» وَقَالَ: «الْمَدِينَةُ حَيْرٌ هُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ لَا يَدْعُهَا أَحَدٌ رَعْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَبْدَلَ اللَّهُ فِيهَا مَنْ هُوَ حَيْرٌ مِنْهُ وَلَا يَنْبُتُ أَحَدٌ عَلَى الْأَوَائِمِهَا وَجَهْدِهَا إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»⁴⁰⁵

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Ben Medine'nin iki taşılığı arasında bulunan ağaçların kesilmesini ve avlarının öldürülmesini haram kılıyorum” buyurdu da şöyle devam etti: “Medineliler bilsin ki

³⁹⁸ **Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Havâstî, el-Kûfî** (ö. 235/850): Musannef türünde bir eser kaleme almış olan Abdullah b. Muhammed “hâfız” ünvanıyla anılmış, “mutkîn”, “sadûk” ve “sika” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân kendisi için “döneminde hafızası güçlü olan kimselerdendi” demiştir. Bkz. İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 358; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 34-42; İclî, *Sikât*, II, 57; Ali Yardım, “Ebû Bekir b. Ebî Şeybe” md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999), XIX, 442-443.

³⁹⁹ **Ebû Hişâm Abdullah b. Nümejr el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 199/815): “Hüccet”, “sika” ve “lâ be'se bih” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. İbn Ebî Hâtim onun “sika” olduğunu söylemiştir. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 225-229; Zehebî, *Kâşif*, I, 604; Zehebî, *Siyer*, IX, 244-245; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 60-61; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 186; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 431-432; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 394.

⁴⁰⁰ **Ebû Abdîrrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümejr el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 234/849): “Hâfız” vasfıyla tanıtılmış, “hüccet”, “mutkîn”, “sika” ve “me'mûn” gibi ibârelerle ta'dîl edilmiştir. Ebû Dâvud onun için “babasından daha sikadır” demiştir. Ebû Hâtim ise “sika olup hadisi ile ihticac olunur” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 566-570; Buhârî, *Târîh*, I, 144; İclî, *Sikât*, II, 243; Zehebî, *Siyer*, XI, 455-458; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VII, 307.

⁴⁰¹ **Ebû Hişâm Abdullah b. Nümejr el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 199/815): Bkz. 399. dipnot.

⁴⁰² **Ebû Sehl Osmân b. Hakîm b. Abbâd el-Ensârî, el-Kûfî** (ö. 140/758): “Sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle ta'dîl edilmiştir. Ebû Hâlid el-Ahmer onun için “Kûfe ehlinin en güvenilir (sika) ve en âbid kişisidir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIX, 355-358; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 146-147; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 190; Zehebî, *Kâşif*, II, 6; Buhârî, *Târîh*, VI, 216-217.

⁴⁰³ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴⁰⁴ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁴⁰⁵ Müslim, Hac, 459.

onlar için en hayırlı yer Medinedir. Bir kimse ondan yüz çevirip terk ederse Allah (c.c.) o kimsenin yerine daha hayırlısını araya getirir. Şâyet birisi de onun imtihanlarına sabrederse kıyamet günü o kişiye şefaatçi veya şâhit olurum” diye buyurdu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili hadis, Müslim’in *Sahih*’inde, Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde kaydedilmiştir. Rivâyetler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir ve kölesinin yanında Süleyman b. Ebî Abdillâh ve Ebû Abdillâh el-Karrâz tarafından nakledilmiştir.

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yukarıda kaydettiğimiz hadisin dışında üç rivâyet daha bulunmaktadır.⁴⁰⁶ Bunlardan biri asıl hadis, diğeri ise şevâhit ve mütâbaat kabilinden kaydedilen zincirdir. Asıl hadisi Müslim hem İshâk b. İbrâhîm’den hem de Abd b. Humeyd’den rivâyet etmiştir. Gerek asıl hadis gerekse zikredilen zincir Sa’d’ın Medine’nin haremine el uzatan bir kimseye yaptıklarını konu edinmektedir. Ayrıca metnini verdiğimiz hadisin senedinde de tahvil (ح) olması tek gibi görünen hadisin aslında iki rivâyet olduğunu göstermektedir. Bütün bunlar necitesinde Müslim’de konu ile ilgili beş rivâyetin olduğu söylenebilir.

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki rivâyet vârid olmuştur.⁴⁰⁷ *Sünen*’de “Medine’nin haram kılınması” babı altında zikredilen bu iki rivâyet, hadis metnini Müslim’den kaydettiğimiz rivâyet ile lafız ve mana bakımından farklılık göstermektedir. Hadisde Medine’nin haremine giren bir kimseye Sa’d’ın yaptıklarından bahsedilmektedir. Hadisin tercümesi şu şekildedir: ...Süleyman b. Ebî Abdillâh şöyle demiştir: Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı Medine’de avlanan bir kimseyi yakalayarak üzerindeki elbiseleri çıkarttırırken gördüm. Daha sonra Sa’d’a o adamın yakınları geldiler de Sa’d b. Ebî Vakkâs şöyle dedi: Bu bölgeyi Rasûlullah (s.a.v.) haram kıldı da “*Kim burada avlanan bir kimse görürse onun elbiselerini soysun*” buyurdu. Rasûlullah’ın (s.a.v.) ikram ettiği nimeti size geri vermem. Ama arzu ederseniz onun bedelini veririm. Bu rivâyetler hakkında Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd “sahih” notunu düşmüşlerdir.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Müslim, Hac, 460-461.

⁴⁰⁷ Ebû Dâvud, Menâsik, 95.

⁴⁰⁸ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 569-570; Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 381-382.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan altı rivâyet nakledilmiştir.⁴⁰⁹ Rivâyetlerden ikisi tetkik ettiğimiz Müslim hadisi ile uyuşmakta olup diğer rivâyetlerde Sa'd'ın Medine'nin haremine giren bir kimseye yaptıklarından ve Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından haram kılındığından bahsedilmektedir. Şuayb el-Arnaûd hadisler hakkında yaptığı değerlendirmede biri için "rivâyet sahih olmakla beraber isnâdı hasendir", bir diğeri için genel anlamda "sahihdir", dört hadis için ise "isnâdı Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁴¹⁰

"Medine'nin fazileti ve haram kılınması" konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on üç rivâyet tesbit edilmiştir. Tetkik ettiğimiz hadisin Müslim rivâyeti olması sebebiyle sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer kaynaklarda var olan rivâyetler hakkında yapılan değerlendirmeler de ise hadislerin Ahmed b. Hanbel'de isnâdı hasen olan rivâyet hariç bir kısmı için "isnâdı sahih" diğerleri için yalnız bir ifâdeyle "sahih" oldukları vurgulanmıştır. Kaynaklarda var olan hadislerin nakledilişi cihetiyle yukarıda hadis metnini Müslim'in *Sahih*'inden verdiğimiz rivâyet ile yine Müslim'in iki hadisi Ebû Dâvud'un ve Ahmed b. Hanbel'in bazı rivâyetlerinin farklılık arzettiği görülmüştür.

⁴⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168-169-170-180-181-183-184.

⁴¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 53-62-63-64-131-141-158-159.

2.2.3. Az Amelle Çok Sevap Kazanmak

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ⁴¹¹ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ⁴¹² وَعَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ⁴¹³ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ⁴¹⁴ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُبَرِّزٍ⁴¹⁵ -وَاللَّفْظُ لَهُ- حَدَّثَنَا أَبِي⁴¹⁶ حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ⁴¹⁷ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ⁴¹⁸ حَدَّثَنِي أَبِي⁴¹⁹ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَيَعِجْزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَكْسِبَ كُلَّ يَوْمٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ؟» فَسَأَلَهُ سَائِلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ: كَيْفَ يَكْسِبُ أَحَدُنَا أَلْفَ حَسَنَةٍ؟ قَالَ: «يُسَبِّحُ مِائَةَ تَسْبِيحَةٍ فَيَكْتُبُ لَهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ أَوْ يُحِطُّ عَنْهُ أَلْفُ حَطِيئَةٍ»⁴²⁰

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında olduğumuz bir anda bize şöyle buyurdu; “Sizden bir kimsenin her gün bin sevap kazanmaya gücü yetmezmi?” Kendisine beraberinde oturanlardan biri: “Bizden birinin günde bin sevap kazanmaya gücü nasıl yetsin?” dedi de Rasûlullah (s.a.v.) “Yüz kere tesbih çeker de o kişiye bin sevap yazılır ya da bin günah silinir” diye buyurdu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Tirmîzî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab tariki ile nakledilmiştir.

⁴¹¹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Havâstî, el-Kûfî (ö. 235/850): Bkz. 398. dipnot.

⁴¹² Ebû Abdillâh Mervân b. Muaviye b. el-Hâris, el-Kûfî (ö. 193/809): Bkz. 275. dipnot.

⁴¹³ Ebû Hasan Ali b. Müshir el-Kureşî el-Kûfî (ö. 189/805): Bkz. 339. dipnot.

⁴¹⁴ Ebû Abdillâh Mûsa b. Abdillâh b. Abdirrahmân el-Cühenî, el-Kûfî (ö. 144/762): Hadis rivâyetinde “sika”, “sâlih” ve “la be'se bih” gibi lafızlarla değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIX, 95-97; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 455; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, IV, 209.

⁴¹⁵ Ebû Abdirrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 234/849): Bkz. 400. dipnot.

⁴¹⁶ Ebû Hişâm Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 199/815): Bkz. 399. dipnot.

⁴¹⁷ Ebû Abdillâh Mûsa b. Abdillâh b. Abdirrahmân el-Cühenî, el-Kûfî (ö. 144/762): Bkz. 414. dipnot.

⁴¹⁸ Ebû Zürrâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Medenî (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴¹⁹ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Mekkî (ö. 55/675).

⁴²⁰ Müslim, *Zikir*, 37.

Müslim'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir tarik bulunmamaktadır. Ancak nakledilen rivâyette tahvil (ح) olması onu bu yönüyle iki rivâyet yapmaktadır.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet mevcuttur.⁴²¹ Rivâyet hakkında Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd “sahih” kaydını düşmüşlerdir.⁴²²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyet vârid olmuştur.⁴²³ Şuayb el-Arnaûd hadisler hakkında “isnâdı Müslim'in şartlarına göre sahihtir” demiştir.⁴²⁴

“Az amelle çok sevap kazanmak” konusu hakkında yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yedi rivâyet tesbit edilmiştir. Yukarıda hadis metnini tetkik ettiğimiz ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab tarafından nakledilen hadisin Müslim rivâyeti olmasından dolayı sahih olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Diğer kaynaklarda var olan rivâyetlerin muasır hadis bilginleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde hadislerin bazılarının sıhhat bazılarının ise isnâd bakımından sahih oldukları belirtilmiştir.

⁴²¹ Tirmîzî, *Deavât*, 58.

⁴²² Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 80; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 429.

⁴²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 174, 180, 185.

⁴²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 88-89-133-162-163.

2.2.4. Rukûda Ellerin Dizler Üzerine Konulması

حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى⁴²⁵ حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ⁴²⁶ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ⁴²⁷ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ⁴²⁸ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁴²⁹ قَالَ: صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَلَمَّا رَكَعْتُ شَبَّكَتُ أَصَابِعِي وَجَعَلْتُهُمَا بَيْنَ رِجْلَيْ فَضْرَبَ يَدَيَّ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: «قَدْ كُنَّا نَفْعَلُ هَذَا، ثُمَّ أَمَرْنَا أَنْ نَرْفَعَهُ إِلَى الرَّكْبِ»⁴³⁰

a.) Hadisin Tercümesi

... Musab b. Sa'd şöyle demiştir: Babamın yanında namaz kılarken rükû'ya eğildiğimde parmaklarımı birbirlerine geçirerek ellerimi dizlerimin arasına koydum. Bunun üzerine babam ellerime vurdu da namaz bittikten sonra bana şöyle dedi: “Önceleri böyle yapıyorduk, daha sonra ellerimizi dizlerimizin üzerine kaldırmakla emrolunduk.”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Tirmîzî ve İbn Mâce'nin *Sünen* 'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır. Bu rivâyetler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab aracılığıyla nakledilmiştir.

⁴²⁵ **Ebû Sâlih Hakem b. Mûsâ b. Ebî Zühêyr el-Kantarî, en-Nesâî** (ö. 232/847): Asıl ismi Şirâzâd el-Bağdâdîdir. “Sika”, “sadûk” ve “sebt” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Yahyâ b. Maîn onun hakkında “leyse bihi be's” ve “sika” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 136-143; Buhârî, *Târîh*, II, 344; Zehebî, *Siyer*, XI, 5-7.

⁴²⁶ **Ebû Amr Âsâ b. Yûnus b. Ebî İshâk es-Sebî'î, el-Kûfî** (ö. 187/803): Âsâ b. Yûnus Ebû Muhammed künyesiyle de tanınmakta olup Şam'ın Sağır bölgesinde ikamet etmiştir. “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika”, “mutkin”, “sebt” ve “me'mûn” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Nesâî kendisinin “sika” olduğunu belirtmişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIII, 62-76; İclî, *Sikât*, II, 200; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 238; Zehebî, *Kâşif*, II, 114.

⁴²⁷ **Ebû Abdillâh İsmâîl b. Ebî Hâlid el-Kûfî** (ö. 146/764): Bkz. 300. dipnot.

⁴²⁸ **Ebû Adî Zübeyr b. Adî el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 131/749): Kendisi Rey'in kadısıdır. “Sâlihu'l-hadîs”, “mukâribu'l-hadîs”, “sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Maîn, İclî, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel onun “güvenilir bir râvî” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IX, 315-317; Buhârî, *Târîh*, III, 410-411; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 579-580; Zehebî, *Siyer*, VI, 157; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, II, 68.

⁴²⁹ **Ebû Zürâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴³⁰ Müslim, *Mesâcit*, 31.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin dışında beş hadis daha vârid olmuştur.⁴³¹ Bu hadislerden ikisi asıl, biride Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirdir. Asıl hadislerden birini Müslim hem Kuteybe b. Saîd'den hem de Kâmil el-Cuhderî'den nakletmekte olup bu yönüyle hadiste iki tarik oluşmuştur. Şevâhit ve mütâbaat kabilinden vârid olan senedin tahvil (ح) içermesi de onu iki rivâyet haline getirmektedir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet mevcuttur.⁴³² Nakledilen hadis için Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd "sahihtir" demişlerdir.⁴³³

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyetin var olduğu görülmüştür.⁴³⁴ Şuayb el-Arnaûd rivâyet ile ilgili yaptığı değerlendirmede "isnâdı sahihtir" demiştir.⁴³⁵ Elbânî rivâyetin genel olarak "sahih" olduğunu vurgulamıştır.⁴³⁶

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet nakledilmiştir.⁴³⁷ Rivâyet edilen hadisler hakkında Şuayb el-Arnaûd "isnâdları Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁴³⁸

"Rukûda ellerin dizler üzerine konulması" konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on rivâyetin zikredildiği tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz ve Musab b. Sa'd tariki ile nakledilen hadisin Müslim rivâyeti olması sebebiyle sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin ise muasır hadis ulemasının yaptığı tesbitlerde bir kaçını için isnâd bakımından diğerleri için genel manada sahih oldukları belirtilmiştir.

⁴³¹ Müslim, *Mesâcit*, 29-30.

⁴³² Tirmîzî, *Salât*, 77.

⁴³³ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 319; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), I, 157.

⁴³⁴ İbn Mâce, *İkâmeti's-Salât*, 17.

⁴³⁵ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 48.

⁴³⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), I, 264.

⁴³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 181-182.

⁴³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 139-142.

2.2.5. Cennet Ehlinin Sıfatları

حَدَّثَنَا سُؤدُ بْنُ نَصْرٍ⁴³⁹ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ⁴⁴⁰ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ هَيْبَةَ⁴⁴¹ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ⁴⁴² عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَامِرٍ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁴⁴³ عَنْ أَبِيهِ⁴⁴⁴ عَنْ جَدِّهِ⁴⁴⁵ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَوْ أَنَّ مَا يُقَالُ ظُفْرٌ مِمَّا فِي الْجَنَّةِ بَدَأَ لَتَزَحْرَفَتْ لَهُ مَا بَيْنَ حَوَافِقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ اطَّلَعَ فَبَدَأَ أَسَاوِرُهُ لَطَمَسَ ضَوْءَ

⁴³⁹ **Ebu'l-Fazl Süveyd b. Nasr b. Süveyd el-Mervezî, et-Tûsânî** (ö. 240/855): “Sika” diye ta’dil edilmiştir. Tirmizî ve Nesâî kendisinin “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XII, 272-274; Buhârî, *Târîh*, IV, 148; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 239; Zehebî, *Kâşif*, I, 473; Zehebî, *Siyer*, XI, 408-409.

⁴⁴⁰ **Ebü Abdîrrahmân Abdullah b. Mübârek b. Vâdîh el-Hanzalî, el-Horasânî** (ö. 181/798): Kendisinin Merv’de ikâmet ettiği bilinmektedir. İbn Mübârek muhaddis olmasının yanında fakih ve şâirdir. Yirmi bir bin hadisi ihtiva eden kitabları olduğu söylenmiştir. “Hâfiz” ünvanı ile tanıtılmış, “sâlihu'l-hadis” ve “sika” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında “döneminde Abdullah b. Mübarek’den daha çok ilim talep eden olmamıştır” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 5-25; İclî, *Sikât*, II, 54; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 13; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 389-390.

⁴⁴¹ **Ebü Abdîrrahmân Abdullah b. Lehîa b. Ukbe b. Fur’ân el-Hazremî, el-Mısırî** (ö. 174/791): Künyesinin Ebû Nadîr olduğu da söylenmiştir. Mısır kadılığı yapmıştır. Ahmed b. Hanbel onun için “Mısır’da İbn Lehîa dışında hadis de çok rivâyeti bulunan, mutkîn ve zabt sahibi olması bakımından daha iyi kim vardır” demiş ve ondan birçok hadis rivâyet etmiştir. Ancak Yahyâ b. Maîn de onun için “leyse bi şey” diyerek cerh etmiştir. Bunun yanında İbn Lehîa için bir takım ulemada zayıf bir râvi olduğunu dolayısıyla hadisleriyle ihticac edilmeyeceğini söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 487-503; Zehebî, *Kâşif*, I, 590; Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl*, II, 475-483; İbn Adî, *Kâmil*, V, 237-253.

⁴⁴² **Ebü Recâ Yezîd b. Ebî Habîb el-Mısırî** (ö. 128/746): Süveyd el-Ezdî ismiyle de tanınmaktadır. Muhaddis olmasının yanında fakihtir. Mısır müftülüğü yapmıştır. Hadis rivâyetinde “sika” diye ta’dil edilmiştir. Leys b. Sa’d onun için “O bizim efendimiz ve âlimimizdir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXII, 102-107; Buhârî, *Târîh*, VIII, 336; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 546; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 355-356.

⁴⁴³ **Dâvud b. Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. ?): Dâvud, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın torunudur. Kendisi ile ilgili kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun hadis rivâyetinde “güvenilir bir râvi” olduğu söylenmiştir. Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 407-411; Buhârî, *Târîh*, III, 232; İclî, *Sikât*, I, 341; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 197; Zehebî, *Kâşif*, I, 380; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, III, 641.

⁴⁴⁴ **Ebü Dâvud Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın oğludur. Kendisi hakkında Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴⁴⁵ **Ebü İshâk Sa’d b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

الشَّمْسُ كَمَا تَطْمِسُ الشَّمْسُ ضَوْءَ النُّجُومِ» هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ لَهْيَعَةَ وَقَدْ رَوَى يَحْيَى بْنُ أَبِي أَيُّوبَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ وَقَالَ: عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ⁴⁴⁶

a.) Hadisin Tercümesi

...Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Cennette bulunan nimetlerden bir tırnağın yüklenebileceğinden azı dünya’da gösterilseydi yeryüzü ve gökler tümüyle süse boğulurdu. Cennet ehlinen bir kimse de dünya’ya bir göz atsa ve bileziklerinin biri dünya da görülse güneş yıldızları nasıl sönükleştiriyorsa o da güneşi sönükleştirirdi.”

Bu hadis hakkında Tirmîzî şöyle demiştir: Hadis gariptir. Bu hadisi yalnızca Abdullah b. Lehîa tarikiyle biliyoruz. Yahyâ b. Eyyüb rivâyeti Yezid b. Ebî Habib’den naklederken sened bölümünde şöyle demiştir: “Ömer b. Sa’d ‘ın Hz. Peygamber’den (s.a.v.) naklettiğine göre...”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Tirmîzî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde geçmektedir. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir tarafından aktarılmıştır.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yalnız yukarıda zikrettiğimiz hadis vârid olmuştur. Hadis ile ilgili Şuayb el-Arnaûd “isnâdı hasendir” demiştir.⁴⁴⁷ Elbânî ise “sahihtir” demiştir.⁴⁴⁸

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki rivâyet nakledilmiştir.⁴⁴⁹ Şuayb el-Arnaûd hadisler için yaptığı değerlendirmede birinin “hasen” diğzerinin ise “isnâdının hasen” olduğunu söylemiştir.⁴⁵⁰

“Cennet ehlinin sıfatları” konusu hakkında yapılan tahric de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan üç rivâyetin nakledildiği tesbit edilmiştir. Tirmîzî’nin *Sünen*’inden kaydettiğimiz ve tetkikinde bulunduğumuz hadisin râvîlerine yönelik yaptığımız değerlendirme de

⁴⁴⁶ Tirmîzî, *Sıfatu’l-cenneh*, 7.

⁴⁴⁷ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 505.

⁴⁴⁸ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 11.

⁴⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 169-171.

⁴⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 57-68-69.

rivâyetin isnâdının Abdullah b. Lehîa sebebiyle hasen olduğu gör÷lmektedir. Diğer râviler hakkında yapılan değerlendirmeler de ise her hangi bir cerh ibâresine rastlanmadığı dipnotlarda zikredilmiştir. Tirmîzî rivâyetinin muasır hadis âlimleri tarafından yapılan değerlendirmesinden birinde isnâdının hasen olduğu bir diğerinde yalın bir ifâde ile sahih olarak değerlendirildiği vurgulanmıştır. Diğer eserde var olan rivâyetlerin ise haklarında yapılan değerlendirmelerinde isnâdlarının hasen olduğu söylenmiştir.

2.2.6. Fitneye Koşmanın Yasaklanması

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ⁴⁵¹ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ⁴⁵² عَنْ عَيَّاشِ بْنِ عَبَّاسٍ⁴⁵³ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّحِ⁴⁵⁴ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ⁴⁵⁵ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ عِنْدَ فِتْنَةِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْقَائِمُ خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِيِ وَالْمَاشِيِ خَيْرٌ مِنَ السَّاعِيِ قَالَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ دَخَلَ عَلَيَّ بَيْتِي وَبَسَطَ يَدَهُ إِلَيَّ لِيَقْتُلَنِي؟ قَالَ: كُنْ كَابِنِ آدَمَ.⁴⁵⁶ وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَحَبَّابِ بْنِ الْأَرْتِ وَأَبِي بَكْرَةَ وَابْنِ مَسْعُودٍ وَأَبِي وَقَّاصٍ وَأَبِي مُوسَى وَحَرِشَةَ. وَهَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ وَرَوَى بَعْضُهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ وَرَادَ فِي الْإِسْنَادِ رَجُلًا. وَقَدْ رُوِيَ هَذَا الْحَدِيثُ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي النَّجَّيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ.

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.), Hz. Osman'ın ölümüyle neticelenen fitnede (karışıklıkda) şunları söyledi: Rasûlullah'ın (s.a.v.) şöyle dediğine şahidim “*Öyle bir fitne (karışıklık) vuku bulacak ki oturan ayakta duran kimseden daha hayırlı konumda olacaktır. Ayakta duran kişi yürüyenden daha hayırlı olacaktır. Yürüyen kimse ise koşan kişilerden daha hayırlı olacaktır.*” Sa'd b. Ebî Vakkâs bunun üzerine şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Evime girip beni

⁴⁵¹ **Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî, el-Bağlânî** (ö. 240/855): İsminin Yahyâ, Yesâr veya Ali olduğu da söylenmiştir. “Sika”, “sadûk” ve “me'mûn” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud, Tirmîzî ve İbn Mâce kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Nesâî onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIII, 523-537; Buhârî, *Târîh*, VII, 195; Zehebî, *Kâşif*, II, 134; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 20.

⁴⁵² **Ebû Hâris Leys b. Sa'd b. Abdîrahmân el-Fehmî, el-İsbehânî** (ö. 175/792): Bkz. 360. dipnot.

⁴⁵³ **Ebû Abdîrahîm Ayyâş b. Abbâs el-Kıtbânî, el-Mısrî** (ö. 133/751): Künyesinin Ebû Abdîrahmân olduğu da söylenmiştir. “Sika” ve “sâlih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Nesâî onun için “la be'se bih” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 555-558; İclî, *Sikât*, II, 197; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 6; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 292-293; Zehebî, *Kâşif*, II, 107.

⁴⁵⁴ **Ebû Abdillâh Bükeyr b. Abdillâh b. el-Eşec el-Kureşî** (ö. 127/745): Künyesinin Ebû Yûsuf olduğu da söylenmiştir. “İmâm” ünvanıyla nitelenmiş, “sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle ta'dil edilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun için “Şeyh, sika” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 242-246; Buhârî, *Târîh*, II, 113; İclî, *Sikât*, I, 254; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 105-106; İbn Şâhîn, *Sikât*, 48; Zehebî, *Kâşif*, I, 275.

⁴⁵⁵ **Büsr b. Saîd el-Medenî** (ö. 100/719): Kendisi Hazremî oğullarının âzatlısı olup “sika” diye değerlendirilmiştir. Muhammed b. Sa'd onun hakkında “Âbidlerden, zâhidlerden ve çok hadis rivâyet edenlerdendir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 72-75; İclî, *Sikât*, I, 245; Zehebî, *Kâşif*, I, 266; Zehebî, *Siyer*, IV, 594-595.

⁴⁵⁶ Tirmîzî, *Fiten*, 29.

öldümeye yeltenen kişi hakkında ne buyurursun? Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Âdemoğlu Hâbil gibi ol.*”

Tirmîzî hadis için şöyle demiştir: Bu mevzuda Ebû Hüreyre, Habbâb, Ebû Bekre, Abdullah b. Mesûd, Ebû Vâkid, Ebû Mûsa ve Hareşe’den de nakiller bulunmaktadır. Bu rivâyet hasen olmakla beraber bazıları bu hadisi Leys b. Sa’d’dan naklederken rivâyetin senedine bir kişi daha katmışlardır. Rivâyet, Sa’d b. Ebî Vakkâs aracılığıyla farklı versiyonlarda da rivâyet edilmiştir.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Tirmîzî ve Ebû Dâvud’un *Sünen*’lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan Büsr b. Saîd ve Hüseyin b. Abdurrahmân el-Eşceî’ tarikleriyle aktarılmıştır.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yalnızca yukarıda zikrettiğimiz hadis nakledilmiştir. Hadis ile ilgili Şuayb el-Arnaûd “isnâdı sahihtir” demiştir.⁴⁵⁷ Elbânî ise “sahihtir” demiştir.⁴⁵⁸

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁴⁵⁹ Rivâyet Tirmîzî hadisinin son bölümünde yer alan Sa’d bunun üzerine şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Evime girip beni öldümeye yeltenen kişi hakkında ne buyurursun? Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Âdemoğlu Hâbil gibi ol.*” kısmını aktarmaktadır. Bu rivâyet ile ilgili Elbânî ve Şuayb el-Arnaûd “sahihtir” demişlerdir.⁴⁶⁰

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki rivâyet bulunmaktadır.⁴⁶¹ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerden biri için “senedinde Abdullah b. Lehîa olmasından dolayı isnâdı sahih li ğayrihidir” diğeri için “isnâdı Müslim’in şartlarına göre sahihtir” demiştir.⁴⁶²

“Fitneye koşmanın yasaklaması” konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan dört rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Bu başlık altında hadisin

⁴⁵⁷ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 265.

⁴⁵⁸ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 473.

⁴⁵⁹ Ebû Dâvud, *Fiten ve’l-Melâhim*, 2.

⁴⁶⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 11; Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 312.

⁴⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168-185.

⁴⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 56, 161.

muhtevasının daha iyi anlaşılması açısından Tirmizi'nin rivâyeti tercih edilmiştir. Tirmîzî'nin *Sünen*'inden zikrettiğimiz rivâyetin râvî biyografileri incelendiğinde adâlet ve zabd bakımından ta'dîl edildikleri ve hadisin isnâdının sahih olduğu anlaşılacaktır. Muasır hadis bilginleri de yaptıkları değerlendirmede bizim görüşümüze yakın değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin değerlendirmelerinde Ahmed b. Hanbel'de isnâdı sahih li ğayrihi olan rivâyet haricinde hadislerin ya isnât bakımından ya da genel anlamda sahih oldukları ifâde edilmiştir.

2.2.7. İmânının Zayıflığından Korkulan Kimsenin Kalbini İslâm'a Isındırma

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ 463 قَالَ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ 464 عَنِ الزُّهْرِيِّ 465 قَالَ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ 466 عَنْ سَعْدِ 467 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَى زَهْطًا وَسَعْدٌ جَالِسٌ فَتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا هُوَ أَعْجَبُهُمْ إِلَيَّ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ فَوَاللَّهِ إِلَيَّ لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا فَقَالَ: «أَوْ مُسْلِمًا» فَسَكَتُ قَلِيلًا، ثُمَّ عَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعُدْتُ لِمَقَالَتِي فَقُلْتُ: مَا لَكَ عَنْ فُلَانٍ؟ فَوَاللَّهِ إِلَيَّ لَأَرَاهُ مُؤْمِنًا فَقَالَ: «أَوْ مُسْلِمًا» ثُمَّ عَلَبَنِي مَا أَعْلَمُ مِنْهُ فَعُدْتُ لِمَقَالَتِي وَعَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: «يَا سَعْدُ إِلَيَّ لِأَعْطِيَ الرَّجُلَ وَعَيْرُهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ حَشْبَةً أَنْ يَكْبَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ» وَرَوَاهُ يُونُسُ وَصَالِحٌ وَمَعْمَرٌ وَابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنِ الزُّهْرِيِّ 468

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir takım insanlara dünyalık dağıtıyordu. Bende o sırada orada oturuyordum. Rasûlullah (s.a.v.) benim içlerinden en çok sevdiğim birini mahrum bıraktı. Bunun üzerine ben de:

-“*Yâ Rasûlallah! Fulânı neden mahrum bıraktın? Vallahi ben o kimseyi mümin biliyorum*” dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

-“*Öyle söyleme, müslim de!*” diye buyurdu.

Bir süre sustuktan sonra o kişi ile ilgili bildiklerimden dolayı sözümü tekrar ettim:

-“*Fulânı neden mahrum bıraktın? Vallahi ben o kimseyi mümin biliyorum*” dedim.

⁴⁶³ Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâf'i el-Behrânî, el-Hımsî (ö. 222/837): “Sika”, “sebt”, “sadûk” ve “la be'se bih” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında “sâlih” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 146-155; İclî, *Sikât*, I, 314; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 198-199; Zehebî, *Kâşif*, I, 346; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, I, 581-582.

⁴⁶⁴ Ebû Bişr Şuayb b. Ebî Hamza el-Hımsî (ö. 162/779): “Sika”, “sebt” ve “sâlih” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim ve Nesâî onun “güvenilir bir râvi” olduğunu vurgulamışlardır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XII, 516-520; İclî, *Sikât*, I, 458; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 438; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 347-348; Zehebî, *Kâşif*, I, 486; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 344-345.

⁴⁶⁵ Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.

⁴⁶⁶ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sad'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴⁶⁷ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁴⁶⁸ Buhârî, İmân, 19.

Rasûlallah (s.a.v.) tekrar: -“Öyle söyleme, müslim de!” diye buyurdu.

Bir müddet daha sustuktan sonra o kişi ile ilgili bildiklerim bana tekrar galebe çaldı da daha önceki söylediklerimi tekrar ettim. Rasûlallah (s.a.v.) önceden söylediği sözü tekrar etti de ardından şöyle buyurdu : “*Ey Sa’d, bir kimseyi Allah (c.c.) yüzü koyun ateşe atmasın diye bir başkasını daha çok sevdiğim halde ihsanda bulunduğum olur.*” Bu rivâyeti Zührî’den Yûnus, Salih, Ma’mer b. Râşid ve Zührî’nin kardeşinin oğlu da nakletti.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde, Ebû Dâvud ve Nesâî’nin *Sünen*’lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadisleri Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir nakletmiştir.

Buhârî’nin *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yukarıda zikrettiğimiz rivâyetin dışında farklı bir hadis daha bulunmaktadır.⁴⁶⁹

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan dokuz rivâyet vardır.⁴⁷⁰ Bunlardan dördü asıl hadis, biri şevâhit ve mütâbaat kabilinden kaydedilen zincirdir. Kaydedilen zincirin tahviller (ح) içermesi onu üç tarik yapmaktadır. *Sahih*’de “el-Îmân” bölümünde yer alan bir hadisi ve “ez-Zekât” bölümünde bulunan rivâyeti Müslim hem Hasan b. Alî el-Hulvânî hem de Abd b. Humeyd’den nakletmekte olup bir tek gibi görünen hadis ikişer tarikli rivâyetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki rivâyet mevcuttur.⁴⁷¹ Rivâyetlerle ilgili Şuayb el-Arnaûd “isnâdı sahihtir” demiştir.⁴⁷² Elbânî ise “sahihtir” demiştir.⁴⁷³

Nesâî’nin *Sünen*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki rivâyet vardır.⁴⁷⁴ Rivâyetler için Elbânî yaptığı değerlendirme de “sahih” olduklarını söylemiştir.⁴⁷⁵

⁴⁶⁹ Buhârî, Zekât, 53.

⁴⁷⁰ Müslim, Îmân, 236-237; Zekât, 131.

⁴⁷¹ Ebû Dâvud, Sünnet, 16.

⁴⁷² Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VII, 71-72.

⁴⁷³ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 141-142.

⁴⁷⁴ Nesâî, Îmân ve Şerâihî,7.

⁴⁷⁵ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 341-342.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine iki rivâyet kaydedilmiştir.⁴⁷⁶ Hadisler hakkında Şuayb el-Arnaûd "isnâdları Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁷⁷

"Îmânının zayıflığından korkulan kimsenin kalbini İslâm'a ısındırma" konusuyla ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on yedi rivâyetin bulunduğu tesbit edilmiştir. Tetkikini yaptığımız ve Âmir b. Sa'd'da uzanan hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin ise muasır değerlendirmelerinde hadislerin sıhhati ve isnâdlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, bazı rivâyetler hakkında genel ifâdeyle sahih, bazıları için ise isnâdlarının sahih oldukları söylenmiştir.

⁴⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 176-182.

⁴⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 107-144.

2.2.8. Mestler Üzerine Mesh Etme

حَدَّثَنَا أَصْبَعُ بْنُ الْفَرَجِ الْمِصْرِيُّ⁴⁷⁸ عَنْ ابْنِ وَهْبٍ⁴⁷⁹ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ⁴⁸⁰ حَدَّثَنِي أَبُو التَّضَرِّ⁴⁸¹ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ⁴⁸² عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ⁴⁸³ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ «النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ مَسَحَ

⁴⁷⁸ **Ebû Abdillâh Asbağ b. el-Ferec b. Saîd b. Nâfi' el-Kureşî, el-Emevî** (ö. 225/840): Küçük yaşlarda kendini ilim öğrenmeye adanmış ve Mısır diyarının müftüsü olmuştur. Asbağ b. Ferec muhaddis olmasının yanında fakihdir. “Sâhibu’s-sünne” ünvanıyla nitelenmiş “sika”, “sadûk” ve “la be’se bih” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim onun hakkında “İbn Vehb’in ashâbı içinde en iyisi odur” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, III, 304-307; Zehebî, *Siyer*, X, 656-658; Buhârî, *Târîh*, II, 36; İclî, *Sikât*, I, 233; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 106; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 321.

⁴⁷⁹ **Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Kureşî, el-Fihri** (ö. 197/813): Kendisi hem çok iyi bir muhaddis hem de fakihdir. İmam Mâlik'in sünnet ve âsâr hususunda en iyi olan öğrencilerindedir. İbn Vehb'in bir takım hadisleri topladığı ve tasnif ettiği kaydedilmiştir. “Sâhibu’s-sünne” ve “sâhib-i âsâr” vasıflarıyla tanıtılmış, “sika”, “sâlihu'l-hadis” ve “sadûk” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ahmed b. Sâlih el-Misrî onun için “İbn Vehb yüz bin hadis rivâyet etmiştir. Hicazlı, Şamlı ve Mısırlı olup onun kadar hadis bilen yoktur. Onun rivâyetiyle bize yetmiş bin hadis ulaşmıştır” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 277-287; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 432-433; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 342; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, II, 521-522.

⁴⁸⁰ **Ebû Ümeyye Amr b. el-Hâris b. Ya'kûb b. Abdillâh el-Ensârî, el-Medenî** (ö. 148/766): Amr b. el-Hâris, Emir Sâlih b. Ali'nin çocuklarını eğitmek için Mısır'a gidip orada ikâmet etmesinden dolayı Mısır nisbesiyle de bilinir. İyi bir muhaddis olmasının yanında iyi bir fakihdir. Döneminde Mısır müftülüğü yapmıştır. “Hâfiz” ünvanıyla anılmış, “sika” diye ta'dîl edilmiştir. Ebû Hâtim onun için “zamanında hıfzı en kuvvetli olan ve hıfz konusunda eşi benzeri olmayan birisidir” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 570-578; İclî, *Sikât*, II, 173; Zehebî, *Kâşif*, II, 74; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, III, 252; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 66-67; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 225-226.

⁴⁸¹ **Ebu'n-Nadır Sâlim b. Ebî Ümeyye et-Teymî, el-Kureşî** (ö. 129/747): “Sika”, “sâlihu'l-hadis” ve “hasenü'l-hadis” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ali b. el-Medenî onun “elli civarında hadisi olduğunu” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 127-130; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 317-318; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 520-521; Zehebî, *Kâşif*, I, 421; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 407.

⁴⁸² **Ebû Seleme b. Abdurrahmân b. Avf ez-Zührî, el-Kureşî** (ö. 94/713): İsminin Abdullah veya İsmâil olduğuda kaydedilmiştir. Kendisi aşere-i mübeşşere'den Abdurrahmân b. Avf'ın oğludur. “İmâm” ünvanıyla bilinmekle beraber “sika” diye ta'dîl edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXIII, 370-376; İclî, *Sikât*, II, 406; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 1; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 93.

⁴⁸³ **Ebû Abdurrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Mekkî** (ö. 73/693): Abdullah b. Ömer hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

عَلَى الْحَفِيزِ» وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ سَأَلَ عُمَرَ عَن ذَٰلِكَ فَقَالَ: نَعَمْ إِذَا حَدَّثَكَ شَيْئًا سَعَدُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَسْأَلْ عَنْهُ غَيْرُهُ. وَقَالَ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ: أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ سَعْدًا حَدَّثَهُ فَقَالَ عُمَرُ لِعَبْدِ

اللَّهِ: نَحْوُهُ⁴⁸⁴

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "mestler üzerine meshettiğini" söyledi. Abdullah b. Ömer de bu durumu (teyit etmek için babası) Ömer'e sorunca, Ömer'de; "Evet, Hz. Peygamber (s.a.v.) mestler üzerine meshetti, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Rasûlullah 'dan (s.a.v.) sana birşey rivâyet ettiğinde o meseleyi artık bir başka kimseye sorma" dedi.

Mûsâ b. Ukbe'de şöyle demiştir: Bana Ebû'n-Nadr, Ebû Seleme'den haber verdi ki Sa'd b. Ebî Vakkâs farklı bir rivâyet de yalnız Ömer, oğlu Abdullah'a yukarı da geçen sözü söylemiştir.

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî'nin *Sahih*'inde, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde zikredilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs ve Ebû Seleme aracılığıyla nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yalnız yukarıda verdiğimiz rivâyet bulunmaktadır. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mestler üzerine mesh etmesi konusunda *Sahih*'in "el-Vudû" bölümünde "babu'l-meshi ale'l-huffeyn" başlığı altında farklı sahabîlerden gelen rivâyetler de bulunmaktadır.⁴⁸⁵

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet nakledilmiştir.⁴⁸⁶ *Sünen*'de ki rivâyetler Buhârî rivâyetiyle benzer olmakla beraber Abdullah b. Ömer'in durumu babasına sorması hususu yer almamış, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mestler üzerine mesh etmesi rivâyette işlenmiştir. Hadisler hakkında Elbânî yaptığı değerlendirme de "sahih" olduklarını söylemiştir.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Buhârî, Vudû, 48.

⁴⁸⁵ Buhârî, Vudû, 48.

⁴⁸⁶ Nesâî, Tahâret, 96.

⁴⁸⁷ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 48.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁴⁸⁸ *Sünen*'de ki rivâyet Buhârî rivâyetiyle benzer olup, Abdullah b. Ömer'in rivâyette ziyadeleri bulunmaktadır. Şuayb el-Arnaûd hadis için yaptığı değerlendirme de "isnâdı sahihtir" demiştir.⁴⁸⁹ Elbânî ise hadis için "sahihtir" demiştir.⁴⁹⁰

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bir tek rivâyeti mevcuttur.⁴⁹¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan altı rivâyet nakledilmiştir.⁴⁹² Şuayb el-Arnaûd hadisler hakkında yaptığı değerlendirmede bir rivâyet için "isnâdı Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" iki hadis için "hasendir" diğer iki hadis için "isnâdı sahihtir" ve bir rivâyet içinde "isnâdı zayıftır" demiştir.⁴⁹³

"Mestler üzerine mesh etme" konusu hakkında yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on bir rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Öncelikle tetkikini yaptığımız rivâyetin Buhârî hadisi olması sebebiyle sahih olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin ise muasır değerlendirmelerinde zayıf ve hasen rivâyetler haricinde hadislerin sıhhati ve isnâdlarını olumsuz yönde etkileyen bir durum olmadığı ve rivâyetlerin bir kısmı için isnât bakımında bir kısmı içinde yalın bir ifâde ile sahih değerlendirmesi yapıldığı anlaşılmıştır.

⁴⁸⁸ İbn Mâce, *Tahâret*, 84.

⁴⁸⁹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 343.

⁴⁹⁰ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 172.

⁴⁹¹ Mâlik, *Tahâret*, 42.

⁴⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 14-15-35-169-186-366.

⁴⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 248-249; III, 59-63-165; V, 421.

2.2.9. Cimrilikten, Korkaklıktan ve Dünya Fitnelerinden Allah'a (c.c.) Sığınma

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمَيْمَى 494 حَدَّثَنِي عُندَرٌ 495 حَدَّثَنَا شُعْبَةُ 496 عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ 497 عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ 498 عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَأْمُرُ بِهَيُولَاءِ الْحَمْسِ وَيُحَدِّثُهُنَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُحْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجَبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَرُدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ» 499

⁴⁹⁴ **Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd b. Kays el-Anezî, el-Basrî** (ö. 252/867): Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini bir kitapta topladığı ve bu kitaptan rivâyet ettiği bilinmektedir. "Hâfız" ünvanıyla nitelenmiş, "sika", "sebt", "hüccet", "sadûk" ve "sâlihu'l-hadîs" gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ebû Arûbe onun için "Basra'da hadis rivâyetinde ondan daha sağlamını görmedim" demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVI, 359-365; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 111; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 209; Zehebî, *Kâşif*, II, 214; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, IV, 24; İbn Şâhin, *Sikât*, 213.

⁴⁹⁵ **Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer el-Huzelî, el-Basrî** (ö. 193/809): Kendisi Ğunder diye meşhur olmuştur. Kaba elbise ticareti yapması sebebiyle Kerâbisî diye de bilinir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini toplayan bir kitap yazmıştır. "Sika" ve "mutkin" gibi ifâdelerle ta'dîl edilmiştir. Yahyâ b. Maîn onun için "Ğunder hadis hususunda kitap yazarların en sağlamıdır. Bazıları onun kitabında hata aradılsa da buna kâdir olamamışlardır" demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 5-9; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 169-170; İclî, *Sikât*, II, 235; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 50; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, III, 502.

⁴⁹⁶ **Ebû Bistâm Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd, el-Vâsıtî** (ö. 160/777): Kendisini hadis ve ricâl ilmine adanmıştır. "İmâm", "hâfız" ve "emîru'l-müminîn fi'l-hadîs" ünvanları ile tanıtılmış, "sika", "me'mûn", "mutkin" ve "hüccet" gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Sâlih b. Cezira onun için "Ricâl ilminin başlangıcıdır" demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XII, 479-495; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 498-503; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 354; İclî, *Sikât*, I, 456-457.

⁴⁹⁷ **Ebû Amr Abdülmelik b. Umeyr b. Süveyd b. Cârîye el-Kureşî** (ö. 136/754): Ebû Ömer künyesiyle de bilinmektedir. Hz. Ali ve Câbir b. Semura'yı görmüştür. Kendisi Kûfe kadılarındandır. "Sika", "sâlihu'l-hadîs" ve "leyse bihi be's" gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ancak ölümüne yakın hafızası zayıflamış ve bundan dolayı ihtilâta düşmüştür. Hadis rivâyetinde Ahmed b. Hanbel tarafından cerh edilmiştir. Ebû Hâtim onun hakkında "Ölümüne yakın ezberi zayıflamıştı" demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVIII, 370-376; İclî, *Sikât*, II, 104-105; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 116-117; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 439; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, II, 660-661; Zehebî, *Kâşif*, I, 667; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 360-361.

⁴⁹⁸ **Ebû Zürâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁴⁹⁹ Buhârî, *Deavât*, 41.

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu ifâdelerle duâ ettiğini etrafındakilere tavsiye ederek şöyle demiştir: “*Ey Allah'ım, cimrilikten, korkaklıktan, ömrün en değersiz haline rucû etmekten, dünyâ fitnesinden (yânî deccâlden) ve kabir azabından sana sığınırım.*”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî'nin *Sahih*'inde, Tirmîzî ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab ve Amr b. Meymûn vasıtasıyla rivâyet edilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda zikrettiğimiz hadisin dışında üç rivâyet daha bulunmaktadır.⁵⁰⁰

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁵⁰¹ Zira kaydedilen bu hadisin senesinde rivâyet Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hem Musab b. Sa'd hem de Amr b. Meymûn tarafından nakledilmiştir. Hadisin bu şekilde kaydedilmesi rivâyetin iki tariki olduğunu göstermektedir. Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî hadisin “sahih” olduğunu söylemişlerdir.⁵⁰²

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş rivâyetin var olduğu görülmüştür.⁵⁰³ Rivâyetler hakkında Elbânî yaptığı değerlendirmede “sahih” olduklarını söylemiştir.⁵⁰⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet vardır.⁵⁰⁵ Hadisler hakkında Şuayb el-Arnaûd “isnâdları Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir” demiştir.⁵⁰⁶

“Cimrilikten, korkaklıktan ve dünya fitnelerinden Allah'a (c.c.) sığınma” konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on üç rivâyetin bulunduğu görülmüştür.

⁵⁰⁰ Buhârî, *Deavât*, 37-44-56.

⁵⁰¹ Tirmîzî, *Deavât*, 113.

⁵⁰² Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 165; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 466.

⁵⁰³ Nesâî, *İstiâze*, 5-6-27-39.

⁵⁰⁴ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 459, 467, 468, 472.

⁵⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 183-186.

⁵⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 147-168.

Tetkikinde bulunduğumuz Musab b. Sa'd'da uzanan rivâyetin Buhârî hadisi olması sebebiyle sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin ise muasır hadis bilginleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde bir kaçının isnât bakımından diğerlerinin yalın bir ifâdeyle sahih olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Ayrıca Tirmîzî'nin hadisinde ve Nesaî'nin bazı rivâyetlerinde hadisin baş kısmında şu ibâre yer almakta olup diğer kısımlar Buhârî hadisiyle mana cihetinden benzerdir: *“Küçük çocuklara okuma yazma öğreten kimse gibi Sa'd b. Ebî Vakkâs'da çocuklarına Rasûlullah'ın (s.a.v.) farz namazlarından sonra ki şu duâsını öğretirdi...”*

2.2.10. Ümmetten Bir Grubun Hakka Yardım Etmesi

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى 507 أَحْبَبْنَا هُشَيْنًا 508 عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ 509 عَنْ أَبِي عُمَانَ 510 عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: قَالَ:

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَزَالُ أَهْلُ الْعَرَبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَفُومَ السَّاعَةُ»⁵¹¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “*Garp ehli*⁵¹² kıyamete değin doğruluk (hak) üzere olacaktır.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, yalnızca Müslim’in *Sahih*’inde yer almaktadır. *Sahih*’de de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan yalnız yukarıda verdiğimiz rivâyet vârid olmuştur.

“Ümmetten bir grubun hakka yardım etmesi” konusunda yaptığımız tahric de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan bir rivâyet nakledilmiştir. İncelediğimiz hadisin Müslim rivâyeti olması sebebiyle sahih olduğunu söyleyebiliriz. Konu çerçevesinde Kütüb-i Tis’a da farklı sahabîlerden gelen rivâyetlerin varlığı ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın rivâyetini güçlendirmiştir.⁵¹³

⁵⁰⁷ **Ebû Zekeriya Yahyâ b. Yahyâ b. Bekr b. Abdirrahmân et-Temîmî, en-Nisâbûrî** (ö. 226/841): Bkz. 316. dipnot.

⁵⁰⁸ **Ebû Muaviye Huşeym b. Beşîr b. Kâsım b. Dînâr es-Sülemî, el-Buhârî** (ö. 183/800): İsminin Ebû Muaviye b. Ebî Hâzim veya Ebû Muaviye Beşîr b. Ebî Hâzim olduğu da söylenmiştir. “Sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ancak kendisinin müdellis bir râvî olduğu da kaydedilmiştir. İclî onun için “Huşeym sikadır, hâfızlardan sayılır ancak müdellistir” demiştir. Bkz. *Mizzî, Tehzîbü’l-kemâl*, XXX, 272-288; *Buhârî, Târîh*, VIII, 242; İclî, *Sikât*, II, 334; *Zehebî, Siyer*, VIII, 287-294; İbn Adî, *Kâmil*, VIII, 451-456.

⁵⁰⁹ **Ebû Bekir Dâvud b. Ebî Hind el-Basrî** (ö. 140/758). İsmi Dînâr b. Uzâfir olup Ebû Muhammed künyesiyle de bilinir. Kendisi Enes b. Malîği görmüştür. “Sika”, “sebt” ve “mutkin” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Süfyân es-Sevrî onun için “Basralı hâfızlardandır” demiştir. Bkz. *Mizzî, Tehzîbü’l-kemâl*, VIII, 461-466; İclî, *Sikât*, I, 342; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 378-379.

⁵¹⁰ **Ebû Osmân Abdurrahmân b. Mül b. Amr b. Adî en-Nehdî, el-Medenî** (ö. 100/719). Ebû Osmân en-Nehdî hakkında Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

⁵¹¹ Müslim, İmâre, 177.

⁵¹² Garp ehli ile anlatılmak istenenin Şamlılar, Beytül-Makdis, Araplar ya da Şamlılar ve Şam’ın doğusunda bulunanlar olduğu söylenmiştir. Bkz. Celâleddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir es-Suyûtî, *ed-Dibâc alâ sahîh-i Müslim b. Haccâc*, 1. bs. thk. Ebû İshâk ed-Düveynî, (Suûdî Arabistan: Dâr-u İbn Affân, 1996), IV, 513.

⁵¹³ Buhârî, İ’tisâm, 10; Müslim, İmâre, 170-173-174; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 345-384.

2.2.11. Kertenkelenin Öldürülmesi

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ⁵¹⁴ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ⁵¹⁵ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ⁵¹⁶ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ⁵¹⁷ عَنِ الزُّهْرِيِّ⁵¹⁸ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ⁵¹⁹ عَنْ أَبِيهِ⁵²⁰ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزْغِ وَسَمَّاهُ فُؤَيْسِقًا»⁵²¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Kertenkele’nin öldürülmesini emrederken onu aynı zamanda fasıkçık olarak isimlendirdi.*”

b.) Hadisin Tahrirci

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde, Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde nakledilmektedir. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir tariki ile rivâyet edilmiştir.

-
- ⁵¹⁴ **Ebû Ya’kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled el-Hanzalî, el-Mervezî** (ö. 238/853): Bkz. 289. dipnot.
- ⁵¹⁵ **Ebû Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî** (ö. 249/864): İsminin Abdülhumeyd olduğu da söylenmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadislerini topladığı ve onları tasnif edip kitap yazdığı bilinmektedir. “İmam” ve “hâfız” ünvanlarıyla anılmış “sika” ve “hüccet” diye ta’dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XVIII, 524-528; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 401; Zehebî, *Siyer*, XII, 235-238.
- ⁵¹⁶ **Ebû Bekir Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi el-Humeyrî, el-Yemenî** (ö. 211/827): Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadislerini topladığı tasnif edip kitap yazdığı bilinmektedir. “Hâfız” vasfıyla nitelenmiş, “sika” diye değerlendirilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun hakkında “hadisi ondan daha iyi olan kimse görmedim” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XVIII, 52-62; Zehebî, *Siyer*, IX, 563-580; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 412; Zehebî, *Mizânü’l-itidâl*, II, 609-614.
- ⁵¹⁷ **Ebû Urve Ma’mer b. Râşid el-Ezdî, el-Basrî** (ö. 153/770): Kendisi Yemen’de hadisi ilk tedvin eden kişidir. Cami’ isminde hadisleri toplayan ve tedvin eden bir eser yazmıştır. Yaşadığı dönemin en iyi âlimi olarak kabul edilmiştir. “Hâfız” ünvanıyla tanıtılmış, “sika” ve “sebt” gibi ibârelerle ta’dil edilmiştir. Yahyâ b. Maîn onun için “Zührî’den rivâyette bulunanların en güvenilirini” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XXVIII, 303-312; İclî, *Sikât*, II, 290-291; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 484; Zehebî, *Kâşif*, II, 282; İbrahim Hatipoğlu, “Ma’mer b. Râşid” md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), XXVII, 552-554.
- ⁵¹⁸ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.
- ⁵¹⁹ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa’d’ın oğludur. Kendisi hakkında Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.
- ⁵²⁰ **Ebû İshâk Sa’d b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).
- ⁵²¹ Müslim, *Âdâb*, 144.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda zikrettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır. Ancak Müslim bu hadisi görüldüğü üzere hem İshâk b. İbrâhim'den hem de Abd b. Humejd'den nakletmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Hz. Aişe'den gelen bir rivâyette o Rasûlullah'dan (s.a.v.) kertenkelenin öldürülmesini duymadığını, Sa'd'ın kertenkelenin öldürülmesini Hz. Peygamber'in emrettiğini söylemiştir.⁵²² Kertenkelenin öldürülmesi hususunda diğer sahabîlerin rivâyetlerine bakıldığında böyle bir durumun emredildiği görülmektedir.⁵²³ Hatta Ebû Hureyre kertenkeleyi öldürenin sevaba gireceğini dahî söylemiştir.⁵²⁴

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁵²⁵ Rivâyetle ilgili Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir" demiştir.⁵²⁶ Elbânî ise "sahihtir" demiştir.⁵²⁷

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek rivâyet bulunmaktadır.⁵²⁸ Şuayb el-Arnaûd rivâyet hakkında yaptığı değerlendirmede "isnâdı Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁵²⁹

"Kertenkelenin öldürülmesi" konusu hakkında yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyetin nakledildiği görülmüştür. Tetkikinde bulunduğumuz hadisin Müslim rivâyeti olması hasebiyle sahih olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin muasır değerlendirmelerinde hadislerin bazılarının isnât bakımından bazılarının genel itibariyle sahih oldukları vurgulanmıştır. Nakledilen hadislerin Müslim'den kaydettiğimiz rivâyet ile mana bakımından bir birleriyle benzeştiği görülmektedir. Ancak Buhârîdeki hadis Hz. Aişe'den nakledilmekle beraber Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın rivâyetine muhâlif olarak kaydedilmiştir. Konu ile ilgili diğer sahabî râvilerinin hadislerine bakıldığında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın rivâyetini onaylar şekilde nakledildikleri görülmektedir.

⁵²² Buhârî, Bedu'l-Halk, 15.

⁵²³ Buhârî, Bedu'l-Halk, 15; Müslim, Selâm, 142-146; Ebû Dâvud, Edeb, 175.

⁵²⁴ Müslim, Selâm, 146-147; Ebû Dâvud, Edeb, 175; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 355.

⁵²⁵ Ebû Dâvud, Edeb, 175.

⁵²⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VII, 537.

⁵²⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), III, 292.

⁵²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 176.

⁵²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 108.

2.2.12. Salgın Hastalıklardan Kaçınma ve Çıktığı Bölgeden Geçmeme

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ⁵³⁰ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ⁵³¹ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ⁵³² وَعَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ⁵³³ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁵³⁴ عَنْ أَبِيهِ⁵³⁵ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَسْأَلُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الطَّاعُونَ؟ فَقَالَ أُسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الطَّاعُونَ رَجَسٌ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بَأْضٍ فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بَأْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ» قَالَ أَبُو النَّضْرِ: «لَا يُخْرِجُكُمْ إِلَّا فِرَارًا مِنْهُ»⁵³⁶

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Üsâme b. Zeyd'e: Sen Rasûlullah'dan (s.a.v.) tâûn ile ilgili ne duydun? diye sordum. Üsâme de cevaben şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Tâûn bir azâb çeşididir. İsrâîloğullarından bir gruba ya da sizden önceki kimselere gönderilmiştir. Eğer siz bir yerde tâûnun çıktığını duyarsanız o yere gitmeyiniz. Sizin oturduğunuz bölgede tâûn oluşursa, ondan kaçmak için bulunduğunuz bölgeden çıkmayınız.”

Ebu'n-Nadr: “Sizleri bulunduğunuz yerden hiçbir sebep çıkarmasın, bu şekilde o muhakkak tâûndan kaçmak olur” demiştir.

⁵³⁰ Ebû Kâsım Abdülazîz b. Abdillâh b. Yahyâ b. Amr el-Kureşî, el-Üveysî (ö. 220/835): “Sika”, “sadûk” ve “celîl” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ebû Dâvud her ne kadar kendisinin “zayıf bir râvî” olduğunu söyleyince de farklı kaynaklarda onun “sika” olduğunu söylemiştir. Bundan dolayı zayıf olarak yaptığı cerh merdud sayılmıştır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVIII, 160-163; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 474; Zehebî, *Mizânü'l-itudâl*, II, 630; Zehebî, *Kâşif*, I, 656; Zehebî, *Siyer*, X, 389.

⁵³¹ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî (ö. 179/796): Bkz. 356. dipnot.

⁵³² Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Münkedir b. Abdillâh b. el-Huzeyr el-Kureşî, et-Teymî (ö. 130/748). Künyesinin Ebû Bekir olduğu da söylenmiştir. “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika” diye ta'dil edilmiştir. Kendisi için “bir yerde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleri okunduğunda gözyaşlarını tutamadığı” söylenir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVI, 503-509; Zehebî, *Kâşif*, II, 224; İclî, *Sikât*, II, 255; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 350-351.

⁵³³ Ebu'n-Nadr Sâlim b. Ebî Ümeyye et-Teymî, el-Kureşî (ö. 129/747): Bkz. 481. dipnot.

⁵³⁴ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁵³⁵ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁵³⁶ Buhârî, *Enbiyâ*, 54.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisleri Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Âmir, Yahya, İbrâhîm ve Saîd b. el-Müseyyeb rivâyet etmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yalnızca yukarıda zikrettiğimiz rivâyet bulunmaktadır.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyet vârid olmuştur.⁵³⁷ Bu rivâyetlerden üçü asıl hadis, beşi ise Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği senedir. Senedlerden birinin tahvil (ح) içermesi onu bu yönüyle iki zincir yapmaktadır.

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet nakledilmiştir.⁵³⁸

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on bir rivâyet bulunmaktadır.⁵³⁹ Rivâyetler hakkında Şuayb el-Arnaûd yedisi için "isnâdları Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" üçü için "sahihtir" biri için ise "isnâdı iyidir (ceyyiddir)" demiştir.⁵⁴⁰

"Salgın hastalıklardan kaçınma ve çıktığı bölgeden geçmeme" konusu ile ilgili yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yirmi iki rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Tetkikinde bulunduğumuz hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle gönül rahatlığıyla en sahih hadislerden olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde var olan rivâyetlerin ise muasır hadis âlimleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde hadislerin sıhhatini ve isnâdlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, bir kısım rivâyetlerin isnât bakımında bir kısım hadislerin ise yalın bir ifâdeyle sahih oldukları kaydedilmiştir.

⁵³⁷ Müslim, Selâm, 92-95-97.

⁵³⁸ Mâlik, Câm'i, 23.

⁵³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I,173-175-176-177-182-183-186; II,330; V, 200-202-209-210-213.

⁵⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 85- 97-111-112- 116-143- 164-165; XXXVI, 82-96-145-149-185.

2.2.13. Evlenmeyi Terk Etmenin Mekruh Kılınması

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ 541 حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ 542 أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ 543 سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ 544 يَقُولُ سَمِعْتُ

سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ: «رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُنْمَانَ بْنِ مِطْعُونِ التَّبَّطَلِ وَلَوْ أُذِنَ لَهُ لِأَخْتَصَيْنَا» 545

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s.a.v.) Osmân b. Mazûn'un kadınlarla olan münâsebetini kesmesini reddetti. Eğer Hz. Peygamber (s.a.v.) ona kadınlarla olan münâsebetini kesmesine izin verseydi (biz bir adım daha ileri giderek) muhakkak ki kendimizi hadım ederdik.*”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Tirmîzî, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Saîd b. el-Müseyyeb tariki ile nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda zikrettiğimiz rivâyetin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁵⁴⁶

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyet nakledilmiştir.⁵⁴⁷ Rivâyetlerden birinin senedinde bulunan tahvil (ح) onu iki tarik yapmaktadır.

⁵⁴¹ **Ebû Abdullah Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus b. Abdillâh et-Temîmî, el-Kûfî** (ö. 227/842): Süfyân es-Sevrî'den son hadis rivâyet eden kişidir. “Sika” ve “mutkin” gibi ifâdelerle ta'dîl edilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun için “Şeyhu'l-İslâm” tâbirini kullanmıştır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, I, 375-375; Zehebî, *Kâşif*, I, 198; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 36-37; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 57.

⁵⁴² **Ebû İshâk İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 183/800): Kendisi Bağdad'ın kadısıdır. “Hüccet”, “sika”, “leyse bihi be's” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Buhârî onun “zamanının Medine'de en çok hadis bilen kişisi” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 88-94; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 7; Ali Toksarı, “İbrâhîm b. Sa'd” md., *DİA*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), XXI, 349.

⁵⁴³ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.

⁵⁴⁴ **Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb el-Mahzûmî, el Medenî** (ö. 94/713): Saîd b. el-Müseyyeb hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

⁵⁴⁵ Buhârî, Nikâh, 8.

⁵⁴⁶ Buhârî, Nikâh, 8.

⁵⁴⁷ Müslim, Nikâh, 6-7-8.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁵⁴⁸ Bunun yanında Cabir b. Semura bu konuda Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen bir hadis rivâyet etmiş, rivâyetin sonunda "Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın da bu konuda nakli vardır" kaydı düşülmüştür. Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakledilen hadisin "sahih" olduğunu söylemişlerdir.⁵⁴⁹ Semura rivâyeti için Şuayb el-Arnaûd "hasen" Elbânî ise "sahih" demiştir.⁵⁵⁰

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁵⁵¹ Rivâyet hakkında Elbânî yaptığı değerlendirme de "sahih" olduğunu söylemiştir.⁵⁵²

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir rivâyetin vârid olduğu tesbit edilmiştir.⁵⁵³ Rivâyet ile ilgili Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir" demiştir.⁵⁵⁴ Elbânî ise "sahihtir" demiştir.⁵⁵⁵

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet mevcuttur.⁵⁵⁶ Rivâyet hakkında Hüseyin Selîm ed-Dârânî "isnâdı sahih olmakla beraber hadis müttefekun aleyhtir" demiştir.⁵⁵⁷

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet nakledilmiştir.⁵⁵⁸ Şuayb el-Arnaûd bir hadis için "isnâdı sahihtir" iki rivâyet için ise "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁵⁵⁹

"Evlenmeyi terk etmenin mekruh kılınması" konusu hakkında yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on beş rivâyetin naklettiği görülmüştür. Öncelikle incelediğimiz hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi sebebiyle en sahih hadislerden

⁵⁴⁸ Tirmîzî, Nikâh, 2.

⁵⁴⁹ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 555; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 550.

⁵⁵⁰ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 555; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 550.

⁵⁵¹ Nesâî, Nikâh, 4.

⁵⁵² Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 409.

⁵⁵³ İbn Mâce, Nikâh, 2.

⁵⁵⁴ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 55.

⁵⁵⁵ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 119.

⁵⁵⁶ Dârimî, Nikâh, 3.

⁵⁵⁷ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selîm ed-Dârânî]), II, 1385.

⁵⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 175-176-183.

⁵⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 100-110-149.

olduğunu gönül rahatlığı ile söyleyebiliriz. Ayrıca hadis bu yönüyle müttefekun aleyhdir. Diğer eserlerde bulunan rivâyetlerin muasır hadis âlimleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan nakledilen hadislerin sıhhatini ve isnâdlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivâyetlerin bir kaçının isnât bakımından bir kaçının ise yalın bir ifâdeyle sahih olarak değerlendirildiği vurgulanmıştır.

2.2.14. Zihinlerin İrin İle Dolmasının Şiir İle Dolmasına Tercih

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى⁵⁶⁰ وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ⁵⁶¹ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ⁵⁶² حَدَّثَنَا شُعْبَةُ⁵⁶³ عَنْ قَتَادَةَ⁵⁶⁴ عَنْ يُونُسَ
بْنِ جُبَيْرٍ⁵⁶⁵ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ⁵⁶⁶ عَنْ سَعْدٍ⁵⁶⁷ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا
بِرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيءَ شِعْرًا»⁵⁶⁸

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Sizden birinin içinin onu ifsat edecek irinle dolması kafa ve kalbinin şiirle dolmasından daha hayırlıdır.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Tirmîzî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Musab, Muhammed ve Ömer tarafından rivâyet edilmiştir.

⁵⁶⁰ Ebû Mûsâ Muhammed b. el-Müsennâ b. Ubeyd b. Kays el-Anezî, el-Basrî (ö. 252/867): Bkz. 494. dipnot.

⁵⁶¹ Ebû Bekir Muhammed b. Beşşâr b. Osmân b. Dâvud el-Abdî, el-Basrî (ö. 252/867): Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini topladığından dolayı Hâfız anlamına gelen Bündâr nisbesiyle de bilinir. “Sika”, “sadûk”, “salih” ve “la be'se bih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân onun hakkında “Hadisleri ezberler ve ezberinden okurdu” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 511-518; Zehebî, *Kâşif*, II, 159; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 111; İclî, *Sikât*, II, 233.

⁵⁶² Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer el-Huzelî, el-Basrî (ö. 193/809): Bkz. 495. dipnot.

⁵⁶³ Ebû Bistâm Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd, el-Vâsıtî (ö. 160/777): Bkz. 496. dipnot.

⁵⁶⁴ Ebu'l-Hattâb Katâde b. Diâme b. Katâde b. Azîz el-Basrî (ö. 117/736): Kendisinin gözlerinin görmediği ve âmâ olduğu söylenmiştir. “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân onun “döneminde Kur'ân ve fıkıh ulemasından sayıldığını, ezberinin çok iyi olduğunu ve tedlis yaptığını” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIII, 498-517; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, III, 385; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 321-322; İclî, *Sikât*, II, 215.

⁵⁶⁵ Ebû Ğalâb Yûnus b. Cübeyr el-Bâhilî, el-Basrî (ö. 80/700 veya 90/709): “Sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle ta'dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXII, 498-500; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 554; İclî, *Sikât*, II, 377; Zehebî, *Kâşif*, II, 402.

⁵⁶⁶ Ebû Kâsım Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî (ö. ?). Muhammed, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁵⁶⁷ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁵⁶⁸ Müslim, *Şiir*, 8.

Müslim'in *Sahih* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yalnızca yukarıda zikrettiğimiz hadis bulunmaktadır. Zira Müslim bu rivâyeti hem Muhammed b. el-Müsennâ'dan hem de Muhammed b. Beşşâr'dan nakletmektedir.

Tirmîzî'nin *Sünen* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyetin vârid olduğu görülmüştür.⁵⁶⁹ Bunun yanında konu ile ilgili Ebû Hureyre'den gelen bir rivâyet olup hadisin sonunda "Sa'd b. Ebî Vakkâs'ında bu konu ile ilgili rivâyeti vardır" kaydı düşülmüştür. Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Ebû Hureyre rivâyetleri için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî genel bir tabir kullanarak "sahih" olduklarını söylemişlerdir.⁵⁷⁰

İbn Mâce'nin *Sünen* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁵⁷¹ Şuayb el-Arnaûd hadisin "isnâdı sahihtir" demiştir.⁵⁷² Elbânî hadisin "sahih" olduğunu kaydetmiştir.⁵⁷³

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* 'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyet vardır.⁵⁷⁴ Şuayb el-Arnaûd üç rivâyet için "isnâdları Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" birisi içinde genel bir ifâdeyle "hasen" olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁵

"Zihinlerin irin ile dolmasının şiiir ile dolmasına tercihi" konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyet bulunmaktadır. Tetkikinde bulunduğumuz hadisin Müslim rivâyeti olmasından dolayı sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan rivâyetlerin muasır değerlendirmelerinde hasen olan rivâyet hariç bir kaçının isnâdları hasebiyle bir kaçınında genel itibariyle sahih olduğu söylenmiştir.

⁵⁶⁹ Tirmîzî, *Edeb*, 71.

⁵⁷⁰ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), V, 123-124; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), III, 138.

⁵⁷¹ İbn Mâce, *Edeb*, 42.

⁵⁷² İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 690.

⁵⁷³ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), III, 234.

⁵⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 175-177-181.

⁵⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 95-96-116-139.

2.2.15. Zühdün ve İnceliğin Fazileti

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ⁵⁷⁶ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ⁵⁷⁷ - وَاللَّفْظُ لِإِسْحَاقَ قَالَ عَبَّاسٌ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا -
أَبُو بَكْرِ الْحَنْفِيُّ⁵⁷⁸ حَدَّثَنَا بُكَيْرُ بْنُ مِسْمَارٍ⁵⁷⁹ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ⁵⁸⁰ قَالَ كَانَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فِي إِبِلِهِ فَجَاءَهُ
ابْنُهُ عُمَرُ فَلَمَّا رَأَهُ سَعْدٌ قَالَ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا الرَّكِيبِ فَنَزَلَ فَقَالَ لَهُ: أَنْزَلْتَ فِي إِبِلِكَ وَعَنْمِكَ وَتَرَكْتَ النَّاسَ
يَتَنَازَعُونَ الْمُلْكَ بَيْنَهُمْ؟ فَضَرَبَ سَعْدٌ فِي صَدْرِهِ فَقَالَ: اسْكُتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ
يُحِبُّ الْعَبْدَ التَّقِيَّ الْعَيَّ الْحَنْفِيَّ»⁵⁸¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Âmir b. Sa'd şöyle demiştir: Babam develerinin yanındaydı. O sırada kardeşim Ömer geliverdi. Babam onu görünce; Şu gelmekte olanın şerrinden Allah'a (c.c.) sığınırım dedi. Ömer bineğinden indiğinde babama "Sen deve ve koyun sürülerinin arasına katıldın da, insanları aralarında mülk hususunda çekişmeye mi bıraktın?" dedi. Bunun üzerine babam kardeşim Ömer'in sinesine vurdu da şöyle dedi:

— Sus oğlum! Rasûlullah'ı (s.a.v.) "*Hiç şüphesiz Allah (c.c.) takvalı, zengin ve kendini ibâdete adanmış kulu sever*" diye buyururken işittim.

⁵⁷⁶ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled el-Hanzalî, el-Mervezî (ö. 238/853): Bkz. 289. dipnot.

⁵⁷⁷ Ebû'l-Fazl Abbâs b. Abdilazîm b. İsmâîl b. Tevbe el-Amberî, el-Basrî (ö. 246/861): "İmâm" ve "hâfız" ünvanlarıyla nitelenmiş "sika", "me'mûn", "sadûk" ve "hüccet" gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIV, 222-225; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 61; Zehebî, *Siyer*, XII, 302-303; Buhârî, *Târîh*, VII, 6.

⁵⁷⁸ Ebû Bekir Abdülkebîr b. Abdilmecîd el-Basrî (ö. 204/820): İsminin Abdülmecîd b. Ubeydullah b. Şerîk b. Züheyr b. Sâriye olduğu da söylenmiştir. "İmâm" vasfıyla tanıtılmış, "sika", "sadûk", "la be'se bih" ve "sâlihu'l-hadîs" gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVIII, 243-245; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 8; Zehebî, *Siyer*, IX, 489-490; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 420.

⁵⁷⁹ Ebû Muhammed Bükeyr b. Mismâr ez-Zührî, el-Kureşî (ö. 153/770): Kendisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kölesidir. "Sika", "sadûk", "leyse bihi be's" ve "mustakîmu'l-hadîs" gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Müslim, Tirmîzî ve Nesâî ondan hadis rivâyet etmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IV, 251-252; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 105; Zehebî, *Kâşif*, I, 276; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, I, 350-351.

⁵⁸⁰ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁵⁸¹ Müslim, Zühd ve'r-Rekâik, 11.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisleri Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir nakletmektedir.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yalnızca yukarıda verdiğimiz hadis vârid olmuştur. Kaydettiğimiz rivâyette görüldüğü üzere Müslim bu hadisi hem İshâk b. İbrâhîm'den hem de Abbâs b. Abdülazîm'den nakletmektedir. Bu yönüyle hadisin iki tariki olduğunu söyleyebiliriz.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet vardır.⁵⁸² Şuayb el-Arnaûd hadislerden biri için "isnâdı Müslim'in şartlarına göre güçlüdür" diğeri için "hadis sahih olmakla beraber senedindeki râviler yer değiştirmiştir" demiştir.⁵⁸³

"Zühdün ve inceliğin fazileti" konusu hakkında yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyetin vârid olduğu tesbit edilmiştir. İncelediğimiz hadisin Müslim rivâyeti olması bakımından sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserde bulunan rivâyetlerin muasır değerlendirmelerinde hadislerin sahih oldukları görülmüştür. Bunun yanında *Müsned*'de senedi problemlili olan hadiste kıssayı nakletmesi gereken Âmir b. Sa'd iken babasının durumunu kınayan kişi Âmirmiş gibi kaydedilmiştir. Gerek Müslim rivâyetinde gerekse Ahmed b. Hanbel'in diğeri rivâyetinde kıssayı nakledenin Âmir b. Sa'd olduğu aşikârdır. Babasının yanına gelen ve onun halini eleştiren kişi ise Ömer b. Sa'd'dır.

⁵⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168-177.

⁵⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 51-112.

2.2.16. İbtilâların (İmtihanların) Sevab Vesilesi Olması

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ⁵⁸⁴ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ⁵⁸⁵ عَنْ عَاصِمِ بْنِ هَدَّالَةَ⁵⁸⁶ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ⁵⁸⁷ عَنْ أَبِيهِ⁵⁸⁸ قَالَ قُلْتُ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟ قَالَ: «الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَلَا أَمْثَلُ فَيَبْتَلَى الرَّجُلَ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَإِنْ كَانَ دِينُهُ صُلْبًا

أَشْتَدَّ بَلَاؤُهُ وَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رِقَّةٌ ابْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَمَا يَرْخُحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَتْرُكَهُ يَمْسِي عَلَى الْأَرْضِ مَا عَلَيْهِ

حَاطِيَةٌ» «هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ»

وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأُحْتِ حَدِيثُ بَنِ الْيَمَانِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً؟ قَالَ:

«الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَلَا أَمْثَلُ»⁵⁸⁹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah'a (s.a.v.) insanların hangisinin imtihanının daha ağır olduğunu sordum da şöyle buyurdu: *“Peygamberler, onların ardından yaşantı bakımından peygamberlere yakın olan kimseler sonra da onlara yakın olanlardır. Kişi dindarlığınca imtihan yaşar. Dininde sağlamsa imtihanı ağırlaşır. Dinin gereklerini yaşama hususunda gevşek ise dindarlığınca imtihan yaşar. İmtihanlar kulun peşini bırakmaz, sonunda kul yaşadığı imtihanlarla üzerinde hiçbir günah kalmayınca kadar temizlenmiş olur.”* Tirmizî hadis için şöyle demiştir:

⁵⁸⁴ Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî, el-Bağlânî (ö. 240/855): Bkz. 451. dipnot.

⁵⁸⁵ Ebû İsmâîl Hammâd b. Zeyd b. Dirhem el-Ezdî, el-Basrî (ö. 179/796): Hammâd b. Zeyd'in döneminin muhaddisi ve fakihi olduğu söylenmiştir. “Hâfız” ünvanıyla tanıtılmış, “sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle ta'dil edilmiştir. Kendisi birçok kimse tarafından hadis ilmindeki derecesinden dolayı övülmüş ve örnek gösterilmiştir. İbn Mehdî onun için “hadisleri yazmadan onun gibi ezberleyen, Basra'da ondan daha fakih ve sünneti daha iyi bilen kimseyi görmedim” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 239-252; Zehebî, *Siyer*, VII, 456-464; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 217-218.

⁵⁸⁶ Ebû Bekir Âsım b. Behdele el-Kûfî (ö.127/745): İsminin Âsım b. Ebi'n-Necûd el-Esedî olduğu da söylenmiştir. Döneminin kıraat âlimlerinden olduğu kaydedilmiştir. “Sika”, “la be'se bih” ve “sâlihu'l-hadis” gibi ifâdelerle değerlendirilmesinin yanında ezberinin kötü olduğu zikredilerek cerh edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIII, 473-480; Zehebî, *Siyer*, V, 256-261; İbn Şâhîn, *Sikât*, 150.

⁵⁸⁷ Ebû Zürâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁵⁸⁸ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁵⁸⁹ Tirmizî, *Zühed*, 57.

Rivâyet hasen olmasının yanında sahihtir. Bu mevzuda Ebû Hüreyre ve Huzeyfe b. Yemân'ın kız kardeşi aracılığıyla şöyle bir hadis daha bulunmaktadır: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) insanların hangisinin imtihanının daha ağır olduğu soruldu da Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu “*Peygamberler sonra yaşantı ve inanç bakımından ona yakın olan kimseler sonra onlara yakın olanlardır.*”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Tirmîzî, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab tarafından rivâyet edilmiştir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet vârid olmamıştır. Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî rivâyetin “hasen sahih” olduğunu söylemişlerdir.⁵⁹⁰

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet mevcuttur.⁵⁹¹ Zira rivâyeti İbn Mâce hem Yûsuf b. Hammâd'dan hemde Yâhya b. Dürüste'den naklettiğinden dolayı hadisin iki tarikinin olduğu gözlenmiştir. Hadis için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî “isnâdının hasen, hadisin sahih” olduğunu söylemişlerdir.⁵⁹²

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁵⁹³ Hüseyin Selîm ed-Dârânî hadis için “isnâdı hasen ancak hadisin kendisi sahihtir” demiştir.⁵⁹⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyet kaydedilmiştir.⁵⁹⁵ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin tamamı için sened de bulunan “Âsım b. Behdele sebebiyle isnâdı hasendir” değerlendirmesini yapmıştır.⁵⁹⁶

“İbtılâların (İmtihanların) sevab vesilesi olması” konusuyla ilgili yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan sekiz rivâyetin nakledildiği görülmüştür. Tetkikinde

⁵⁹⁰ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 406; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 565.

⁵⁹¹ İbn Mâce, *Fiten*, 23.

⁵⁹² İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 317-318; İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), V, 152.

⁵⁹³ Dârimî, *Rikâk*, 67.

⁵⁹⁴ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selîm ed-Dârânî]), III, 1832.

⁵⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172-173-180-185.

⁵⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 78-87-127-128-159.

bulduğumuz Tirmîzî rivâyetinin senedindeki râvileri hakkında yaptığımız çalışmada Âsım b. Behdele'nin bazı hadis uleması tarafından cerh edildiğini tesbit ettik. Bundan dolayı hadisin isnâdı hakkında hasen olduğunu söyleyebiliriz. Tirmîzî hadisi ile ilgili muasır hadis âlimlerinin yaptıkları değerlendirmeler de bizim görüşümüzü destekler niteliktedir. Diğer eserlerde bulunan rivâyetler hakkında muasır hadis uleması yaptıkları değerlendirmelerde hadislerin isnâdı bakımından hasen olduklarını söylemişlerdir. Ancak Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan vârid olan hadisin farklı tariklerden gelen sahih rivâyetlerinin bulunmasından dolayı metninin sahih olduğu anlaşılmıştır.

2.2.17. Ezan Okunurken Okunacak Dua

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ⁵⁹⁷ أَحَبَرَنَا اللَّيْثُ⁵⁹⁸ عَنِ الْحَكِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ الْفَرَسِيِّ⁵⁹⁹ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ⁶⁰⁰
حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ الْحَكِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁶⁰¹ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، رَضِيَتْ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ»⁶⁰²

قَالَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رَوَاتِهِ " مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ: وَأَنَا أَشْهَدُ " وَمَ يَذْكُرُ قُتَيْبَةُ قَوْلَهُ: وَأَنَا

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Her kim müezzinin şehâdet getirdiğini duyduğunda ben Allah'dan (c.c.) başka mâbudu bilhak olmadığına, onun birliğine şeriki olmadığına, Muhammed'in (s.a.v.) onun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet getirirm, Allah'ı (c.c.) mâbûdu bilhak, Muhammed'i (s.a.v.) son peygamber ve İslâmı da son din kabul ettim derse günahları affolunur.”

İbn Rumh rivâyetinde: “Her kim müezzini işittiğinde ben şahitlik ederim derse” dedi. Kuteybe ise “ben” dediğini zikretmedi.

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Ebû Dâvud, Tirmîzî, İbn Mâce ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir tariki ile aktarılmıştır.

⁵⁹⁷ **Ebû Abdillah Muhammed b. Rumh b. Muhâcir b. Muharrer, et-Tucîbî** (ö. 243/858): “Hâfiz” ünvanıyla tanıtılmış, “sika”, “me'mûn” ve “sebt” gibi ibârelerle ta'dîl edilmiştir. Nesâî onun hakkında “rivâyet ettiği hiçbir hadiste hata yapmamıştır. Mâlik'den hadis yazmış olsaydı onu Mâlik'in ashâbının birinci tabakasına kaydederdim” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 203-206; Zehebî, *Siyer*, XII, 498-500; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 97; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, III, 73.

⁵⁹⁸ **Ebû Hâris Leys b. Sa'd b. Abdirrahmân el-Fehmî, el-İsbehânî** (ö. 175/792): Bkz. 360. dipnot.

⁵⁹⁹ **Hukeym b. Abdillah b. Kays b. Mahrime el-Kureşî, el-Muttalibî** (ö.118/737): “Sika” ve “leyse bihi be's” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Tirmîzî, Nesâî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuştur. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 211-214; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 182; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 143; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, III, 225.

⁶⁰⁰ **Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî, el-Bağlânî** (ö. 240/855): Bkz. 451. dipnot.

⁶⁰¹ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁶⁰² Müslim, *Salât*, 13.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir tarik bulunmamaktadır. Ancak kaydettiğimiz hadisin senedinin tahvil (ح) içermesinden dolayı bu hadis iki rivâyet niteliğindedir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁶⁰³ Hadis için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir" demiştir.⁶⁰⁴ Elbânî "sahihtir" demiştir.⁶⁰⁵

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis mevcuttur.⁶⁰⁶ Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî hadisin "sahih" olduğunu söylemişlerdir.⁶⁰⁷

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis kaydedilmiştir.⁶⁰⁸ Elbânî rivâyetin "sahih" olduğunu söylemiştir.⁶⁰⁹

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis nakledilmiştir.⁶¹⁰ Hadis için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir" demiştir.⁶¹¹ Elbânî "sahihtir" demiştir.⁶¹²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis vardır.⁶¹³ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁶¹⁴

"Ezan okunurken okunacak dua" konusu hakkında yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yedi hadisin rivâyet edildiği görülmektedir. Tetkikinde bulunduğumuz Âmir b. Sa'd'da uzanan hadisin Müslim rivâyeti olması bakımından sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis uleması tarafından yapılan değerlendirmelerinde bazılarının genel bir ifâde ile sahih, bazılarının ise isnâdlarının sahih oldukları kaydedilmiştir.

⁶⁰³ Ebû Dâvud, *Salât*, 36.

⁶⁰⁴ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 395.

⁶⁰⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 157-158.

⁶⁰⁶ Tirmîzî, *Salât*, 42.

⁶⁰⁷ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 266-267; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 132.

⁶⁰⁸ Nesâî, *Ezân*, 38.

⁶⁰⁹ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 223.

⁶¹⁰ İbn Mâce, *el-Ezân-i ve's-Sünne*, 4.

⁶¹¹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 463.

⁶¹² İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 224-225.

⁶¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 181.

⁶¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 134.

2.2.18. Gariplerin Duasının Fazileti

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ⁶¹⁵ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ⁶¹⁶ عَنْ طَلْحَةَ⁶¹⁷ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ⁶¹⁸ قَالَ رَأَى سَعْدٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ لَهُ فَضْلًا عَلَى مَنْ دُونَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تُنْصِرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلَّا بِضِعْمَائِكُمْ»⁶¹⁹

a.) Hadisin Tercümesi

... Musab b. Sa'd şöyle demiştir: Babam diğer sahâbîlere nazaran kendisinde bir üstünlük olduğunu düşünürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): “Sizler ancak zayıflarınızın duasıyla yardım edilir ve rızıklandırılırsınız” diye buyurdu.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî'nin *Sahih*'inde, Nesâî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab ve Mekhûl tarafından rivâyet edilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yalnızca yukarıda verdiğimiz rivâyet bulunmaktadır.

⁶¹⁵ **Ebû Eyyûb Süleymân b. Harb b. Becîl el-Ezdî, el-Basrî** (ö. 224/839): Mekke'de ikâmet ettiği ve buranın kadısı olduğu bilinmektedir. “İmâm” ve “hâfız” gibi ünvanlarla tanıtılmış, “sika”, “sebt” ve “me'mûn” gibi ibârelerle ta'dîl edilmiştir. Ebû Hâtim onun “on bin hadisi her hangi bir kitaba kaydetmeksizin bildiğini” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XI, 384-393; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 276; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 314; Zehebî, *Siyer*, X, 330-334; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 108-109.

⁶¹⁶ **Ebû Abdillâh Muhammed b. Talhâ b. Musarrif el-Yâmî, el-Kûfî** (ö. 167/784): “Sika”, “la be'se bih” ve “sâlih” gibi ifâdelerle değerlendirilmesinin yanında kendisinin zayıf bir râvi olduğu, rivâyetlerinde hata ettiği ve kavî bir râvi olmadığı da söylenmiştir. Ebû Züra' onun “salih” olduğunu Nesâî ise “kavî olmadığını” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 417-421; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, II, 654; İclî, *Sikât*, II, 241; İbn Adî, *Kâmil*, VII, 474-476.

⁶¹⁷ **Ebû Muhammed Talhâ b. Musarrif b. Amr b. Ka'b el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 112/731): Künyesinin Ebû Abdillâh olduğu da söylenmiştir. Kûfenin âlimlerinden sayılmakta olup özellikle kıraatteki üstünlüğünden dolayı kendisine seyyidü'l-kurrâ denmiştir. “Sika” bir râvi olduğu söylenmiştir. Ebû Mi'ser onu ölümünden sonra övgüyle anmış ve “öldükten sonra yerine kendi gibi birini bırakmadığını” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIII, 433-437; Zehebî, *Kâşif*, I, 514; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 393.

⁶¹⁸ **Ebû Zürrâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁶¹⁹ Buhârî, *Cihâd ve's-Sîre*, 76.

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis rivâyet edilmiştir.⁶²⁰ Hadis için Elbânî genel bir ifâdeyle “sahih” olduğunu söylemiştir.⁶²¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis nakledilmiştir.⁶²² Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd “hasen li ğayrihi ve senedin Mekhûl sebebiyle zayıf” olduğunu söylemiştir.⁶²³ Mekhûl Şam'lı bir râvi olup Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı görmemiştir. Bundan dolayı ondan rivâyeti munkatıdır.

“Gariplerin duasının fazileti” konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyetin kaydedildiği görülmüştür. Tetkikinde bulunduğumuz ve Musab b. Sa'd'da uzanan Buhari hadisinin sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis bilginleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde Ahmed b. Hanbel rivâyeti haricinde sahih oldukları vurgulanmıştır. Ahmed b. Hanbel'deki rivâyetin ise munkatı olduğu bunun yanında Buhârî ve Nesâî rivâyetlerinin şevâhidi ve mütâbaatı ile hasen li ğayrihi olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

⁶²⁰ Nesâî, Cihâd, 43.

⁶²¹ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 399.

⁶²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 173.

⁶²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 86-87.

2.2.19. Acve Hurmasının Fazileti ve Faydası

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ⁶²⁴ أَخْبَرَنَا أَبُو أُسَامَةَ⁶²⁵ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ هَاشِمٍ⁶²⁶ قَالَ سَمِعْتُ عَامِرَ بْنَ سَعْدٍ⁶²⁷ سَمِعْتُ
سَعْدًا⁶²⁸ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ تَصَبَّحَ سَبْعَ تَمْرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ
الْيَوْمَ سُمٌّْ وَلَا سِحْرٌ»⁶²⁹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Her kim sabahları yedi acve hurması yerse, o gün o kimseye ne zehir nede sihir zarar veremez.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Âmir ve Âişe tariki ile nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz rivâyetin dışında üç hadis daha bulunmaktadır.⁶³⁰

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört rivâyet kaydedilmiştir.⁶³¹ Rivâyetlerden ikisi asıl hadis, biri ise Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirdir. Ayrıca zincirin tahvil (ح) içermesi onu bu yönüyle iki tarik yapmaktadır.

⁶²⁴ **Ebû Ya'kûb İshâk b. Mansûr b. Behrâm et-Temîmî, en-Nisaburî** (ö. 251/866): Kevsec olarak da tanınan İshâk b. Mansûr'un hadis imamlarından olduğu ve sünnete sınıksız sarıldığı söylenmiştir. “Sika”, “me'mûn”, “sebt” ve “sadûk” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Müslim ve Nesâî onun “güvenilir bir râvî” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 474-478; Zehebî, *Siyer*, XII, 258-260; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 118; İbn Ebi Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 234.

⁶²⁵ **Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme b. Zeyd el-Kureşî, el-Kûfî** (ö. 201/817): Bkz. 290. dipnot.

⁶²⁶ **Hâşim b. Hâşim b. Utbe b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 144/762): Bkz. 276. dipnot.

⁶²⁷ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁶²⁸ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁶²⁹ Buhârî, Tıb, 52.

⁶³⁰ Buhârî, Tıb, 52-56; Etî'me, 43.

⁶³¹ Müslim, Eşribe, 154-155.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet kaydedilmiştir.⁶³² Şuayb el-Arnaûd rivâyet için "isnâdı sahihtir" demiştir.⁶³³ Elbânî ise genel bir ifâde ile hadisin "sahih" olduğunu söylemiştir.⁶³⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört hadis rivâyet edilmiştir.⁶³⁵ Şuayb el-Arnaûd rivâyetler için yaptığı değerlendirme de ikisi için "sahihtir" biri için "Buhârî'nin şartlarına göre sahihtir" bir diğeri için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁶³⁶

"Acve hurmasının fazileti ve faydası" konusu ile ilgili yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on üç rivâyetin kaydedildiği tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz Âmir b. Sa'd rivâyetinin Buhârî hadisi olması ve Müslimde de geçmesi bakımından en sahih hadislerden olduğunu söyleyebiliriz. Hadis bu yönüyle müttefekun aleyhdir. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır hadis ulemasınca yapılan değerlendirmelerinde bazı rivâyetler için isnâdının sahih olduğu, bazı rivâyetlerinse genel anlamda sahih olarak değerlendirildiği kaydedilmiştir.

⁶³² Ebû Dâvud, *Tıb*, 12.

⁶³³ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 26.

⁶³⁴ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), II, 465-466.

⁶³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 168-177-181.

⁶³⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 52-112-140.

2.2.20. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah (c.c.) Tarafından Korunması

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ⁶³⁷ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ⁶³⁸ عَنْ أَبِيهِ⁶³⁹ عَنْ جَدِّهِ⁶⁴⁰ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ وَمَعَهُ رَجُلَانِ يُفَاتِلَانِ عَنْهُ عَلَيْهِمَا نِيَابٌ بَيْضٌ كَأَشَدِّ الْقِتَالِ مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ»⁶⁴¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: “*Ben Uhud günü Rasûlullah'ı (s.a.v.) beraberinde iki kişi olduğu halde onu savunmak için savaşırken gördüm. O iki kişinin üzerinde beyaz elbiseler vardı da onun için en şiddetli şekilde savaşıyorlardı. Ben bunları ne Uhud savaşından önce, ne de sonra görmedim.*”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir ve İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf tarikiyle vârid olmuştur.

Buhârî'nin *Sahih* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan zikrettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁶⁴²

Müslim'in *Sahih* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet nakledilmiştir.⁶⁴³

⁶³⁷ Ebû Kâsım Abdülazîz b. Abdillâh b. Yahyâ b. Amr el-Kureşî, el-Üveysî (ö. 220/835): Bkz. 530. dipnot.

⁶³⁸ Ebû İshâk İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf ez-Zührî, el-Medenî (ö. 183/800): Bkz. 542. dipnot.

⁶³⁹ Ebû İshâk Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 127/745): Künyesinin Ebû İbrâhîm olduğu da kaydedilmiştir. Kendisi aynı zamanda Medine'nin kadısıdır. Annesi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kızı Ümmü Gülsümdür. Abdullah b. Ömer'i gördüğü söylenmiştir. “İmâm” ünvanıyla nitelenmiş, “sika” diye ta'dil edilmiştir. İclî, Ebû Hâtim ve Nesâî onun “sika” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 240-247; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 297-298; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 305-306; Zehebî, *Kâşif*, I, 427; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 79.

⁶⁴⁰ Ebû İshâk İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf el-Medenî (ö. 95/713): Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında daha önceden bilgi verilmiştir.

⁶⁴¹ Buhârî, Meğâzî, 18.

⁶⁴² Buhârî, Libâs, 24.

⁶⁴³ Müslim, Fedâil, 46-47.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet vârid olmuştur.⁶⁴⁴ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin ikisi için "isnâdları sahihtir" biri için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁶⁴⁵

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah (c.c.) tarafından korunması" konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yedi rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Tetkikinde bulunduğumuz İbrâhîm b. Abdîrahmân b. Avf'a uzanan rivâyetin Buhârî hadisi olması ve Müslimde de nakledilmesi sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Hadis bu yönüyle müttefekun aleyhtir. Diğer eserde bulunan hadislerin ise muasır değerlendirmelerinde isnâdlarının sahih olduğu söylenmiştir.

⁶⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 171-177.

⁶⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 69-70-71-113.

2.2.21. Alâkasız Soru Sorarak Külfet Çıkarmanın Yasaklanması

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُزَيْدَ الْمُثَرِّقِيُّ⁶⁴⁶ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ⁶⁴⁷ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ⁶⁴⁸ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ⁶⁴⁹ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁶⁵⁰ عَنْ أَبِيهِ⁶⁵¹ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَعْظَمَ الْمَسْئَلَةِ جُرْمًا مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحْرَمَ فَحَرَّمَ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ»⁶⁵²

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Müslümanların en günahkârı, insanlara haram kılınmamış bir şeyin hükmünü soran kimsedir ki, sırf o kimsenin sorusundan o şey haram kılınır.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir tariki ile rivâyet edilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz rivâyetin dışında farklı bir hadis nakledilmemiştir.

⁶⁴⁶ **Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Yezîd el-Advî, el-Kureşî** (ö. 213/829): “Şeyhu'l-harem” ve “hâfız” gibi ünvanlarla tanıtılmış, “sika”, “sadûk” ve “muhteccun bih” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Nesâî onun “Buhârinin büyük hocalarından olduğunu ve sika olarak değerlendirildiğini” belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 320-324; Zehebî, *Siyer*, X, 166-169; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 201.

⁶⁴⁷ **Ebû Yahyâ Saîd b. Ebî Eyyüb el-Mısırî** (ö. 161/778): İsmi Miklâs el-Huzâî' olduğu da söylenmiştir. “Sika”, “sebt” ve “la be'se bih” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Yahyâ b. Maîn ve Muhammed b. Sa'd onun “sika” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 342-345; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 66; Zehebî, *Kâşif*, I, 432; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 462.

⁶⁴⁸ **Ebû Hâlid Ukayl b. Hâlid b. Akîl el-Eylî, el-Mekkî** (ö. 142/760): Osman b. Affân'nın kölesi olduğu bilinmektedir. “Sika”, “sebt”, “sadûk” ve “la be'se bih” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Yahyâ b. Maîn onun “sika” olduğunu belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XX, 242-245; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 305; Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl*, III, 89; Buhârî, *Târîh*, IV, 94.

⁶⁴⁹ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.

⁶⁵⁰ **Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî** (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁶⁵¹ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁶⁵² Buhârî, *el-I'tisâm bi's-Sünne*, 3.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş rivâyet mevcuttur.⁶⁵³ Bu rivâyetlerden ikisi asıl hadis, diğeri ise Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirdir. Ayrıca hem asıl hadiste hemde şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirilen tarik de tahvil (ح) bulunması bunları ikişer rivâyet haline getirmektedir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁶⁵⁴ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir" demiştir.⁶⁵⁵ Elbânî ise genel manada "sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁶⁵⁶

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet kaydedilmiştir.⁶⁵⁷ Şuayb el-Arnaûd iki rivâyet için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁶⁵⁸

"Alâkasız soru sorarak külfet çıkarmanın yasaklanması" konusu hakkında yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyetin nakledildiği tesbit edilmiştir. İncelemesinde bulunduğumuz Âmir b. Sa'd zinciriyle nakledilen hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de zikredilmesi hasebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Hadis bu yönüyle müttefekun aleyhtir. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmeler de isnâd veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, bazı rivâyetlerin isnâd bakımından bazılarının genel itibariyle sahih oldukları belirtilmiştir.

⁶⁵³ Müslim, *Fedâil*, 132-133.

⁶⁵⁴ Ebû Dâvud, *Sünne*, 7.

⁶⁵⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VII, 19-20.

⁶⁵⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), III, 120.

⁶⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 176-179.

⁶⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 105-106-122-123.

2.2.22. Bir Yerde Konaklayacak Kişinin Okuyacağı Dua

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ⁶⁵⁹ حَدَّثَنَا لَيْثٌ⁶⁶⁰ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زُهَيْرٍ⁶⁶¹ - وَاللَّفْظُ لَهُ - أَحْبَبْنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ⁶⁶² عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ⁶⁶³ أَنَّ يَعْقُوبَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ⁶⁶⁴ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ بُسْرَ بْنَ سَعِيدٍ⁶⁶⁵ يَقُولُ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ سَمِعْتُ خَوْلَةَ بِنْتُ حَكِيمِ السُّلَمِيَّةِ⁶⁶⁶ تَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ نَزَلَ مَنْزِلًا ثُمَّ قَالَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ حَتَّى يَرْتَحِلَ مِنْ مَنْزِلِهِ ذَلِكَ»⁶⁶⁷

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Havle bnt. Hakîm'den (r.a.) oda Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Her kim bir konakda konakladığında Allah'ın (c.c.) yaratmış olduğu mahlûkatın şerrinden, Allah'ın (c.c.) noksansız ayetlerine sığınırım diye dua ederse orayı terkedinceye kadar o kişiye hiçbir şeyin zararı dokunmaz.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih* 'inde, Tirmîzî ve İbn Mâce'nin *Sünen* 'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta* 'nda ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* 'inde rivâyet edilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir, Saîd b. el-Müseyyeb ve Büsr b. Saîd tarafından nakledilmiştir.

⁶⁵⁹ Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî, el-Bağlânî (ö. 240/855): Bkz. 451. dipnot.

⁶⁶⁰ Ebû Hâris Leys b. Sa'd b. Abdîrrahmân el-Fehmî, el-İsbehânî (ö. 175/792): Bkz. 360. dipnot.

⁶⁶¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Rumh b. Muhâcir b. Muharrer et-Tucîbî (ö. 243/858): Bkz. 597. dipnot.

⁶⁶² Ebû Recâ Yezîd b. Ebî Habîb el-Mısırî (ö. 128/746): Bkz. 442. dipnot.

⁶⁶³ Ebû Amr Hâris b. Ya'kûb b. Sa'lebe el-Mısırî (ö. 130/748): “Sika” ve “leyse bihi be's” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Buhârî, Müslim, Tirmîzî ve Nesâî kendisinden hadis rivâyet etmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, V, 309-311; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 93-94; Safadî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, XI, 259; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 422.

⁶⁶⁴ Ebû Yûsuf Ya'kûb b. Abdillâh b. el-Eşceci el-Medenî (ö. 122/740): Ya'kûb b. Abdillâh'ın h. 122 yılında denizde öldürülerek şehit edildiği kaydedilmiştir. “Sika” diye değerlendirilmiştir. Buhârî, Müslim ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXII, 341-344; Zehebî, *Kâşif*, II, 394; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 641; İclî, *Sikât*, II, 373.

⁶⁶⁵ Büsr b. Saîd el-Medenî (ö. 100/719): Bkz. 455. dipnot.

⁶⁶⁶ Ümmü Şerîk Havle bnt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise es-Sülemî (ö. ?). Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadis rivâyet ettiği kimseler başlığı altında bilgi verilmiştir.

⁶⁶⁷ Müslim, ez-Zikir ve'd-dua ve't-tevbe ve'l-istiğfâr, 54.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz rivâyetin haricinde bir hadis daha bulunmaktadır.⁶⁶⁸ Gerek yukarıda kaydettiğimiz rivâyetin senedinde bulunan tahvil (ح) gerekse diğer hadisin Müslim tarafından hem Hârûn b. Ma'rûf hem de Ebû Tâhir'den nakledilmesi *Sahih*'de konu ile ilgili rivâyetlerin sayısının dört olduğunu göstermektedir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis nakledilmiştir.⁶⁶⁹ Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî rivâyet için genel bir ifâde ile "sahih" olduğunu söylemişlerdir.⁶⁷⁰

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis kaydedilmiştir.⁶⁷¹ Şuayb el-Arnaûd hadisin "sahih olduğunu ancak Muhammed b. Aclân'dan dolayı isnâdında ihtilafa düşüldüğünü" söylemiştir.⁶⁷² Elbânî hadis ile ilgili genel bir ifâde ile "sahih" olduğunu kaydetmiştir.⁶⁷³

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis bulunmaktadır.⁶⁷⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan altı rivâyet zikredilmiştir.⁶⁷⁵ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerden biri için "Müslim'in şartlarına göre sahihtir" dördü için "hadis sahih olmakla beraber senedinde Abdullah b. Lehia olmasından ötürü isnâdı zayıftır" bir diğeri için "hadis sahih ancak İbn Ertâd'dan dolayı isnâdı zayıftır" demiştir.⁶⁷⁶

"Bir yerde konaklayacak kişinin okuyacağı dua" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on üç rivâyetin nakledildiği görülmüştür. Öncelikle Tetkikinde bulunduğumuz Büsr b. Saîd hadisinin Müslim rivâyeti olması bakımından sahih olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis

⁶⁶⁸ Müslim, *ez-Zikir ve'd-dua ve't-tevbe ve'l-istiğfâr*, 55.

⁶⁶⁹ Tirmîzî, *Deavât*, 40.

⁶⁷⁰ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 60; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 415-416.

⁶⁷¹ İbn Mâce, *Tıb*, 46.

⁶⁷² İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 567-568.

⁶⁷³ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 184.

⁶⁷⁴ Mâlik, *İstizân*, 34.

⁶⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 377-378.

⁶⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), XLV, 87-88-89-90-93-94.

ulemasınca yapılan değerlendirmelerinde Ahmed b. Hanbel'de isnâdları zayıf olan dört rivâyet ve İbn Mâce'de isnâdı ihtilâflı olan hadis hariç diğer rivâyetlerin isnâd veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivâyetlerin bir kaçının genel manada sahih diğerlerinin isnâdlarının sahih olduğu zikredilmiştir.

2.2.23. Kuru Hurmanın Yaş Hurma Karşılığında Satılması

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ⁶⁷⁷ عَنْ مَالِكٍ⁶⁷⁸ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ⁶⁷⁹ أَنَّ زَيْدًا أَبَا عَيَّاشٍ⁶⁸⁰ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنِ الْبَيْضَاءِ بِالسُّلْتِ فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: أَيُّهُمَا أَفْضَلُ قَالَ: الْبَيْضَاءُ عَنْ ذَلِكَ وَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْأَلُ عَنْ شِرَاءِ التَّمْرِ بِالرُّطْبِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيَنْفُصُ الرُّطْبُ إِذَا بَيْسَ؟» قَالُوا نَعَمْ فَفَنَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ قَالَ أَبُو دَاوُدَ: رَوَاهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ، نَحْوَ مَالِكٍ⁶⁸¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Zeyd b. Ayyaş'ın Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan (r.a) naklettiğine göre: Zeyd, Sa'd b. Ebî Vakkâs'a buğdayı süt ile (karşılığında) satmanın hükmünü sordu. Sa'd'da Zeyd'de:

— “*Bunların hangisi daha üstündür?*” diye sordu.

Zeyd b. Ayyaş'da:

— “*Buğday daha üstündür*” dedi.

Neticede Sa'd, Zeyd b. Ayyaş'ı bu alış veriştten men ederek şöyle dedi:

— Rasûlullah'a (s.a.v.) kurumuş hurma ile (karşılığında) yaş hurmayı satmanın hükmü sorulduğunda işittim de o “*Yaş hurma kurduğunda ağırlığı düşer mi?*” diye soru etti.

— Yanında bulunanlar evet, düşer dediler. Dolayısıyla Rasûlullah (s.a.v.) “*bu alış veriştten menetti.*”

Ebû Dâvûd şöyle demiştir: Bu hadisi İsmâil b. Ümeyye, Mâlik'in rivâyetine benzer bir şekilde rivâyet etmiştir.

⁶⁷⁷ Ebû Abdîrrahmân Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî, el-Medenî (ö.221/836): Bkz. 355. dipnot.

⁶⁷⁸ Ebû Abdîllah Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî (ö. 179/796): Bkz. 356. dipnot.

⁶⁷⁹ Abdullah b. Yezîd el-Kureşî, el-Mahzûmî (ö. 148/766): “Hüccet” ve “sika” gibi ibârelerle ta'dil edilmiştir. İbn Maîn, Ebû Hâtim ve İclî onun “sika” olduğunu kaydetmişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 318-319; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 12; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 434-435; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 198; İclî, *Sikât*, II, 66.

⁶⁸⁰ Ebû Ayyâş Zeyd b. Ayyâş el-Mahzûmî, el-Medenî (ö. ?): “Sadûk” diye değerlendirilmiştir. Ancak İbn Hazm onun “meçhul” bir râvi olduğunu söylemiştir. İbn Hibban onu Sikat'ında zikrederek “sika” olduğunu belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, X, 101-103; Zehebî, *Kâşîf*, I, 419; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 251.

⁶⁸¹ Ebû Dâvud, *Buyu' ve'l-İcârât*, 18.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Ebû Dâvud, Tirmîzî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Ebû Ayyâş tariki ile rivâyet edilmiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁶⁸² Rivâyetler için Şuayb el-Arnaûd "isnâdları güçlüdür" demiştir.⁶⁸³ Elbânî ise rivâyetlerin genel manada "sahih" olduğunu kaydetmiştir.⁶⁸⁴

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis vârid olmuştur.⁶⁸⁵ Rivâyetlerden biri asıl hadis, diğeri ise şevâhit ve mütâbaat kabilinden kaydedilen tarikidir. Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî rivâyetlerin "sahih" olduklarını söylemişlerdir.⁶⁸⁶

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis rivâyet edilmiştir.⁶⁸⁷ Hadisler için Elbânî genel bir tâbirle "sahih" olduklarını söylemiştir.⁶⁸⁸

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis kaydedilmiştir.⁶⁸⁹ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı güçlüdür"⁶⁹⁰ Elbânî ise "sahihtir" demiştir.⁶⁹¹

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis nakledilmiştir.⁶⁹²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet mevcuttur.⁶⁹³ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin "isnâdlarının güçlü" olduğunu söylemiştir.⁶⁹⁴

⁶⁸² Ebû Dâvud, *Buyu'* ve'l-Îcârât, 18.

⁶⁸³ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), V, 245-246-247.

⁶⁸⁴ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 341-342.

⁶⁸⁵ Tirmîzî, *Buyu'*, 14.

⁶⁸⁶ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 80; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 13-14.

⁶⁸⁷ Nesâî, *Buyu'*, 36.

⁶⁸⁸ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 221.

⁶⁸⁹ İbn Mâce, *Ticârât*, 53.

⁶⁹⁰ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 371.

⁶⁹¹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 238.

⁶⁹² Mâlik, *Buyu'*, 22.

⁶⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 175-179.

⁶⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 100-122-126-127.

“Kuru hurmanın yaş hurma karşılığında satılması” konusunda yapılan tahric de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan on bir rivâyetin bulunduğu görülmüştür. Hadis metnini Ebû Dâvud’un *Sünen*’inden kaydettiğimiz rivâyetin senedinde bulunan râvileri hakkında adalet ve zabt yönünden yapılan değerlendirmeler de bir cerh alameti görülmediği tesbit edilmiştir. Ancak Ebû Ayyaş’ın İbn Hazm tarafından meçhul bir râvi olarak nitelenmesi rivâyetin isnâdının zayıflamasına neden olmuştur. Bununla beraber hadisin sahih olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca muasır hadis ulemasında Ebû Dâvud hadisi için bizim ortaya koyduğumuz görüşe yakın bir değerlendirme yapmışlardır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır değerlendirmelerinde Ebû Dâvud rivâyetinde olduğu gibi Ebû Ayyâş aracılığıyla nakledilmesi sebebiyle bir kaçının isnâdlarının güçlü olduğu diğerlerinin genel bir ifâdeyle sahih oldukları yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.

2.2.24. Tahiyatta Dua Ederken İşaret Parmağını Kaldırma

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ⁶⁹⁵ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ⁶⁹⁶ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ⁶⁹⁷ عَنْ أَبِي صَالِحٍ⁶⁹⁸ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: مَرَّ

عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَدْعُو بِأُصْبُعِي فَقَالَ: «أَحِدٌ أَحَدٌ» وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ⁶⁹⁹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a) şöyle demiştir: “Ben namaz esnasında iki parmağımı kaldırıp dua ederken Rasûlullah (s.a.v) gelerek şehadet parmağını gösterdi de bir tekini, bir tekini,” diye buyurdu.

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisleri Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Ebû Sâlih nakletmiştir.

⁶⁹⁵ **Ebû Hayseme Züheyr b. Harb b. Şeddâd el-Haraşî, en-Nesâî** (ö. 234/849): “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika”, “sebt”, “me'mûn”, “mutkîn” ve “sadûk” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Maîn ve Nesâî onun “sika” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, IX, 402-406; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 12; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 273-274; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 591; Zehebî, *Kâşif*, I, 407.

⁶⁹⁶ **Ebû Muaviye Muhammed b. Hâzîm et-Temîmî, el-Kûfî** (ö. 195/811): “Sika”, “sebt”, “mutkîn” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmesinin yanında hadisleri ezberlemede sıkıntı yaşadığı söylenmiştir. Buna rağmen E'meş'in hadislerini çok iyi bilen bir kimse olduğu kaydedilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 123-133; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 441-442; Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl*, III, 533; İsbekânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 175-176.

⁶⁹⁷ **Ebû Muhammed Süleymân b. Mihrân el-Esedî, el-Kûfî** (ö. 148/766): Tabaristan'ın Dunbavend köyünden olduğu kaydedilmiştir. Babasıyla Kûfe'ye geldiği ve bir adamın onu satın alıp daha sonra azad ettiği bilinmektedir. “Sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle değerlendirilmesinin yanında “müdeellis bir râvî” olduğunu ve rivâyetlerinde vehme düştüğü de kaydedilmiştir. Ali b. el-Medenî onun bin üç yüz hadisi olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XII, 76-91; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 302-303; Zehebî, *Mîzânü'l-itidâl*, II, 224.

⁶⁹⁸ **Ebû Sâlih Zekvân es-Semmân ez-Zeyyâd, el-Medenî** (ö. 101/720): Hz. Ömer döneminde doğduğu bilinmektedir. “Hafız” vasfıyla tanıtılmış, “sika”, “hüccet”, “mustakîmu'l-hadîs”, “sâlihu'l-hadîs” ve “muhtecun bi hadîsîh” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Yahyâ b. Maîn, İbn Zura' ve Ebû Hâtîm onun “sika bir râvî” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 513-517; İbn Hibbân, *Sikât*, IV, 221-222; Zehebî, *Siyer*, V, 36-37; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 450-451.

⁶⁹⁹ Ebû Dâvud, Vitir, 23.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin farklı bir tarihi bulunmamaktadır. Şuayb el-Arnaûd hadisin "isnâdının sahih" olduğunu söylemiştir.⁷⁰⁰ Elbânî hadisin genel manada "sahih" olduğunu kaydetmiştir.⁷⁰¹

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadisin rivâyet edildiği görülmektedir.⁷⁰² Hadislerden biri Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan gelirken diğeri Ebû Hureyre tarihi ile nakledilmiştir. Ebû Hureyre rivâyetinde şöyle demiştir: "*Adamın biri namazda iki parmağını kaldırıp dua ederken Rasûlullah (s.a.v) geldi de "bir tekini, bir tekini" diye buyurdu. Ebû Hureyre'nin rivâyetinde geçen "adamın biri" ifâdesi ile Sa'd b. Ebî Vakkâs kastedilmiştir. Elbânî hadislerin "sahih" olduğunu söylemiştir.*"⁷⁰³

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet vardır.⁷⁰⁴ Rivâyetlerin ikisi de Ebû Hureyre'den gelmektedir. Rivâyetlerden birinde Ebû Hureyre, Nesâî hadisinde olduğu gibi "*adamın biri*" diyerek Sa'd'ı kastetmiştir. Diğer rivâyette ise Ebû Hureyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) dua eder bir halde Sa'd'da uğradı da ona "*bir tekini, bir tekini*" diye buyurdu. Şuayb el-Arnaûd iki rivâyetin "sahih" olduğunu ayrıca birinin "isnâdının güçlü" olduğunu belirtmiştir.⁷⁰⁵

"Tahiyyatta dua ederken işaret parmağını kaldırma" konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs hakkında beş rivâyetin bulunduğu tesbit edilmiştir. Ebû Dâvud'un *Sünen*'inden kaydettiğimiz rivâyetin senedindeki râviler hakkında adalet ve zabt yönünden yapılan değerlendirmelerde Muhammed b. Hâzim'in zabtu'l-hadis hususunda sıkıntı yaşadığı ve Süleymân b. Mihrân'ında müdellis olabileceği söylenmiştir. Bunlara rağmen Ebû Dâvud rivâyetinin gerek muasır hadis âlimlerinin değerlendirmelerinde gerekse yaptığımız tahrir çalışmasında sahih olduğu yönünde bir kanaat ortaya çıkmıştır. Diğer eserlerde vârid olan hadislerin ise kaydedildiği üzere Ebû Hureyre'den geldiği ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a namaz esnasında söylediği sözü aktardığı görülmektedir. Muasır hadis âlimleri bu hadisler hakkında bazılarının isnâdının güçlü olduğunu, bazılarının ise genel bir tâbirle sahih olduklarını belirtmişlerdir.

⁷⁰⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 615.

⁷⁰¹ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), I, 411.

⁷⁰² Nesâî, *Sehv*, 37.

⁷⁰³ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), I, 407.

⁷⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 420-520.

⁷⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), XV, 258- XVI, 432.

2.2.25. Babasına Nisbeti İnkâr Eden Kimsenin Durumu

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ⁷⁰⁶ حَدَّثَنَا خَالِدٌ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ⁷⁰⁷ حَدَّثَنَا خَالِدٌ⁷⁰⁸ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ⁷⁰⁹ عَنْ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ⁷¹⁰ قَالَ

سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ»⁷¹¹

a.) Hadisin Tercümesi

...Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “Her kim babasından başka bir kimseye onun babası olmadığını bildiği halde nesep iddasında bulunursa, cennet ona haram olur.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde, Ebû Dâvud ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadislerin tamamı Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Ebû Osmân en-Nehdî tariki ile nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁷¹²

⁷⁰⁶ **Ebû Hasan Müsedded b. Müserhed b. Müserbel el-Esedî, el-Basrî** (ö. 228/843): “Sika” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim er-Râzî: Müsedded, Yahyâ b. Saîd, Ubeydullah, Nâfî ve Abdullah b. Ömer tariki ile gelen hadislerin altın sikkesi kadar değerli sayıldığını ve rivâyeti dinleyenin hadisi Hz. Peygamber'den (s.a.v.) dinlemiş gibi olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVII, 443-448; İclî, *Sikât*, II, 272-273; Zehebî, *Kâşif*, II, 256; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 200.

⁷⁰⁷ **Ebû Huşeym Hâlid b. Abdillâh b. Abdurrahmân b. Yezîd ed-Dahhân, el-Vâsîfî** (ö. 179/796): Bkz. 299. dipnot.

⁷⁰⁸ **Ebû Münâzil Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ, el-Basrî** (ö. 141/759): Kendisinin Enes b. Mâlik'i gördüğü bilinmektedir. “Sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Bunun yanında Ebû Hâtim onun “rivâyetlerinin yazılabileceğini ancak ihticac olunmayacağını” zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn ve Nesâî Ebû Münâzil'in “sika” bir râvi olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VIII, 177-182; Zehebî, *Kâşif*, I, 369; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 228-229; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 352-353.

⁷⁰⁹ **Ebû Osmân Abdurrahmân b. Mül b. Amr b. Adî en-Nehdî, el-Medenî** (ö. 100/719). Ebû Osmân en-Nehdî hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

⁷¹⁰ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁷¹¹ Buhârî, Ferâiz, 29.

⁷¹² Buhârî, Meğâzî, 56.

Müslim'in *Sahih* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet kaydedilmiştir.⁷¹³

Ebû Dâvud'un *Sünen* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁷¹⁴ Şuayb el-Arnaûd rivâyetin "isnâdının sahih" olduğunu söylemiştir.⁷¹⁵ Elbânî de genel bir ifâde ile "sahihtir" demiştir.⁷¹⁶

Dârimî'nin *Sünen* 'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet nakledilmiştir.⁷¹⁷ Hüseyin Selim ed-Dârânî rivâyetlerin "müttefekun aleyh ve isnâdlarının sahih" olduğunu kaydetmiştir.⁷¹⁸

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* 'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yedi rivâyet vardır.⁷¹⁹ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin tamamı için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁷²⁰

"Babasına nisbeti inkâr eden kimsenin durumu" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on dört rivâyetin bulunduğu tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz ve Ebû Osmân en-Nehdî'ye uzanan hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesinden ötürü en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Hadis bu yönüyle müttefekun aleyhdir. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır hadis bilginlerince yapılan değerlendirmelerinde isnâd veya sıhhatlerini menfî yönde etkileyen bir durumun bulunmadığı, rivâyetlerin bazılarının isnâdlarının sahih bazılarının genel manada sahih olduğu kaydedilmiştir.

⁷¹³ Müslim, *Îmân*, 114-115.

⁷¹⁴ Ebû Dâvud, *Edeb*, 119.

⁷¹⁵ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VII, 436.

⁷¹⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), III, 257.

⁷¹⁷ Dârimî, *Siyer*, 83; *Ferâiz*, 2.

⁷¹⁸ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selim ed-Dârânî]), III, 1645-1646-1889-1890.

⁷¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 169-174-179; V, 38-46.

⁷²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 60-89-91-94-95-127; XXXIV, 39-115.

2.2.26. Müslüman İle Savaşanın ve Ona Sövenin Durumu

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ⁷²¹ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ⁷²² قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ⁷²³ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ⁷²⁴ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ⁷²⁵ قَالَ حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «قِتَالُ الْمُسْلِمِ كُفْرٌ وَسِبَابُهُ فُسُوقٌ»⁷²⁶

a.) Hadisin Tercümesi

...Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “*Müslüman ile harbetmek küfürdür. Ona sövmek ise fasıklıktır.*”

b.) Hadisin Tahriri

İlgili rivâyet, Tirmîzî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Muhammed ve Ömer tarafından rivâyet edilmiştir.

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır. Elbânî rivâyetin “sahih” olduğunu söylemiştir.⁷²⁷

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde ise bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁷²⁸ Bu rivâyet aslında Abdullah b. Mesud'dan gelmekte olup hadisin sonunda “bu konuda Sa'd b. Ebî Vakkâs'ında rivâyeti vardır” notu düşülmüştür. Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî genel olarak “sahih” olduğunu söylemişlerdir.⁷²⁹

⁷²¹ Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled el-Hanzalî, el-Mervezî (ö. 238/853): Bkz. 289. dipnot.

⁷²² Ebû Bekir Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâf'i el-Humeyrî, el-Yemenî (ö. 211/827): Bkz. 516. dipnot.

⁷²³ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Ezdî, el-Basrî (ö. 153/770): Bkz. 517. dipnot.

⁷²⁴ Ebû İshâk Amr b. Abdillâh b. Ubeyd el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 127/745): İsminin Amr b. Abdillâh b. Ali olduğu da kaydedilmiştir. “Sika” diye değerlendirilmesinin yanında İbn Hibbân onun “müdelles bir râvi” olduğunu söylemiştir. Diğer ulema ise onu “sika” diye değerlendirmekle beraber ömrünün son yıllarına doğru zabtının biraz değiştiğini belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXII, 102-113; Zehebî, *Kâşif*, II, 82; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 177; İsbehânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 72-73; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 242-243.

⁷²⁵ Ebû Hafs Ömer b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî (ö. 65/685): Ömer, Sa'd'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁷²⁶ Nesâî, *Tahrîmi'd-Dem*, 27.

⁷²⁷ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 103.

⁷²⁸ Tirmîzî, *İmân*, 15.

⁷²⁹ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), IV, 579; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 49.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis zikredilmiştir.⁷³⁰ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî genel anlamda "sahih" olduğunu söylemişlerdir.⁷³¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet mevcuttur.⁷³² Rivâyetlerden birinde Sa'd, Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: "*Müslüman ile harbetmek küfürdür. Ona sövmek ise fasıklıktır. Müslüman'ın dindaşıyla üç günden fazla küs durmasıysa helal değildir.*" Diğer rivâyette ise müslüman'ın müslümanla küs kalmasının helal olmadığı aktarılmıştır. Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerden biri için "isnâdı hasen ancak hadis sahihtir" diğer hadis için "isnâdı sahihtir" bir diğeri için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir.⁷³³

"Müslüman ile savaştanın ve ona sövenin durumu" konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan altı rivâyetin nakledildiği görülmüştür. Hadis metnini Nesâî'nin *Sünen*'inden kaydettiğimiz rivâyetin senedinde bulunan râviler hakkında cerh ve ta'dîl yönünden yapılan değerlendirmelerde Amr b. Abdullah'ın müdellis bir ravî olduğu İbn Hibbân tarafından söylenmiştir. Buna rağmen Nesâî rivâyetinin gerek muasır hadis âlimlerinin değerlendirmelerinde gerekse yaptığımız tahrir çalışmasında sahih olduğu yönünde bir kanaat ortaya çıkmıştır. Diğer eserlerde vârid olan hadislerin ise muasır hadis âlimlerinin değerlendirmelerinde Ahmed b. Hanbel'in isnâdı hasen olan rivâyeti hariç hadislerin sıhhat ve isnâdlarını olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı görülmüştür. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'de kaydedilen iki rivâyetin metninde müslüman'ın müslüman kardeşiyle üç günden fazla küs kalmasının yasaklandığına dair Rasûlullah'dan (s.a.v.) gelen haber hadiste yer almıştır.

⁷³⁰ İbn Mâce, *Fiten*, 4.

⁷³¹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), V, 91; İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 290.

⁷³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 176-178-183.

⁷³³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 105-116-117-149.

2.2.27. Ayın 29 Gün Olması

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ⁷³⁴ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ⁷³⁵ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ⁷³⁶ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعْدٍ⁷³⁷
عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ عَلَى الْأُخْرَى فَقَالَ: «الشَّهْرُ
هَكَذَا وَهَكَذَا ثُمَّ نَقَصَ فِي الثَّلَاثَةِ إِصْبَعًا»⁷³⁸

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (r.a.) naklettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) ellerini birbirine vurarak şöyle buyurdu: “Ay şöyle şöyle olur. Sonra elini üçüncü çarpışta bir parmak noksan bıraktı.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir. Hadislerin tamamı Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Muhammed tariki ile nakledilmiştir.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında iki rivâyet daha bulunmaktadır.⁷³⁹ Bu rivâyetlerden biri asıl hadis, diğeri ise Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirdir.

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç hadis kaydedilmiştir.⁷⁴⁰ Hadisler için Elbânî genel bir ifâde kullanarak “sahih” olduklarını belirtmiştir.⁷⁴¹

⁷³⁴ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Havâstî, el-Kûfî (ö. 235/850): Bkz. 398. dipnot.

⁷³⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Bişr b. el-Furâfisa b. el-Muhtâr el-Abdî el-Kûfî (ö. 203/819): “Sika” ve “sebt” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ebû Arûbe onun “Kûfe”de zabt yönünden önde gelen kimselerden olduğunu” söylemiştir. Ayrıca İbn Maîn, Nesâî ve Osmân b. Ebî Şeybe onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIV, 520-523; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 166; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 441; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 210-211.

⁷³⁶ Ebû Abdillâh İsmâîl b. Ebî Hâlid el-Kûfî (ö. 146/764): Bkz. 300. dipnot.

⁷³⁷ Ebû Kâsım Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Medenî (ö. ?). Muhammed, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁷³⁸ Müslim, Sıyâm, 26.

⁷³⁹ Müslim, Sıyâm, 27.

⁷⁴⁰ Nesâî, Sıyâm, 16.

⁷⁴¹ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), II, 101.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis nakledilmiştir.⁷⁴² Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd "isnâdının sahih" olduğunu,⁷⁴³ Elbânî ise yalın bir ifâde ile "sahih" olarak değerlendirildiğini söylemiştir.⁷⁴⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet vârid olmuştur.⁷⁴⁵ Şuayb el-Arnaûd iki rivâyet için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" bir hadis için "isnâdı güçlü olmakla beraber sahihtir" demiştir.⁷⁴⁶

"Ayın 29 gün olması" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on rivâyet kaydedilmiştir. İncelemesinde bulunduğumuz Muhammed b. Sa'd tarikli hadisin Müslim rivâyeti olması hasebiyle sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır değerlendirmelerinde isnâd veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun bulunmadığı, rivâyetlerin bir takımının isnâdlarının sahih veya güçlü olduğu, diğerlerinin genel anlamda sahih olarak değerlendirildiği belirtilmiştir.

⁷⁴² İbn Mâce, *Sıyâm*, 8.

⁷⁴³ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 569.

⁷⁴⁴ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), II, 62.

⁷⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 184.

⁷⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 152-153.

2.2.28. Lat ve Uzza Adına Yemin Eden Kimsenin Durumu

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ⁷⁴⁷ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَلَّالُ⁷⁴⁸ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ⁷⁴⁹ عَنْ إِسْرَائِيلَ⁷⁵⁰ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ⁷⁵¹ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ⁷⁵² عَنْ سَعْدٍ⁷⁵³ قَالَ حَلَفْتُ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ثُمَّ انْفُتْ عَنْ يَسَارِكَ ثَلَاثًا وَتَعَوَّذْ وَلَا تُعُدْ»⁷⁵⁴

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Ben (yeni müslüman olduğum sıralar) Lat ve Uzza adına yemin ettim. (Arkadaşlarım bu durumdan dolayı kâfir olduğumu, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) meseleyi arz etmemi söylediler.) Akabinde meseleyi

⁷⁴⁷ **Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. İshâk b. Ebî Şeddâd el-Kûfî** (ö.233/848): İsminin Ali b. Muhammed b. Ebî Şeddâd, Ali b. Muhammed b. Şervâ veya Ali b. Muhammed b. Abdîrrahmân olduğu da söylenmiştir. “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika” ve “sadûk” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 120-123; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 467; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 202; Zehebî, *Kâşif*, II, 46.

⁷⁴⁸ **Ebû Ali Hasan b. Ali b. Muhammed el-Hüzelî, el-Mekkî** (ö. 242/857): Künyesinin Ebû Muhammed olduğu da söylenmiştir. “Hâfız” vasfıyla tanıtılmış, “sika”, “sebt”, “mutkım” ve “sadûk” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Ebû Dâvud onun “iyi bir ricâl âlimi olduğunu ancak bu ilmini kullanmadığını” belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 259-263; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 176; Zehebî, *Siyer*, XI, 398-400.

⁷⁴⁹ **Ebû Zekerîya Yahyâ b. Âdem b. Süleymân el-Kureşî, el-Kûfî** (ö. 203/819): “Hâfız” ve “kesîru'l-hadîs” ünvanları ile anılmış, “sika” ve “sebt” diye ta'dîl edilmiştir. İclî onun “güvenilir bir râvi olduğunu ve ilmi kendinde topladığını” söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXI, 188-192; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 252; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 332; İclî, *Sikât*, II, 347.

⁷⁵⁰ **Ebû Yûsuf İsrâîl b. Yûnus b. Ebî İshâk el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 160/777): Kendisi Amr b. Abdullah'ın torunudur. “Sika”, “sadûk”, “leyse bihi be's” ve “sâlihu'l-hadîs” gibi ibârelerle değerlendirilmesinin yanında kendisinin zayıf ve hadis rivâyetinde güçlü bir râvi olmadığı söylenmiştir. O dedesi Amr b. Abdullah'ın rivâyetlerini Kur'ân-ı Kerîm'den bir sûre ezberler gibi ezberlediğini söylemiştir. Ebû Hâtim onun “Amr b. Abdullah'ın ashâbı içinde itkânî en iyi olan kimse” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 515-524; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 79; İclî, *Sikât*, I, 222; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, I, 208-210; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, II, 330.

⁷⁵¹ **Ebû İshâk Amr b. Abdillâh b. Ubeyd el-Hemdânî, el-Kûfî** (ö. 127/745): Bkz. 724. dipnot.

⁷⁵² **Ebû Zürâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁷⁵³ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁷⁵⁴ İbn Mâce, *Keffârât*, 2.

Rasûlullah'a (s.a.v) arz ettim de şöyle buyurdu: “Allah'tan (c.c.) başka mabudu bilhak yoktur, o tektir ve şeriki yoktur de, sonra da sol yanına üç kere tükür ve bir daha da böyle bir şey yapma.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, İbn Mâce'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde nakledilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Musab tariki ile gelmiştir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır. Ancak kaydettiğimiz hadisi İbn Mâce hem Ali b. Muhammed'den hem de Hasan b. Ali'den nakletmektedir. Elbânî rivâyetin Amr b. Abdullah'ın ihtilata düştüğünü ve müdellis bir ravî olduğunu belirterek “zayıf” olduğunu söylemiştir.⁷⁵⁵ Şuayb el-Arnaûd hadisin “isnâdı sahihtir” demiştir. Bu değerlendirmeyi yaparken İsrâîl'in dedesinden yaptığı rivâyetlerin onun ihtilatından önce olduğu ve dedesinden olan nakillerin en sahih rivâyetlerden sayıldığını söyleyerek Elbânî'nin bu hadisi zayıf olarak addetmesinde hata ettiğini söylemiştir.⁷⁵⁶

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet vardır.⁷⁵⁷ Rivâyetler için Şuayb el-Arnaûd “Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir” demiştir.⁷⁵⁸ Bu rivâyetlerin senedlerinde de Amr b. Abdullah ve İsrâîl bulunmaktadır.

“Lat ve uzza adına yemin eden kimsenin durumu” konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dört hadisin rivâyet edildiği görülmüştür. İbn Mâce'nin *Sünen*'inden kaydettiğimiz rivâyetin senedinde bulunan râviler hakkında cerh ve ta'dîl bakımından yapılan değerlendirmeler de Amr b. Abdullah'ın ve İsrâîl'in hadis rivâyetinde kimileri tarafından ta'dîl edildikleri kimileri tarafından ise cerh edildikleri görülmüştür. Ancak İsrâîl'in dedesi Amr b. Abdullah'dan yaptığı nakillerin güvenilir olduğu kaydedilmiştir. Netice de hadisin sahih olduğunu söyleyebiliriz. İbn Mâce rivâyeti hakkında muasır hadis uleması yaptıkları değerlendirmelerden birinde hadisin isnâdının sahih, diğerinde ise zayıf olduğunu söylemişlerdir. Diğer eserde vârid olan hadislerin ise isnâdlarının sahih olduğu vurgulanmıştır.

⁷⁵⁵ Muhammed Nâsiruddîn Elbânî, *İrvâu'l-ğalil fî tahrîci ehâdîsi menâri's-sebîl*, 1. bs. (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1979), VIII, 192-193.

⁷⁵⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 238.

⁷⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 183-186.

⁷⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 150-168.

2.2.29. Kur'ân-ı Kerîmi Okurken Teğannî Yapmak

حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّبَالِسِيُّ⁷⁵⁹ وَفُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزَيْدُ بْنُ خَالِدٍ بْنُ مَوْهَبِ الرَّمْلِيِّ بِمَعْنَاهُ أَنَّ اللَّيْثَ⁷⁶⁰ حَدَّثَهُمْ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ⁷⁶¹ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ⁷⁶² عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - وَقَالَ يَزِيدُ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ. وَقَالَ فُتَيْبَةُ هُوَ فِي كِتَابِي عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ»⁷⁶³

a.) Hadisin Tercümesi

...Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: "Kur'ân-ı Kerîm'i okurken sesini güzelleştirmeye çalışmayan bizden değildir."

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Dârimî'nin *Sünen*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Abdullah b. Ebî Nehîyk ve Abdurrahmân b. es-Sâib tariki ile nakledilmiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan zikrettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁷⁶⁴ Bu rivâyet kaydettiğimiz hadise atıfla benzeridir şeklindeki not ile kaydedilmiştir. Zikrettiğimiz hadisin senedi incelendiğinde Ebû

⁷⁵⁹ **Ebû'l-Velîd Hişâm b. Abdilmelik et-Tayâlisî, el-Basrî** (ö. 227/842): "İmâm", şeyhu'l-İslâm", "emîru'l-muhaddisîn" ve "hâfız" ünvanlarıyla nitelenmiş, "sika", "sebt" ve "mutkîn" gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İclî onun "güvenilir bir râvi" olduğunu belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXX, 223-232; Zehebî, *Kâşif*, II, 337; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 314-315; İclî, *Sikât*, II, 330.

⁷⁶⁰ **Ebû Hâris Leys b. Sa'd b. Abdurrahmân el-Fehmî, el-İsbahânî** (ö. 175/792): Bkz. 360. dipnot.

⁷⁶¹ **Ebû Bekir Abdullah b. Ubeydullah b. Ebî Müleyke el-Mekkî** (ö. 117/736): İsminin Züheyr b. Abdillâh olduğu da söylenmiştir. Abdullah b. Zübeyr'in kadılığını ve müezzinliğini yapmıştır. İclî ve Ebû Hâtîm tarafından "sika" diye değerlendirilmesinin yanında ashâb'dan otuz kişiye eriştiğide kaydedilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 256-259; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 2; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 99-100; İclî, *Sikât*, II, 62-63.

⁷⁶² **Abdullah b. Ebî Nehîk el-Kureşî, el-Mahzûmî** (ö. ?): İsminin Ubeydullah olduğu da söylenmiştir. "Sika" diye ta'dîl edilmiştir. Bkz. İclî, *Sikât*, II, 115; Zehebî, *Kâşif*, I, 604; Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 229-231; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 336.

⁷⁶³ Ebû Dâvud, Vitir, 20.

⁷⁶⁴ Ebû Dâvud, Vitir, 20.

Davûd'un rivâyeti, Ebû Velîd, Kuteybe ve Yezid tarikleriyle rivâyet ettiği görülecektir. Bütün bunlar dikkate alındığında *Sünen*'de konu ile ilgili dört rivâyetin vârid olduğunu söyleyebiliriz. Kaydettiğimiz hadisde görüldüğü üzere Ebû Velîd et-Tayalîsî hadisi Leys b. Sa'd, Abdullah b. Ebî Müleyke, Abdullah b. Ebî Nehîk ve Sa'd b. Ebî Vakkâs tarikiyle, Kuteybe ve Yezîd ise Leys, Abdullah b. Ebî Müleyke, Saîd b. Ebî Saîd zinciriyle Râsulullah'dan (s.a.v.) merfû nakletmişlerdir. Kuteybe b. Saîd ve Yezîd b. Hâlid'in rivâyetleri incelendiğinde bunların mürsel ve munkatı olduğu görülecektir. Çünkü rivâyetin senedinde de görüldüğü üzere Saîd b. Ebî Saîd Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakilde bulunmaktadır. Ancak kendisinin Rasûlullah'ı (s.a.v.) görmediği ve Tabînden olduğu bilinmektedir.⁷⁶⁵ Abdullah b. Ebî Müleyke de Abdullah b. Ebî Nehîk'i zikretmeden Saîd b. Ebî Saîd'den nakilde bulunmuştur. Bundan dolayı konu ile ilgili kaydettiğimiz hadisin sened tahkikinde Ebû Velîd et-Tayalîsî, Leys b. Sa'd, Abdullah b. Ebî Müleyke ve Abdullah b. Ebî Nehîk hakkında bilgi verilmiştir. Rivâyetler için Elbânî genel bir tâbirle "sahih" olduklarını,⁷⁶⁶ Şuayb el-Arnaûd "isnâdlarının sahih" olduğunu belirtmiştir.⁷⁶⁷

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis nakledilmiştir.⁷⁶⁸ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı Ebû Râfî sebebiyle zayıftır" değerlendirmesini yapmıştır.⁷⁶⁹

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki rivâyet vardır.⁷⁷⁰ Hüseyin Selim ed-Dârânî rivâyetlerin "isnâdlarının sahih" olduğunu söylemiştir.⁷⁷¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet mevcuttur.⁷⁷² Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin "sahih li ğayrihi" olduğunu belirtmiştir.⁷⁷³

"Kur'ân-ı Kerîmi okurken teğannî yapmak" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on rivâyetin kaydedildiği görülmüştür. Ebû Dâvud'un *Sünen*'inden

⁷⁶⁵ Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XV, 256-259; İclî, *Sikât*, II, 400.

⁷⁶⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 404.

⁷⁶⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 595-597.

⁷⁶⁸ İbn Mâce, *İkâmetu's-salât ve's-sünne fîha*, 176.

⁷⁶⁹ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 361-362.

⁷⁷⁰ Dârimî, *Salât*, 171; *Fedâilu'l-Kurân*, 34.

⁷⁷¹ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selim ed-Dârânî]), II, 934; IV, 2187.

⁷⁷² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172-175-179.

⁷⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 74-75-99-125.

kaydettiğimiz rivâyetin senedinde bulunan râviler hakkında adâlet ve zabt yönünden yapılan değerlendirmeler de tamamının güvenilir râvi oldukları anlaşılmıştır. Hadisin gerek muasır hadis ulemesi tarafından yapılan değerlendirmesinde gerekse bizim yaptığımız çalışmada sahih olduğu anlaşılmıştır. Diğer eserlerde vârid olan hadislerin muasır hadis âlimleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde İbn Mâce rivâyeti dışındaki hadislerin ya isnâd bakımından ya da genel bir tâbirle tashih edildikleri belirtilmiştir.

2.2.30. Namaz Esnasında Selam Vermenin Keyfiyeti

وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ⁷⁷⁴ أَحْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ⁷⁷⁵ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ⁷⁷⁶ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ⁷⁷⁷ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ⁷⁷⁸ عَنْ أَبِيهِ⁷⁷⁹ قَالَ: «كُنْتُ أَرَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ حَتَّى أَرَى بَيَاضَ خَدِّهِ»⁷⁸⁰

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: “*Rasûlullah’ı (s.a.v) namazda yanaklarının beyazlığı görülecek şekilde sağ ve sol yanına selâm verirken gördüm.*”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim’in *Sahih*’inde, Tirmîzi, Nesâî, İbn Mâce ve Dârimî’nin *Sünen*’lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde bulunmaktadır. Rivâyetler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir tarafından nakledilmiştir.

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde bir tek rivâyet kaydedilmiştir.⁷⁸¹ Bu rivâyet aslında Abdullah b. Mesud’dan gelmekte olup hadisin sonunda “bu konuda Sa’d b. Ebî Vakkâs’ında rivâyeti vardır” notu düşülmüştür. Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî genel bir tâbirle “sahih” olduğunu söylemişlerdir.⁷⁸²

⁷⁷⁴ Ebû Ya’kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled el-Hanzalî, el-Mervezî (ö. 238/853): Bkz. 289. dipnot.

⁷⁷⁵ Ebû Âmir Abdulmelik b. Amr el-Kaysî, el-Basrî (ö. 205/821): “Sika”, “sadûk” ve “me’mûn” diye değerlendirilmiştir. Nesâî onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, XVIII, 364-369; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 388; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 436.

⁷⁷⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Cafer b. Abdîrahmân b. el-Misver, el-Medenî (ö. 170/787): Bkz. 317. dipnot.

⁷⁷⁷ Ebû Muhammed İsmâîl b. Muhammed b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Medenî (ö. 134/752): Bkz. 318. dipnot.

⁷⁷⁸ Ebû Dâvud Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa’d’ın oğludur. Kendisi hakkında Sa’d’ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁷⁷⁹ Ebû İshâk Sa’d b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁷⁸⁰ Müslim, *Mesâcid ve Mevâzî’-s-Salât*, 119.

⁷⁸¹ Tirmîzî, *Salât*, 105.

⁷⁸² Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 348-349; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik’in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 173-174.

Nesâî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis nakledilmiştir.⁷⁸³ Hadisler için Elbânî genel bir tâbir ile “sahih” olduklarını belirtmiştir.⁷⁸⁴

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis vârid olmuştur.⁷⁸⁵ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd “hadis sahih olmakla beraber isnâdı Musab b. Sâbit sebebiyle zayıftır” demiştir.⁷⁸⁶ Elbânî ise hadisin “sahih” olduğunu kaydetmiştir.⁷⁸⁷

Dârimî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet kaydedilmiştir.⁷⁸⁸ Hüseyin Selim ed-Dârânî rivâyetin “isnâdının güçlü” olduğunu söylemiştir.⁷⁸⁹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet bulunmaktadır.⁷⁹⁰ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerden birinin “isnâdının sahih”, diğerinin genel manada “sahih” bir diğerinin “sahih li ğayrihi ve isnâdının Ebû Ma'ser sebebi ile zayıf” olduğunu belirtmiştir.⁷⁹¹

“Namaz esnasında selam vermenin keyfiyeti” konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyetin nakledildiği tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz ve Âmir b. Sa'd tariki ile nakledilen hadisin Müslim rivâyeti olması sebebiyle sahih olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır hadis âlimlerince yapılan değerlendirmelerinde isnâdları zayıf olan hadisler hariç bazılarının isnâdlarının sahih veya güçlü olduğu, bazılarının ise genel anlamda sahih olarak değerlendirildiği zikredilmiştir.

⁷⁸³ Nesâî, *Sehv*, 68.

⁷⁸⁴ Nesâî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 423.

⁷⁸⁵ İbn Mâce, *İkâmetu's-salât ve's-sünne fiha*, 28.

⁷⁸⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 79-80.

⁷⁸⁷ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 276; Elbânî, *İrvâ*, II, 86-87.

⁷⁸⁸ Dârimî, *Salât*, 87.

⁷⁸⁹ Dârimî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Hüseyin Selim ed-Dârânî]), II, 849.

⁷⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 172-180-186.

⁷⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 80-81-133-134-166.

2.2.31. Ömer b. el-Hattâb'ın Menâkıbı

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ⁷⁹² حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبرَاهِيمَ⁷⁹³ حَدَّثَنَا أَبِي⁷⁹⁴ عَنْ صَالِحٍ⁷⁹⁵ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ⁷⁹⁶ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ⁷⁹⁷ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁷⁹⁸ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدَهُ نِسَاءٌ مِنْ فُرَيْشٍ يُكَلِّمَنَّهُ وَيَسْتَكْثِرُنَّهُ عَالِيَةً أَصَوَاهُنَّ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَمَنْ يَبْتَدِرُنَ الْحِجَابَ فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضْحَكُ فَقَالَ عُمَرُ: أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ» قَالَ

⁷⁹² **Ebû Hasan Ali b. Abdillâh b. Ca'fer b. Necîh es-Sa'dî, el-Basrî** (ö. 234/849): "İmam" ve "emîrül-müminîn fi'l-hadîs" ünvanlarıyla tanıtılmış, "hüccet" diye değerlendirilmiştir. Kendisinin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini özellikle de İbn Uyeyne'nin rivâyetlerini çok iyi bildiği söylenmiştir. Nesâî "Allah Teâlâ onu sanki hadis ilmi için yarattı" diyerek taltif etmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXI, 5-35; Zehebî, *Kâşif*, II, 42-43; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VI, 193-194.

⁷⁹³ **Ebû Yûsuf Ya'kup b. İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 208/824): "Sika", "sadûk" ve "me'mûn" gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân ve İclî onun "güvenilir bir ravî" olduğunu belirtmişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXII, 308-311; Zehebî, *Kâşif*, II, 393; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 371; İclî, *Sikât*, II, 372; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 284.

⁷⁹⁴ **Ebû İshâk İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm b. Abdirrahmân b. Avf ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 183/800): Bkz. 542. dipnot.

⁷⁹⁵ **Ebû Muhammed Sâlih b. Keysân el-Medenî** (ö. 140/758): Ebû Hâris künyesiyle de tanınmakta olup Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyr'den rivâyette bulunduğu bilinmektedir. "Sika", "sebt" ve "leyse bihi be's" gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. İbn Hibbân onun "Medineli fakihlerden olduğunu, hadis ve fıkıh ilmini kendinde topladığını" belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XIII, 79-84; İclî, *Sikât*, I, 465; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 454-455; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IV, 410-411.

⁷⁹⁶ **Ebû Bekir Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, el-Medenî** (ö. 124/742): Bkz. 357. dipnot.

⁷⁹⁷ **Ebû Ömer Abdülhamîd b. Abdirrahmân b. Zeyd b. el-Hattâb el-Kureşî, el-Adevî** (ö. ?): Ömer b. Abdulazîz'in hilâfetine Kûfe valisi olarak görev yapmıştır. "Sika" ve "me'mûn" gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. İclî, Nesâî ve İbn Hibbân onun "güvenilir bir ravî" olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XVI, 449-452; İbn Hibbân, *Sikât*, VII, 117; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 442; İclî, *Sikât*, II, 70.

⁷⁹⁸ **Ebû Kâsım Muhammed b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî** (ö. ?). Muhammed, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

عُمَرُ: فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَهَبَنَ ثُمَّ قَالَ: أَيُّ عَدُوَاتِ أَنْفُسِهِنَّ أَكْهَبَنِي وَلَا تَهَبَنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فُلْنَ: نَعَمْ أَنْتَ أَفْظُ وَأَغْلَظُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقَيْتُكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ»⁷⁹⁹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Ömer b. el-Hattâb, Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna girmek için izin istedi. Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanında o zaman Kureyş'den bir grub kadın vardı. Rasûlullah (s.a.v.) ile konuşuyorlardı da sesleri Onun (s.a.v.) sesinden yüksek bir tonda çıkıyordu. Ömer izin isteyince bu kadınlar hemen kalktılar ve örtüye büründüler. Rasûlullah (s.a.v.) Ömer'in gelmesine izin verdi de Ömer içeriye girdiği sırada Rasûlullah (s.a.v.) kadınların bu hâllerine gülümsüyordu.

Bunun üzerine Ömer:

—“*Yâ Rasûlallah! Allah (c.c.) seni tüm hayatında güldürsün, sevindirsin*” dedi.

Hız. Peygamber (s.a.v.):

—“*Yanımda ki şu kadınlara şaşırırım, Onlar senin sesini duyduklarında hemen örtündüler*” buyurdu.

Akabinde Ömer şöyle dedi:

—“*Yâ Rasûlallah! Sen onların tazimine benden daha lâyıksın*” kadınlara da: —“*Ey nefisleri düşman olan kadınlar! Rasûlullah'a (s.a.v.) tazim etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz?*” dedi.

Kadınlar da şöyle dedi:

—“*Evet, senden çekiniyoruz! Çünkü sen Rasûlullah'dan (s.a.v.) daha ağır sözlü ve daha katı kalblisin.*”

Ardından Rasûlullah (s.a.v.):

—“*Sus ey Hattâbın oğlu! Nefsim elinde olan Allah'a (c.c.) yemin ederim ki, sen bir yolda giderken şeytan sana yaklaşmaz. Muhakkak o senin yolundan farklı bir yola doğru gider*” buyurdu.

⁷⁹⁹ Buhârî, Bedu'l-halk, 11.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yine Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde vârid olmuştur. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Muhammed tarikiyle nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin haricinde üç farklı rivâyet daha bulunmaktadır.⁸⁰⁰ Bu rivâyetlerden birinin senedinde tahvil (ح) bulunması onu iki farklı rivâyet yapmaktadır.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet nakledilmiştir.⁸⁰¹ Bu hadisin senedinde tahvil (ح) olması onu bu yönüyle iki rivâyet yapmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyet vârid olmuştur.⁸⁰² Şuayb el-Arnaûd hadislerden ikisinin "isnâdının Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih" olduğunu, diğerinin "Müslim'in şartlarına göre sahih" olarak değerlendirildiğini belirtmiştir.⁸⁰³

"Ömer b. el-Hattâb'ın menâkıbı" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyetin kaydedildiği görülmüştür. Tetkikinde bulunduğumuz Muhammed b. Sa'd tarihi ile nakledilen hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Hadis bu yönüyle müttefekun aleyhtir. Diğer eserde bulunan hadislerin muasır değerlendirmelerinde sahih isnâdlarla nakledildikleri görülmüştür.

⁸⁰⁰ Buhârî, Edeb, 68; Fedâilü Ashâbu'n-Nebî, 6.

⁸⁰¹ Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 22.

⁸⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 171-182-187.

⁸⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 71-72-144-145-169.

2.2.32. Hz. Ali'nin Fazileti

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ⁸⁰⁴ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ⁸⁰⁵ - وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ - قَالََا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ⁸⁰⁶ - عَنْ بُكَيْرِ بْنِ مِسْمَارٍ⁸⁰⁷ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ⁸⁰⁸ عَنْ أَبِيهِ⁸⁰⁹ قَالَ أَمَرَ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ سَعْدًا فَقَالَ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسُبَّ أَبَا التُّرَابِ؟ فَقَالَ: أَمَا مَا ذَكَرْتَ ثَلَاثًا فَاهْرَنْ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَنْ أُسَبَّهُ، لَأَنْ تَكُونَ لِي وَاحِدَةً مِنْهُمْ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَهُ خَلْفُهُ فِي بَعْضِ مَعَاذِرِهِ فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ خَلَّفْتَنِي مَعَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى؟ إِلَّا أَنَّهُ لَا نُبُوَّةَ بَعْدِي» وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ «لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ» قَالَ فَتَطَاوَلْنَا لَهَا فَقَالَ: «ادْعُوا لِي عَلِيًّا» فَأُتِيَ بِهِ أَرْمَدَ فَبَصَقَ فِي عَيْنِهِ وَدَفَعَ الرَّايَةَ إِلَيْهِ فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ} دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا فَقَالَ: «اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي»⁸¹⁰

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle demiştir: Muâviye b. Ebî Süfyân bana emrederek:

—“Ebû't-Turâb'a (Hz. Ali'ye) sövmekten seni ne alıkoydu?” diye sordu. Ben de:

—“Benim Ebû't-Turâb hakkında bildiğim üç şey var ki; bunları Rasûlullah (s.a.v.) onun için söylemiştir. Bundan dolayı ben ona asla sövemem. Bu üç şeyden birinin bile

⁸⁰⁴ Ebû Recâ Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarîf es-Sekafî, el-Bağlânî (ö. 240/855): Bkz. 451. dipnot.

⁸⁰⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abbâd b. ez-Zibrigân, el-Mekkî, el-Bağdâdî (ö. 235/850): Hadis rivâyetinde “doğru sözlü olduğu” söylenmekle beraber “la be'se bih” ve “sadûk” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXV, 435-441; İbn Şâhîn, *Sikât*, 207; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 14; İbn Hibbân, *Sikât*, IX, 90.

⁸⁰⁶ Ebû İsmâîl Hâtîm b. İsmâîl el-Medenî (ö. 187/803): “Sika”, “me'mûn” ve “leyse bihi be's” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. İbn Maîn ve İclî onun “güvenilir bir râvi” olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, V, 187-191; İclî, *Sikât*, I, 275; Kelâbâzî, *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, I, 203-204.

⁸⁰⁷ Ebû Muhammed Bükeyr b. Mismâr ez-Zührî, el-Kureşî (ö. 153/770): Bkz. 579. dipnot.

⁸⁰⁸ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸⁰⁹ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Mekkî (ö. 55/675).

⁸¹⁰ Müslim, *Fedâilu's-sahâbe*, 32.

benim için söylenmesi, bence kızıl develerden daha hayırlıdır.” Ben Rasûlullah’ı (s.a.v.) gazalarından bir tanesinde onu yerine vekil olarak bıraktığını, Ali’nin de ona: —“*Yâ Rasûlallah! Beni kadın ve çocuklar içinde mi bıraktın?*” dediğini Rasûlullah’ında (s.a.v.) ona:

—“*Benden Musa’ya kıyasla Harun makamında olmana razı değil misin? Tek farkla ki, benden sonra peygamberlik yoktur*” buyururken işittim.

Hayber gününde de Rasûlullah’ı (s.a.v.), “*Bu sancağı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünün de kendisini sevdiği bir kimseye vereceğim*” buyururken duydum. Sancağı almak için uzandıığımızda da Rasûlullah (s.a.v.) “*Bana Ali’yi çağırın*” diye buyurdu. Ali’nin gözleri rahatsızdı da getirildiğinde Rasûlullah (s.a.v.) gözüne tükürerek sancağı ona teslim etti. Allah Teâlâ’da ona fethi kolay kıldı.

Âli İmrân sûresinin 61. âyeti nâzil olunca: «*De ki: Gelin, bizim ve sizin çocuklarınızı çağıralım...*» Rasûlullah (s.a.v.) Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i çağırarak şöyle buyurdu: “*Allah’ım! Ailem bunlardır.*”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde, Tirmîzî ve İbn Mâce’nin *Sünen*’lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan çocukları Âmir, Aişe, Musab, İbrâhîm ve Saîd b. el-Müseyyeb tarafından nakledilmiştir.

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan zikrettiğimiz hadisin dışında dokuz rivâyet daha bulunmaktadır.⁸¹¹ Bu rivâyetlerden üçü asıl hadis, biri ise Müslim’in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirdir. Ayrıca asıl hadislerin senedlerinde bulunan tahviller (ح) bu yönleriyle onları farklı birer rivâyet yapmaktadır. Yine “el-Fedâil” bölümünde yer alan otuz numaralı hadisin senedinin baş kısmında Yahyâ b. Yahyâ, Muhammed b. es-Sabbâh, Ubeydullah el-Kavâirî ve Süreyc b. Yûnus’un hadisi Yusuf el-Mâcişûn’dan rivâyet ettikleri görülmektedir.

Buhârî’nin *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan bir tek rivâyet vârid olmuştur.⁸¹² Bu rivâyet yalnızca Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Hz. Ali için îrad ettiği “*Benden Musa’ya kıyasla Harun makamında olmana razı değil misin? Tek farkla ki, benden sonra peygamberlik yoktur*” kısmını aktarmaktadır.

⁸¹¹ Müslim, Fedâilu’s-sahâbe, 30-31.

⁸¹² Buhârî, Fedâilü Ashâbu’n-Nebî, 9.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet kaydedilmiştir.⁸¹³ Rivâyet için Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî genel bir tâbir kullanarak "sahih" olduğunu söylemişlerdir.⁸¹⁴

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek hadis mevcuttur.⁸¹⁵ Rivâyet Buhârî hadisi gibi muhtasar olarak nakledilmiştir. Hadis için Şuayb el-Arnaûd "isnâdı sahihtir"⁸¹⁶ Elbânî ise genel olarak "sahihtir" demiştir.⁸¹⁷

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan on rivâyet bulunmaktadır.⁸¹⁸ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerden ikisi için "hadis sahih olmakla beraber isnâdı Ali b. Zeyd'den dolayı zayıf", biri için "sahih li ğayrihi", bir diğeri için genel bir tâbirle "sahih", ikisi için "Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih" biri için "isnâdının Müslim'in şartlarına göre güçlü" bir rivâyetin "isnâdının Buhârî'nin şartlarına göre sahih", bir diğeri rivâyetin "isnâdı Abdullah b. er-Rukaym sebebiyle zayıf" ve bir hadisin "isnâdının sahih" olduğunu söylemiştir.⁸¹⁹

"Hz. Ali'nin fazileti" konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yirmi üç rivâyetin nakledildiği tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz Âmir b. Sa'd zinciri ile nakledilen hadisin Müslim rivâyeti olması ve Buhârîde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu söyleyebiliriz. Bu başlık altında hadisin muhtevasının daha iyi anlaşılması açısından Müslim'in rivâyeti tercih edilmiştir. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır değerlendirmelerinde Ahmed b. Hanbel'de isnâdı zayıf olan rivâyetler hariç bir takımının isnâdının sahih, bir takımının genel manada sahih oldukları kaydedilmiştir.

⁸¹³ Tirmîzî, *Menâkıb*, 20.

⁸¹⁴ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 295-296; Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), III, 523.

⁸¹⁵ İbn Mâce, *Mukaddime*, 11.

⁸¹⁶ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), I, 83.

⁸¹⁷ İbn Mâce, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsiruddîn Elbânî]), I, 56.

⁸¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 170-173-174-175-177-179-182-184-185.

⁸¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 66-67-84-95-97-98-99-114-124-146-155-160.

2.2.33. Abdullah b. Selâm'ın Fazileti

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ 820 قَالَ سَمِعْتُ مَالِكًا 821 يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ 822 عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ 823 عَنْ أَبِيهِ 824 قَالَ: « مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لِأَحَدٍ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ » قَالَ وَفِيهِ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ قَالَ لَا أَدْرِي قَالَ مَالِكٌ الْآيَةَ أَوْ فِي الْحَدِيثِ 825

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Abdullah b. Selâm hakkında şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Abdullah b. Selâm haricinde yeryüzünde dolaşan bir kişi için “*Bu cennetliklerdendir*” diye buyurduğunu duymadım. Rasûlullah (s.a.v.) bu sözü Abdullah b. Selâm için buyurdu da Ahkaf sûresinin 10. âyeti onun hakkında nâzil oldu. Abdullah b. Yûsuf dedi ki: “*Ben İmam Mâlik'in âyetin sebebi nüzûlünü kıssayı aktarıırken kendi nefsinden mi söyledi ya da bu hadisin içinde mi bilemiyorum?*”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'lerinde ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde kaydedilmiştir. Rivâyetler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan çocukları Musab ve Âmir tarafından nakledilmiştir.

Buhârî'nin *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yukarıda kaydettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁸²⁶ Bu rivâyeti Buhârî senedsiz olarak kaydetmiştir.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet nakledilmiştir.⁸²⁷

⁸²⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf et-Tennîsî el-Kelâ'î (ö. 218/834): Bkz. 376. dipnot.

⁸²¹ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî (ö. 179/796): Bkz. 356. dipnot.

⁸²² Ebu'n-Nadir Sâlim b. Ebî Ümeyye et-Teymî, el-Kureşî (ö. 129/747): Bkz. 481. dipnot.

⁸²³ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸²⁴ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁸²⁵ Buhârî, Menâkıbu'l-ensâr, 19.

⁸²⁶ Buhârî, Edeb, 55.

⁸²⁷ Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 147.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş hadis vardır.⁸²⁸ Bu hadislerden üçü Buhârî'nin *Sahih*'inden kaydettiğimiz hadisle farklılık arz etmektedir. Hadislerin tercümesi şöyledir: ... Musab b. Sa'd babasından naklen şöyle dedi: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) büyükçe bir kaptan tirit yemeği getirildi. Kendisi ondan yedi de bir miktar kaldı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “*Şu yoldan cennetliklerden bir kişi gelip kalan yemeği yiyecektir.*” Sa'd b. Ebî Vakkâs'da şöyle dedi: Umeyr'i abdest alıp Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelmesi için geride bırakmıştım. Onun gelip de kalan yemeği yiyeceğini düşünüyordum ki Abdullah b. Selâm geldi ve o yemeği yedi. Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin ikisi için “isnâdlarının Müslim'in şartlarına göre sahih” olduğunu diğer üç hadisin ise senedinde “Âsım b. Behdele olmasından dolayı hasen olduğunu” söylemiştir.⁸²⁹

“Abdullah b. Selâm'ın fazileti” konusunda yapılan tahrir de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan sekiz rivâyetin kaydedildiği görülmektedir. Tetkikinde bulunduğumuz Âmir b. Sa'd tarafından nakledilen hadisin Buhârî rivâyeti olması ve Müslimde de geçmesi (müttefekun aleyh olması) sebebiyle en sahih hadislerden olduğunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz. Diğer eserde nakledilen hadisler hakkında yapılan değerlendirmelerde bir takımının senedinde bulunan bir râviden dolayı hasen oldukları, diğerlerininse sahih isnâtlarla geldiği söylenmiştir.

⁸²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 169-177-183.

⁸²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 59-63-115-150-151.

2.2.34. Temettü Haccının Caiz Olması

وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ⁸³⁰ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ⁸³¹ جَمِيعًا عَنِ الْقَزَائِرِيِّ⁸³² قَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ
التَّيْبِيُّ⁸³³ عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ⁸³⁴ قَالَ سَأَلْتُ سَعَدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ الْمُتَعَةِ؟ فَقَالَ: «فَعَلْنَاهَا وَهَذَا
يَوْمَئِذٍ كَافِرٌ بِالْعُرْشِ يَعْنِي بَيْتَ مَكَّةَ»⁸³⁵

a.) Hadisin Tercümesi

... Guneym b. Kays şöyle demiştir: Sa'd b. Ebî Vakkâs'a mut'ayı (temettü haccını) sordum da bana şöyle cevap verdi: “Biz, temettü haccını yaptığımızda Mekke'nin evlerinde (Uruş'da)⁸³⁶ o vakitler kâfirler oturuyordu.”

⁸³⁰ Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu'be el-Horasânî, el-Mekkî (ö. 227/842): “Hâfız” ünvanıyla nitelenmiş, “sika”, “sebt” ve “mutkin” gibi tâbirlerle değerlendirilmiştir. Harb b. İsmâil onun “ezberinde bulunan on bin hadisten belli bir kısmını yazdığını” söylemiştir. Yine Ebû Osmân'ın ezberinde bulunan bu rivâyetleri kitaplara kaydettiği de belirtilmiştir. Ancak bu rivâyetleri kitaplara kaydederken bazı hatalar yaptığı ve bunları daha sonra da düzeltmediği bilinmektedir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XI, 77-82; İbn Hibbân, *Sikât*, VIII, 268-269; Zehebî, *Siyer*, X, 586-590; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 68; Zehebî, *Kâşif*, I, 445.

⁸³¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Ömer el-Adenî, el-Mekkî (ö. 242/857): “Sadûk” ve “sâlih” gibi ifâdelerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim onun gaflete düşerek mevzu bir hadisi naklettiğini söylemiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXVI, 639-642; Zehebî, *Kâşif*, II, 230; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 217; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 124-125.

⁸³² Ebû Abdillâh Mervân b. Muaviye b. el-Hâris, el-Kûfî (ö. 193/809): Bkz. 275. dipnot.

⁸³³ Ebû Mu'temer Süleymân b. Tarhân et-Teymî, el-Basrî (ö. 143/761): “İmâm”, “kesîru'l-hadîs” ve “hâfız” vasfıyla anılmış, “sika” ve “sebt” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Bunun yanında “müdehîs bir râvî” olabileceği de söylenmiştir. Şu'be onun için “Süleymân et-Teymî'den daha doğru sözlü bir kimseyi görmedim, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) hadis rivâyet ettiğinde rengi değişirdi” demiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XII, 5-12; İclî, *Sikât*, I, 430-431; Zehebî, *Mizânü'l-itidâl*, II, 212; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 124-125.

⁸³⁴ Ebû Anber Ğuneym b. Kays el-Mâzinî, el-Basrî (ö. 90/709): Hz. Peygamber'e (s.a.v.) erişmiş ancak kendisi ile görüşmemiştir. Nesâî ve İbn Hibbân tarafından “sika” olarak ta'dil edilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIII, 120-125; İbn Hibbân, *Sikât*, V, 293; Zehebî, *Kâşif*, II, 117; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 130.

⁸³⁵ Müslim, Hac, 164.

⁸³⁶ Mekke'nin evleri o dönemde Uruş diye isimlendirilmiştir. Mekke'nin evlerinde o zamanlar kâfirler vardı ifâdesinden murad edilen ise Muaviye b. Ebî Süfyandır. Bkz. Suyûtî, *Dibâc* III, 332.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde, Tirmîzî ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde, Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda ayrıca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Muhammed b. Abdullah b. Hâris ve Ğuneym b. Kays aracılığıyla rivâyet edilmektedir.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında iki rivâyet daha bulunmaktadır.⁸³⁷ Bu rivâyetler Müslim'in şevâhit ve mütâbaat kabilinden getirdiği zincirler olup senedlerden birinde tahvil (ح) bulunmaktadır. Ayrıca yukarıda zikrettiğimiz hadisi Müslim hem Saîd b. Mansûr'dan hem de İbn Ebî Ömer'den nakletmektedir. Böylelikle *Sahih*'de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş rivâyetin nakledildiği söylenebilir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan bir tek rivâyet vardır.⁸³⁸ Şuayb el-Arnaûd rivâyetin "sahih olduğunu ancak isnâdının Muhammed b. Abdullah b. el-Hâris sebebiyle hasen" olarak değerlendirildiğini kaydetmiştir.⁸³⁹

Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'nda Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan yine bir tek hadis kaydedilmiştir.⁸⁴⁰

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis vârid olmuştur.⁸⁴¹ Şuayb el-Arnaûd hadislerden birinin "isnâdının Müslim'in şartlarına göre sahih" diğersinin ise "isnâdının hasen" olarak değerlendirildiğini söylemiştir.⁸⁴²

"Temettü haccının caiz olması" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan dokuz rivâyetin bulunduğu tesbit edilmiştir. İncelemesini yaptığımız Ğuneym b. Kays tarafından nakledilen hadisin Müslim rivâyeti olmasından ötürü sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserlerde bulunan hadislerin muasır hadis bilginleri tarafından yapılan değerlendirmelerinde bir kaçının isnâdının sahih, bir kaçının ise isnâdının hasen olduğu belirtilmiştir.

⁸³⁷ Müslim, Hac, 164.

⁸³⁸ Tirmîzî, Hac, 12.

⁸³⁹ Tirmîzî, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), II, 347.

⁸⁴⁰ Mâlik, Hac, 60.

⁸⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 174-181.

⁸⁴² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 93-94-138.

2.2.35. Emzikli Kadınla Cinsi Münâsebette Bulunmanın Hükümü

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ⁸⁴³ وَرُهَيْبُ بْنُ حَرْبٍ⁸⁴⁴ وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمَعْبُورِيُّ⁸⁴⁵ حَدَّثَنَا حَيُّوَةُ⁸⁴⁶ حَدَّثَنِي عِيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ⁸⁴⁷ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ⁸⁴⁸ حَدَّثَهُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ⁸⁴⁹ أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ⁸⁵⁰ أَخْبَرَ وَالِدَهُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أَعْرَلُ عَنِ امْرَأَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَمْ تَفْعَلْ ذَلِكَ؟» فَقَالَ الرَّجُلُ: أَشْفِقُ عَلَى وَلَدِهَا أَوْ عَلَى أَوْلَادِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كَانَ ذَلِكَ ضَارًّا ضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ» وَقَالَ زُهَيْرٌ فِي رِوَايَتِهِ «إِنْ كَانَ لِدَلِّكَ فَلَا مَا ضَارَّ ذَلِكَ فَارِسَ وَلَا الرُّومَ»⁸⁵¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs şöyle dedi: Adamın biri Rasûlullah'a (s.a.v.) geldi de:

— “*Karımdan uzak duruyorum (onunla cinsi münasebette bulunmuyorum)*” dedi. Rasûlullah'da (s.a.v.):

— “*Bunu neden yapıyorsun?*” diye sordu.

Adam da:

— “*Kadının çocuğuna ya da çocuklarına zararı olmasından korkuyorum*” cevabını verdi. Akabinde Rasûlullah'da (s.a.v.):

⁸⁴³ Ebû Abdîrrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 234/849): Bkz. 400. dipnot.

⁸⁴⁴ Ebû Hayseme Züheyr b. Harb b. Şeddâd el-Haraşî, en-Nesâî (ö. 234/849): Bkz. 695. dipnot.

⁸⁴⁵ Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Yezîd el-Advî, el-Kureşî (ö. 213/829): Bkz. 646. dipnot.

⁸⁴⁶ Ebû Züra' Hayve b. Şurayh b. Safvân b. Mâlik et-Tucûbî, el-Mısrî (ö. 158/775): Kendisinin Mısırlı bir muhaddis ve fakih olduğu kaydedilmiştir. Hadis rivâyetinde Yahyâ b. Maîn ve Ahmed b. Hanbel tarafından “güvenilir bir râvi” olduğu belirtilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VII, 478-482; Zehebî, *Kâşif*, I, 359-360; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 306-307.

⁸⁴⁷ Ebû Abdîrrahîm Ayyâş b. Abbâs el-Kıtbânî, el-Mısrî (ö. 133/751): Bkz. 453. dipnot.

⁸⁴⁸ Ebu'n-Nadır Sâlim b. Ebî Ümeyye et-Teymî, el-Kureşî (ö. 129/747): Bkz. 481. dipnot.

⁸⁴⁹ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın (r.a.) çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸⁵⁰ Ebû Muhammed Üsâme b. Zeyd b. Hârîse b. Şerâhîl el-Kelbî, el-Medenî (ö. 54/674): Künyesinin Ebû Zeyd, Ebû Yezîd veya Ebû Hâris olduğu da söylenmiştir. Kendisi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) azadlı köledir. Annesi Rasûlullah'ın (s.a.v.) dadısıdır. Medine'de vefat ettiği bilinmektedir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 338-347; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, I, 70; İclî, *Sikât*, I, 216-217.

⁸⁵¹ Müslim, Nikâh, 143.

— “Bu iş zararlı olsaydı İranlılarla Romalılara zararı dokunurdu” buyurmuştur.

Züheyr kendi rivâyetinde dedi ki: “Eğer bu sebepten ötürüyse yapma! Bu işin İranlılarla Romalılara zararı olmamıştır.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim’in *Sahih*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Âmir tariki ile nakledilmiştir.

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan kaydettiğimiz hadisin haricinde farklı bir rivâyet bulunmamaktadır. Ancak yukarıda kaydettiğimiz hadisin senesinde Müslim hadisi hem Muhammed b. Abdullah’dan hem de Züheyr b. Harb’dan nakletmiştir. Buda Müslim’de konu ile ilgili iki rivâyetin var olduğunu göstermektedir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan bir tek hadis vârid olmuştur.⁸⁵² Şuayb el-Arnaûd rivâyet için “isnâdı Müslim’in şartlarına göre sahihtir” demiştir.⁸⁵³

“Emzikli kadınla cinsi münâsebette bulunmanın hükmü” konusunda yapılan tahric de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan üç hadisin rivâyet edildiği tesbit edilmiştir. Tetkikinde bulunduğumuz Âmir b. Sa’d’a uzanan hadisin Müslim rivâyeti olması bakımından sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserde bulunan hadisin muasır değerlendirmesinde isnât bakımından sahih olduğu söylenmiştir.

⁸⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 203.

⁸⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), XXXVI, 105.

2.2.36. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ümmeti İçin Duası

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ⁸⁵⁴ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُمَيَّرٍ⁸⁵⁵ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُمَيَّرٍ⁸⁵⁶ - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا أَبِي⁸⁵⁷ حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ حَكِيمٍ⁸⁵⁸ أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ⁸⁵⁹ عَنْ أَبِيهِ⁸⁶⁰ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ ذَاتَ يَوْمٍ مِنَ الْعَالِيَةِ حَتَّى إِذَا مَرَّ بِمَسْجِدِ بَنِي مُعَاوِيَةَ دَخَلَ فَرَكَعَ فِيهِ رُكْعَتَيْنِ وَصَلَّيْنَا مَعَهُ وَدَعَا رَبَّهُ طَوِيلًا ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَيْنَا فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «سَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا فَأَعْطَانِي ثِنْتَيْنِ وَمَنْعَنِي وَاحِدَةً سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّنَةِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْعَرَقِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُهُ أَنْ لَا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ فَمَنْعَنِيهَا»⁸⁶¹

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v.) günün birinde yayladan geldi de Benî Muaviye mescidine uğradığında içeri girerek iki rekât namaz kıldı. Bizde onunla birlikte namaz kıldık. Rabbine uzunca dua etti de sonra bize dönerek şöyle buyurdu: “Rabbimden üç şeyi diledim. Bana ikisini bahşetti de birininden menetti. Rabbimden ümmetimi açıklıkla helak etmemesini diledim, onu bana bahşetti. Yine Ondan ümmetimi boğularak helâk etmemesini diledim, bunu da bahşetti. Felâketlerini kendi içlerinden çıkan fitneler (karışıklıklar) ile vermemesini diledimde bundan beni menetti.”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim'in *Sahih*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan oğlu Âmir tarafından rivâyet edilmiştir.

⁸⁵⁴ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Havâstî, el-Kûfî (ö. 235/850): Bkz. 398. dipnot.

⁸⁵⁵ Ebû Hişâm Abdullah b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 199/815): Bkz. 399. dipnot.

⁸⁵⁶ Ebû Abdirrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 234/849): Bkz. 400. dipnot.

⁸⁵⁷ Ebû Hişâm Abdullah b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 199/815): Bkz. 399. dipnot.

⁸⁵⁸ Ebû Sehl Osmân b. Hakîm b. Abbâd el-Ensârî el-Kûfî (ö. 140/758): Bkz. 402. dipnot.

⁸⁵⁹ Ebû Dâvud Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs el-Kureşî, ez-Zührî (ö. 104/723): Âmir, Sa'd'ın oğludur. Kendisi hakkında Sa'd'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸⁶⁰ Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî el-Mekkî (ö. 55/675).

⁸⁶¹ Müslim, Fiten ve Eşrâtu's-sâat, 20.

Müslim'in *Sahih*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz hadisin dışında bir rivâyet daha bulunmaktadır.⁸⁶² Bu rivâyet Müslim'in mütâbaat ve şevâhit kabilinden getirdiği zincirdir. Ayrıca kaydettiğimiz hadisin senesinde yer alan tahvil (ح) bu yönüyle onu iki rivâyet yapmaktadır. Neticede *Sahih*'de üç rivâyetin nakledildiği görülmektedir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis vârid olmuştur.⁸⁶³ Şuayb el-Arnaûd iki rivâyetin "isnâdının Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu" söylemiştir.⁸⁶⁴

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ümmeti için duası" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan beş hadisin rivâyet edildiği görülmüştür. Tetkik ettiğimiz Âmir b. Sa'd tarihli hadisin Müslim rivâyeti olması bakımından sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserde bulunan hadislerin muasır değerlendirmesinde isnâd veya sıhhat bakımından herhangi bir menfî durumun olmadığı hadislerin isnâdının sahih olduğu vurgulanmıştır.

⁸⁶² Müslim, *Fiten ve Eşrâtu's-sâat*, 21.

⁸⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 175-181.

⁸⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 102-141-142.

2.2.37. Duanın Fazileti

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ⁸⁶⁵ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ⁸⁶⁶ وَابْنُ مُنِيرٍ⁸⁶⁷ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ⁸⁶⁸ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيرٍ⁸⁶⁹ - وَاللَّفْظُ لَهُ - حَدَّثَنَا أَبِي⁸⁷⁰ حَدَّثَنَا مُوسَى الْجُهَنِيُّ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ⁸⁷¹ عَنْ أَبِيهِ⁸⁷² قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ عَلِمَنِي كَلَامًا أَقُولُهُ قَالَ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ» قَالَ فَهَوَّلَاءِ لِرَبِّي فَمَا لِي؟ قَالَ «قُلْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي» قَالَ مُوسَى أَمَا عَافِي فَأَنَا أَتَوَّهُمْ وَمَا أَذْرِي وَمَنْ يَذْكُرْ ابْنَ أَبِي شَيْبَةَ فِي حَدِيثِهِ قَوْلَ مُوسَى⁸⁷³

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) şöyle demiştir: Bedevinin biri Rasûlullah'a (s.a.v.) gelerek:

— “Bana söyleyeceğim bir söz öğret!” dedi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) akabinde şöyle buyurdu:

— “Allah'tan (c.c.) başka mabudu bilhak yoktur. Onun ortağı yoktur. Allah (c.c.) en büyüktür. Allah'a (c.c.) çokça hamdolsun, âlemlerin rabbi olan Allah'ı (c.c.) her türlü noksanlıktan tenzih ederim. Güç ve kuvvet ancak aziz ve hâkim olan Allah'a (c.c.) mahsustur de.”

⁸⁶⁵ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Havâstî, el-Kûfî (ö. 235/850): Bkz. 398. dipnot.

⁸⁶⁶ Ebû Hasan Ali b. Müshir el-Kureşî, el-Kûfî (ö. 189/805): Bkz. 339. dipnot.

⁸⁶⁷ Ebû Abdîrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 234/849): Bkz. 400. dipnot.

⁸⁶⁸ Ebû Abdillâh Mûsa b. Abdillâh b. Abdîrahmân el-Cühenî, el-Kûfî (ö. 144/762): Bkz. 414. dipnot.

⁸⁶⁹ Ebû Abdîrahmân Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 234/849): Bkz. 400. dipnot.

⁸⁷⁰ Ebû Hişâm Abdillâh b. Nümeyr el-Hemdânî, el-Kûfî (ö. 199/815): Bkz. 399. dipnot.

⁸⁷¹ Ebû Zürrâre Musab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Medenî (ö. 103/722): Musab, Sa'd'ın (r.a.) oğludur. Kendisi hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın çocukları bölümünde bilgi verilmiştir.

⁸⁷² Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî (ö. 55/675).

⁸⁷³ Müslim, Zikir ve'd-duâ, 33.

Bedevi:

— “*Bunlar Rabbim için ya kendim için ne söyleyeceğim?*” diye sordu.

Rasûlullah’da (s.a.v.) şöyle buyurdu:

— “*Allahım! Beni affet, bana acı, hidayet ver ve rızıklandır de.*”

Musa şöyle demiştir: Bana afiyet bahşet kelimesini bilmiyorum ve tereddüt ediyorum. İbn Ebî Şeybe kendi hadisinde Musa’nın sözünü zikretmemiştir.

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Müslim’in *Sahih*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Hadisler Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan oğlu Musab tarafından aktarılmıştır.

Müslim’in *Sahih*’inde Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan kaydettiğimiz hadisin dışında farklı bir rivâyet bulunmamaktadır. Ancak kaydettiğimiz hadisin senedinde yer alan tahvil (ح) onu bu yönüyle iki hadis yapmaktadır.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ise Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan iki hadis zikredilmiştir.⁸⁷⁴ Şuayb el-Arnaûd rivâyetler için yaptığı değerlendirmede “isnâdlarının Müslim’in şartlarına göre sahih” olduğunu söylemiştir.⁸⁷⁵

“Duanın fazileti” konusunda yapılan tahrir de Sa’d b. Ebî Vakkâs’dan dört rivâyetin nakledildiği tesbit edilmiştir. İncelemesini yaptığımız Musab b. Sa’d zincirli hadisin Müslim rivâyeti olması dolayısıyla sahih olduğunu söyleyebiliriz. Diğer eserde bulunan hadislerin muasır değerlendirmesinde isnâd veya sıhhat bakımından herhangi bir olumsuzluğun bulunmadığı ve hadislerin isnâdlarının sahih olduğu belirtilmiştir.

⁸⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 180-185.

⁸⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik’in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 132-162.

2.2.38. Uğursuzluk Telakkisi ve Hastalığın Sebepsiz Yere Sirayet Etmeyişi

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ⁸⁷⁶ حَدَّثَنَا أَبُو⁸⁷⁷ حَدَّثَنِي يَحْيَى⁸⁷⁸ أَنَّ الْحَضْرَمِيَّ بْنَ لَاحِقٍ⁸⁷⁹ حَدَّثَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ
الْمُسَيَّبِ⁸⁸⁰ عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ⁸⁸¹ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «لَا هَامَةَ وَلَا عَدَوَى وَلَا طَيْرَةَ وَإِنْ
تَكُنُ الطَّيْرَةُ فِي شَيْءٍ فَفِي الْفَرَسِ وَالْمَرْأَةِ وَالِدَّارِ»⁸⁸²

a.) Hadisin Tercümesi

... Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) Rasûlullah'dan (s.a.v.) naklen şöyle demiştir: “*Hastalık sebepsiz yere sirayet etmez, eşyada ise uğursuzluk olmaz. Uğursuzluk telakkisi bir şeyde olacak ise o zaman binek hayvanda, kadında ve evde olur.*”

b.) Hadisin Tahrici

İlgili rivâyet, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır. Hadisler Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan Saîd b. el-Müseyyeb aracılığıyla nakledilmiştir.

⁸⁷⁶ **Ebû Seleme Musâ b. İsmâîl el-Minkarî, el-Basrî** (ö. 223/838): “Sika”, “me'mûn”, “sebt” ve “leyse bihi be's” gibi ibârelerle değerlendirilmiştir. Ebû Hâtim ve Muhammed b. Sa'd onun “güvenilir bir râvi” olduğunu belirtmişlerdir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXIX, 21-27; İsbahânî, *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, II, 260; Zehebî, *Kâşif*, II, 301; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 136.

⁸⁷⁷ **Ebû Yezîd Ebân b. Yezîd el-Addâr, el-Basrî** (ö. 160/777): “Sika” ve “sebt” olarak ta'dîl edilmiştir. Ahmed b. Hanbel onun bütün meşâyih tarafından “sika” diye değerlendirildiğini belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, II, 24-26; Zehebî, *Kâşif*, I, 207; İclî, *Sikât*, I, 199; İbn Hibbân, *Sikât*, VI, 68.

⁸⁷⁸ **Ebû Nasr Yahyâ b. Ebî Kesîr et-Tâîfî, el-Basrî** (ö. 129/747): İsminin Ebî Kesîr Sâlih b. el-Mütevekkil olduğuda söylenmiştir. “Sika” ve “sebt” gibi ifâdelerle ta'dîl edilmiştir. Ancak tedlis yaptığı ve çok mürsel rivâyetlerinin olduğu söylenmiştir. İclî onun ashâbdan sonra gelen “en güvenilir râvilerden” olduğunu, Ebû Hâtim ise “sadece sika râvilerden rivâyette bulunduğunu” belirtmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, XXXI, 504-511; Zehebî, *Kâşif*, II, 373-374; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 141-142.

⁸⁷⁹ **Hazremî b. Lâhik et-Temîmî, el-Yemâmî** (ö. ?). İsminin Hazremî b. İshâk olduğu da söylenmiştir. “leyse bihi be's” diye değerlendirilmiştir. Bunun yanında kendisinin Saîd b. el-Müseyyeb, İbn Ömer ve İbn Abbâs'dan mürsel rivâyetlerinin olduğu söylenmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, VI, 553-555; Zehebî, *Kâşif*, I, 340; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, III, 302.

⁸⁸⁰ **Ebû Muhammed Saîd b. el-Müseyyeb el-Mahzûmî, el-Medenî** (ö. 94/713): Saîd b. el-Müseyyeb hakkında Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan hadis rivâyet edenler başlığı altında bilgi verilmiştir.

⁸⁸¹ **Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs ez-Zührî, el-Mekkî** (ö. 55/675).

⁸⁸² Ebû Dâvud, T1b, 24.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan kaydettiğimiz rivâyetin dışında farklı bir hadis bulunmamaktadır. Şuayb el-Arnaûd rivâyetin "Hazremî b. Lâhik sebebiyle sahih li ğayrihi, isnâdının ise iyi (ceyyid)" olduğunu söylemiştir.⁸⁸³ Elbânî ise hadisin genel manada "sahih" olarak değerlendirildiğini belirtmiştir.⁸⁸⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan iki hadis nakledilmiştir.⁸⁸⁵ Şuayb el-Arnaûd rivâyetlerin "isnâdlarının iyi (ceyyid)" olduğunu söylemiştir.⁸⁸⁶ Rivâyetlerden biri kaydettiğimiz Ebû Dâvud rivâyetine nazaran Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tâûn için irad ettiği hadisi de kapsamaktadır. Hadisin tercümesi şu şekildedir: ... Saîd b. el-Müseyyeb şöyle demiştir: Sa'd b. Ebî Vakkâs'a uğursuzluk telakkisini sordum da bundan dolayı beni azarladı ve bu hususu bana kimin haber verdiğini sordu? Bende bu kimseyi ona söylemekten imtina ettim. Bunun üzerine Sa'd b. Ebî Vakkâs bana Hz. Peygamber'den (s.a.v.) naklen şöyle dedi: "*Hastalık sebepsiz yere sirayet etmez, eşyada ise uğursuzluk olmaz. Uğursuzluk telakkisi bir şeyde olacak ise o zaman binek hayvanda, kadında ve evde olur. Siz bir yerde tâûn çıktığını duyduğunuzda, o tâûnlu yere gitmeyiniz. Sizin bulunduğunuz yerde tâûn vuku bulursa, tâûndan kaçmak için bulunduğunuz yeri terk etmeyiniz.*"

"Uğursuzluk telakkisi ve hastalığın sebepsiz yere sirayet etmeyişi" konusunda yapılan tahric de Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan üç rivâyetin kaydedildiği görülmektedir. Ebû Dâvud'un *Sünen*'inden kaydettiğimiz rivâyetin senedindeki râviler hakkında adâlet ve zabt yönünden yapılan değerlendirmelerde Hazremî ve Yahyâ b. Ebî Kesir'in mürsel rivâyetlerinin olmasından ötürü cerh edildiklerini tesbit edilmiştir. Bununla beraber hadisin isnâdının güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Hadisler için muasır hadis bilginleri de bizim ortaya koyduğumuz görüşe yakın değerlendirmeler yaparak hadisler hakkında isnâdlarının iyi (ceyyid) olduğunu vurgulamışlardır.

⁸⁸³ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), VI, 63.

⁸⁸⁴ Ebû Dâvud, *Sünen*, (Muhakkik'in notu [Muhammed Nâsıruddîn Elbânî]), II, 477.

⁸⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 174-180.

⁸⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Muhakkik'in notu [Şuayb el-Arnaûd, vdğ.]), III, 92-127-128.

SONUÇ

“*Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın Hayatı ve Rivâyet Ettiği Hadislerin Değerlendirilmesi*” ile ilgili tetkike koyulduğumuz bu çalışmada elde ettiğimiz sonuçları şöyle sıralamamız mümkündür:

Ashâbın önde gelenlerinden Sa’d b. Ebî Vakkâs, Mekke’de m. 592 yılında doğmuştur. 19 yaşında genç bir delikanlı iken Hz. Ebû Bekir’in (r.a.) davetiyle İslâm’ı kabul etmiş, henüz hayattayken cennetle müjdelenmiştir. Rasûlullah’ın (s.a.v.) 23 yıl süren risâleti boyunca mümkün olduğu kadarıyla en yakınlarında yer almaya çalışması onun hem sünneti özümsemesinde hem de sünnetin yazıya geçirilmiş formu olan hadisleri aktarmasında etkili olmuştur. Bu beraberlik esnasında Hz. Peygamber’in (s.a.v.) her türlü şartlarda destekçisi olmuş, neticede onun iltifatlarını kazanarak ashâb arasında da örnek gösterilmiştir. Kendisi Mekke’de müşriklerin baskılarının artmasından dolayı Hz. Peygamber’den önce Medine’ye hicret etmiştir. İslâm tarihinde müslümanları hor görüp aşağılayan bir grup müşrik ile giriştiği mücadele sonucu onlardan birini yaralayarak davası uğruna ilk kan akıtan kişi olmuştur. Ayrıca İslâm tarihinde ilk seriye olarak bilinen Rabiğ’de ilk oku atan kimse olması da onu temayüz ettiren özelliklerindedir.

Sa’d b. Ebî Vakkâs, cesur ve kararlı kişiliğiyle göz dolduran bir sahâbîdir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hayatında vuku bulan bütün savaflara katılarak bu yönünü ortaya koymuş ve Rasûlullah’ın (s.a.v.) başka bir kimse hakkında kullanmadığı “*Anam babam sana feda olsun Ey Sa’d*” iltifatının muhatabı olmuştur. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) vefatından sonra Râşit halifelerin özellikle de Hz. Ömer’in (r.a.) emrinde cesaretini ve kahramanlığını îlâyı kelimetullah için ortaya koymuş, nice düşmanı dize getirerek Kûfe gibi bir ilim merkezinin kurulmasına öncülük etmiştir. Kendisi diğer sahâbeden farklı olarak Hz. Peygamber’den (s.a.v.) duasının kabul edilmesine yönelik talepte bulunmuş, Rasûlullah’ın da (s.a.v.) bu yöndeki duası neticesinde böyle bir nimete nâil olmuştur. Bunun yanında 4 ayetin nüzulüne ve miras ayetinin de takyit edilmesine sebep olmasıyla da dikkatleri üzerinde toplamıştır. Sa’d b. Ebî Vakkâs, Hz. Peygamber (s.a.v.) örneğinde idâme ettirdiği ve İslâm düşmanlarıyla mücadeleyle geçirdiği hayatının son yıllarında döneminde vuku bulan karışıklıklardan uzak kalmak için Medine yakınlarındaki Akik’e yerleşmiş ve burada m. 675 (h. 55) yılında vefat ederek baki mezarlığına defnedilmiştir.

Kendisi hakkında hazırlanan müstakil çalışmalarda daha ziyade hayatına dikkat çekilen Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadis naklinde de önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra hadis rivâyetinde çok dikkatli ve titiz davrandığı, gelişi güzel her önüne geldiği yerde hadis naklinden kaçındığı gerek hayatı tetkik edilirken gerekse bu yönde takındığı tutum hakkında gelen rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Anladığımız kadarıyla hayatını Kur'an ve sünnet ekseninde şekillendiren Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) örnekliliğini ve sünnetini daha çok yaşayarak aktarmanın gayretinde olmuştur. Sa'd'ın hadis rivâyetindeki bu davranışının birçok sahâbîde de bizâtihi var olduğunu söylememiz mümkündür.

Sa'd b. Ebî Vakkâs naklettiği hadisleri çoğunlukla doğrudan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nadiren de olsa Havle bnt. Hakîm vasıtasıyla aktarmıştır. Kendisinden de başta hadis rivâyetiyle ilgilenen çocukları olmak üzere gerek sahabeden gerekse tabiinden pek çok kimse nakilde bulunmuştur. Neticede Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan rivâyet edilen hadislerin ibâdet, fazilet, muâmelat, ticâret, ukûbat ve duanın keyfiyeti gibi konuları ağırlıklı yansıttığı görülmüştür.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın hadis bilgisiyle ilgili kaynaklarda en fazla 271 rivâyetinin olduğu söylenmiştir. Biz ise Kütüb-i Tis'a çerçevesinde hazırladığımız bu çalışmada mükerrer ve versiyon farklılığı olan 478 rivâyet tespit ettik. Bu rivâyetleri menâkıbına dâir rivâyetler ve diğer hadisleri başlıkları altında ele aldık. Bütün bunlar tekrarsız olarak yalnızca 46 adettir. Neticede 46 hadisin 42 tanesinin sahih, 1 tanesinin sahih li ğayrihi, 2 tanesinin hasen ve 1 tanesinin isnâdının problemliliğini yaptığımız inceleme de gördük. İsnadı problemlili olarak değerlendirilen Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs'a "dayı" diye hitap etmesi konusunda vârid olan hadislerin Sa'd'ın hayatını incelerken Rasûlullah (s.a.v.) tarafından kendisine iltifaten söylendiği kanaatindeyiz. Ayrıca sahih olarak değerlendirdiğimiz hadislerden 15 tanesinin aynı zamanda müttefekun aleyh olduğunu da tespit ettik. Rivâyetlerin diğer tarikleri ise ağırlıklı olarak sahih diye değerlendirilmiştir. Bunun yanında içlerinde isnâdları itibariyle zayıf ve hasen tariklerin var olduğu da görülmüştür. Çalışmada tetkik edilen hadislerin tahammül ve eda sigâlarına gelince "haddese", "yuhaddisu", "haddesenî", "haddesenâ", "ahbere", "ahbereni", "ahberenâ", "enbeenâ", "semi'a", "semi'tü" ve "an" gibi sigaların kullanıldığı, bu lafızların da semâya delalet ettiğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak ifâde etmek gerekirse, Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi sahâbîler Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve Kur'an'ın ilk muhatabları olmaları bakımından sünnetin kendilerinden sonra gelen nesle aktarılmasında öncü nesil olmuşlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve beşeriyet arasında köprü vazifesi üstlenen bu neslin farklı yönlerinin incelenmesi ise bir takım araştırmacıların ilmi mesailerini belli bir süre daha meşgul edecek gibidir. Dolayısıyla araştırmamızın sahabe özelinde yapılacak farklı ve spesifik çalışmalarda istifâde edilen bir çalışma olmasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Ağırman, Cemal. “Muksirûn” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, XXXI, 534.
- Aselî, Bessâm. *Meşâhîru kâdetu'l-İslâm 'Gâdetü fethu bilâdi's-Şâm ve'l-Irak*, 1. bs. Beyrut: Dâr-ı Nefâis, 2012.
- Avcı, Casim. “Kûfe” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, XXVI, 339-342.
- Aydınlı, Abdullah ve İsmail Lütü Çakan. “Aşere-i Mübeşşere” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, III, 547.
- Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hafîb. *Târîhu medîneti'l-İslâm*, 1. bs. thk. Beşşar Avad Marûf, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2001, I-XVI.
- Bağdâdî, Ebû Hüseyin Abdulbâkî b. Kan'î. *Mu'cemu's-sahâbe*, 1. bs. thk. Halil İbrâhîm Kutlay, Suudi Arabistan: Mekteb-i Nizâr Mustafa Baz, 1998, I-XV.
- Başaran, Selman. “Havle bint Hakîm” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, XVI, 538-539.
- Beğavî, Ebû Kâsım Abdullah b. Muhammed b. Abdilazîz. *Mu'cemu's-sahâbe*, 1. bs. thk. Muhammed Emîn b. Muhammed Mahmûd Ahmed, Kuveyt: Dâru'l-Beyân, 2000, I-V.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Kitâbü'l-cümel min ensâbü'l-eşraf*, 1. bs. thk. Riyad Zirikli ve Süheyl Zekkâr, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1996, I-XIII.
- . *Futûhu'l-buldân*, thk. Abdullah Enîs Tabb'a ve Ömer Enîs Tabb'a, Beyrut: Müessetü'l-Meârif, 1987.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. *Kitâbu't-târîhi'l-kebîr*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986, I-IX.
- . *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-VIII.
- Çakan, İsmail Lütü ve Muhammed Eroğlu. “Abdullah b. Abbâs” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, I, 76.
- Çakan, İsmail Lütü. “Ebû Osmân en-Nehdî” md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, X, 210.

- . *Hadis Usûlü*, 25 bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2011.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân. *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-II.
- . *Müsnedü'd-Dârimî el-Mâ'rûf bi Sünen'i-Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Riyâd: Dâru'l-Muğnî, 2000, I-IV.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*, 6. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2008.
- Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eşa's. *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-V.
- . *Sahîh-u Süneni Ebî Dâvud*, thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Riyâd: Mektebetü'l-Meârif, 1998, I-III.
- . *Sünen-ü Ebî Dâvud*, thk. Şuayb el-Arnaûd ve Muhammed Kâmil, Riyâd: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009, I-VII.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn. *İrvâu'l-ğalîl fî tahrîci ehâdisi menâri's-sebîl*, 1. bs. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1979, I-IX.
- el-Hatîb, Muhammed Accâc. *es-Sünnet-u kable't-tedvîn*, 2. bs. Kahire: Mektebetu Vehbe, 1988.
- el-Karadâvî, Yusuf. *Sünneti Anlamada Yöntem*, 3. bs. çev. Bünyamin Erul, İstanbul: Nida Yayınevi, 2011.
- es-Sâlih, Subhi. *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, çev. Mehmet Yaşar Kandemir, 10. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- eş-Şenâvî, Abdulazîz. *Ümmühatü's-sahâbe*, İskenderiye: Mektebü'l-Îmân, 2002.
- eş-Şeyh, Abdussettâr. *A'lâmu'l-huffâzi ve'l-muhaddisîn abre erbaa aşere karnen*, 1. bs. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1997, I-IV.
- Fayda, Mustafa. "Celûla Savaşı" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, VII, 272-273.
- Genç, Mustafa. *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, İstanbul: Kitabı Yayınevi, 2009.
- Güler, Zekeriya. "Kays b. Hâzim" md., *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, XXV, 92.
- Ğamrî, Ebû Âsım Nebîl b. Hâşim. *Fethu'l-Mennân*, 1. bs. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1999.

- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 2. bs. thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988, I-V.
- Hatipoğlu, İbrahim. "Sa'd b. Ebî Vakkâs" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, XXXV, 372-374.
- "Ma'mer b. Râşid" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, XXVII, 552-554.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed. *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, 1. bs. thk. Ali Muhammed Bucâvî, Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992, I-VI.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullâh. *el-Kâmil fî'd-duafâi'r-ricâl*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz ve Abdulfettah Ebû Sünne, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1997, I-VIII.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hâtim Muhammed b. İdris el-Munzir. *Kitabü'l-cerh ve't-ta'dîl*, 1. bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1953, I-IX.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, 1. bs. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Muavviz, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995, I- VIII.
- *Tehzîbü't-tehzîb*, 2. bs. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1993, I-XV.
- İbn Hanbel, Ahmed. *el-Müsned*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-VIII.
- *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût ve Âdil Mürşid, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996, I-L.
- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hâtim. *Kitâbüs-sikât*, 1. bs. thk. Muhammed Abdulmuîd Han, Haydarabat: Dâiratu'l-Meârifî'l-Osmaniye, 1973, I-X.
- İbn Hişâm, Abdulmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 3. bs. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1990, I-IV.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim. *el-Meârif*, 2. bs. thk. Servet Ukkâşe, Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1969.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-II.

- . *Sahîh-u Sünen-i İbn Mâce*, 1. bs. thk. Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, Riyâd: Mektebetü'l-Meârif, 1997, I-III.
- . *es-Sünen*, 1. bs. thk. Şuayb el-Arnaûd, Âdil Mürşid ve Muhammed Kâmil, Riyâd: Müessesetü'r-Risâle, 2009, I-V.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *Kitabu't- tabakâti'l-kebîr*, 2. bs. thk. Ali Muhammed Ömer, Kâhire: Mektebetü'l-Hancı, 2001, I-XI.
- İbn Şâhîn, Ebû Hafs Ömer. *Târîh-u esmâi's-sikât*, 1. bs. thk. Subhi es-Sâmîrâî, Kuveyt: Dâru's-Selefiyye, 1984.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin İbnü'l-Esîr Ebû Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, nşr. Ali Muhammed Muavvız ve Âdil Ahmed Abdulmevcût, Beyrut: Dâru'l- Kütübü'l-İlmiyye, ts. I-VIII.
- İclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih. *Ma'rifetü's-sikât min ricâli ehli'l-ilmî ve'l-hadîs ve mine'd-duafâi ve zikri mezâhîhim ve ahbârihim*, 1. bs. thk. Abdulalîm Abdulazîm el-Bestevî, Medine: Mektebetü Dâru'l-Medîneti'l-Münevvere, 1985, I-II.
- İsbehânî, Ahmed b. Abdillâh b. Ahmed b. İshâk b. Mihran. *Ma'rifetü's-sahâbe*, 1. bs. thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî, Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1998, I-VII.
- İsbehânî, Ebûbekir Ahmed b. Ali b. Mencûye. *Ricâl-u Sahîh-i Müslim*, 1. bs. thk. Abdullah el-Leys, Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1987, I-II.
- İsfehânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l- esfiyâ*, 1. bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988, I-IX.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. "Abdullah b. Ömer" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, I, 126-128.
- . "Saîd b. Müseyyeb", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, XXXV, 563-564.
- . "Amr b. Meymûn", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, II, 89.
- Kehhâle, Ömer Rıza. *A'lâmü'n-nisâ fî âlemi'l-Arabî ve'l-İslâm*, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1959, I-V.

- Kelâbâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin. *Ricâl-u Sahîhi'l-Buhârî*, 1. bs. thk. Abdullah el-Leys, Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1987, I-II.
- Kelbî, Ebu'l-Mümir Hisâm b. Muhammed b. Sâib. *Cemheratü'n-neseb*, 1. bs. thk. Nâci Hasan, Beyrut: Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, 1986.
- Makdisî, Cemâluddîn Yusuf b. Hasan b. Abdilhâdi. *Mahdu'l-halâs fi menâkibi Sa'd b. Ebî Vakkâs*, 1. bs. thk. Muhammed b. Nâsir el-Acmî, Beyrut: Dâr-u Beşşâru'l-İslâmiyye, 2006.
- Makdisî, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme. *et-Tenbîh fi ensâbi'l-kureşiyîn*, 1. bs. thk. Muhammed Nâyif ed-Dülemî, Irak: Münşeratü'l-Mücemmai'l-ilmî, 1982.
- Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes. *el-Muvatta*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-II.
- Mizzî, Cemâleddîn Ebû'l-Haccâc Yusuf. *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 2. bs. thk. Beşşar Avvad Ma'rûf, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983, I-XXXV.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî. *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-III.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-VIII.
- . *Sahîh-u Süneni'n-Nesâî*, 1. bs. thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Riyâd: Mektebetü'l-Meârif, 1998, I-III.
- . *Kitâbu's-Süneni'l-Kebîr*, 1. bs. thk. Şuayb el-Arnaûd, Abdullah b. Abdilmuhsin ve Hüseyin Abdulmun'im Şelebî, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001, I-XII.
- Özel, Ahmet. "Alkame b. Kays" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, II, 467.
- . "Mâlik b. Enes" md., *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, XXVII, 506-513.
- Râmehurmûzî, Hasan b. Abdirrahmân. *el-Muhaddisu'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâî*, 3. bs. thk. Muhammed Accâc el-Hatîb, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1984.
- Rıfat, Hilmizâde İbrâhîm. *Târîh-i İslâmiyeden parlayan bir sahîfe Sa'd b. Ebî Vakkâs*, İstanbul: Tercümân-ü Hakîkât Matbaası, h. 1311/m. 1894.

- Safadî, Salahaddîn Halîl b. Eybek. *Kitabu'l-vâfi bi'l-vefeyât*, Beyrut: Dâru'n-neşr, 1991, I-XXII.
- Salih, Muhammed. *el-Aşeretü'l-mübeşşirüne bi'l-cenneh*, 1. bs. Kâhire: Müessesetü'l-Muhtar, 1999.
- Sâlihî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdilhâdî. *Tabakâtü ulemâi'l-hadîs*, 2. bs. thk. Ekrem el-Bûşî ve İbrâhîm ez-Zeybek, Beyrut: Risâle, 1996, I-IV.
- Suyûtî, Celâleddin Abdurrahmân b. Ebî Bekir. *ed-Dîbâc alâ sahîh-i Müslim b. Haccâc*, 1. bs. thk. Ebû İshâk ed-Düveynî, Suûdî Arabistan: Dâr-u İbn Affân, 1996, I-VI.
- . *Esbâbu'n-nuzûl (el-Müsemma lübabü'n-nukûl fî esbâbi'n-nuzûl)*, 1. bs. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, 2002.
- Şelebi, Mahmut. *Hayâtu Sa'd b. Ebî Vakkâs batalu'l-Kâdisiyye*, 1. bs. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1990.
- Taberânî, Ebû Kâsım Süleyman b. Ahmed. *Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecit Selefi, Kahire: Mektebet-ü İbn Teymiye, 1983, I-XXV.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusulî ve'l-muluk*, 2. bs. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhîm, Mısır: Dâru'l-Meârif, 1962, I-XI.
- Taha, İzziyye Ali. *Menheciyyetu cemi's-sünne ve cemu'l-enâcîl*, Kuveyt: Dâru'l-Buhûsi'l-İlmiyye, 1987.
- Tebrîzî, Veliyyü'd-Dîn Muhammed b. Abdillâh. *Mişkâtü'l-mesâbih*, thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Beyrut: Mektebetü'l-İslâmiyye, 1979, I-III.
- Tirmânîni, Abdusselam. *ez-Zevâcu inde'l-Arap*, Kuveyt: İlmu'l-Mârif, 1998.
- Tirmîzî, Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre. *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992, I-V.
- . *Sahîh-u Süneni't-Tirmîzî*, 1. bs. thk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Riyâd: Mektebetü'l-Meârif, 2000, I-III.
- . *Sünenü't-Tirmîzî*, 1. bs. thk. Şuayb el-Arnaûd ve Abdullatîf Harzullah, Riyâd: Dâru'r-risâleti'l-Âlemiyye, 2009, I-VI.
- Toksarı, Ali. "İbrâhîm b. Sa'd" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, XXI, 349.

- Vâhidî, Ebû Hasan Ali b. Ahmed. *Esbâb-u nuzûli'l-Kurân*, 1. bs. thk. Kemal Zağlûl, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1991.
- Yardım, Ali. "Ebû Bekir b. Ebî Şeybe" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, XIX, 442-443.
- Ebû Şenb, Yusuf. *el-Mübeşşirûne bi'l-cenneh fi'l-mâzî ve'l-hâzır*, 1. bs. Dimeşk: Dâru'ş-Şecera, 1997.
- Yücel, Ahmet. *Hadis tarihi ve usûlü*, 2. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2010.
- . *Hadis Tarihi*, 23. bs. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.
- Yücesoy, Hayrettin. "Kâdisiye savaşı" md., *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, XXIV, 136-137.
- Zehebî, Şemseddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tezhibü tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, 1. bs. thk. Güneym Abbâs Güneym ve Mecdi Seyit Emîn, Kahire: Fârûku'l-Hadîsiyye, 2004, I-XI.
- . *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîri ve'l-a'lâm*, 1. bs. thk. Beşşâr Avvad Maruf, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2003, I-XVII.
- . *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, 2. bs. thk. Şuayb el-Arnaûd vdğ., Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1982, I-XXV.
- . *El-Kâşif fi ma'rifeti men lehü rivâyetün fi'l-kütübü's-Sitte*, 1. bs. thr. Ahmed Muhammed Neru'l-Hatîb ve Muhammed Avvâme, Cidde: Müesseset-ü Ulûmi'l-Kurân, 1992, I-II.
- . *Mizânü'l-itidâl fi nakdi'r-ricâl*, 1. bs. thk. Ali Muhammed el-Bucâvî, Beyrut: Dâru'l-Mârife, 1963, I-IV.
- Ziriklî, Hayrettîn. *el-A'lâm kâmûsu terâcimi li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ*, 15. bs. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyin, 2002, I-VIII.

EK 1: Rivâyetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konular:	Buhârî - Sahih	Müslim - Sahih	Ebû Dâvud - Sünen	Tirmizî - Sünen	Nesâî - Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî - Sünen	Mâlik b. Enes - Muvatta	Ahmed b. Hanbel - Müsned	Toplam:
1.	“Anam babam sana feda olsun ey Sa’d” hadisi	9	9		7		3			6	34
2.	Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın müslüman olması	3					1				4
3.	Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın İslâm uğruna ilk ok atan kişi olması	2	3		2		1	1		7	16
4.	Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın mezarının keyfiyeti ile ilgili vasiyeti	1				2	1			5	9
5.	Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Sa’d b. Ebî Vakkâs’a dayı diye hitap etmesi				2						2
6.	Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın Hz. Peygamber’i (s.a.v.) koruması	2	4		1					1	8
7.	Şufa hakkının satıştan önce ortağa sunulması	1									1
8.	Zina ile doğan çocuğun nesebinin zina eden kimseye ait olmaması	10	6	1		2		2	1	5	27
9.	Miraşçının zengin bırakılmasının fazileti	9	12	1	2	9	1	2	1	16	53
10.	Medine’nin fazileti ve haram kılınması		5	2						6	13
11.	Az amelle çok sevap kazanmak		2		1					4	7
12.	Rukûda ellerin dizler üzerine konulması		6		1		1			2	10
13.	Cennet ehlinin sıfatları				1					2	3
14.	Fitneye koşmanın yasaklanması			1	1						2
15.	Îmânının zayıflığından korkulan kimsenin kalbini islâm’a ısıdırma	2	9	2		2				2	17
16.	Mestler üzerine mesh etme	1				2	1		1	6	11
17.	Cimrilikten, korkaklıktan ve dünya fitnelerinden Allah’a (c.c.) sığınma	4			2	5				2	13
18.	Ümmetten bir grubun hakka yardım etmesi		1								1
19.	Kertenkelenin öldürülmesi		2	1						1	4
20.	Salgın hastalıklardan kaçınma ve çıktığı bölgeden geçmeme	1	9						1	11	22
21.	Evlenmeyi terk etmenin mekruh kılınması	2	4		2	1	1	2		3	15
22.	Zihinlerin irin ile dolmasının şiir ile dolmasına tercihi		2		2		1			4	9
23.	Zühdün ve inceliğin fazileti		2							2	4
24.	İbtîlâların (İmtihanların) sevab vesilesi olması				1		2	1		4	8
25.	Ezan okunurken okunacak dua		2	1	1	1	1			1	7
26.	Gariplerin duasının fazileti	1				1				1	3

Sıra No:	Konular:	Buhârî - Sahih	Müslim - Sahih	Ebû Dâvud - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî - Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî - Sünen	Mâlik b. Enes - Muvatta	Ahmed b. Hanbel - Müsned	Toplam:
27.	Acve hurmasının fazileti ve faydası	4	4	1						4	13
28.	Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah (c.c.) tarafından korunması	2	2							3	7
29.	Alâkasız soru sorarak külfet çıkarmanın yasaklanması	1	5	1						2	9
30.	Bir yerde konaklayacak kişinin okuyacağı dua		4		1		1		1	6	13
31.	Kuru hurmanın yaş hurma karşılığında satılması			2	2	2	1		1	3	11
32.	Tahiyyatta dua ederken işaret parmağını kaldırma			1		2				2	5
33.	Babasına nisbeti inkâr eden kimsenin durumu	2	2	1				2		7	14
34.	Müslüman ile savaşanın ve ona sövenin durumu				1	1	1			3	6
35.	Ayn 29 gün olması		3			3	1			3	10
36.	Lat ve uzza adına yemin eden kimsenin durumu						2			2	4
37.	Kur'an-ı kerîmi okurken teğannî yapmak			4			1	2		3	10
38.	Namaz esnasında selam vermenin keyfiyeti		1		1	2	1	1		3	9
39.	Ömer b. el-Hattâb'ın menâkıbı	4	2							3	9
40.	Hz. Ali'nin fazileti	1	10		1		1			10	23
41.	Abdullah b. Selâm'ın fazileti	2	1							5	8
42.	Temettü haccının caiz olması		5		1				1	2	9
43.	Emzikli kadınla cinsi münâsebette bulunmanın hükmü		2							1	3
44.	Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ümmeti için duası		3							2	5
45.	Duanın fazileti		2							2	4
46.	Uğursuzluk telakkisi ve hastalığın sebepsiz yere sirayet etmeyişi			1						2	3
Rivâyetlerin toplamı:		64	124	20	33	35	23	13	7	159	478